

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Jan Klobušický

MOTIV SVATÉHO PŘÍBUZENSTVA
V KŘESŤANSKÉ TRADICI A JEHO APLIKACE
VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ
SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM NA ČESKOU REPUBLIKU

(Disertační práce)

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D.**

2 0 1 6

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Pardubicích, 26. května 2016

Jan Klobušický

Bibliografická citace

< Motiv svatého Příbuzenstva v křesťanské tradici a jeho aplikace ve výtvarném umění se zvláštním zřetelem na Českou republiku>: <disertační práce> / <Jan Klobušický> ; vedoucí práce: <Jan Royt>. -- <Praha>, <2016>. -- <počet stran> s.

Anotace

<Práce se zabývá ikonografickou analýzou motivu sv. Příbuzenstva, zaměřuje se na zdroje v Písmu sv., v církevní tradici i mezi význačnými teology a historiky. Přeloženy jsou texty z řecké i latinské patristiky, texty církevních dokumentů a význačných teologů. Ke dvěma známým českým obrazům nachází neznámé paralely z aukčních katalogů. Přináší přehled maleb a plastik s motivem sv. Příbuzenstva v ČR>

Klíčová slova

<příbuzenstvo, Kristus, církevní dokumenty, patristika, překlady>

Abstract

<The Motif of Holy Kinship in the Christian Faith and its Application in the Arts with Special Regard to Czech Republic. The work deals with the theme of iconographic analysis of Holy Kinship, focuses on resources in Holy Scripture, in Church tradition and among prominent theologians and historians. The texts are translated from Greek and Latin patrology, church documents and texts of prominent theologians. Toward two known Czech paintings shows two unknown parallels from auction catalogs. Provides an overview of the paintings and sculptures of Holy Kinship in the Czech Republic.>

Keywords

<Holy Kinship, Church Documents, Patrology, Translations>

Počet znaků (včetně mezer): <280.000>

Poděkování

Můj dík náleží panu prof. PhDr. Ing. Janu Roytovi, PhD. za vedení při psaní této práce.

OBSAH

ÚVOD	8
METODICKÝ ÚVOD.....	9
Zásady formální	9
OBOR BĀDÁNÍ.....	9
HISTORICKO-KRITICKÝ PŘÍSTUP	9
PRAGMATIČNOST.....	10
PRAVOVĚRNOST	10
Zásady materiální	10
PŘEDMĚT BĀDÁNÍ.....	10
ZPŮSOB ŘEŠENÍ	11
DOSAVADNÍ STAV BĀDÁNÍ.....	12
VĚROUČNÝ ZÁKLAD	14
Mariánská dogmata	14
DOGMA MATER DEI (EFESKÝ EKUMENICKÝ KONCIL)	14
DOGMA SEMPER VIRGO.....	15
Obecná církevní ustanovení o posvátných obrazech	17
KONSTANTINOPOLSKÝ, TZV. TRULLSKÝ, MÍSTNÍ KONCIL	17
DRUHÝ NICEJSKÝ EKUMENICKÝ KONCIL	19
ČTVRTÝ KONSTANTINOPOLSKÝ EKUMENICKÝ KONCIL	21
KOSTNICKÝ EKUMENICKÝ KONCIL	22
TRIDENTSKÝ EKUMENICKÝ KONCIL – ZASEDÁNÍ XXV.	23
BULLA PAPEŽE PIA IV. INIUNCTUM NOBIS	25
Zvláštní pokyny významných teologů	26
IOANNES MOLANO	26
GABRIELE KARDINÁL PALEOTTI	28
JUAN INTERIÁN DE AYALA	29
PRAMENY.....	30
Písmo Svaté	30
Církevní tradice	33
ÓRIGENÉS	33
TZV. EVANGELIA JEŽÍŠOVA DĚTSTVÍ.....	35
HISTORIE JOSEFA TESAŘE.....	36
EUSEBIUS	44
SV. EPIFANIUS	46
UČENÍ JAKUBOVO	50
SV. JAN DAMAŠSKÝ A SV. ONDŘEJ KRÉTSKÝ.....	54
SYNTAXÁŘ KONSTANTINOPOLSKÉ CÍRKVE.....	55
TEOLOGICKÁ BĀDÁNÍ.....	57
Byzantští historiografové	57
EPIFANIUS MONACHUS	57
SUDA	59
NIKEFOROS KALLISTOS XANTHOPULOS.....	63
Latinští teologové.....	66
SV. JERONÝM.....	66
SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ	84
TEOLOGOVÉ TRIDENTSKÉHO KONCILU A POTRIDENTŠTÍ.....	85
LATINSKÁ LEGENDISTIKA	87

Nejstarší latinská literatura	87
Trinubium Scte Annæ	88
Sv. Coletta Boylet z Corbie	89
NEKŘEŠŤANSKÉ TEXTY	90
Židovské texty	90
JOSEF FLAVIUS	90
TALMUD A TOLEDOTH JEŠÚ	91
Korán	92
APLIKACE MOTIVU SV. PŘÍBUZENSTVA VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ	93
Typ deesis	93
PRAHA – KOSTEL SV. APOLINÁŘE	93
PRAHA – REININGHAUSŮV OLTÁŘ, VNĚJŠÍ STRANA KŘÍDEL	94
Typ genealogický	95
KŘIVOKLÁT (PŮVODNÍ PROVENIENCE) – ANGLICKÝ ŽALTÁŘ	95
Typ kolínský	96
HRADEC KRÁLOVÉ – KATEDRÁLA SV. DUCHA	96
PRAHA – MISTR BUDŇANSKÉHO OLTÁŘE	99
CHRUDIMSKÉ DESKY	100
ČASTOLOVICKÁ SKUPINA	103
PRAHA – FRAGMENT Z NÁRODNÍHO MUZEA	107
PRAHA – SKUPINA FRAGMENTU ZE STRAHOVSKÉHO KLÁŠTERA	108
PERNŠTEJN – OLTÁŘNÍ DESKA ZE SOBOTÍNA	109
CHOMUTOV – Z PRUNĚROVSKÉ FARY	110
Typ s ústřední postavou sv. Anny Samětřetí	111
PRAHA – KAPLE SV. ANNY V KATEDRÁLE SV. VÍTA	111
PRAHA – REININGHAUSŮV OLTÁŘ	113
Typ rodinného portrétu	114
TYP RODINNÉHO PORTRÉTU	114
ZÁVĚR	115
ZKRATKY	117
LITERATURA	117
PŘÍLOHY	123
Písmo Svaté	123
2Kr 7,12-16	123
Ž 110,1	123
Iz 7,14	123
Iz 11,1-5	123
JR 22,28-30	123
MT 1,1-18	124
MT 10,2-4	125
MT 12,46-50	125
MT 13,55	125
MT 20,20-23	125
MT 22,41-46	126
MT 23,34-35	126
MT 27,55-56	126
MK 2,14	126
MK 3,16-19	126
MK 3,31-35	126
MK 6,3	126

MK 12,37	127
MK 13,37	127
MK 15,39-40.47	127
L 1,5-80	127
L 2,48-49	130
L 3,23-38	130
L 5,27-28	130
L 6,13-16	131
L 8,19-21	131
L 20,44.....	131
L 24,18.....	131
J 1,1-18.....	131
J 2,12.....	132
J 7,2-6	132
J 19,25-27.....	132
SK 1,13-14.....	133
Ř 9,1-5	133
1K 9,5	133
GAL 1,18-19.....	133
1TIM 1,3-4	134
Církevní tradice	135
HEGESIPPUS	135
JULIUS AFRICANUS	137
PROTOEVANGELIUM JAKUBOVO	139
Tzv. EVANGELIUM PSEUDO-TOMÁŠOVO.....	142
Tzv. EVANGELIUM PSEUDO-MATOUŠOVO	142
AKTA PILÁTOVA.....	144
KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ.....	145
Sv. JAN DAMAŠSKÝ	145
Latinští teologové.....	149
Sv. TOMÁŠ AKVINSKÝ	149
Trinubium Scte Annæ	154
ZLATÁ LEGENDA	154
Sv. Coletta Boyiet z Corbie	157
Židovské texty.....	158
SEPHER TOLDOTH JESCHU.....	158
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	167

ÚVOD

Můj zájem o motiv sv. Příbuzenstva se zrodil kolem roku 2000, kdy jsem působil na Památkovém ústavu v pardubicích jako garant pro evidenci, dokumentaci a ochranu církevních památek. První mne zaujal královéhradecký oltář sv. Příbuzenstva a prakticky hned nato jsem přišel na existenci chrudimských desek. Následně jsem se začal tomuto tématu badatelsky věnovat, ale tuto práci jsem nechal nedokončenou. Během studí na CMTF UP v Olomouci jsem se badatelsky zabýval osobou a kultem sv. Kateřiny Alexandrijské a výsledkem jsou moje diplomová práce *Život svaté Kateřiny Alexandrijské* (2003) a rigorózní práce *Původ a šíření kultu sv. Kateřiny Alexandrijské se zvláštním zřetelem k dějinám rytířů sv. Kateřiny* (2008).

Poté jsem nastoupil doktorandské studium na zdejší fakultě s tím, že budu pokračovat v práci na sv. Příbuzenstvu. Mezi hlavní mé zájmy patřilo, což se odrazilo ve stanovení **cílů práce, zjistit odpovědi na následující otázky:**

Co o sv. Příbuzenstvu říkají nejstarší prameny?

Do jaké míry je pravděpodobné trojí manželství sv. Anny?

Proč po tridentském koncilu tento motiv ve výtvarném umění ustupuje?

Odpověď na první otázku je nejobsažnější částí práce, protože existuje opravdu velké množství převážně východních zdrojů, které dosud nebyly ani přeloženy. Překlady však jsou nezbytnou podmínkou pro operativní užití a zhodnocení sledovaných textů. Na druhou otázku pak dává odpověď toto zhodnocení a to včetně zdrojů již zpracovaných jinými badateli. Konečně na třetí otázku je třeba hledat v názorech potridentských teologů, protože autoritativní církevní výrok na téma sv. Příbuzenstva neexistuje. Na tyto tři aspekty se při dosavadní badatelské činnosti zatím nikdo nezaměřoval.

Sv. Příbuzenstvo je doposud badatelsky marginální téma. Uspokojivým způsobem je řešena obecná ikonografická klasifikace, na niž vlastně postačují ojediněle se vyskytující články, které však svou vypovídací hodnotou příliš nepřesahují obsáhlejší slovníková hesla. Existuje pouze jediná monografie, která se souborně věnuje sv. Příbuzenstvu, a to publikovaná disertace Wenera Essera. Kromě obsáhlé části o významu sv. Příbuzenstva v katolickém kultu, se věnuje zpracování latinnských legendických zdrojů a zabývá se jednotlivým ztvárněním sv. Příbuzenstva pro Německo a Nizozemí v chronologickém pořádku. Velice cenný je prakticky kompletní katalog těchto artefaktů, který i když neúplně, autor rozšiřuje i mimo vybranou geografickou oblast.

METODICKÝ ÚVOD

Zásady formální

OBOR BĀDÁNĪ

Předkládaná práce je interdisciplinární, přičemž hlavním oborem je křesťanská ikonografie, která je dílčí disciplinou dějin křesťanského umění. Ikonografická metoda je aplikována podle zásad Erwina Panofského.¹ Ačkoliv se ikonografie jako samostatná disciplína objevuje již v první polovině 19. století,² teprve Erwin Panofsky postuloval nejrationálněji položený interpretační systém, který je všeobecně užíván dodnes.

Umělecké dílo se zkoumá ve třech úrovních. Předikonografický popis si všímá prvotního čili přirozeného významu uměleckého díla. **Následuje ikonografická analýza**, která zjišťuje konvenční význam. Svět obrazů interpretuje jako výtvarné ztvárnění příběhů a alegorií. **Zde je nutno znát a určit literární prameny, témata, pojmy, atd. V této fázi spočívá hlavní těžiště předkládané práce.** Konečně ikonologická syntéza přispívá k zjištění vnitřního významu díla. Zde je naprosto základní dílo *Iconologia* od Cesareho Ripy.³ Poprvé vyšla roku 1593 a dodnes jsou všechny další ikonologické slovníky víceméně deriváty z ní.

HISTORICKO-KRITICKÝ PŘÍSTUP

Práce je psaná s maximální snahou o pravdivost, proto zkoumanou látku čerpe ze spolehlivých a nestranných pramenů, pramenných edicí a z vědecky spolehlivé literatury. Nejedná se ovšem o výhradně pozitivistický přístup v tom smyslu, že by se důsledně vycházelo pouze z písemných autentických pramenů. V daném oboru ani nelze opomíjet význam hmotných pramenů jakožto svědků minulosti. Pokud nějaké faktum nemůže být přes veškeré bádání striktně předloženo, je nutné použít historické konjektury, aby se popis co možná nejvíce pravdě přibližoval.⁴ V opodstatněných případech lze připustit čerpání z pozdějších opisů nedochovaných dokumentů či z hagiografické tradice.

¹ Srov. PANOFSKÝ, ERWIN [Konečný, Lubomír, trans.]: *Ikonografie a ikonologie, Úvod do studia renesančního umění* in: *Význam ve výtvarném umění*, Praha: Odeon, 1981, str. 33-54.

² Srov. Srov. PODLAHA, ANTONÍN (ed.): *ČESKÝ SLOVNÍK BOHOVĚDNÝ*, Praha: Václav Kotrba, díl 5. (Holbein – Itálie), 1932, str. 295.

³ RIPA, CESARE: *Iconologia*, Milano: Tascabili degli Editori Associati, 1992.

⁴ Srov. KRYŠTUFEK, FRANTIŠEK XAVER: *Všeobecný církevní dějepis*, Praha: Arcibiskupská knihtiskárna (Rohlíček a Sievers), 1883, str. 4.

PRAGMATIČNOST

Text je psán tak, aby byl co nejméně zatížen informacemi již publikovanými a aby byl pro čtenáře plně srozumitelný a návazný i při ignoraci poznámkového aparátu. Do poznámek jsou pak kromě bibliografických citací zařazeny doplňující informace, které by vlastní text přerušением jeho návaznosti činily nepřehledným či porušovaly slohovou jednotnost textu zařazením převzatých citací psaných jiným stylem. Pokud je třeba pro lepší pochopení připomenout skutečnosti popsané v práci dříve, odkaz na příslušnou stránku je uveden v poznámce.

PRAVOVĚRNOST

Teologické spisy jsou též pramenem teologického poznání, mají sice charakter vědeckých prací, ale platí zde oproti jiným akademickým disciplínám zvláštní pravidla. Protože nepožívají žádné Bohem garantované ochrany před omylem, je třeba, **aby byly posuzovány ve světle Magisteria, Písma svatého**, které avšak má svou sílu a autoritu odvozenou od Magisteria⁵, a **církevní tradice**.

Tyto tři prameny víry jsou za různých přesně definovaných podmínek chráněny před omylem a pro katolického badatele jsou jejich vyjádření různým stupněm závazná. Pokud tedy při bádání není zřejmá možnost poznat evidentní pravdu, není pro přijetí nějaké hypotézy rozhodující vědecký konsensus či recentní názory renomovaných badatelů, nýbrž pravověrnost.⁶

Křesťanské umění je samo podle zásad Melchiora Cana⁷ považováno za jeden z pramenů teologického poznání.

Zásady materiální

PŘEDMĚT BĀDÁNÍ

Hlavním zkoumaným předmětem je ikonografie artefaktů oslavujících tajemství sv. Příbuzenstva deponovaných na území České republiky s přihlédnutím k významným či spíše vhodně doplňujícím zahraničním paralelám. Období, kterým se práce zabývá je

⁵ Srov. **Decretum de libris sacris et de traditionibus recipendis**, *Concilium Tridentinum*, 8 aprilis 1546 in: *DH 1500*.

⁶ Srov. **PIUS XII.**: *Humani generis*, *Encyklika o některých falešných názorech, které podkopávají základy katolické nauky*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, čl. 35, str. 19-20.

⁷ Srov. **CANO, MELCHIOR**: *Libri XII de locis theologicis*, Valentiae: Haeredum Joannis Jolis, 1765. Vypočítává tato teologická místa: 1. Písmo svaté, 2. Tradice, 3. Magisterium, 4. Církevní otcové, 5. Teologické spisy, 6. Liturgie, 7. Kanonické právo, 8. Umění, 9. Dějiny křesťanského lidu.

dosti rozsáhlé, jelikož se dotýká např. osob žijících v 1. století př. Kr., nicméně pro určující je období tvorby artefaktů s motivem sv. Příbuzenstva, tj. od pozdního středověku do potridentské doby.

V této práci je přednostně užíván termín sv. Příbuzenstvo, který je doslovným překladem německého *Heilege Sippe*, jedná se však o ekvivalent k termínům Příbuzenstvo Páně či Příbuzenstvo Kristovo. Sv. Příbuzenstvem jsou pak v práci míněni buď příbuzní Ježíše Krista obecně, a to v analytické části, nebo v případě hodnocení výtvarných děl se pak rozumí přesně vymezený ikonografický typus.

Jedná se o společné vyobrazení, zpravidla jako idealizovaného rodinného portétu, Bohorodičky s Ježíškem doprovázené sv. Annou, jejími třemi manžely Jáchymem, Kleofášem a Salomem, dále pak jejich dcerami Marií Kleofášovou s manželem Alfeem a s jejich syny Jakubem, Judou, Tadeášem a Josefem a Marií Salome s manželem Zebedeem a jejich syny Jakubem a Janem a konečně s Alžbětou jejím manželem knězem Zachariášem a jejich synem Janem Křtitelem.

Nemusí být tyto osoby přítomny vždy všechny, někdy je přebrán typus podle staršího vzoru a osoby pojmenovány jinak a v mnohých případech bývají přítomny ještě další (Sv. Servác, Hismerie, Emerenciana, Emue, Memelie, Eliud, Afras, atp.) Nicméně vždy se tím chápe prvoplánové zobrazení postav ze sv. Příbuzenstva a vždy založené na latinské legendistické tradici o trojím sňatku sv. Anny.

Na pokraji pak, zda do tohoto motivu patří či ne, je motiv sv. Anny Samětřetí, příp. sv. Rodiny se sv. Jáchymem a Annou. Jiné zobrazování těchto postav, jako např. tři Marie pod křížem apod., není předmětem této práce.

ZPŮSOB ŘEŠENÍ

Práce je realizována badatelsko-teoretickou činností řešitele podle zásad rekonstruktivní hermeneutiky.

DOSAVADNÍ STAV BĀDÁNÍ

Práce o sv. Příbuzenstvu jsou vesměs pouze články s maximálním rozsahem několika stran, z nichž i ty starší jsou dosud relevantní,⁸ či kvalitní slovníková hesla,⁹ případně obsáhlejší obecná pojednání v rámci článku o jednom konkrétním artefaktu.¹⁰ Jednotlivé obrazy, fresky či plastiky byly popisovány příležitostně v pracích katalogového nebo obecného charakteru v zahraničí i u nás a týkají se místně příslušných artefaktů. V našich podmínkách se jedná zejména o starší velmi stručné popisy bez hlubší ikonografické analýzy¹¹. Podrobněji se zabýval Královéhradeckým oltářem teprve

⁸ MARTIN, HENRY: *La parenté de Notre-Dame* in: Bulletin Monumental, 1923, Paris: Sociéte Française d'Archéologie, pp. 162-170; MITGAU, MANE: *Die Heilige Sippe in Legende und Darstellung* in: *Genealogie, Familie und Volk, Deutsche Zeitschrift für Familienkunde*, Neustadt an der Aisch: Degener, Nr. 6, Jahr. 1963, S. 546-551; STANTON, ANNE RUDLOFF: *La Genealogy Comence Kinship and Difference in the Queen Mary Psalter* in: *Studies in Iconography*, Princeton: Princeton University, Vol. 17, 1996; AMON, KARL: *Die Heilige Sippe* in: *Ausseeerland Pfarrblatt*, Bad Aussee, Röm.-kath. Pfarramt, Nr. 5, Jahr. 55, 2007, S. 3-4; RYWIKOVÁ, DANIELA: *Reliéfy Svaté Rodiny ze Stonavy a zobrazování Kristovy ženské genealogie v umění pozdního středověku* in: Těšínský muzejní sborník, Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2013 str. 131-158.

⁹ KÜNSTLE, KARL: *Ikongraphie der christlichen Kunst*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1926, B. I, S. 331-332; KIRSCHBAUM, ENGELBERT; BANDMANN, GÜNTER; BRAUNFELS, WOLFGANG: *Lexikon der christlichen Ikongraphie*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1968, B. IV, S. 163-168; SACHS, HANNELORE; BADSTÜBNER, ERNST; NEUMANN, HELGA: *Christliche Ikongraphie in Stichworten*, Leipzig: Koehler & Amelang, 1980, S. 167-168; BROCKHAUS *DIE ENZYKLOPÄDIE*, Mannheim: Brockhaus, 1993, B. 20 (Sci-Sq), S. 238; ROYT, JAN: *Slovník biblické ikonografie*, Praha: Karolinum 2006, str. 251-253.

¹⁰ DÁŇOVÁ, HELENA; GUBÍKOVÁ, RENATA: *Kristovo příbuzenstvo* in: *Všemu světu na útěchu. Sochařství a malířství na Chomutovsku a Kadaňsku 1350-1590*, Chomutov: Oblastní muzeum v Chomutově, 2014, str. 186-190.

¹¹ ZAP, KAREL VLADISLAV: *Biskupský hlavní chrám sv. Ducha v Králové Hradci* in: *PAMÁTKY ARCHEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ*, Praha: Matice česká, 1859, díl III., s. 173; GRUEBER, BERNHARD: *Die Kunst des Mittelalters in Böhmen*, Wien, 1879, Th. IV, S. 164-165; NEUWIRTH, JOSEPH: *Malerei und Plastik im Mittelalter* in: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Böhmen*, 1896, B. X, 2 Abt., S. 361; KALAŠ, VÁCLAV: *Kathedrální kostel svatého Ducha v Hradci Králové*, Hradec Králové: Historické museum královéhradecké, 1896, str. 8-9; CECHNER, ANTONÍN: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Královéhradeckém*, Praha: Archeologická kommisie, 1904, str. 41-43; LÁBLER, KAREL: *Oltář z arciděkanského kostela v Chrudimi* in: [Adámek, Karel Václav ed.]: *Památky východočeské*, Chrudim: Kuratorium Průmyslového musea pro východní Čechy, 1905, str. 29; WINTER, ZIKMUND: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1906, str. 796-799; PODLAHA ANTONÍN; HILBERT KAMIL: *Metropolitní chrám sv. Víta* in: *Soupis památek historických a uměleckých*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1906, str. [224]; CHYTIL, KAREL: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Chrudimském*, Praha: Archeologická kommisie, 1910, str. 49-52; MATĚJČEK, ANTONÍN: *Dějepis umění, Díl třetí, Umění nového věku I*, Praha: Jan Štenc, 1927, str. 353; MATĚJČEK, ANTONÍN: *Oltář Reinighausův* in: *Česká malba gotická, deskové malířství 1350-1450*, Praha: Melantrich, 1938, str. 133-134; *Pozdně gotické umění v Čechách, 1471-1526*, Praha: Odeon, 1978, str. 195; BLAŽEJ, JIŘÍ: *K malířské technice podunajské školy* in: *TECHNOLOGIA ARTIS, ročenka Archivu historické výtvarné technologie Praha*, Praha: Obelisk, 1991, str. 59-60; CHAMONIKOLA, KALIOPI: *Příbuzenstvo Kristovo* in: *Od gotiky k renesanci: výtvarná kultura moravy a slezka 1400-1550*, Brno: Moravská galerie, 1999, str. 169-170.

Pešina, ale i zde se jedná spíše jen o obecný popis a stručnou slohovou analýzu, ostatním českým oltářům sv. Příbuzenstva se pak věnuje pouze marginálně¹².

Stěžejní prací na dané téma je již v úvodu zmíněná disertace Wenera Essera,¹³ na jejíž výsledky ohledně latinských legendických zdrojů budu navazovat. Některé další absolventské práce se tohoto problému dotýkají jako dílčího tématu.¹⁴ Či se věnují některým jednotlivým artefaktům s motivem sv. Příbuzenstva v rámci jiných témat.¹⁵ S touto latinskou tradicí pak úzce souvisí vize sv. Coletty Boylet z Corbie, což v poslední době zpracoval Maksymilian Kapalski.¹⁶

Dá se tedy říci, že pro motiv sv. Příbuzenstva je stále dost volného badatelského prostoru a řada nezpracovaných témat. Genetický vývoj ikonografie motivu sv. Příbuzenstva, jak se tento typus utvářel od nejstarších děl pozdně gotických německých mistrů přes jeho rozšíření po celé střední Evropě až do jeho vymizení v baroku, zatím nikdo nezpracoval. Těž chybí i důkladná syntéza ikonografických poznatků.

¹² PEŠINA, JAROSLAV: *Pozdně gotické deskové malířství v Čechách*, Praha: Česká akademie, 1940, str. 110-120, 185; PEŠINA, JAROSLAV: *Česká malba pozdní gotiky a renesance, Deskové malířství 1450-1550*, Praha: Orbis, 1950, str. 38-39, 111.

¹³ ESSER, WERNER: *Die Heilige Sippe, Studien zu einem spätmittelalterlichen Bildthema in Deutschland und den Niederlanden*, Bonn: Universität, Dissertation, 1986.

¹⁴ NAGY 2015 — EMÓKE NAGY: *Narrative and Visual Sources of Saint Anne's Cult in Late Medieval Hungary (14th-16th Centuries) in a Comparative Perspective*, (Doktori Disszertáció Eötvös Loránd University), Budapest, 2015.

¹⁵ DOUCKOVÁ 2008 — RENATA DOUCKOVÁ: *Pozdně gotické malířské a sochařské práce v Chrudimi*, (diplomová práce na Filosofické fakultě Masarykovy Univerzity), Brno, 2008; SKALICKÝ 2009 — PETR SKALICKÝ: *Středověké nástenné malby v kostele sv. Apolináře na Novém Městě Pražském*, (diplomová práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy), Praha, 2009; STONEOVÁ 2008 — MONIKA STONEOVÁ: *Nástin problematiky na příkladu maleb ve Vlašimské a Saské kapli*, (diplomová práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy), Praha, 2008.

¹⁶ KAPALSKI, MAKSYMILIAN: *Wizje mistyczne źródłem tematu dzieła sztuki w średniowieczu, Rodzina Matki Bożej w widzeniu św. Kolety Boylet* in: Těšínský muzejní sborník, Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2013 str. 119-130.

VĚROUČNÝ ZÁKLAD

Mariánská dogmata

Ve sledované době byla definovaná pouze dvě Mariánská dogmata a obě vlatně vykrytalizovala již koncem starověku ve velkých christologických sporech.

DOGMA MATER DEI (EFESKÝ EKUMENICKÝ KONCIL)

Boží mateřství je vlastně nejpodstatnější mariánské dogma, vše ostatní od dalších mariánských dogmat přes vrcholnou úctu až po nejrůznější výtvarné zpodobení Pře-svaté Panny vyplývá z toho faktu, že ona jest Bohorodička. Je Matkou Boha. Církev ovšem vyhledává dogmata jako jako odpověď na bludy, je-li ohrožena katolická víra. Taková situace nastala za konstantinopolského patriarchy Nestoria, který ztrhával množství lidu od pravé víry. I když mu v jeho učení primárně šlo o osobu Ježíše Krista, dotkl se i Panny Marie, neboť tvrdil mj., že lidská přirozenost nemůže porodit Božskou. Pádnou odpověď proti jeho bludům dal alexandrijský patriarcha sv. Cyril. Nejprve svolal do Alexandrie synodu, na níž vyhlásil nad Nestoriem dvanáct anátémat. Připojil je k listu, který mu zaslal. Ten pak byl pak čten na efeském ekumenickém koncili, který byl kvůli odsouzení Nestoria roku 431 svolán. A koncil přijal Cyri-lův list za svůj dokument.¹⁷

*Synodální list sv. Cyrila a koncilu Alexandrijského proti Nestorovi*¹⁸

¹⁷ Srov. PODLAHA, ANTONÍN (ed.): *Český slovník bohovědný*, Praha: Václav Kotrba, 1926, díl III., str. 250.

¹⁸ **I** Si quis non confitetur, Deum esse veraciter Emmanuel, et propter hoc ipsum Dei Genitricem sanctam Virginem (peperit enim carnaliter Verbum, quod ex Deo est, secundum quod scriptum est : *Et Verbum caro factum est*), anathema sit. **II** Si quis non confitetur carne substantialiter unum esse Verbum Patris, unum quoque esse Christum cum propria carne, et eundem ipsum sine dubio Deum simul et hominem, anathema sit. **ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΥΝΟΔΙΚΗ Σ. ΚΥΡΙΛΛΙΟΥ ΚΑΙ ΚΟΝΚΙΛΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ ΚΑΤΑ ΝΕΣΤΟΡΙΟΝ** in: **PL**, LXVII, col. 17; *Původní text byl samozřejmě řecký, ale ten byl až do 20. století celkem neznámý a to i na křesťanském Východě.* **α'** Εἰ τις οὐχ ὁμολογεῖ θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουὴλ καὶ διὰ τοῦτο θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον (γεγέννηκεν γὰρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον), ἀνάθεμα ἔστω. **β'** Εἰ τις οὐχ ὁμολογεῖ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνωσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον ἕνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, τὸν αὐτὸν δηλονότι θεὸν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ἀνάθεμα ἔστω. (**I. Jestli někdo nesouhlasí, že Emanuel je po pravdě Bůh a pro toto svatá Panna Bohorodičkou, neboť tělesně porodila tělo zrozené z Božího Slova, budiž vyloučen. 2. Jestli někdo nesouhlasí s tělem spojeným dle podstaty se Slovem Boha Otce a s jedním bytím Krista podle svého těla, s ním samotným jasně Bohem společně s člověkem, budiž vyloučen.**) **ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΠΡΟΣ ΝΕΣΤΟΡΙΟΝ** in: **Schwartz, Eduardus**, ed., *Concilium universale ephesenum, Acta graeca, Collectio vaticana 140-164*, Berolini: W. de Gruyter, 1927 vol. I., pars V., pp. 16-17; *Denzinger pak upravil latinské znění tak, aby bylo bližší řeckému originálu.* **I** Si quis non confitetur, Deum esse veraciter Emmanuel, et propter hoc ipsum Dei Genitricem sanctam Virginem (peperit enim secundum carnem carnem factum Dei verbum), anathema sit. **II** Si quis non confitetur carni secundum subsistentiam adunatum ex Deo Patre Verbum, unum esse etiam Christum cum sua carne, eundem ipsum videlicet Deum simul et hominem, anathema sit. (**I. Jestli někdo nevyznává, že Emanuel je oprav-**

I. Jestli někdo nevyznává, že Emanuel je opravdu Bůh a pro to samé svatá Panna Bo-horodičkou, neboť porodila tělesně Slovo, které je z Boha, tak jak je psáno: A Slovo se stalo tělem, budiž vyobcován.

II. Jestli někdo nevyznává, že tělo je podstatně jedno se Slovem Otce, a že je jedno Kristus s vlastním tělem, jeho samého bez pochyb Boha zároveň i člověka, budiž vyobcován.

Uvedl jsem první dvě anatómy přeložené z latinského překladu Cyrilova listu, tedy z verze, která byla pro formování západní povědomosti určující. První anatóma je vlastní odsouzení těch, kdo Přesvatou Pannu popírají jakožto Bohorodičku, což však patrně nikomu samo od sebe, kdo by předem nepopíral, že Kristus je Bůh, asi nenapadlo. Proto uvádím ještě i druhou anatómu, která vlastně odsuzuje tu tezi, která Nestoria vedla k odmítnutí Bohorodičky.

V praxi však většina katolické společnosti ani neví, že nějaké Cyrilovy anatómy existují, přesto je pro ně víra v Bohorodičku zcela nezpochybnitelná. Vždyť jedna z nerozšířenějších a nejstarší známá, již od 3. století, mariánská modlitba je původem egyptská, tudíž nejspíše známá i sv. Cyrilovi, *Pod ochranu tvou* (Ἰπὸ τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν, *Sub tuum praesidium*), v níž je Panna Maria primárně oslovoována jako Bohorodička.

Když tedy efeský koncil uznal, že Maria je skutečnou Matkou Boha, rozmohla se k ní nábožná úcta a to i formou nebývalého užívání posvátných obrazů Bohorodičky. Tedy zde je opravdu přímý vztah mezi vyhlášením dogmatu a uměleckým svědectvím. Dokonce se uvádí, že se Bohorodička po českém koncilu stala ústředním motivem křesťanského umění.¹⁹

DOGMA SEMPER VIRGO

Bohorodička jakžto vždy Panna je podstatným faktem pro řešení otázky sv. Příbuzenstva, či úzeji otázky tzv. bratří Páně. Ačkoliv je toto dogma stejně pevné jako ono výše uvedené, jeho vyhlášení bylo jakoby neumyslné, neboť anatómy odsuzující popírání ustavičného panenství se primárně zaměřují na popírání Boholidství Ježíše Krista. Nicméně panenství Bohorodičky před porodem, při po rodu i po porodu byla vždy základním článkem katolické víry. I když tedy nelze říci, že by následující ana-

du Bůh a pro to samé svatá Panna Bohorodičkou, neboť podle těla porodila tělo učiněné Božím Slovem, budiž vyobcován. II. Jestli někdo nevyznává tělo podle podstaty spojené se Slovem Boha Otce, též jedno bytí Krista se svým tělem, jeho samého zřejmě Boha zároveň i člověka, budiž vyobcován.) DH 252-253.

¹⁹ **PETRI, HEINRICH** (ed.); **BEINERT, WOLFGANG** (ed.): *Učení o Marii*, Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1996, str. 547.

téma byla namířena cíleně proti popíračům ustavičného panrenství, jsou v ní tito odsouzeni. Spíše se dá říci, jako by tato víra byla přirozenou a integrální součástí celé katolické víry. A tak se objevuje mezi anatémami druhého konstantinopolského koncilu, kde se řešily úplně jiné věci.

Druhýkonstantinopolský koncil – zasedání VIII. ²⁰

kán. 2 Jestli někdo nevyznává, že Boží Slovo je ve dvou přirozenostech, jedné za-jisté před věky z Otce bez času netělesně, druhé věru v posledních dnech téhož samého, který z nebes sestoupil a vtělil se ze svaté slavné Boží Rodičky a vždy Panny Marie, zrozený je z ní, takový budiž vyobcován.

Podobně, jakoby mimoděk, se vyjádření víry v ustavičné panenství dostává mezi anatémy zařazené do kánonů místní lateránské synody slavené za papeže Martina I. v říjnu 649.

Lateránská místní synoda ²¹

kán. 2 Jestli někdo podle svatých otců nevyznává, že vlastně podle pravdy sám Bůh Slovo jeden ze svaté a soupodstatné a ctihodné Trojice z nebe sestoupil a vtělil se z Ducha Svatého a Marie vždy Panny a člověkem se stal, byl ukřižován v těle, pro nás dobrovolně trpěl a byl pohřben a z mrtvých vstal a vystoupil na nebesa a sedí po pravici Otce a přijde znovu ve slávě Otcově ve vzatém od něj a rozumově oživeném svém těle soudit živé a mrtvé, budiž odsouzen.

Zde je přeci jen uvedení Marie vždy Panny jakožto jednoho ze základních článků víry, předešlá anatéma má však větší sílu ekumenického koncilu. Nicméně, tak jako u předešlého dogmatu nejsou pro držení víry příliš důležité anatémy, namířené proti

²⁰ **Can. 2.** Si quis non confitetur Dei Verbi duas esse nativitates, unam quidem ante saecula ex patre sine tempore incorporaliter alteram vero in ultimis diebus eiusdem ipsius, qui de caelis descendit, et incarnatus de sancta gloriosa Dei Genitrice et semper Virgine Maria, natus est ex ipsa, talis anathema sit. *Původní řecké texty byly spáleny roku 681 v Konstantinopoli, publikované řecké znění je tedy nejspíše zpětný překlad z latiny.* β' Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ, τοῦ θεοῦ Λόγου εἶναι τὰς δύο γεννήσεις, τὴν τε πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀχρόνως καὶ ἄσωμάτως, τὴν τε ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, τοῦ αὐτοῦ κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντος ἐκ τῆς ἁγίας ἐνδόξου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ γεννηθέντος ἐξ αὐτῆς • ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. (2. Jestli někdo nesouhlasí, že Boží Slovo je ve dvou přirozenostech, jak tou předvěkou z Otce, bezčasou a netělesnou, tak onou z posledních dní, tou sestoupivší z nebes a vtělenou ze svaté a přeslavné Bohorodičky a vždy Panny Marie a zrozenou z ní, takový budiž vyloučen.) CAVALLERA, FERDINAND (ed.): *Thesaurus Doctrinae Catholicae, ex documentis magisterii ecclesiastici*, 1936, Toulouse: Douladoure frères, 1936, p. 384

²¹ **Can. 2.** Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem ipsum unum sanctae et consubstantialis et venerandae Trinitatis Deum Verbum e caelo descendisse, et incarnatum ex Spiritu Sancto et Maria semper virgine, et hominem factum, crucifixum carne, propter nos sponte passum sepultumque, et resurrexisse tertia die, et ascendisse in caelos, atque sedentem in dextera Patris, et venturum iterum cum gloria paterna cum assumpta ab eo atque animata intellectualiter carne eius, judicare vivos et mortuos, condemnatus sit. **DH 502**

bludařům, pro věřící je podstatné vyznání víry. A přímo v nicejsko-konstantinopolském krédu se o Ježíši Kristu jasně říká: „*skrze Duchu svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem.*“ Tedy, kdo by popřel panenství Bohorodičky, podkopává samotné základy katolické víry. A v apoštolském krédu, což je vyznání stejně pravdivé se dokonce říká: „*narodil se z Marie Panny.*“ Tedy panenství Bohorodičky po porodu je faktem, který je třeba přijmout, když se ptáme: Kdo byli bratři Páně?

Obecná církevní ustanovení o posvátných obrazech

KONSTANTINOPOLSKÝ, TZV. TRULLSKÝ, MÍSTNÍ KONCIL²²

V letech 691-692 se v Konstantinopoli scházel v sloupové síni císařského paláce, zvané Trullo (Τρούλλο), koncil, který pravoslavní považují za pokračování šestého ekumenického. Tato místní synoda bývá někdy zvaná pátoshestý ekumenický koncil (Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος, *Quinisextum*), protože doplňuje rozhodnutí přijatá na ekumenických koncilech pátém a šestém. Byla to však synoda pouze východní, kde bylo ustanoveno mnoho věcí, jež charakterizují východní disciplínu, jako např. tolerování ženatého kléru, jeho závěry tedy nelze považovat za autentický výrok Magisteria. O ikonách hovoří dva kánony:

Kánon 82²³

Na některých ctihodných ikonách je nakreslen beránek prstem Předchůdcovým ukazovaný, který je vysvětlen²⁴ jako zobrazení milosti upomínající nás skrze zákon na pravého Beránka, Krista Boha našeho. Staré obrazy a stíny jako znamení a předobrazy pravdy Církvi odevzdané ctíce²⁵ upřednostňujeme milost a pravdu tyto přijímající²⁶ jako naplnění zákona. **Pročez je-li dokonalé též uměním malířským odpovídat všem hadům, podepisuje se;**²⁷ vyobrazení onoho hříchy světa beroucího Beránka **Krista Boha našeho v lidské podobě malovaného** oproti starému beránkovi vypoodobňovat **definujeme**²⁸; k porozumění po-

²² Z věroučného hlediska by jistě bylo správné preferovat v pořadí definitivní výroky Magisteria, leč v této práci dějepisného charakteru je účelné pro přehlednost postupovat ve sledu událostí tak, jak se odehrávaly.

²³ *ПРАВИЛА СВЯТЫХ СВЯТЫХ ВСЕЛЕНСКИХ СОБОРОВ С ТОЛКОВАНИЯМИ*, Moskva: Паломник, 2000, стр. 538-539.

²⁴ V originále: ὑποφαίνων.

²⁵ V originále: κατασπαζόμενοι.

²⁶ V originále: ὑποδεξάμενοι.

²⁷ V originále: ἐν ταῖς ἀπάντων ὄφεσιν ὑπογράφεται. Tj. schvaluje se.

²⁸ V originále: ὀρίζομεν.

kory Boha Slova a k pamatování na jeho obcování²⁹ v těle a jeho utrpení a spásitelnou smrt jsme za ruku vedeni³⁰, a odtud k dokonanému³¹ vykoupení světa.

Na východě byla vždy tendence k příliš rigidnímu chápání přijatých kánonů. A tento kánon je dokonce formulován tak, jako by se jednalo o definitivní výrok. Se zákazem zobrazování Beránka Božího jakožto christologického symbolu bylo tedy odmítnuto i zobrazování všech symbolů ve prospěch lidských postav.³² Identifikace světce je tak na východní ikoně zásadně určena písmenným uvedením jména, bez něhož je ikona považována za nedokončenou. Subsidiárními prvky k určení totožnosti je pak ustálený typ fisiognomie, barva oděvu, atp. V duchu symbolismu východní ikonografie má každá kategorie světců svůj vlastní charakteristický postoj a odpovídající oděv. Atributy se objevují spíše obecné jako kniha u evangelistů, svitek u proroků či kříž v pravici u mučedníků.

Zajímavá je zmínka o tom, že sv. ikony Ježíše Krista mohou být dokonalým apologetickým prostředkem proti těm, kteří popírají vtělení. Tato forma apologetiky však těžko mohla najít uplatnění, když ani na za půl století začal zuřit ikonoklasmus.

Sendlerovo hodnocení trullana³³ nevychází z řeckého textu kánonů a je tudíž poněkud nepřesné. Cituje Meyendorffa, který sice s řeckými texty pracuje, ale zde evidentně opakuje chybu staroslověnských překladů.³⁴ Slova *ἐν ταῖς ἀπάντων ὀφεισιν* nelze překládat slovy „a abychom vystavili všem pohledům“. Správně tedy: **odpovídat všem hadům**. Tato symbolická mluva rozhodně není ve východních kánonech neobvyklá.

Kánon 100³⁵

Oči tvoje nechat' přímo hledí a veškerým úsilím opatruj své srdce, (srov. Př. 4,23.25); neboť tělesné smysly to svoje³⁶ lehce do duše vnášejí. Kteřážto však

²⁹ V originále: πολιτείας.

³⁰ V originále: χειραγωγούμενοι.

³¹ V originále: γενομένης.

³² To vedlo k tomu, že ve východním ikonopisu nebyla více osobním atributům věnována velká pozornost a atributy sloužící jako identifikace světce jsou dodnes ojedinělé a vyskytují se pouze u některých apoštolů jako Petrův klíč, Pavlův meč či Ondřejův kříž, potom spíše u světců starověkých jako např. pastýřská čepice sv. Spiridona či bílý kůň sv. Demetria, zvláštní postavení má i starozákonní prorok Eliáš, který bývá zobrazován s havranem přinášejícím mu chléb. Po velkém schizmatu se zřídka vyskytují atributy přijaté ze Západu jako např. kolo sv. Kateřiny, kult této východní světice byl totiž v celosvětovém rozměru budován latiníky.

³³ Srov. SENDLER, EGON: *Ikona, obraz Neviditelného*, Olomouc: Refugium, 2001, str. 27-30

³⁴ Srov. MEYENDORFF, JOHN: *Le Christ dans la theologie byzantine*, Bibliothèque oecumenique 2, Serie orthodoxe, Paris: Éditions du Cerf, 1969, p. 242.

³⁵ ПРАВИЛА СВЯТЫХ СВЯТЫХ ВСЕЛЕНСКИХ СОБОРОВ С ТОЛКОВАНИЯМИ, Москва: Паломник, 2000, стр. 702.

³⁶ V originále: τὰ ἑαυτῶν.

vyobrazení zrak takto uhranující³⁷ at' na deskách či čemkoliv jiném nanesená³⁸ a zničující rozum a rozpalující pohnutí ošklivých rozkoší od nyní ukládáme³⁹ žádným takovým způsobem **nevyřezávat**⁴⁰. Kdo však se toto učinit pokusí,⁴¹ budiž odloučen⁴².

Zde je jednoznačně odmítnut jiný styl zpracování než desková malba, trojrozměrné skulptury a reliéfy byly vnímány jako příliš tělesné a dráždící smysly. Přesto se na Rusi objevují od 14. století ikony s reliéfními obklady, které vlatně tento kánon již nerespektují.⁴³

DRUHÝ NICEJSKÝ EKUMENICKÝ KONCIL

Roku 695, tedy již tři roky po Trullanu, damašský kalif Abd al-Malik zakázal na základě muslimské právní tradice *hadith* zobrazování lidských postav, tento zákaz platil na veškerém území ovládaném Umájovci včetně Egypta. Jeho nástupce Jazid II. dal roku 721 násilným způsobem zničit všechny sv. ikony v křesťanských chrámech, svatyních a příbytcích na území svých provincií a roku 723 dal výslovný zákaz všech sv. ikon. Tímto zlým příkladem se dal svést byzantský císař Lev III. Isaurijský, který rozpoutal ikonoklastický teror, jehož první vlna probíhala na celém území Byzantské říše od roku 726. Císař, aby získal pro ikonoklasmus podporu konstantinopolského patriarchy, sesadil sv. Germana a na jeho místo dosadil oddaného dvořana Anastasia.⁴⁴ Papež sv. Řehoř III. svolal roku 731 do Říma synodu, na které vyhlásil nad ikonoklasty *anathema*⁴⁵. Roku 787 se slavil sedmý ekumenický čili druhý nikajský koncil, na kterém byl odsouzen ikonoklasmus jako blud. Na Západ se

³⁷ V originále: καταγοητευούσας.

³⁸ V originále: ἀνατιθεμένας.

³⁹ V originále: προστάσσομεν.

⁴⁰ V originále: ἐγγράψασθαι. Rozhodně neosciluje k významu malovat, jedná se tedy o zákaz skulptur a reliéfů.

⁴¹ V originále: πράττειν ἐπιχειρήσοι.

⁴² V originále: ἀφορίζεσθω.

⁴³ Obklad ikony (επένδυση της εικόνας) kovová, příp. látková aplikace s figurálními a ornamentálními motivy překrývající malbu ikony. Nejčastěji se jedná o stříbrný, příp. částečně zlacený reliéf opakující motiv překryté části ikony. Zpočátku obklad ikony pokrýval pouze její rám, později i pozadí kromě postav a konečně celou její plochu vyjma inkarnátů. Skvostné obklady jsou zdobené drahokamy, perlami, sklíčky nebo smalty. Celoplošný obklad, který se začal vyskytovat na Rusi od 14. století a je nazýván basma, to vychází z turkického bajsja, a to zase z mongolského pajza, což byla kovová destička s reliéfem chánovy pečeti. Další staroruské termíny pro obklad ikony mají význam roucho či šat. Někdy nimbus zobrazené postavy zvýrazněn samostatným věncem někdy převýšeným korunou. Další přídavná aplikace je cata ve tvaru půlměsíce se srpky směřujícími vzhůru kladená na hrud' postavy. Někdy bývá přes obklad přidán i druhý kryjící pouze rám. Existuje celá řada dalších ozdob.

⁴⁴ Srov. NOVOTNÝ, JIŘÍ: *Světlo ikon*, Olomouc: Refugium, 1997, str. 34-39

⁴⁵ Srov. GELMI, JOSEF: *Papežové*, Praha: Mladá Fronta, 1994, str. 63

ovšem rozhodnutí koncilu dostala ve špatném překladu, takže byl teology Karla Velikého odmítnut a odsouzen⁴⁶. Důležitá je vyjádření, úcta nenáleží ikoně, nýbrž zobrazené osobě s výslovným uvedením vzpomínek a tužeb po této osobě. Prakticky se jedná o příměr jako by světci byli pro uctívajícího důvěrně známé zesnulé osoby, jejichž podobenku má na památku.

Dekret o uctívání ikon, VIII. sezení, 23. října 787⁴⁷

Zachováváme, nikoliv jako něco nového, všechna církevní podání, ustanovená pro nás písemně či ústně. Jedním z nich je zobrazování ikon v souhlase s událostmi evangelia. Ikony nám napomáhají k utvoření pravé a nikoliv vymyšlené představy o vtělení Boha Slova a k podobnému užítku. Ukazují-li se lidem, nepochybně vysvětlují. Toho se držíce, tu královskou cestu chůzí brázdíce, následující božské učení našich svatých otců a podání Katolické Církve, že je pak v ní usídlený Duch Svatý věduce **definujeme** s veškerou přesností a vyrovnaností:⁴⁸

Podobně jako ztvárnění⁴⁹ ctihodného a životodárného kříže umísťovat ctihodné a svaté ikony, barvami a mozaikami a jiným vhodným materiálem provedené ve svatých Božích chrámech, na bohoslužebných nádobách a rouchách, na zdech i dveřích, v domech i při cestách, jakož i ikony Pána a Boha a Spasitele našeho Ježíše Krista a Neposkvrněné Vládkyně naší svaté Bohorodičky, ctihodných andělů, všech svatých a zasvěcených⁵⁰ mužů. Namnoze se pak nepřetržitě s horlivostí⁵¹ **na ikony dívají a vytrvale těm viděným poklony činí, na jejichž osobnost vzpomínají a touží, toto i ve vážnosti odevzdaným uctíváním a líbáním, což přeci podle naší víry opravdu není služba, jež přísluší jedině Božské Přirozenosti.**⁵² Ale co je spojeno s obrazem svatého životodárného Kříže, svatého evangelia a jinými posvátnými obětinami⁵³ okurováním a procesím se svíčkami,⁵⁴ činí se tím pocta, tak jak i staří předkové přijali. **Pocta, která se vzdává svatému obrazu, přechází i na znázorněného a uctívající ikonu uctívá tím na ní vyobrazenou podstatu⁵⁵.** Takto se upevňuje učení svatých otců našich, čili podání všeobecné církve, která přijala evangelium ve všech končinách země.

⁴⁶ Srov. SENDLER, EGON: *Ikona, obraz Neviditelného*, Olomouc: Refugium, 2001, str. 30-50

⁴⁷ ПРАВИЛА СВЯТЫХ АПОСТОЛОВ И СВЯТЫХ ОТЕЦ, Москва: Паломник, 2000, стр. 59-61.

⁴⁸ V originále: ὀρίζομεν σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ καὶ ἐμμελείᾳ.

⁴⁹ V originále: τύπου.

⁵⁰ V originále: ὁσίων.

⁵¹ V originále: ἀνατυπώσεως.

⁵² V originále: θεῖα φύσει.

⁵³ V originále: ἀναθήμασι.

⁵⁴ V originále: φώτων προσαγωγῆν.

⁵⁵ V originále: ὑπόστασιν.

Kánon 9⁵⁶

Všechny dětské hračky a bláznivé bakchanálie,⁵⁷ ty lživé spisy, ty učiněné proti ctihodným ikonám, přísluší odevzdat konstantinopolskému episkopátu⁵⁸, tam odložit k ostatním bludařským knihám. U koho se však takové nacházejí ukryté, ať už je biskup či kněz či jáhen, budiž sesazen⁵⁹, je-li však laik nebo mnich, budiž odloučen⁶⁰.

Ve skutečnosti ikonoklasmus v Byzantské říši po koncilu zuřil dál. Již roku 813 nastoupil na trůn Lev V. Armén fanatický odpůrce ikon. Jeruzalémský patriarcha Tomáš vyslal v roce 817 dva učené a zbožné mnichy z řeckého kláštera Mar Saba (*Ἱερὰ Λαύρα τοῦ Ὁσίου Σάββα*) u Bethléma, rodné bratry sv. Theodora a sv. Theofana, k císaři Lvovi, aby ho odvrátili od bludu ikonoklasmu. Císař byl však zatvrzelý a ikonoklastická krize trvala i za jeho nástupců císaře Michaela II. a císaře Theofila. Teprve roku 842, když nastoupil na trůn Michael III., za něhož zpočátku v době nezletilosti vládla jeho matka Theodora, byla obnovena v Byzanci ikonodulie. Roku 843 bylo uctívání obrazů potvrzeno synodou a zavedením svátku sv. orthodoxie.⁶¹

ČTVRTÝ KONSTANTINOPOLSKÝ EKUMENICKÝ KONCIL**X. sezení, 28. února 870, kánon 3⁶²**

Svatý obraz Pána našeho Ježíše Krista Osvoboditele a Spasitele všech nařizujeme uctívat stejnou úctou jako knihu posvátného Evangelia. Neboť jako přes slabiky řeči, které jsou z Knihy pronášeny, přichází všem uzdravení, tak přes zpracování obrazu v barvách všem, jak moudrým tak laikům, což je nasnadě, odtud přichází užitek. Neboť jako je řeč ve slabikách, tak je zde Písmo v barvách, pronášeno a podáváno. A je důstojné, aby podle souhlasu rozumné a starobylé tradice ohledně úcty, která se k samotné předloze odnáší, byly uctívány a velebeny nejen odvozené ikony, nýbrž i ctihodné knihy sv. Evangelii, jakož i zpodobení předraženého kříže. Tudíž neuctívá-li kdo ikonu Spasitele Krista, nepozná Jeho Tvář, až přijde ve slávě Otcově veleben svými svatými, aby je oslavil, ale jiní spočinou ve společenství Pánovy slávy. Podobně pak obrazy jeho neposkvrněné matky a Bohorodičky Marie, dokonce i vymalované obrazy svatých andělů, rovněž tak zpodobení slova Božího v Písmu, ale i nej-

⁵⁶ **ПРАВИЛА СВЯТЫХ СВЯТЫХ ВСЕЛЕНСКИХ СОБОРОВ С ТОЛКОВАНИЯМИ**, Москва: Паломник, 2000, стр. 658 (sic!). Za str. 706 se paginace vrací k č. 607 a tak pokračuje až do konce knihy.

⁵⁷ V originále: μερακιώδη ἀθύρματα, καὶ μανιώδη βακχεύματα.

⁵⁸ V originále: ἐπισκοπεῖω.

⁵⁹ V originále: καθαιρεῖσθω.

⁶⁰ V originále: ἀφορίζεσθω.

⁶¹ *Слов. Житие и страдание святого преподобномученика и исповедника Феодора и брата его преподобного Феодана начертанных* in: **РОСТОВСКИЙ, ДИМИТРИЙ** (ed.): *Житія святихъ, мѣсяцъ декабрь*, Москва: Директ-Медиа, 2015, стр. 1164-1193.

⁶² **ДН** 653-656.

chvályhodnějších apoštolů, proroků, mučedníků a svatých mužů, podobně tak všech svatých uctíváme a velebíme. A kdo se tohoto nedrží, budiž proklet Otcem i Synem i Duchem Svatým.

Tento kánon je primárně odsouzením ikonoklasmu a má podobná vyjádření jako výše uvedený dekret druhého konstantinopolského koncilu. Oba zdůrazňují poučný význam posvátných obrazů. Zde je ovšem velice důležité tvrzení, že ivěřící mají uctívat ikony Ježíše Krista, aby ho při jeho druhém Příchodu poznali podle jeho Tváře. Nutně to tedy musí znamenat, že ustálený ikonografický typus Ježíšovy fysiognomie (mandylion) odpovídá jeho reálné vizáži. A Církev tudíž při takto odvážném tvrzení musí mít jistotu, že zná pravou podobu sv. Tváře. Církev však nepřikazuje věřícím takovou znalost pro nic za nic.⁶³

KOSTNICKÝ EKUMENICKÝ KONCIL

Ikonoklasmus ožil na v pozdním středověku na Západě, kdy byly opět posvátné obrazy a zde ovšem i plastiky považovány za modly. Papež Martin V. ve své bulle *Inter Cunctas* ze dne 22. února 1418 vydané jakožto koncilní dokument který ve 45 článků proti bludům Jana Wiklefa a 30 článků proti bludům Jana Husa. Dikce buly není vyloženě odsuzující, ale spíše má charakter vyznání. Ovšem odsouzení je spíše implicitní, např. článek 8 vyznává víru, že Jan Wiklef z Anglie, Jan Hus z Čech a Jeroným z Prahy byli bludaři.⁶⁴ Proti ikonoklasmu, který není ani jednomu výslovně připisován vyznává následující:

*Inter Cunctas, článek 29*⁶⁵

Rovněž tak, ať věří a prohlašují, že je dovoleno, aby věřící v Krista uctívali ostatky a obrazy svatých.

⁶³ Vždyť je to plně v souladu s tzv. áronským požehnáním:
At' tobě Hospodin požehná a ochraňuje tě!
At' tobě Hospodin ukáže svou jasnou tvář a je ti milostivý!
At' Hospodin obrátí k tobě svou tvář a dopřeje ti pokoje. (Nu 6,24-26)
 A o totéž prosí Žalmista:
Bože, buď milostiv a žehnej nám,
ukaz nám svou jasnou tvář,
kéž se pozná na zemi, jak jednáš,
kéž poznají všechny národy, jak zachraňuješ. (Ž 66,2-5)

⁶⁴ Srov. **DH** 1250.

⁶⁵ 29. Item, utrum credat et asserat, licitum esse Sanctorum reliquias et imagines a Christi fidelibus venerari. **DH** 1269.

TRIDENTSKÝ EKUMENICKÝ KONCIL – ZASEDÁNÍ XXV.

Tridentský koncil je až 19. ekumenický koncil uznáný katolickou církví, středověké koncily totiž otázku posvátných obrazů neřešili. Koncil svolal papež Pavel III. na den 13. prosince 1545 a zasedal do 4. prosince 1563 v italském Tridentu. Účastnilo se jej průběžně asi 255 biskupů, kteří se zabývali zejména protestantskými bludy. Plodem koncilu je celkem šestnáct dogmatických dekretů, které se věnují mnoha aspektům katolické víry. Koncil měl nepochybně ambici dát pádnou odpověď na všechny bludy doby a upevnit a posílit katolickou víru. O posledním zasedacím dni vydal proti ikonoklasmu dekret *O posvátných obrazech*. Úvodem se odvolává na ustanovení předešlých koncilů a skutečně se prakticky jedná o syntézu výše uvedených dokumentů. O posvátných obrazech nejprve učí, že úcta vlastně není prokazována jim, nýbrž zobrazeným osobám. Následně jsou biskupové vybízeni, aby dohlédli nato, aby posvátné obrazy také plnily poučnou úlohu. Důraz je kladen, aby se volily vhodné náměty a naopak, aby se netolerovalo nic zmatečného, neslušného či jinak nevhodného. Je celkem zajímavé, že v podstatě řeší stejné věci jako výše uvedený dekret druhého nikajského koncilu.

*dekret O vzývání, úctě a ostatcích světců a o posvátných obrazech*⁶⁶

Posvátný koncil zavazuje všechny biskupy a jiné osoby svým úřadem pověřené vyučovat věřící, aby v souladu s naukou Katolické a Apoštolské Církve obdržené od prvotních dob křesťanského náboženství, v souladu s podáním svatých Otců a v souladu s dekrety posvátných koncilů zvláště horlivě poučovali věřící ohledně vzývání světců, jejich přimluv, patřičné úcty k ostatkům svatých a náležitě vážnosti k posvátným obrazům.

Věřící mají být poučeni, že svatí, kteří vládnou společně s Kristem, se přimlouvají za lidi u Boha ve svých modlitbách, že je dobré a spasitelné pokorně je vzývat a utíkat se k jejich modlitbě k této mocné přimluvě, která je nápomocna pro obdržení dobrodiní od Boha skrze jeho Syna Ježíše Krista našeho Pána, jenž je náš Spasitel a Vykupitel. Bezbožně však smýšlejí ti, kteří odpírají světcům účastným věčných radostí v nebi, aby byli vzýváni. Bezbožná jsou též prohlášení, že svatí v nebi se za lidi nemodlí. Zrovna taková jsou tvrzení, že vzývání světců, aby se zvláště modlili právě za někoho z nás, je modloslužba, jež se neslučuje s Božím přikázáním a upírá náležitou úctu jedinému prostředníku mezi Bohem a lidmi Kristu Ježíši. Bezbožné je též domnívat se, že je bláhovost obracet se slovem či myšlenkou na ty, kteří žijí v nebi.

Věřící také uctívají svaté ostatky svatých mučedníků nebo těch, kteří nás předešli do nebeské slávy a nyní jsou s Pánem účastni věčného života. Jejich

⁶⁶ *De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum, et sacris imaginibus* in: *Canones, et Decreta Sacrosancti Oecumenici et Generalis Concilii Tridentini sub Paulo III, Iulio III, Pio III pontificibus max.*, Romae: Paolo Manuzio, 1564, pp. CCII-CCIII.

těla byla živými Kristovými údy a chrámem Ducha Svatého. Skrže tyto ostatky poskytuje Bůh lidem četná dobrodiní. Necht' jsou odsouzeni ti, kteří prohlašují, že úcta a vážnost k relikviím svatých je nepatřičná nebo, že jiné posvátné památky jsou věřícími ctěny zbytečně nebo, že posvátná místa zasvěcená na památku světců jsou s vyhlídkou na získání přímluv planě navštěvována. Církev takové již dávno odsoudila a nyní je znovu odsuzuje.

Krom toho obrazy Krista, panenské Matky Boží a jiných svatých jsou vystaveny a uchovávány v místních chrámech, kde je jim prokazována náležitá úcta a vážnost. Důvodem této úcty však není víra, že by v obrazech přebývalo božství či božská moc nebo, že by obrazy mohly vyplnit nějaké prosby. **Do posvátných obrazů není ani vkládána důvěra, která by se podobala víře, s níž dávní pohané vkládali své naděje v modly, protože úcta, již se posvátné obrazy těší, je ve skutečnosti prokazována těm, které představují.** Když tedy posvátné obrazy líbáme, skláníme před nimi hlavu a padáme před nimi na tvář, klaníme se Kristovi a uctíváme svaté, což se srovnává s ustanoveními koncilních dekretů zvláště s dekretem druhého nicejského koncilu proti obrazoborcům.

Biskupové mající péči o vyučování necht' jsou pamětlivi, že náměty z dějin tajemství Spásy zobrazované malbou či jiným způsobem lidí poučuje a upevňuje jejich paměť a postupně obrací jejich mysl na články víry. Z posvátných obrazů plyne veliký užitek nikoli pouze proto, že skrže ně jsou lidé pobízeni k dobrodiním a k darům, které jim poskytuje Kristus, ale také proto, že zázraky, které Bůh učinil na přímluvu světců, i jejich příkladný život mají věřící na očích. Skrže obrazy mohou věřící vzdávat Bohu díky, mohou posvětit své vlastní životy a mravy po příkladu světců, mohou být zapálení pro úctu a lásku k Bohu a mohou pěstovat svou zbožnost. Kdokoli by však učil nebo smýšlel proti ustanovením výše uvedených dekretů, budiž proklet.

Pokud se nějaké výstřelky vloudily mezi tyto zbožné a prospěšné zvyky, posvátný koncil vřele doporučuje, aby byly zcela odstraněny. **Necht' jsou vystavovány takové obrazy, které nepodněcují k nepravým naukám, a vybavení chrámu necht' nezavdává příčinu k nebezpečným omylům pro lidi nevzdělané. Zejména tehdy, mají-li být prospěšné negramotným lidem. Nezřídka jsou zobrazovány a představovány události a příběhy z Písma svatého. Věřící mají být poučeni, že nepředstavitelný Bůh se svým vtělením stal viditelným a může být zobrazen v barvách a ve tvaru.**

Krom toho necht' jsou odstraněny všechny pověry a zrušeny všechny nečisté zisky spojené se vzýváním svatých, s úctou k ostatkům a s posvátnou vážností k obrazům. Dále je třeba se vyhnout všem necudnostem, pročez všechna vyobrazení necht' se varují takového ztvárnění tělesné krásy, které by dráždilo smyslnost. Slavnosti světců a pouti k ostatkům necht' se neodbývají v neřesti a s opilstvím, jakoby svátky ke cti svatých byly slaveny přepychem a chlípností.

Konečně necht' biskupové věnují velkou péči a pozornost tomu, že Božímu domu přísluší svatost, aby se v něm tedy neobjevovalo nic nepřístojného, nevhodného, zmatečného, zavádějícího, světského a nemravného.

Aby toto vše mohlo být co nejspolehlivěji zachovááno, posvátný koncil nařizuje, aby nikdo neměl povolení ani právo vystavit na jakémkoliv místě ve chrámu, byť exemptním, různé neobvyklé obrazy, pokud by takový obraz nebyl schválen biskupem. Také nesmějí být uznávány žádné nové zázraky a nové relikvie, leda by je uznal a schválil příslušný biskup. Pokud by biskup obdržel nějaké zprávy ohledně případu možného zázraku, necht' je neprodleně

předloží teologům a jiným zbožným mužům, aby posoudili, zda se shodují s pravou vírou a zbožností. Jestliže by zůstávaly pochybnosti nebo by se našly závažné zlořády necht' je záležitost jakožto zázrak zamítnuta. V případě, že by záležitost vyvolávala nějaké obtížné otázky, necht' biskup před svým rozhodnutím o sporné záležitosti vyčká na posudek metropolitů a biskupů provincie na provinční synodě. Nic nového, co by dříve nebylo v Církvi obvyklé, nesmí být rozhodnuto bez předešlé konzultace s Jeho Svatostí Římským Veleknězem.

BULLA PAPEŽE PIA IV. INIUNCTUM NOBIS

Při posledním zasedání tridentského koncilu bylo také rozhodnuto, že každý, kdo v Církvi zastává nějaký úřad, musí podepsat pravověrné vyznání víry. Nebylo však formulováno, dokonce ani určeno, co by mělo obsahovat. Papež Pius IV. tedy dne 13. listopadu 1564 vydal bullu začínající velmi autoritativními slovy *Iniunctum Nobis*, tj. Nařizujeme. Jedná se skutečně o bulu, která má mimořádné ambice, vlastně apoštolskou mocí reformuluje obsah katolické víry. Staré nicejsko-konstantinopolské vyznání samozřejmě ponechává beze změny, ale přidává další články, které v úplnosti shrnují učení všech dekretů tridentského koncilu. A úcta k posvátným obrazům se tak stala nedílnou součástí katolické víry.

***Z tridentského vyznání víry*⁶⁷**

Pevně prohlašuji, že je dovoleno mít a uchovávat obrazy Kristovy, jakož i Bohorodičky vždy Panny, také ostatních svatých, a že těmto obrazům má být prokazována náležitá čest a úcta.

⁶⁷ Firmite asero, imagines Christi ac Deiparae semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum, habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam. **DH** 1867.

Zvláštní pokyny význačných teologů

Zde už se zaměřuji vyloženě na vlastní sledované téma sv. Příbuzenstva, které pro svoji ne příliš častou obvyklost nebylo ani příliš mnoho komentováno.

IOANNES MOLANO

Nejvýznamnější je zřejmě vyjádření flámského jezuita Jana Vermeulena (van der Meulen, Molanus) z lovaňské univerzity. Byl prakticky první, kdo se rozhodl prosadit do praxe tridentský dekret *o obrazech*. Tuto stručnou a obecnou normu aplikoval do obsáhlé a podrobné normy. Výsledkem této práce je příručka s názvem *O posvátných malbách a obrazech, kniha jedna*,⁶⁸ která má 183 číslovaných folií, tj. 366 stran textu psaného ještě s velkým množstvím písařských abreviatur, jak bylo zvykem u rukopisů. Molanův přístup byl velmi racionalistický, o čemž typicky svědčí např. dvacátá kapitola jeho knihy nazvaná *Slehnutí při porodu blažené Panny a bolesti, nemají být zobrazovány*.⁶⁹ Pohoršuje se nad tím, že Bohorodička bývá zobrazována bledá se známkami bolesti, nepatřičnou shledává přítomnost porodních bab a plenek, přičemž se odvolává na 10. kapitolu Jeronýma *Proti Helvidiovi*,⁷⁰ kde je odmítnuta přítomnost bab a dotěrnost žen. Vyoženě se vysmívá hlouposti umělců zobrazujícím všechny detaily přirozeného porodu. To je celkem zdravý přístup. Stejně tak jako zákaz přímého zobrazování nahoty a k zastření užití např. lehkého vella.

Diskutabilnější je ovšem Molanovo odmítání a jakoby nepochopení středověkého symbolismu, protože se úmyslně staví do pozice prostřáčka pozorujícího obraz. Vadí mu např. přítomnost jednorozce v uzavřené zahradě, zobrazení sv. Kryštofa jako obra nesoucího Ježíška či sv. Jiří bojujícího s drakem. Naplňování dobře myšleného požadavku, aby se na obrazech neobjevovalo nic zmatečného, však mělo neblahý vliv na legendistiku. Ve středověku totiž měla legenda katechetické nebo moralistické poslání a symbolický význam. Přitom sám prosazuje zobrazování vlastní a dobových teologických názorů též bez ohledu na historickou pravdu. Svatý Josef by měl být mladý a energický muž jakožto hlava rodiny, sv. Máří Magdaléna by neměla být vyzývavě a nápadně oblečena.

Pochopitelně odmítá zobrazování tak sporného námětu jako sv. Příbuzenstvo:

⁶⁸ MOLANUS, IOANNES: *De Picturis et Imaginibus Sacris, Liber Vnus*, Lovanii: Hieronymus Vvelaus, 1570

⁶⁹ *Puerperium beate Virginis decumbentis & aegrotantis, non esse pingendum*. in: MOLANUS, IOANNES *ibid.*, cap. XX., fo. 45r-47r.

⁷⁰ Viz. str.

Poznámky k obrazům Magdalény, Jakuba, Kryštofa a Anny.

Obraz Anny se třemi Mariemi a se třemi manžely a s potomstvem dcer, vybrán je z dějin, které jsou obecně pravděpodobné. Tři Marie a manželé totiž obhajovali kartuzián Pierre Cousturier v knize *O trojitém manželství Anny a Béda Noël Proti Lefèvrovým komentářům k Evangeliiu*. Avšak kteří z nedávnějších [autorů] tyto dějiny sestavovali, se s dostatek ukazují ve svých úsudcích být více následujícími některou pravděpodobnou hypotézu ze svatého Písma a ze spisovatelů, jako pevnou od předků přijatou tradici. Učenci věru některá z těch jakoby zjevně chybných či nejistých odmítají, jako že třetí manžel byl nazývaný Salome a dcera jeho Marie Salome; a vnuci jeho a bratřenci Páně, Jakub a Jan; protože v Evangeliiu jasně stojí, že Salome bylo jméno matky Zebedeovců, a Jakub bratr Páně, to jest příbuzný, byl řečený Kleofášův na rozeznání od Jakuba Zebedeova. Marii matku apoštolů Jakuba, Šimona a Judy by zase někteří raději nazývali sestrou Matky Páně (jakož Josef nazýván je otcem Páně a jakož manželky bratrů jsou často nazývány sestrami), protože byla manželkou Kleofášovou, který měl být podle Hegesippa bratrem Josefovým (Eusebius, *Církevní dějiny*, 3,11). A tak mínění o jediné Anině dceři přijali jakožto pravděpodobnější P. Melchior Cano v jedenácté knize *O teologických místech* (kap. 11), Josse van Clichtove [editor] knihy Jacquese Lefèvera d'Etaples *O jedné Marii ze tří*; ba i Heinrich Cornelius Agrippa v knize *O jediném manželství nejblaženější Anny a jediném porodu*, kterou sepsal, i když příliš volně, a někteří další. Pročež není mezi učenci jasné a vůbec zřejmé, zdali měla sv. Anna manžely dva; méně věru jisté, zdali měla chotě tři a z nich tři dcery. Když tudíž není prospěšné, že dle učenců se na obraze jisté směšuje se zjevně nejistým, postačuje těmto, je-li libo, malovat blaženou Annu s dcerou a se Spasitelem a, když chtějí, s Jáchymem a Josefem. Ostatky věru v obrazech uložené a určené lidem, oni tolerují, dokud je zákonná moc nezamítne.⁷¹

⁷¹ Annæ pictura cum tribus Mariis, & tribus maritis & filiarū prolibus, defumpta est ex historia quæ vulgò probabilis est. Tres enim Marias & maritos defendunt Petrus Sutor Carthulianus in libro de triplici connubio Annæ, & Natalis Beda contra Fabrū. Sed qui hanc historiā inter recentiores collegerunt, satis indicant se magis secutos esse probabilem quandam ipsorū iudicio è sacra scriptura & scriptoribus coniecturam, quam solidā à maioribus acceptam traditionem. Docti verò quædā ex eis tāquam manifeste erronea, aut incerta, rejiciunt, vt quod tertius maritus dictus sit Salome, & filia eius Maria Salome: & nepotes eius ac confobrini Domini, Iacobus & Ioannes: cū ex Euangelio clarè constet Salome nomē esse matris Zebedæorum: & Iacobus Cleophæ dictus sit frater Domini, id est cognatus, ad distinctionē Iacobi Zebedæi. Rurfus, Mariam matrem Iacobi, Simōnis, & Iudæ Apostolorum, malūt quidam dictam esse sororē matris Domini (sicut Ioseph dictus est pater Domini, & sicut fratrum vxores dici solent sorores) quia fuit vxor Cleophæ, quem fratrem fuissē Iosephi habet ex Egesippo Eusebius libro 3. historiae Ecclesiasticæ. Sententiā itaque de vnica Annæ filia, tanquam probabiliorem amplectūtur D. Melchior Canus lib. 11. in locis Theologicis cap. 5. Iudocus Clichtouæus, & Iacobus Faber Stapulensis in libris de tribus Annis & vna: imò & Henricus Cornelius Agrippa, in libro quem conscripsit, quamuis nimis licenter, de beatissimæ Annæ Monogamia ac vnico puerperio: & alij nonnulli. Quare, non est apud Doctos certum & euidens omnino, an B. Anna duos maritos habuerit: minus verò certum, an tres habuerit coniuges, & ex eis tres filias. Cū ergo non expediat quod docti in pictura certis, aperte incerta misceant, sufficiat eis si placet, pingere beatam Annam cum filia & Salvatore, & si velint, cum Ioachim & Ioseph. Reliqua verò in imaginibus positae & in ponendis à plebe, ipsi tolerant, quamdiu legitima potestas eas non improbat. *Annotatio in picturas Magdalene, Iacobi, Christophori & Annæ.* in: **MOLANUS, IOANNES** *ibid.*, cap. LXVI., fo. 122v/r.

GABRIELE KARDINÁL PALEOTTI

Z Molana vycházel boloňský arcibiskup Gabrielle kardinál Paleotti, který napsal obsáhlé pojednání *O obrazech posvátných a světských*. Nejdříve vyšla pouze italská edice původně určená jako příručka jen pro boloňskou provincii, ale roku 1594 vyšla Ingolstadtův latinská verze.⁷² Paleotti byl jakožto hierarcha a právník velmi systematický. Stanovil osm kategorií posvátných zobrazení: 1. nařízená Bohem, 2. dotýkaná Ježíše Krista nebo světce (např. turínské plátno), 3. malovaná světci (např. Madona sv. Lukáše), 4. vzniklá zázračným způsobem, 5. staniví se zázračnými, 6. pomazaná sv. křížem, 7. požehnaná a 8. určená pro uctívání na posvátných místech. Dále rozlišuje u výtvarných námětů stupně vzdálování se od pravdy na způsob teologických cenzur: *assertiones temerarias, scandalosas, erroneas, suspectas, vere hæreticas* (náměty neuvážlivé, pohoršlivé, chybné, podezřelé a skutečně heretické).⁷³

V tomto ovšem vychází na jevo určitý rozpor díla. Jednak tu je načrtnut systém, který aspiruje na celocírkevní platnost, nicméně v konkrétních příkladech zůstává limitován původně zamýšlenou provinciální koncepcí. Svaté Příbuzenstvo třeba neřeší vůbec, protože v Bolgni a okolí tento námět nevyskytuje. Nicméně ve výčtu typu chyb uvádí dva příklady, které se alespoň vzdáleně dotýkají motivu sv. Příbuzenstva, a to ohledně zobrazovaných postav.

O obrazech posvátných a světských

Další [chyba] bývá v užití nesprávné jakosti, jež se na mnoze toho, což je o člověku, týká; že když sv. Jan Evangelista je malován píšíci Evangelium, které jím sepsáno bylo ke konci života (Jeronym, *O vynikajících mužích aneb o církevních spisovatelích*), jemuž nedlouho ke stu letům zbývalo, je malován, pravím, bezvousý a jako mládenec; nebo když je malována matka synů Zebedeových, tj. svatých Jakuba a Jana, kteráž se syny ke Spasiteli přichází, aby za ně žádala, jak je řečeno v Evangelii (Mt, 20, 20-21), a synové ovšem jako dosud děti jsou malováni, když přeci již byli apoštoly.⁷⁴

⁷² PALÆOTUS, GABRIEL: *De imaginibus sacris, et profanis*, Ingolstad: David Sartorius, 1594

⁷³ Více k Paleottimu: KOFROŇOVÁ, JOHANA: *Problematika sakrálního prostoru po tridentském koncilu ve světle názorů církevních autorit*, in: *UMĚNÍ*, Praha: Ústav dějin umění AVČR, 2000, str. 41-54.

⁷⁴ Alius erit qualitatis abufus, qui ad multa, quę circa hominem sunt, pertinet: vt cum S. Ioannes Euangeliſta pingitur ſcribens Euangelium, quod ſcriptum eſt ab eo in vltima ætate (S.Hierenym. de Scriptoribus Eccleſiaſticis), quę non longę à centum annis aberat, pingitur, inquam imberbis, & quali adoleſcens; aut cum pingitur mater filiorum Zebedęi, id eſt, ſanctorum Iacobi, & Ioannis, quę cum filiis ad Saluatorem accedit, vt ab illo petat, quod dicitur in Euangelio (Matth, capite 20.), & filij quidem adhuc infantes pingantur, cum tamen iam eſſent Apoſtoli. PALÆOTUS, GABRIEL: *ibid.*, lib. II., cap. XXV., p. 242.

JUAN INTERIÁN DE AYALA

Z Molana vycházel i Juan Interián de Ayala, ve svém monumentálním díle *Křesťanský malíř poučený z chyb, pokud porůznu dopuštěny byly na namalovaných a vyobrazených posvátných obrazech*.⁷⁵ Práce je to velmi obsažná a dá se říci poslední usilující stát se jakousi prováděcí normou pro naplňování tridentského dekretu.

Křesťanský malíř

Pokud jde o její obrazy, na dvě věci mám upozornit. Ta první, že ona musí být malována doopravdy pouze jako babička; ne jako stařena nevzhledná a symetrika; pro přesvědčení tak závažné, kteréž ti staří autoři a svatí otcové mají uvědoměle o manželství svaté Anny a svatého Jáchyma, kteříž říkají výslovně, že byli neplodní mnoho let a že ona nezviklána znamením své neplodnosti, leč ve věku velmi pokročilém, až porodila tu, jež se měla stát Matkou Stvořitele. Má se tudíž malovat jako stařena ctihodná ve věku asi padesáti let; k nimž jestliže se přidá patnáct (jelikož je věrohodné, že živa byla, než Neposkvrněná Panna porodila Ježíše Krista) může se usuzovat, že zemřela ve věku pětadesáti let; což dlužno držet za věc dostatečně zbožnou a pravděpodobnou.

Pročež, to že poté, když se stalo, že Anna porodila Nejblahoslavenější Pannu, provdala se za jiného, nebo že s tímž svatým Jáchymem počala další syny zvané kvůli tomu bratry téhož Krista, nebo že se tak nazírá, což získalo spíše na síle, že porodila tamty ženy, nebo nejméně tu jednu, jež je nazývána Marie Kleofášova, ježto je nazývána vytrvalou pro ta slova sv. Jana, kterými říká, že spolu u Kříže Ježíšova byla stojící sestra jeho Matky Marie Kleofášova; ačkoliv je takto nazýváno několika starými otcí, ba i prvotřídními; nicméně přesto již se nepřipouští taková věc, a s velkou rozumností, aniž to pokládají za pravděpodobné ti, kteří to seriózně zkoumají. Viz, k tomuto bodu interpreti evangelií, které já nemohu přestat dlouze studovat s nutností přestat s přemýšlením o jiných věcech.⁷⁶

⁷⁵ AYALA, JOANNES INTERIAN DE: *Pictor Christianus eruditus sive De erroribus, qui passim admittuntur circa pingendas, atque effingendas sacras imagines*, Typ. Conventus praefati Ordinis, 1730.

⁷⁶ En quanto á su Imagen, dos cosas tengo que advertir. La primera, que se la debe pintar pero si verdaderamente anciana; no como una vieja disforme, y regañona; por persuadirlo seriamente así, lo que los Autores antiguos, y Santos Padres han advertido sobre el matrimonio de Santa Ana, y de S. Joachîn, los quales dicen expresamente, que fueron estériles muchos años, y que no sacudieron de sí aquella nota de esterilidad, sino en una edad muy avanzada, quando dieron á luz á la que habia de ser Madre del Criador. Hase, pues, de pintar como vieja venerable, de edad de unos 50. años: á los que, si se añaden quince (por ser creíble, que viviría hasta que la Inmaculada Virgen parió á Jesu-Christo) se puede colegir, que moriría de edad de sesenta y cinco años: lo que debe tenerse por cosa bastante pía, y verisimil. Porque, el que despues de haber dado Ana á luz á la Santísima Virgen, casase con otro, ó que del mismo San Joachîn tuviese otros hijos llamados por esto hermanos del mismo Christo, ó lo que parece que hace mas fuerza, que tuviese aquellas mugeres, ó á lo menos la una de ellas llamada María Cleophé, como parece ser constante por las palabras de S. Juan en que dice, que junto á la Cruz de Jesus estuvo en pie la hermana de su Madre María Cleophé; aunque así les haya parecido á algunos Padres antiguos, aun de los de primera clase: sin embargo ya no se admite una cosa tal, y con mucha razon, ni la tienen por verisimil los que seriamente la exâminan. Véanse sobre este punto los Intérpretes de los Evangelios, que yo no puedo detenerme en exâminarlo largamente, por tener que parar la consideracion en otras cosas. AYALA, JUAN INTERIÁN DE: *El Pintor Christiano, y Erudito, ó Tratado de los Errores que suelen cometerse freqüentemente en pintar, y esculpir las Imágenes Sagradas*, Madrid: Joachîn Imarra, 1782, tom. II., lib. VII., cap. III., pp. 322-323.

PRAMENY

Písmo Sváté

Ačkoliv by snad mělo být Písmo sv. základním zdrojem informací o sv. Příbuzenstvu, ve skutečnosti nám jich mnoho neposkytuje, neboť biblické zprávy jsou vyložené kusé a bohužel nejednoznačné. Příbuzenskými vztahy v širší rodině Ježíše Krista se totiž svatopisci prvoplánově nezabývali. Ani pro Ježíše Krista samotného nemělo pokrevní příbuzenství zvláštní význam, neboť se sám veřejně identifikuje jako Syn Boží již jako dvanáctiletý. (Lk 2,48-49)

Bibisté a historici potom báдали vlastně ve dvou věcech. Jednak se snažili o harmonizaci rodokmenů podle Matouše a podle Lukáše, což je našemu tématu dost vzdálené. Druhým předmětem zájmu byl skutečný charakter příbuznosti tzv. bratří Páně k Ježíši Kristu. Uspokojivější katolické řešení otázky bratří Páně než níže uvedený Jeronýmův spis *Proti Helvidiovi*⁷⁷ zatím nikdo nepodal, neboť veškeré práce katolických autorů na toto téma jsou na něm postaveny. Pokud tedy uvedeme krátký výčet statí řešící toto téma, rozhodně si tento nečiní nárok na úplnost.⁷⁸ Pro utváření výtvarného námětu a plánu však není příliš podstatné, jak se věci skutečně odehrály, protože umělec má jiné preference.

Nicméně při jedné události jsou zároveň s jeho matkou Marií jmenováni i čtyři Ježíšovi bratři Jakub, Josef, Šimon a Juda a uvedeny anonymně i jeho sestry (Mt 13,55; Mk 6,3). Že by se jednalo o děti Bohorodičky, je vyloučeno, neboť věříme v její ustavičné panenství. Jakožto děti Josefovy, tudíž Ježíšovi polobratři a polosestry, jak uvádějí východní níže uvedené zdroje, připadají v úvahu, pokud netrváme na zachovalé panickosti sv. Josefa, která přeci není definována.⁷⁹

⁷⁷ Viz. str.

⁷⁸ MARCA, PIERRE DE: *De stemmate Christi* in: MARCA, PIERRE DE: *Opuscula*, Paris: Muguet, 1681; BUTLER, CHARLES: *On the Genealogy of Christ* in: *THE PHILOLOGICAL AND BIOGRAPHICAL WORKS OF CHARLES BUTLER*, London: W. Clarke & Sons, 1817, p. 372-381; ARTHUR HARVEY: *The Genealogies of our Lord and Saviour Jesus Christ*, London: T. Hatchard, 1853; SÝKORA, JAN LADISLAV: *Kterak byli spříznění s Pánem Ježíšem tak zvaní bratři Páně?* in: *ČASOPIS KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA*, Praha: Karel Vinařický, 1896, roč. 37, str. 257-269, 356-364, 412-420, 487-494, 536-544; SÝKORA, JAN LADISLAV: *bratři Páně* in: *ČESKÝ SLOVNÍK BOHOVĚDNÝ*, Praha: Václav Kotrba, díl 2. (Bascath – církevní rok), 1916, str. 434-443; SCHEUCH, RICHARD: *Rodokmen Ježíše Krista* in: *DUCHOVNÍ PASTÝŘ, MĚSÍČNÍK KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA*, Praha: Katolická církev, 1983, roč. 32, str. 148-149; TICHÝ, LADISLAV: „Ježíšovi bratři“ v *Novém zákoně a v současné teologii* in: *ŠBORNÍK TEOLOGICKÝCH STATÍ III.*, Praha: Česká katolická charita, 1983; LIMBECK, MEINRAD: *Evangelium sv. Matouše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, str. 17-20; SIVERTSEN, BARBARA: *New testament genealogies and the families of Mary and Joseph*, Biblical Theology Bulletin, 2005.

⁷⁹ Výše uvedené verše mají ještě jednu zřetelnější, patrně opomíjenou, souvislost ke sv. Josefovi. Matouš totiž nazývá Ježíše tesařem, kdežto Marek synem tesařovým. Domnívám se, že to lze interpretovat tak, že tou dobou byl sv. Josef ještě na živu, ale řemeslo již převzal Ježíš Kristus.

Všeobecně se má za to, i když to není v Písmu řečeno explicitně, že pokud je zmínka o Marii matce Jakuba Mladšího a Josefa (Mt 27,56; Mk 15,40.47), jedná se o dva z mužů zmiňovaných ve výše uvedené události. Zároveň s ní je, krom Marie Magdalény, ještě zmiňována Janem jako Maria sestra Bohorodičky a manželka (J 19,25) Lukášem jinde zmíněného Kleofáše. (L 24,18).

U zmiňované Salome, matky Zebedeovců, z textu však žádná příbuznost s Ježíšem Kristem či Bohorodičkou nijak nevyplývá. Nepotvrdí to ani událost s její žádostí u Pána za své syny. (Mt 20,20-22) Ze sv. Příbuzenstva, i když také nikoli bez výhrad, byl ve sboru dvanácti apoštolů Jakub, o kterém sv. Pavel píše: „*Jiného však z apoštolů jsem neviděl, leda Jakuba, bratra Páně.*“ (Gal 1,19). Seznamy apoštolů u synoptiků (Mt 10,2-4; Mk 3,14-19; L 6,13-16) vždy ke konci před posledním Jidášem, který zradil, uvádějí trojici Jakub syn Alfeův, Šimon Horlivec a Tadeáš, kdežto vee Skutcích čteme trojici Jakub syn Alfeův, Šimon Horlivec a Juda bratr Jakubův. Jakub syn Alfeův, Šimon Horlivec a Tadeáš (Sk 1,14). Což vede na Západě ke ztotožnění třech právě uvedených apoštolů se třemi výše jmenovanými bratry Páně. Což ovšem Východ nepřijímá a apoštoly a bratry Páně vnímá jako rozdílné osoby.

Zřídka jsou pokusy zařadit do sv. Příbuzenstva i celníka Léviho, pozdějšího apoštola a evangelistu sv. Matouše, protože je uváděn jako syn Alfeův. (Mk 2,14; L 5,27) Spíše jsou však vnímány Alfeus otec Jakubův a Alfeus otec Léviho (Matouše) jako rozdílné osoby.

Několikrát jsou zmiňováni Matka a bratři Ježíše Krista bez udání jmen, u synoptiků (Mt 12,46; Mk 3,31; L 8,19) při jiných událostech Janem (J 2,12; J 7,3-6) či v ještě jiné souvislosti Pavlem. (1K 9,5) Pár skrovných údajů uvádí Lukáš o knězi Zachariášovi z kněžské třídy Abiášovy a jeho manželce Alžbětě z rodu Aronova, (L 1,5) že porodí syna a dostane jméno Jan. (L 1,13). Dále uvádí, že Panna Marie byla zasnoubena Josefovi z rodu Davidova. (L 1,27) Je tedy zřejmé, že došlo k promísení kmene Juda s kmenem Lévi či konkrétněji rodu královského a kněžského.

Už spíše marginálně se motivu sv. Příbuzenstva týkají záznamy Ježíšových, vlastně však Josefových, rodokmenů. (Mt 1,1-18; L 3,23-38) To už se přesouváme k motivu kořene Jesse (Iz 11,1-5) a dalších proroctví o Mesiáši synu Davidovu. (2Kr 7,12-16; Ž 110,1) Matouš sleduje Abrahámovy potomky v synovské posloupnosti až k Ježíšovi, kdežto Lukáš uvádí Ježíšovy předky v otcovské linii k Abrahámovi a dále přes Adama až k Bohu. Rozdíl sledu by samozřejmě nepředstavoval problém, ten spočívá v tom, že společné předky nacházíme pouze mezi Abrahámem a Davidem, ale mezi Davidem a

sv. Josefem jsou linie naprosto rozdílné, protože Matouš sleduje posloupnost králů od Davidova syna Šalamouna, kdežto matouš vypočítává předky k Davidovu synu Nathanovi. Výjimkou z rozdílnosti je období ke konci babylonského zajetí, kdy se oba rodokmeny spojují v osobách Salatiela a jeho syna Zorobábela, pak se zase rozcházejí od dvou různých Zorobábelových synů Abiuda (Mt 1,13) a Resy. (L 3,27).

Jak došlo ke spojení obou linií, nevíme, nejpravděpodobněji však nějakým levirátním sňatkem, podobným způsobem, jak níže vysvětluje Julius Africanus spojení obou rodokmeů v osobě sv. Josefa.⁸⁰ Odtud je tedy vlastně poněkud pochybné členění na šalomounovskou (královskou) linii u Matouše a nathanovskou u Lukáše. Toto propojení obou linií je nejspíše nějakou formou naplnění prorockého slova Jeremiášova o prokletí krále Jechonjáše. „*Neboť nebude z potomstva jeho nikdo, kdo by seděl na trůně Davidově, a panoval ještě nad Judou.*“ (Jr 22,28-30)

Když klade Ježíš Kristus farizeům a zákoníkům otázku, jaktože David svého syna (potomka) v Ž 110 nazývá svým pánem, oni nedovedou nebo nechtějí odpovědět, že Mesiáš je Syn Boží Iz 7,14; J 1,14. Tak postrádá význam davidovský původ a pokrevní příbuzenství. A není snad ani divu, že Apoštol zakázal *zabývat se bájemi a nekonečnými rodokmeny.* (1Tim 1,3-4)

Dostáváme se tedy na limity Písma stejně, jako když se pokoušíme dostat odpověď na jakoukoliv jinou dějepisnou otázku (např. Kdy byl stvořen svět?) Účelem Písma sv. totiž není poučovat o historii, nicméně není v něm ani možné připustit přítomnost lživých tvrzení. Pravda však nevylučuje zámlky.

Relevantní statě z Písma sv. přetiskuji v přílohách. Jsou převzaty z Hejčlova, resp. Sýkorova, překladu, protože námi sledovaná tradice vychází zejména ze znění Vulgaty, z kterého je právě tento překlad pořízen. Text přebírám včetně poznámek, které vhodně vysvětlují chápání právě této tradice. Tučným písmem pak zvýrazňuji texty týkající se příbuzenských vztahů, nebo alespoň zmiňující někoho ze sv. Příbuzenstva.

⁸⁰ Viz str.

Církevní tradice

Pokud Písmo sv. nedává jednoznačnou odpověď, hledáme ji nalézt v církevní tradici, zde však již nemáme zaručenou pravdivost a dostáváme se tak na půdu kritického bádání. Ovšem vždy je nelépe hledat podání pokud možno autentické.

ÓRIGENÉS

Patrně kolem roku 178 AD napsal pohanský filosof Celsus (Κέλσος) protikřesťanský spis plný lží s paradoxní opovázlivostí nazvaný Pravdivé slovo (Αληθής Λόγος). Si vybájlil jakéhosi Žida, který měl mít rozhovor s Ježíšem, ve kterém se prokázalo, že Ježíš byl podvodník a lhář. Z tohoto pamfletu se však dochovalo pouze to, co je citováno u Origéna (†253) který na obranu křesťanství napsal knihu s názvem *Proti Celsovi*. Nicméně podle dochovaných Celsových tvrzení, je zřejmé, že jeho zdroje musely pocházet z židovského prostředí.⁸¹ Jediné, co se tedy od Celsa v Origénově podání o příbuzenství Ježíše dozvídáme, že jeho nejmenovaná matka se údajně dopustila cizoložství s jakýmsi vojákem Pantherem.

*Proti Celsovi*⁸²

I, 28. A poté napodobuje učitele při vzdělávání žáků a přivádí Žida, který vstoupí do osobního rozhovoru s Ježíšem, a mluví velmi dětinským způsobem, zcela nehodným šedých vlasů filozofa, dovolte mi, abych se vynasnažil podle svých nejlepších schopností přezkoumat jeho tvrzení a prokázat, že během celé diskuze ani neudrží konzistenci, kterou by měla mít postava Žida. Toho představuje disputujícího s Ježíšem a vyvracejícího ho, jak si on myslí, na mnoha místech a předně pak, když **ho obviňuje z toho, že si vymyslel své narození z panny** a plísni ho za to, že **se narodil v jisté židovské vesnici z místní chudé ženy přadleny**.⁸³ **Říká, že byla vyhnána svým manželem, tesařem podle řemesla, protože byla usvědčena z cizoložství.** Následně ještě uvádí, že poté co byla manželem vyhnána, bloudila v neřesti a **po čase ostudně porodila nemanželského Ježíše, který se sám kvůli chudobě dával najímat jako ná-**

⁸¹ Jméno Panther, které je známo z blasfémie Toledoth Ješú a z antikristovských pasáží Talmudu, dosvědčuje, že Celsus skutečně citoval nějaké židovské zdroje. Někteří však Židé lež o tom, že Ježíšovým otcem byl Panther, rozšiřují dodnes. James Tabor opráňuje sto let starý článek Adolfa Deissmanna, který se zabývá rozšířením jména Panthera mezi římskými vojáky v 1. století. Tabor pak věnuje zvláštní pozornost náhrobku Tiberia Julia Abdy Panthery. Srov. DEISSMANN, ADOLF: *Der Name Panthera*, in *ORIENTALISCHE STUDIEN TH. NÖLDEKE ZUM SIEBZIGSTEN GEBURTSTAG*, vol. 2, Gießen: A. Töpelmann, 1906, pp. 871-875; TABOR, JAMES: *Ježíšova dynastie; Skryté dějiny Ježíše, jeho královské rodiny a zrození křesťanství*, Praha: Knižní klub, 2007, str. 73-87.

⁸² ORIGENES: *Contra Celsum*, (I, 28, 32, 69), PG, XI, col. 713, 720-721, 791.

⁸³ V originále je adjektivum *χερνήτιδος*, které anglický překlad tlumočí jako *spinning*, ruský překlad pak volí termín *нодемуица* odpovídající však spíše substantivu *παρὰδουλεύτρα*, které je originálu velmi vzdálené. Pro český překlad *přadlena* vycházím z mnohem bližšího termínu a to přímo ze substantiva *χερνήτις*.

deník v Egyptě a tam se naučil lecjakému kouzelnictví, kterým jsou Egypťané velice proslaveni; pak se vrátil do své vlasti velice pyšný na své kouzelnické umění, které mu pomohlo, aby se sám prohlásil za Boha. Nyní si už nemůžu dovolit toto všechno bezstarostně nechat být, zvláště když jsou to řeči z úst nevěřících, ale musím vše od základu prozkoumat; já se naopak přikláním k názoru, že vše toto důstojně ladí s proroctvím, že Ježíš je Syn Boží.⁸⁴

I, 32. Ale vraťme se opět tam, kam nás přivedl Žid, mluví o **Ježíšově matce a říká, že byla vyhnána svým mužem tesařem, s nímž byla zasnoubena, když se dopustila cizoložství, a že porodila dítě od jistého vojáka jménem Panthera.**⁸⁵ Podívejme se, zda nebyli zaslepni ti, kteří vymysleli tyto **bajky o cizoložství Panny Marie s Pantherou** a jejím vyhnání tesařem. Cožpak nevymysleli tyto příběhy, aby vyvrátili Jeho zázračné početí z Ducha svatého? Vždyť mohli tuto neobvyklou událost představit ve falešném světle jiným způsobem a nepotvrzovat, což bylo proti jejich vůli, že se Ježíš nenarodil v žádném obyčejném lidském manželství. Nicméně pro tyto lidi, kteří nejsou ochotni akceptovat skutečnost mimořádného narození Ježíše, bylo přirozené, že vymyslí nějakou lež. Ale oni to udělali naprosto nevěrohodně, když uznali, že Ježíš, kterého počala Panna, není Josefův, učinili své lži zcela jasnými pro ty, kteří mohou pochopit a odhalit takové výmysly. Je to vůbec pravděpodobné, aby ten, kdo se odhodlal tolik vykonat pro lidstvo a napnul veškerá vlákna, aby všechny Řeky i barbary, kteří byli shledáni Bohem odsouzenými, odtáhl od Zlého a celé své chování zacílil na to, aby uspokojil vůli Tvůrce světa, by neměl zázračné narození,⁸⁶ ale nejvíce nezákonné a nejhanebnější ze všech? A zeptám se Řeků zejména Celsa, který ať už chová nějaké city k Platónovi nebo ne, ale v každém případě ho cituje, zda ten, kdo sesílá duše dolů do lidských těl, by se tak znectil, když dokázal vykonat tak mocné skutky a učil tak mnoho lidí a odvrátil tak mnoho lidí od proudu neřestí světa, narozením více než ostudným a nepřišel by na svět spíše prostřednictvím zákonného manželství? Cožpak nejste nanejvýš v souladu s názorem, mluvím teď o názoru Pythagora i Platóna i Empedokla, které Celsus často cituje, že každá duše je seslána do těla podle svých zásluh, když z nějaké tajemné příčiny opouští své předešlé působení? Je tedy pravděpodobné, aby také tato duše, která za svého pobytu v těle byla lidstvu více k užitku než mnozí jiní lidé, aby nedošlo k předsudkům, nechci říci: *než všichni*, se spojila s tělem nejen odlišným od ostatních lidských, nýbrž těch nejlepších kvalit.⁸⁷

I, 69. Po tomto Celsus nazývá společnou křesťanskou naukou názory nějaké heretické sekty a dává to za vinu všem křesťanům, kteří věří v Boží Slovo. Říká: Tělo Boží nemohlo být počato tak jako Tvoje. Na to musíme říci odpověď, že Ježíš, při příchodu na svět, přijal tělo tak jako každý narozený ze ženy, lidské tělo, které bylo podrobena utrpení a přirozené smrti. Z tohoto důvodu, kromě jiných, můžeme říci, že On byl také velký zápasník; který máje lidské tělo byl pokoušen ve všech ohledech jako ostatní lidé, ovšem ne tak jako lidé s hříchem jakožto důsledkem, ale zcela bez hříchu.⁸⁸ Vždyť je nám zřetelně

⁸⁴ Órigenés má na mysli skutečnost, že průhlednost a neudržitelnost lží, které se snaží popírat početí z Ducha Sv., vlastně dokazují pravdivost tohoto zázraku a tím zároveň i Božství Ježíše Krista.

⁸⁵ V originále: Πανθήρα.

⁸⁶ V originále: γένεσιν.

⁸⁷ Órigenova argumentace je zjevně určena pochybujícím křesťanům, protože by sotva mohla přesvědčit Celsa, který věří spíše židovským pomluvám a nevidí v Ježíši Kristu nikoho vynikajícího.

⁸⁸ Ž 4,15.

jasné, že On hříchu neučinil, aniž byla lest nalezena v jeho ústech.⁸⁹ A jelikož On nepoznal hříchu,⁹⁰ vydal jej Bůh jako čistého za všechny hříšné. Dále Celsus říká: Boží Tělo nemohlo být počato tak, jak jsi Ty byl, ó, Ježíši. Kromě toho musí také vidět, že pokud se Ježíš narodil tak, jak nám Písmo říká, pak jeho tělo musí být více božské než těla mnohých a je v jistém smyslu Božím Tělem.⁹¹ To je však důvod, proč ve skutečnosti popírá vše, co Písmo říká o Jeho početí z Ducha Svatého, a proč věří, že **byl zplozen jakýmsi Pantherou**, který porušil Pannu, proto říká: Tělo Boží nemohlo být počato tak jako Tvoje. Ale to jsme již uvedli výše v podrobnějším zpracování.⁹²

TZV. EVANGELIA JEŽÍŠOVA DĚTSTVÍ

Křesťanské pseudepigrafy jsou nekanonické spisy hlásící se k apoštolskému autorství, vycházejí však z tradice předávané mezi lidem. Zvláštní kategorii tvoří, tzv. evangelia Ježíšova dětství.⁹³ Jsou sice starobylého původu, vznikaly skutečně již od apoštolské doby, ale dnes už tak staré verze neznáme. Dochovaly se redakce pozdější z období od 4. do 5. století, kdy se již vedle lidového podání ve větší míře prosazuje intelektuální spekulace na dané téma.⁹⁴

Na takový pozdější zásah patrně ukazuje v Protoevangelii Jakubově celková koncepce životního příběhu sv. Jáchyma a Anny, zde patrně poprvé jmenovaných.⁹⁵ Je totiž vyložená paralela k starozákonnímu příběhu rodičů proroka Samuele Elkány a Anny. V obou případech se manželé velmi milují, ale manželka je neplodná. Manžel je zbožný a pravidelně obětovává býčky v Hospodinově domě. Jeho choť úpěnlivě prosí Pána, aby jí daroval potomka. Slibuje, že vytoužené dítě bude zasvěceno Bohu, a když se dítě narodí je po nějakém čase Hospodinu obětováno a nadále mu po celý zbytek života náleží. Jakubovo Protoevangelium je patrně nejstřízlivější ze všech apokryfů vůbec, je prost bludů a Církev ho vždy tolerovala vlastně jako legendu o sv. Příbuzenstvu. V příloze uvádím český překlad převzatý z *Neznámých evangelií*, v textu pak zvýrazňuji tučně zmínky o příbuzných Páně.

⁸⁹ 1Pt 2, 22; srov. Iz 53, 9.

⁹⁰ 2K 5, 21.

⁹¹ V originále: καὶ κατὰ τι σημαϊνόμενον θεοῦ σῶμα.

⁹² Viz předcházející vybraná kapitola I, 32.

⁹³ *NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY, I, NEZNÁMÁ EVANGELIA*, Praha: Vyšehrad, 2001, str. 247-312, zde jsou uvedeny i kritické edice..

⁹⁴ *NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY, I*, ibid., str. 248.

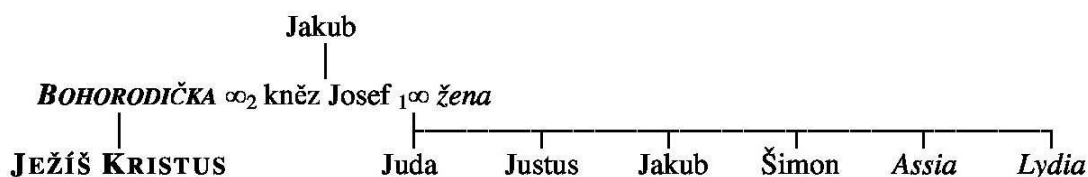
⁹⁵ Pokud jména sv. Jáchyma a Anny uvádí sv. Epifanius, patrně je přebírá odtud. V jeho spise *Lékar-nička (Proti bludům)* v kapitole proti kollyridiánům, tj. zbožňovatelům Bohorodičky, uvádí mj. slova: τὴν ἐκ τοῦ Ἰωακείμ τῆ Ἄννα δεδορημένην (Jáchymem Anně odevzdané) **ΕΠΙΦΑΝΙΟΥΣ**: Πανάρτιον (*Adversus Haereses*), (LXXVIII, 7-11), **PG XLII**, col. 748.

Tzv. evangelium Pseudo-Matoušovo uvádí, že sv. Anna pocházela z Judova kmene a její otec se jmenoval Ísachar. Pseudo-Tomášovo již mnoho nových údajů nepřináší. V přílohách uvádím český překlad pouze těch statí, které obsahují to, co v Protoevangelii Jakubově není. Za pozornost mezi novozákonnými apokryfy stojí i tzv. Akta Pilátova, kde nacházíme odezvy židovských tezí o Ježišově nemanželském původu, relevantní informace o sv. Příbuzenstvu však neposkytují.

HISTORIE JOSEFA TESAŘE

Tento egyptský apokryf je pseudepigraf vydávaný za osobní svědectví samotného Ježíše Krista o svém dětství. Původně byl napsán řecky, ale tato verze dnes již není k dispozici. Tento egyptský apokryf je pseudepigraf vydávaný za osobní svědectví vzhledem k častým důrazům na neporušené panenství Bohorodičky se nejspíše jedná o dílo vzniklé již za bojů s ariány. Dnes máme k dispozici dvě verze, koptskou a arabskou. Já jsem do češtiny překládal z latinských stránek arabsko-latinské bilingvy. Tučně jsem zvýraznil části týkající se sv. Příbuzenstva a trvalého panenství Bohorodičky. V této historii jsou tzv. bratři Páně zmiňovaní Matoušem a Markem (Mt 13,55; Mk 6,3) jako synové sv. Josefa z jeho prvního manželství. Na Západě teze, že do sňatku s Bohorodičkou vstupoval jako vdovec, však nebyla nikdy přijata. Jsou zde uvedeny i jména jejich dvou sester Assia a Lydia.

Svaté příbuzenstvo podle Historie Josefa Tesaře

rodokmen č. 1

*Apokryf*⁹⁶

Ve jménu BOHA, jediného ve své podstatě a trojího ve svých osobách.

⁹⁶ WALLIN, JÖRAN (trans.): *Historia Josephi Fabri Lignarii, Liber Apocryphus*, Lipsiae: Literis Andrae Zeidleri, 1722. Překládám podle latinského překladu, vsuvky v hranatých závorkách jsou takto psány již v latinském textu, jsou tedy doplněním vůči arabské verzi. Poznámkový aparát nepřebírám, protože se jedná výhradně o překladatelské poznámky k arabskému originálu.

Historie smrti našeho otce, svatého starce, JOSEFA tesaře. Necht' nás všechny ochraňují jeho požehnání a modlitby, ó, bratři. Amen.

Celého jeho života bylo sto a jedenáct roků, jeho odchod z tohoto světa se stal dvacátého šestého [dne] měsíce Abib, který odpovídá měsíci Av. Necht' nás jeho modlitba chrání. Amen. A opravdu, [byl] to sám náš Pán JEŽÍŠ KRISTUS, který předal tuto [historii] světu skrze své učedníky na Olivové hoře, i veškeré jeho [Josefovo] dílo, a završení jeho dnů. A potom svatí apoštolové uchovali tuto zprávu, a písemně zaznamenanou nechali v Jeruzalémské knihovně. Necht' nás jejich modlitby chrání. Amen.

I. Stalo se jednoho dne, kdy Zachránce, náš Pán, Bůh a Spasitel Ježíš Kristus seděl spolu se svými učedníky a byli všichni shromážděni na Olivetské hoře, že jim řekl: Ó, bratři a přátelé moji, synové Otce, který vás vyvolil ze všech lidí. Víte, že jsem vám často říkal, že musím být ukřižován, a musím zemřít pro spásu Adama a jeho potomstva, a že vstanu z mrtvých. Zavazuji vás však, abyste nauku svatého Evangelia [vám dříve] zvěstovanou hlásali po celém světě. A udělím vám moc z výsosti, a naplním vás Duchem Svatým. Opravdu všem národům budete zvěstovat pokání a odpuštění hříchů. Neboť jediný kalíšek vody, když jej člověk nalezne v budoucím věku, [je] lepší a větší než všechno bohatství tohoto celého světa. A místo, [mnoho-li může být obsazeno] jednou nohou, v domě mého Otce, [je] větší a více vynikající než všechny poklady světa. Ano, jedna hodina v radostném příbytku zbožných [je] šťastnější a cennější než tisíc let mezi hříšníky. Vždyť jejich pláč a nárek se neskončí a jejich slzy neustanou, aniž pro sebe vůbec naleznou nějakou útěchu či klid na věky. A nyní, ó údové mého uctívání, jděte, hlásejte všem národům, zvěstujte jim a řekněte: A že Zachránce pilně přezkoumává obdržené dědictví, a [je] správcem spravedlnosti. A oni [andělé] porazí [nepřátele], a utkají se s nimi v den srážky. A on [Bůh] bude zkoumat každé jedno slovo, které lidé hloupě a planě mluví, [a] odevzdají z něj počet. Jakkoli se nikdo nevyhne smrti, tak také skutky každého jednoho se vyjeví v den soudu, zda byly dobré nebo špatné. [Zvěstujte] též toto slovo, které jsem vám dnes řekl: Ať se silný nechlubí svou silou, ani boháč svým bohatstvím, ale kdo se chce chlubit, ať se chlubí v Pánu.

II. Byl muž jménem Josef, pocházel z betlémského rodu, z města Judského a obce krále Davida. Tento samý vzděláním a moudrostí dobře vyučený se stal knězem v chrámu Páně. Mimoto uměl tesařské řemeslo, a po způsobu všech lidí, si vzal manželku. Zplodil též sobě syny a dcery, čtyři [určitě] syny a dvě dcery. Tato jsou vpravdě jejich jména: Juda, Justus, Jakub a Šimon. Jména dvou dcer [byla] Assia a Lydia. Nakonec manželka spravedlivého Josefa smrtí odešla zaměřena ve všech svých skutcích na Boží slávu. Ale Josef ten spravedlivý muž, můj otec podle těla, [a] manžel mé matky Marie, odešel společně se svými syny za svým zaměstnáním provozovat tesařské řemeslo.

III. Když se spravedlivý Josef vskutku stal vdovcem, naplnila již moje matka požehnaná, svatá, [a] čistá Maria dvanáct let. Vždyť její rodiče jí nabídli v chrámu tři roky po narození, a ona zůstala v chrámu Páně devět let. Pak, když kněží viděli svatou, [a] bohabojnou Pannu dospívat, si vzájemně promluvili říkouce: Necht' vyhledáme spravedlivého a zbožného muže, kterému bude Maria svěřena až do doby jejího sňatku; ať nezůstane pobývajíc v chrámu, protože se stává ženou, leč z tohoto důvodu zhřešíme a Bůh se na nás rozhněvá.

IV. Proto byli ihned vysláni [poslové], svolali dvanáct starců z Judova kmene. A sepsali jména dvanácti izraelských kmenů. **Los však padl na zbožného star-**

ce spravedlivého Josefa. Pak odpověděli kněží mojí pozeňnané matce řkouce: **Jdi s Josefem a buď u něho, až do doby sňatku. Spravedlivý Josef tedy obdržel mou matku, a odvedl ji do svého domu. A [Maria] našla v otcově domě Jakuba Menšího se zlomenou duší a zkroušeného kvůli osiření [od matky], a vychovala ho. Odtud je Maria nazývána matkou Jakubovou.** Potom ji Josef nechal ve svém domě a odešel do dílny, kde provozoval tesařské řemeslo. Načež vpravdě prožila svatá Panna v jeho domě dva roky, byla krátce ve svém věku čtrnácti let, naplnil se zároveň čas, kdy ji [Josef] opět přijal.

V. Vybral jsem si [však speciálně jaksi ji] hnutím vůle, se zalíbením mého Otce, a radou Ducha Svatého. A vtělil jsem se z ní v tajemství přesahujícím chápání rozumných tvorů. Ale po uplynutí tří měsíců od početí vrátil se spravedlivý muž [Josef] z místa, kde provozoval své řemeslo. **A když zastihl Pannu, moji Matku, těhotnou** se zmatenou myslí pomýšlel ji tajně propustit. Ze strachu, též smutku a úzkosti svého srdce onoho dne nesnesl ani jíst ani pít.

VI. V poledne se však zjevil ve snu sám kníže andělů, svatý Gabriel opatřený příkazem od mého Otce. A řekl mu: Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii za svou nevěstu. Neboť počala z Ducha Svatého, a porodí syna, který bude nazván jménem JEŽÍŠ. Tento [je] on, kdo bude vládnout všem národům železným žezlem. [Zde promluviv] anděl od něho odešel. Vstal vpravdě Josef ze svého snu, a učinil, jak mu pravil anděl Páně. A Maria zůstala u něho.

VII. Po prošlém čase vyšel rozkaz od Augusta císaře [a] krále, aby byl popsán veškerý obydlený okrsek, každý smrtelník ve své obci. **Povstav spravedlivý stařec Josef vzal [s sebou] Pannu Marii. A přišel do Betléma, protože nastal její porod.** [Josef] se pak zapsal do seznamu svým jménem. Vždyť Josef syn Davidův, jehož nevěsta [byla] Maria, byl z kmene Judova. A moje matka Maria porodila mne právě v Betlémě, v jeskyni nejbližší k hrobu Ráchel manželky patriarchy Jákoba, která [byla] matka Josefa a Benjamina.

VIII. Ale Satan šel a [toto] donesl Herodovi Velikému, otci Archelaovu. A to [byl] tentýž Herodes, který poručil setnout hlavu mému příteli a příbuznému Janovi. Pročež po mně pečlivě pátral považuje mé království za budoucí z tohoto světa. Avšak Josef, onen zbožný stařec, byl upozorněný [na tu věc] ve snu. Proto povstav vzal moji matku Marii, a já [ležel] v jejím lůně. A za průvodkyni jejich na cestě se poskytla Salome. Postoupiv tedy z domu odešel do Egypta. [A] zůstal na tom místě jediný úplný rok, až Herodova nenávisť přešla.

IX. Sešel vpravdě [Herodes] nejhorším druhem smrti, trestem odpykaným za prolití krve dětí, které z prostředí neprávem odstranil, když samy nebyly v hříchu. A po vyhasnutí tohoto bezbožného tyrana Heroda se vrátili [rodiče s JEŽÍŠEM] do země Izraelské. A bydleli v galilejském městě, které se nazývá Nazaret. A Josef opětně pak zaměstnán tesařským řemeslem se udržoval při životě prací svých rukou. Aniž někdy totiž vyhledával živobytí zdarma za práci jiného, kterýž způsobil zákon Mojžíšův [kdysi] nařizoval.

X. **Konečně stařec s narůstajícími roky došel k pokročilému věku. Přeci žádnou tělesnou slabostí nestrádal, ani zrak neochabl, a aniž nějaký zub v jeho ústech zahynul. Také mysl po celou dobu [věku] nikdy nebláznila. Ale podobný chlapci ve svém zaměstnání vždy vynikal mladistvou živostí. A jeho údy [zůstaly] neporušeny a prázdný všech bolestí. Jeho celý život pak trval sto a jedenáct let, samo stáří bylo protaženo co nejdéle.**

XI. Justus a Šimon vpravdě starší synové Josefovi přivádějící si manželky odešli do svých rodin. Stejně se provdaly obě dcery a odešly do jiných stavení. Ale v Josefově domě meškali Juda a Jakub Menší, nikoli bez

Panny, mé Matky. Navíc já spolu s ní [tamtéž] zůstal, a ne jinak, když jsem byl jeden z jeho synů. Prošel jsem však celý svůj život bez hříchu. Marii jsem nazýval mou matkou, a Josefa otcem, a ve všem, co řekli, jsem držel jejich mrav. Aniž jsem jim někdy odporoval, ale poslouchal jsem je, jak uvykli dělat ostatní lidé, které země vydává. Aniž jsem je dohnal k hněvu některý den nebo jim svou odpověď nějakým [tvrdějším] slovem odporoval. Nopak, sledoval jsem je s nesmírnou láskou jako panenku oka.

XII. Po tomto se stalo, že se přiblížila smrt onoho zbožného starce Josefa a jeho odchod z tohoto světa po obyčeji ostatních lidí, kteří berou původ z tohoto pokolení. A s nachylujícím se skolem jeho těla vypověděl mu anděl Páně o již nastupující hodině smrti. Pročež bázeň a nesmírná zmatenost pronikly jeho duši. Povstav však šel do Jeruzaléma. A vstoupil do chrámu Páně, a tam v srdci Svatyně vylil prosby a řekl:

XIII. Ó, Bože, [který jsi] původce veškeré útěchy, Bože veškerého milosrdenství, a Pane celého lidského rodu, Bože [jářku] duše, těla i ducha mého. Pokorně Tě uctívám, ó, můj Pane a Bože. Jsou-li již sečteny mé dny, a přibyl čas, ve kterém jest mi odložit tuto smrtelnost, pošleš [mi, prosím,] Michaela nejvyššího knížete tvých svatých andělů. A zůstane se mnou, dokud moje ubohá duše nevystoupí z tohoto bídného těla, [aby to bylo] bez obtíží, beze strachu a netrpělivosti. Totiž nesmírný strach a prudký smutek zmocní se všech těl v den jejich smrti; ať jde o muže nebo ženu nebo zvíře nebo šelmu neb cokoli leze po zemi neb ve vzduchu poletuje. Úhrnem všechna stvoření, která [jsou] pod nebem a v kterých jest duch života, jejichž duše odcházející ze svých těl se třesou hrůzou s velkou obavou a nesmírnou skleslostí. Nyní tedy, ó, můj Pane a Bože, nechť tvůj svatý anděl přibude svou pomocí k mé duši i tělu, dokud nebudou od sebe navzájem rozloučeny. Aniž tvář anděla, ustanoveného k mé strážce ode dne mého stvoření, bude ode mne odvrácena. Avšak poskytne se mi společníkem cesty, zatímco by mne přivedl až k Tobě. Nechť jest mi [jářku] jeho obličej příjemný a veselý, a nechť mne provází v pokoji. Nechť však nedopustíš, aby [démoni] strašlivého vzhledu přistoupili ke mně na cestě, kterou budu kráčet, až šťastně přijdu k Tobě. Aniž dovolíš, aby vrátní překázeli mé duši ve vstupu do ráje. Aniž odhalením poklesků vystavíš mne potupě před Tvým strašným soudem. Aniž se lvi na mne přiřítí. Aniž dříve mou duši potopí vlny ohnivého moře, ([neboť] toto musí každá duše přejít,) než spatřím slávu Tvého Božství. Ó, Bože, nejspravedlivější soudce, který budeš smrtelníky soudit ve spravedlnosti a rovnosti, a oplatíš každému jednomu podle jeho skutků; ó, můj Pane a Bože, [prosím,] přibud' ke mně Tvé milosrdenství, a osvětli moji cestu, [jak přijdu] k Tobě. [Neboť] Ty jsi pramen přetékající veškerým dobrem a slávou na věky. Amen.

XIV. Stalo se poté, když se vrátil do svého domu ve městě Nazaretu, že byl upoután na lůžko zachvácen nemocí. A toto byl onen čas, který povolnému rozváže přirozenost společnou všemu lidstvu. Těžce však touto nemocí stonal, aniž by od počátku svého narození do současnosti někdy churavěl. A tak se jistě Kristovi líbilo uspořádání poměrů spravedlivého Josefa. Čtyřicet roků [žil] před vstupem do manželství. [Potom] čtyřicet a devět roků bydlela pod jeho ochranou manželka, a uzavřela život vyvážením. Avšak jeden rok po její smrti byla mu [Josefovi] kněžímí svěřena moje blažená Matka Maria, aby ji opatroval až do doby jejího zasnoubení. V jeho domě [při ničem pamětihodném] strávila dva roky. Ale ve třetím roce svého prodlévání u Josefa, vpravdě v patnáctém svého věku, mne porodila v nadpozemském tajemství, které nemůže ani pronik-

nout ani pochopit nějaké stvoření, leda já a můj Otec a Duch Svatý, společně se mnou sestavujícími bytnost.

XV. A tak celý věk mého otce, onoho spravedlivého starce, udělal sto a jedenáct roků, tak rozhodl můj [nebeský] Otec. A den, kdy duše opustila jeho tělo, byl dvacátý šestý měsíce Abib. Neboť se již začal ztrácet lesk ryzího zlata a použitím stříbra bylo potřeno, přikyvují jeho porozumění a vědomosti. Také si oškřivil jídlo a pití a ochabl v dovednosti tesařského řemesla, aniž více u něčeho udržel pozornost. To se tedy týká úsvitu dvacátého šestého [měsíce] Abibu, že neklidná duše byla odevzdána spravedlivým starcem Josefem [ležícím] na svém lůžku. Pročež otevřel svá ústa vzdechy vydávaje a spráskl své ruce proti sobě. A mocným hlasem zvolal tímto způsobem mluvě:

XVI. „Běda dni, kdy jsem se narodil do světa! Běda lůnu, které mne nosilo! Běda životu, který mne přijal! Běda prsům, která mne kojily! Běda nohám, na kterých sedě jsem odpočíval! Běda rukám, které mne stále nosily a chovaly, dokud jsem vyrůstal! Neboť jsem byl počat v nepravosti, v hříchu a mne počala má matka. Běda mému jazyku a rtům, které pronášely a promlouvaly marnost, osočování, lež, neznalost, posměch, jízlivost, vychytralost a pokrytectví! Běda mým očím, které pohlížely na pohoršení! Běda mým uším, které se těšily z utrhačných řečí! Běda mým rukám, které pro sebe uchvátily neprávem dosaženého! Běda mému životu a útrobám, které dychtily po jídle, jehož pojídání je zapovězeno! Běda mému hrdlu podobnému ohni stravujícímu vše, na cokoliv přišlo! Běda mým nohám, které častěji procházely po cestách nemilých Bohu! Běda mému tělu, a běda mé smutné duši již od Boha svého původce odvrácené! Co udělám, když na ono místo přikráčím, kde budu postaven před spravedlivého soudce, a on mne bude kárat pro skutky, které jsem nashromáždil za svého mládí? Běda všem smrtelným lidem pro jejich hříchy! Zajisté, tatáž ona strašlivá hodina, která zastihla mého otce Jakuba, když vylétla jeho duše z těla, hle, již mne ohrožuje. Ó, jak jsem dnes ubohý a hodný nářku! Avšak Bůh sám je správcem mé duše a těla, neboť on s nimi naloží podle libosti.“

XVII. Toto jest, co bylo řečeno oním spravedlivým starcem Josefem. Já však přistoupil k němu, zastihl jsem jeho duši prudce pohnutou, neboť byla postavena ve velké úzkosti. A řekl jsem mu: Bud' zdrav můj otče Josefe, muži spravedlivý; jsi při síle? On mi však odpověděl: Při největší síle, ó, můj milovaný synáčku. Arciť zármutek a strach ze smrti již mne obklíčily, ale jakmile jsem uslyšel tvůj hlas, moje duše se uklidnila. Ó, JEŽÍŠI Nazaretský! JEŽÍŠI, Zachránce můj! JEŽÍŠI, osvoboditeli mé duše! JEŽÍŠ, ochránce můj! JEŽÍŠI, ó, nejsladší jméno v mých ústech, a všech milujících je! Oči, které vidíte, a uši, které slyšíte, vyslyš mne! Já, tvůj služebník, dnes tě pokorně uctívám a před tebou slzy své vylévám. Ty jsi ovšem můj Bůh, Ty jsi můj Pán, jak ke mně anděl mnohokrát pronesl. Zejména však onoho dne, kdy se na mou duši přivalily zvrácené myšlenky o obtěžkaném lůně čisté a požehnané Marie, kterouž já zamýšlel tajně propustit. Vpravdě takto mně rozjímajícímu, hle, zjevil se pro klid anděl Páně řka mi podivuhodné tajemství: Ó, Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, tvou snoubenku, aniž se zarmoutíš, aniž promluvíš neslušné slovo o jejím početí. Poněvadž je těhotná z Ducha Svatého a porodí syna, jenž bude nazván jménem JEŽÍŠ, neboť on udělí spásu svému lidu z jeho hříchů. Neměj mne však z této příčiny za špatného, ó, Pane, neboť jsem neznal tajemství tvého narození. Vzpomínám také, můj Pane, na tenhle den, kdy byl ten chlapec usmrcen uštknutím hada. Jeho příbuzní tě však chtěli vydat Herodovi tebe mu prohlásivše za zavražděného. Ale předal jsi jim ho vzkříšeného z mrtvých. Tehdy já přistoupiv a uchopiv tvé ruce jsem řekl:

Můj synu, opatruj se. Ale ty jsi odpověděl: Zdaliž ty nejsi můj otec podle těla? Naučím tě, kdo já jsem. Nyní tedy, ó, můj Pane a Bože, nezanevři na mne, aniž mne odsoudíš nablízku oné hodině. Já jsem tvůj služebník a syn tvé služebnice, Ty jsi vpravdě můj Pán, můj Bůh a Zachránce, jistojistě Syn Boží.

XVIII. Když toto řekl můj otec Josef, nemohl více plakat. A uzřel jsem již smrt ovládající ho. **Povstavši pak moje matka, panna neposkvrněná,** a přistoupivši ke mně řekla: Ó, můj milovaný Synu, již již tento zbožný stařec Josef umírá. A já odpověděl: Ó, má nejmilejší matko, ovšem na všechno stvoření, které se na tomto světě narodilo, doléhá tatáž nezbytnost smrti, vždyť smrt drží právo nad veškerým lidským rodem. Také tobě, má panenská Matko, s ostatními smrtelníky tentýž jest vyhlédnut odchod ze života. A přece tvá smrt, jakož i smrt tohoto zbožného starce, není smrtí, ale trvalým životem na věčnosti. Ba, také mně přísluší umřít kvůli tělu, které jsem od tebe přijal. Avšak povstaň, ó, má ctěná matko, jdi a vstup k požehnanému starci Josefovi, ať uvidíš, co se týká jeho vystupující [duše z těla].

XIX. Šla tedy moje čistá matka Maria a vstoupila na místo, kde byl Josef. A já seděl u jeho nohou ohlížeje se na něho. Vpravdě známky smrti se již objevily v jeho výrazu. Avšak onen požehnaný stařec povznese hlavu s upřenými očima vzhlížel na mou tvář. Nebyla v něm však žádná síla mluvit se mnou, kvůli smrti, která ho držela obklíčeného bolestí; místem alespoň vydával přehluboké vzdechy. Já však jsem držel jeho ruce přes délku jedné celé hodiny. A on obrátiv tvář ke mně naznačil, abych ho neopouštěl. Poté položiv svou ruku na jeho hrud' zastihl jsem jeho duši již blízkou hrdla připravenou k odchodu ze své schránky.

XX. Jak mne však moje panenská Matka spatřila dotýkajícího se jeho těla, dotkla se i ona noh. A shledala je již odumřelými a zbavenými tepla, řekla mi. Ó, můj milovaný synu, zajisté již jeho nohy začínají stydnout a chladem napodobují sníh. Pročež svolala své syny a dcery, řekla jim: Pojd'te, kolikpak vás je, a přistupte k vašemu otci, neboť jistě jest nyní na poslední pochůzce. **Jeho [Josefova] dcera Assia** odpověděla řkouc: Běda mi, ó, bratři moji, jistě je to stejná nemoc, která [byla] u moji milované matky. Pak kvílela a rozslzela se, zároveň prolévali všichni ostatní Josefovi naříkajíce. Také já a moje matka Maria jsme plakali spolu s nimi.

XXI. Avšak já obrátiv oči k jižní krajině viděl jsem již přicházející smrt a s ní celé peklo, se svou tlupou a shromážděnými pohůnky. A jejich šaty, oči a tlamy chrlily plameny. Když můj otec Josef spatřil toto spěchat přímo k němu, byly jeho oči uvolněny slzám. A v témže čase podivným způsobem zalkal. Pročež, vida jeho prudké vzdechy odehnal jsem smrt s celým zástupem sluhů, který ji doprovázel. A vzýval jsem mého dobrého Otec řka:

XXII. „Otče veškeré laskavosti, oči, které vidíte, a uši, které slyšíte, vyslyš ode mne [otřeseného] modlitby a prosby za starce Josefa. A pošli Michaela, knížete Tvých andělů, a Gabriela, hlasatele světla, a všechny Tvé anděly světla. A nechť jich [celá] řada půjde s duší mého otce Josefa, až ji přivedou k Tobě. Toto jest hodina, ve které můj otec má potřebu milosrdenství. Já vám však říkám, jelikož všichni svatí, ano, kolikpak lidí se na světě rodí, buď jsou spravedliví, nebo zvrácení, dluhují nezbytnosti okusit smrt.“

XXIII. A tak Michael a Gabriel přišli k duši mého otce Josefa. A přijatou ji zabalili do světlého obvianu. Tak odevzdal ducha do rukou mého dobrého Otce, a [tento] jemu udělil pokoj. Dosud však žádný z jeho dětí o zesnutí nevěděl. Avšak andělé chránili jeho duši před démony temnoty, kteří byli na cestě. A chválili Boha, dokud ji doprovázeli do příbytku zbožných.

XXIV. Jeho tělo však leželo prostřené a bezkrevné. Pročež přisunutou rukou k jeho očím jsem je zatlačil a zavřel jeho ústa a **Panně Marii řekl: Ó, má matko,** kde je jeho dovednost, kterou byl vyhlášen po celou tu dobu, když [žil] na tomto světě? Hle, již ona zašla, [a stalo se] jakoby nikdy neexistoval. Když mne jeho děti slyšely [toto] **promlouvajícího k mé matce, čisté panně,** uznali ho již vydechlým a přimísíce slzy nařikaly. Řekl jsem jim však: Ovšem smrt vašeho otce, není smrtí, nýbrž životem věčným. Neboť osvobozen od starostí tohoto věku, přešel k věčnému odpočínutí [a] trvalému utužení. Toto uslyševše roztrhli roucha svá plačíce.

XXV. A zajisté obyvatelé [města] Nazareta a [celé] Galileje poznavše jejich hořekování seběhli se k nim. A plakali od třetí hodiny až do deváté. O hodině deváté však všichni spolu odešli do jeho [Josefovy] ložnice. A vynesli jeho tělo poté, co je napustili vznešenými mastmi. Já však jsem prosil svého Otce v modlitbě nebešťanů. To [jest] ta samá, kterou jsem napsal svou vlastní rukou, **než jsem se snesl do lůna Panny Marie, moji matky.** A najednou jsem ji dokončil a pověděl amen, pak přistoupilo nesmírné množství andělů. A dvěma z nich jsem nařídil, aby roztáhli světlý oděv a tím zahalili tělo požehnaného starce Josefa.

XXVI. A osloviv Josefa jsem řekl: Nebude vládnout nad tebou zápach smrti ani smrad, aniž červ někdy vejde do tvého těla. Ani jediný jeho úd nebude odlomen, aniž některý vlas na tvé hlavě bude změněn; aniž zajde cokoliv z tvého těla, ó, můj otče Josefe. Ale zůstane nedotknuté a neporušené až do hostiny tisíce let. A kdokoliv ze smrtelníků s péčí bude držet oběť vzpomínky tvého dne, já mu požehnám a oplatím ve sboru panen. A kdokoli dá jídlo ubohým, chudým, vdovám a sirotkům z práce svých rukou v den, kdy bude slavena tvá památka, [a ovšem] ve tvém jménu, [on] nebude odstaven od dobra po všechny dny svého života. Také kdokoliv kalíšek vody nebo vína podá k vypití vdově nebo sirotku ve tvém jménu, dám ho tobě, ať s ním vkročíš na hostinu tisíce let. A každému člověku, jehož péčí bude obětována vzpomínka tvého dne, požehnám mu a poskytnu odměnu v církvi panen. Odevzdám mu [járku] za jednu třicet, šedesát i sto. **A kdokoli napíše historii tvého života, tvého úsilí, a tvého odchodu z tohoto světa, a [tuto] rozpravu pronesenou mými ústy, toho svěřím do tvé ochrany, dokud bude v tomto životě otálet. A když sama jeho duše pak vystupující z těla bude opouštět tento svět, knihu jejích provinění spálím, aniž ji budu trápit nějakým trestem v den soudu.** Ale přejde přes moře plamenů a překročí je bez obtíží a bolestí. Toto [jest], co náleží každému nuznému člověku, který nebude moci dostát ničemu z toho, co jsem zmínil: Arciť, narodí-li se mu syn, nazve ho jménem Josef. Tak neobdrží v jeho domě místo ani nedostatek ani nějaká náhlá smrt na věky.

XXVII. Potom se aristokraté z měst v kraji sešli, kdež bylo položeno tělo požehnaného starce Josefa. A přinesše s sebou pohřební plášť chtěli [ho] jím zahaliti podle obyčeje, jakým Židé zvyknou ukládat [mrtvoly]. Ale zachytili ho držícího své plátno [jakoby přivázané], neboť ono tak přilnulo k jeho tělu, že chtějícími je svléci bylo shledáno podobně železu nepohnutelným a neoddělitelným. Aniž mohli na onom plátně nalézt nějaký okraj, kteráž věc vzbudila u nich největší podiv. Konečně ho odnesli na místo, kde byla položena jeskyně, a otevřeli vchod, aby položili jeho tělo mezi těla jeho otců. Tehdy mi na mysl přišel den, kdy se mnou putoval do Egypta, a úhrn oněch obtíží, které kvůli mně vydržel. Pročež jsem jeho [smrt] dlouhou dobu oplakával, a přikloně se nad jeho tělo jsem řekl:

XXIX. Ó, smrti, jak ty všechno vědění odevzdáváš zmaru, vpravdě tolik slz a nářků vyvoláš? Neboť však vpravdě Bůh, můj Otec, on sám [jest], kdo tobě

tuto moc postoupil. Neboť od přestoupení Adama a jeho choti Evy [lidé] zacházejí, aniž snad smrt ušetří jediného. Konečně nikoho neporazí, aniž je kdokoli napaden bez příkazu mého Otce. Ovšem vyskytovali se lidé, kteří protáhli život až k devíti stům let; ale jsou mrtví. Ano, třebaš někteří z nich žili déle, nicméně oni podlehli osudu, aniž některý z nich někdy řekl: Já neokusil smrti. Vždyť Pán nikdy neukládá tentýž trest než jednou, když se mému Otci zalíbilo to na lidi dopustit. A v tutěch chvíli, kdy ona předstupující spatří příkaz ke svému sestoupení z nebes, říká: Vystoupím proti onomu [člověku] pohnutím [nesmírného zděšení]. Tehdy [smrt] bez prodlení udělá na duši nápor a ovládne ji pro své rozhodování nakládat s ní. Neboť proto, že Adam nekonal vůli mého Otce, ale přestoupil Jeho přikázání, byl můj Otec podnícen k hněvu proti němu, přikrknul mu smrt, a [z toho důvodu] vstoupila smrt do světa. Jestliže by Adam zachovával nařízení mého Otce, nikdy by ho smrt nepotkala. Předkládáno-li mi moci žádat mého dobrého Otce, aby mi poslal ohnivý vůz, který by přijal tělo mého otce Josefa a přenesl je na místo pokoje, aby přebývalo s duchy? Kvůli Adamovu překročení tato útrapa a násilí smrti sestoupily na veškerý lidský rod. A toto jest příčina, proč mi přísluší zemřít podle těla, [arciť] za mou práci [pro lidstvo], kterou jsem vytvořil, bych dosáhl milosti.

XXIX. Takto promluviv objal jsem tělo mého otce Josefa, a plakal nad ním. [Přestal] jsem však, otevřel vchod do hrobky, a uložil v ní jeho tělo vedle těla **jeho otce Jakuba**. V době pak, kdy zesnul, naplnil sto a jedenáct let. Nikdy ho nebolel nějaký zub v jeho ústech, aniž byla vydána otupení ostrost zraku, aniž jeho postava zkrivena, aniž ubývaly síly. Ale práci tesařského řemesla se oddával až do posledního dne svého života. A to byl den šest a dvacátý [měsíce] Abib.

XXX. My apoštolové, když jsme vpravdě [toto] od našeho Zachránce slyšeli, radostně jsme povstali a ukazující těla skloněná na jeho počest jsme řekli: Ó, náš Zachránce, ukaž nám svou milost; slyšeli jsme nyní sice slovo života. Divíme se přeci, ó náš Zachránce, osudu Henochově a Eliášově, arciť nebyli nijak zavázáni smrti. Opravdu obývají sídliště spravedlivých až do současného dne, aniž jejich těla viděla rozklad. Ale onen stařec tesař Josef byl přeci tvůj otec podle těla. Přikázal jsi nám však, abychom šli do celého světa hlásající svaté Evangelium. A řekl jsi: Zvěstujte [také] onu smrt mého otce Josefa, a svátek jeho dne [a] posvátné výročí slavně oslavujte. Kdokoli by cokoliv z tohoto vyprávění umenšil, nebo něco přidal, on hřeší. Divíme se ovšem pak [Josefovi] od toho dne, kdy jsi byl narozen v Betlémě, že Tě nazýval svým synem podle těla. Proč tedy jeho, stejně jako jsou oni [Henoch a Eliáš], jsi ne učinil nesmrtelným? A ty o něm říkáš, že byl spravedlivý a vyvolený.

XXXI. Náš Zachránce vpravdě odpověděl a řekl: Arciť proroctví mého Otce již jest na Adamovi pro jeho neposlušnost naplněno. A vše je ustanoveno podle pokynů a vůle mého Otce. Neboť učiní-li člověk Boží přikázání zavrženým a následuje d'áblův skutek spácháním hříchu, je [často] jeho věk prodloužen. V tomto [životě] je totiž zachován, aby snad činil pokání a zvažoval sebe vydaného do rukou smrti. Jestliže někdo horlivý konal dobré skutky a lhůta jeho života je prodloužena, ať ho pro narůstající pověst jeho stáří pořádní lidné napodobují. Když však pohlížíte na člověka, jehož duše jest náchylná k hněvu, jeho dny jsou ovšem zkráceny; totiž tito jsou, kdož jsou ve svém kvetoucím věku odstraněni. A tak každé proroctví, které můj otec oznamuje lidským synům, v kterékoliv věci musí být splněno. Co se však týká Henocha a Eliáše, kterak do tohoto dne zůstávají živi, uchovávají si tatáž těla, s kterými byli narozeni; a co se týká mého otce Josefa, jeho, rovněž i jich, se netýkalo setrvání

ve svém těle; I kdyby člověk ve světě žil arcit' mnoho myriád let, přeci jednou bude nucen vyměnit život za smrt. A říkám vám, ó, bratři moji, pročez přísluší oněm samým [Henochovi a Eliášovi] na konci časů návrat do světa a život dokonat arcit' v den zděšení, hrůzy, úzkosti a utrpení. Vždyť Antikrist zabije čtyři těla a jejich krev prolije na způsob vody pro potupu, které ho budou vystavovat a pohanu, kterou ho odhalováním jeho bezbožnosti, živá poznamenají.

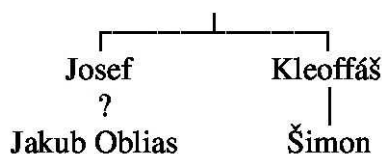
XXXII. A řekli jsme: Ó, Pane náš, náš Bože a Zachránce. Kteřípak jsou ti čtyři, prostřednictvím nichž jsi mluvil o povýšeném Antikristovi kvůli jejich výčitce? Zachránce odpověděl: Jsou to Henoch, Eliáš, Schila a Tabita. Když jsme slyšeli od našeho Zachránce tuto řeč, byli jsme radostní a jásalí jsme. A veškerou čest a projev vděčnosti jsme prokazovali našemu Pánu, Bohu a Zachránci Ježíši Kristu. Ten jest, komu náleží sláva, čest, důstojnost, vláda, moc a chvála, stejně s ním i dobrému Otcí i oživujícímu Duchu Svatému, od teď po všechny časy na věky věků. Amen.

EUSEBIUS

Církevní historik a cesarejský biskup Eusebius Pamphili (†339) píšící v době Konstantina Velikého a jeho nástupců posbíral spisy starších historiků, z nichž mnohé známe pouze z jeho podání. V *Církevních dějinách* cituje⁹⁷ křesťanského kronikáře Hegesippa (†180), který píše, že Jakub zvaný bratr Pána zemřel mučednickou smrtí, byl nazýván Spravedlivý a také Oblias⁹⁸; popírá Jakubův list jakožto součást nezákonního kánonu a uvádí, že po Jakobovi řídil jerusalémskou církev Šimon. Na jiném místě svých *Dějin*⁹⁹ přebírá výklad křesťanského historika a cestovatele Sexta Julia Africana (†240) o rozdílném podání kristova rodokmenu u evangelistů.

Obě podání předkládám v přílohách z Novákova českého překladu *Církevních dějin*, přičemž pasáže týkající se příbuzenských vztahů jsem zvýraznil tučně. Hegesipus tvrdí, že sv. Josef byl bratrem Kleofáše zmiňovaného u Lukáše (L 24,18) a ten pak byl otcem Šimona, který byl druhým jerusalémským biskupem, ovšem vůbec neuvádí, jak byl do příbuzenstva začleněn bratr Páně Jakub Spravedlivý řečený Oblias.

Svaté příbuzenstvo podle Hegesipa

rodokmen č. 2

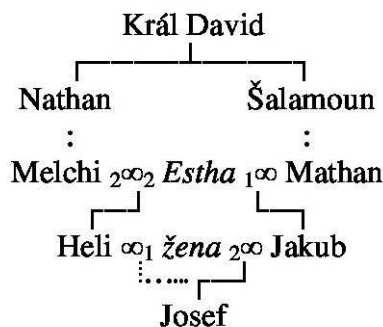
⁹⁷ EUSEBIUS: *HE*, (III, 11), PG XX, col. 281ff.

⁹⁸ To slovo interpretuje Epifanius jako „hradba“, snad jako pevný ochránce, viz. str.

⁹⁹ EUSEBIUS: *HE*, (I, 7), PG XX, 89.

Julius Africanus pak jako první přichází s řešením problému rozdílných Ježíšových rodokmenů u Matouše a u Lukáše. Tvrdí, že oba uvedení otcové sv. Josefa Jakub i Helli měli společnou matku Esthu. Nejdříve porodila Mathanovi z šalamounské linie Jakuba a pak ovdověla. Později se provdala prý za Melchiho z nathanovské linie a porodila mu Heliho. Tady ovšem dělá Africanus chybu. Heli byl podle Lukáše synem Matata syna Léviho syna Melchiho. Afrikánus nejspíše při opisování zaměnil směr sledu nathanovské linie. Nelze však ani vyloučit možnost, že Melchi bylo druhé jméno Matata. Africanus tedy pokračuje, že Heli se oženil a zemřel bezdětný. Poté se s nejmenovanou vdovou oženil Jakub, jeho bratr přes matku Esthu, a podle levirátního práva zplodil Helimu syna Josefa.

Rodokmen Josefa podle Julia Africana

rodokmen č. 3

Eusebius ne jednom místě ve Výboru z Proroků odsuzuje židovský výmysl, že by Ježíš měl být synem Pantherovým. Eusebius zde přesvědčivě ukazuje další ztroskotání židovských lží, aniž by chtěli, vyznávají protivníci Ježíše Krista skrze svoji smyšlenou bajku, že On pro ně jakožto panther už není pastýřem, ale stává se nepřítelem zpronevěřeného lidu a je mu protivníkem. Přitom však nepřestává být pravým a jediným Spasitelem.

Z Ozeáše, III, 10¹⁰⁰

„Vždyť já jsem jako panther Efraimovi a jako lev domu Judovu.“¹⁰¹ A podle jiného pak místa toho samého proroka Pán bude mít svou vlastní přirozenost

¹⁰⁰ EUSEBIUS: *Eclogæ Propheticae*, (III, 10), PG XXII, col. 1146.

¹⁰¹ Oz 5,14. Eusebius cituje ze Septuaginty, která namísto lva ve Vulgátě uvádí pantera. Píšu však záměrně poněkud archaicky panther, aby lépe vynikla Eusebiova myšlenka.

jako panther,¹⁰² shledal totiž nezbytnými vlastnosti patřící tomuto zvířeti, a zejména tomu prvnímu ze dvou spolu uváděných živočichů.

Panther je zvíře nejen krásného tvaru těla, nýbrž i vznešené, objevuje se však dokonce i velkodušné přehánění o jeho vůni jako o indických parfémech; ta je prý natolik podmanivá, že kdo ji ucítí, zůstává v ní ponořen; když pak má touhu přijímat jídlo, je na jeho vůli jakožto hospodáře, aby si jen přišel svými kroky pro zvěř uchvácenou vůní jeho těla, jíž následovala okouzlena;¹⁰³ a ta očividně vlákala na scestí samotnou vybranou vyhlédnutou zvěř, jež si naběhla.

Zajisté tedy vlastnosti tohoto zvířete taktéž i umocnění silou Božího Slova i samotná duchovní oběť toto může být nyní převedeno do dlouhého vyprávění, **Uváděného zřejmě těmi z obřízky,¹⁰⁴ tedy skrze jejich d'ábelský a zlořčený výrok, že náš Spasitel a Pán Ježíš Kristus byl zplozen z Panthera,¹⁰⁵ prý ani podle této obskurní tradice přes jasnou zřejmost nevztahují to k myšlence, zda již nepřišlo předložené prorocké slovo, v němž Pán sám sebe nazývá pantherem.¹⁰⁶**

SV. EPIFANIUS

Zajímavá jsou vyjádření stran sv. Příbuzenstva u sv. Epifania ze Salamíny (†403). Tento autor obsáhlé sbírky nazvané *Lékarnička* (latinský překlad však volí prozaičtější název *Proti bludům*) vyvracející nejrůznější hereze zde mj. vystupuje i proti antidikomarianitům. To jsou všichni protivníci Panny Marie, kteří popírají její stálé panenství a tvrdí, že po porodu Ježíše Krista se svým manželem obcovala a porodila děti, které Písmo sv. nazývá Ježíšovými bratry a sestrami. Prvními takovými odpůrci byli Ebionité, kteří tvrdili, že Ježíš byl přirozený syn z manželství Josefova s Marií. Avšak i mezi křesťany věřícími v nadpřirozený původ Ježíše byli antidikomarianité. Další odpůrci ustavičného Mariina panenství byli mezi ariány.¹⁰⁷

Sv. Epifanius tedy při obhajobě ustavičného Mariina panenství řeší mj. i otázku tzv. bratří Páně. V Písmu jmenované Ježíšovy bratry udává stejně jako *Historie Josefa Tesaře* za Josefovy syny z prvního manželství, ale jména sester uvádí jiná, totiž Marie a Salome. Jako první církevní představitel údaj, že Ježíšův otec byl Panther, ne vnímá jako nějakou židovskou urážku. Tvrdí, že to bylo již od dětství příjmení sv. Josefa, jeho brata sv. Kleofáše dokonce i jejich otce Jakuba (ze šalamounské linie rodu). Přízvisko Jakuba Spravedlivého Oblias pak překládá jako hradba.

¹⁰² Srov. Oz 13,7. *A budu jim jako panther a jako pardál na cestě Asyřanů.* (Septuaginta)

¹⁰³ Originální termín κηλούμενα překládám jako okouzlena, srov. *Σοῦδα*, (κ, 1514), *SUIDAE LEXICON, GRECE & LATINE*, Cantabrigiæ: Typis Academicis, 1705, p. 308.

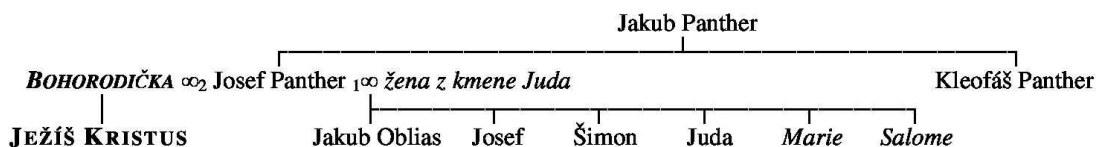
¹⁰⁴ Tj. vyprávěného Židy.

¹⁰⁵ V originále: κατά τινα δὴ διαβολὴν καὶ λοιδορίαν φάσκοντας ἐκ πάνθηρος γεγενῆσθαι τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

¹⁰⁶ Hospodin sám potrestá židovstvo, které tak pošlapalo Jeho otcovskou péči, a toho Božího trestu je nebude moci zbavit žádná lidská moc. Srov. Iz 15,9; 38,13; Jer 4,7; 5,6; 50,17; Am 3,8.

¹⁰⁷ Dodnes jsou jimi prakticky všichni protestanti.

Svaté příbuzenstvo podle sv. Epifania

rodokmen č. 4

*Proti antidikomarianitům a jejich následovníkům*¹⁰⁸

7. Slyšel jsem od někoho, že někteří se odvažují mluvit o ní, jakoby po narození Spasitele obcovala s manželem. A není divu. Neboť nevědomost neznajících přesně sv. Písmo a neobeznámených dobře s dějinami zmítá jimi od jednoho k druhému, a tak se jim vzdaluje pravda, již se chtějí pomocí svých myšlenek dopátrat. Především, když byla Panna odevzdána Josefovi, k čemuž ji vedla nevyhnutelnost jejího postavení, tak nebyla odevzdána k obcování, po pravdě řečeno, on byl vdovec, ale jejím manželem byl nazván podle zákona. Židovská tradice¹⁰⁹ přímo dosvědčuje, že Panna mu nebyla odevzdána k manželskému svazku, nýbrž proto, aby byla uchráněna na svědectví pro nastávající příchod naplánovaného bezmanželského usídlení se v těle,¹¹⁰ ale aby bylo pravdivě dosvědčeno jeho uskutečnění bez mužského semene mocí Ducha Svatého. **Neboť jak by tak starý muž mohl mít za ženu Pannu, když byl již po mnoho let vdovcem po své první manželce? Tento Josef, bratr Kleofáše, byl syn Jakuba řečeného Panther.**¹¹¹ Obě tyto osoby od narození byly nazývány přízviskem Panther. Josef měl svou první manželku z kmene Judova, a porodila mu děti v počtu šest, čtyři chlapce a dvě děvčata, jak je popsáno v evangeliích podle Marka a podle Jana.¹¹² Prvorozeného měl Jakuba nazývaného Oblias, což znamená hradba, byl nazýván i Spravedlivý, byl nazarejským, což znamená svatý.¹¹³ On jako první usedl na stolec biskupa, protože jemu jako prvnímu Pán svěřil katedru, a byl nazýván bratrem Páně, s čímž souhlasí Apoštol, když na jednom místě říká: „*Jiného však z apoštolů jsem neviděl, leda Jakuba, bratra Páně.*“¹¹⁴ Bratrem Páně se nazývá kvůli společné výchově, nikoli od přírody, nýbrž z milosti. Neboť Maria zasnoubena Josefovi byla jeho zákonitou manželkou, ale neměla s ním tělesného soužití. **Na tomto základě blízkosti se Spasitelem byli Josefovi synové nazýváni bratry, nebo lépe, připsáni k bratrství, stejně jako sám Josef, který neměl**

¹⁰⁸ EPIPHANIUS: Πανάριον (*Adversus Haereses*), (LXXVIII, 7-11), PG XLII, col. 709-712.

¹⁰⁹ Zde se Epifanius odvolává na Protoevangelium Jakubovo.

¹¹⁰ V originále: ἀλλ' ὅπως διαφυλαχθεῖ εἰς μαρτύριον τῶν ἐσομένων ὅτι οὐ νόθος ἡ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας οἰκονομία ἐπεδήμησεν, což je jakási restrikce (zaměřena výslovně na Vtělení) patristického pojmu *ekonomie Spásy*, příp. *Božská ekonomie*, čímž je míněno Boží řízení stanoveného plánu Spásy, uskutečněného a zjeveného v celkovém uspořádání dějin, plánu, který nachází v Kristu svůj střed a svůj vrchol (srov. Ef 1,3-14).

¹¹¹ V originále: ὁ Ἰωσήφ ἀδελφὸς γίνεται τοῦ Κλωπᾶ, ἦν δὲ υἱὸς τοῦ Ἰακώβ, ἐπικλην δὲ Πάνθηρ καλουμένου.

¹¹² Srov. Mk 3,31nn; 6,3; J 6,42; srov. Mt 13,55-56.

¹¹³ V originále: ἔσχε μὲν οὖν πρωτότοκον τὸν Ἰακώβον τὸν ἐπικληθέντα Ὠβλίαν, ἐρμηνευόμενον τεῖχος a καὶ δίκαιον ἐπικληθέντα, Ναζιραῖον δὲ ὄντα a ὅπερ ἐρμηνεύεται ἅγιος.

¹¹⁴ Ga 1,19.

tělesnou účast na narození Spasitele, je podle Božího úradku uznán v pozici Jeho otce,¹¹⁵ jak evangelista Lukáš o samotném Spasiteli říká: „*Domnivali se o něm, že je syn Josefův.*“¹¹⁶ A tak mu i sama Maria podle slov z Lukášova evangelia řekla: „*Hle, tvůj otec a já s bolestí jsme tě hledali!*“¹¹⁷ Pokud by někdo nazval Josefa otcem Pána, neměl by k tomu vůbec žádnou příčinu, když Jeho vtělení se událo bez mužského semene? Podle Božího úradku však jeho záležitost přijala takový úděl.¹¹⁸

8. Když zplodil výše uvedeného Jakuba, bylo mu přibližně okolo čtyřiceti let, možná i více. Po něm se narodil syn nazývaný Josef, po něm Šimon, potom Juda, a pak dvě dcery nazývané Marie a Salome.¹¹⁹ **A potom mu zemřela žena. A mnoho let poté, když byl mužem ve věku asi osmdesát let nebo i více, si jako vdovec vzal Marii.** A už když si Marii bral, tak i evangeliu je řečeno: Marie byla zasnoubena,¹²⁰ ale není řečeno, že vstoupila do manželství. A na jiném místě: „*Avšak nepoznal ji.*“¹²¹ Musí to být překvapující pro všechny, kteří se chytají každé mizerné záminky pro hledání příčin toho, co není potřeba, a pátrání po tom, co není možné najít, a od podstatného se odvracejí k hloupým otázkám, že by odevšad na ně dolehla bída nevěry a rouhání v důsledku pohany způsobené svatým. A především je odhaluje ze všech stran následující: jednak to, že stařec, který měl více než osmdesát let, si nevezal Pannu k obcování, ale naopak mu byla svěřena pro zachování jejího panenství, za druhé, že oni sami oba byli ve všem spravedliví. A když syn byl počat z Ducha Svatého, pak by se již neodvážil, po takovém Božím úradku, dotknout nádoby zasvěcené tomu, jehož nebe ani země nemůže obsáhnout v hojnosti jeho slávy.¹²² Neboť jestliže i nyní se panny v Jeho jménu namáhají zápasit o to, aby se uchovaly v dokonalosti, čistotě a střídmosti, nebyli tím spíše zbožnými Josef a sama Maria, která „*vše uchovávala ve svém srdci*“,¹²³ jak je psáno? A opět, zda je možné, aby po tak velkém Božím úradku stařec obcovoval s čistou Pannou ozdobenou ctnostmi, s nádobou, která obsáhla Neobsažitelného a přijala takové tajemství nebeského znamení a Spásy lidstva?

9. Cožpak nemůžeme dokázat, že Panna zůstala dokonale čistá? Jen at' nám přímo ukažou, že po narození našeho Spasitele Maria porodila ještě nějaké děti! At' uvedou jejich jména vynálezci, spisovatelé a tvůrci podvodů a zlomyslností! Ale to oni nemůžou dokázat. Neboť Panna neobcovala s manželem. Toho nebylo! Neboť pokud by porodila děti, když vždy přebývala se samotným Spasitelem, tak by bylo řečeno, že i její děti byly s ní. Oni jsou svedeni, na scestí, poněvadž je řečeno: Hle, „*tvá matka a tvoji bratři stojí venku a chtějí tě vidět*“.¹²⁴ Ale oni nevědí, co je napsáno před tím: „*Nevěřili totiž v ně-*

¹¹⁵ V originále: ἐν τάξει πατρὸς λογίζεται κατ' οἰκονομίαν

¹¹⁶ L 3,23.

¹¹⁷ L 2,48.

¹¹⁸ V originále: ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκονομίας τοῦτον εἴληφε τὸν κληρὸν τὰ πράγματα.

¹¹⁹ V originále: μετ' αὐτὸν δὲ γίνεται παῖς Ἰωσὴ καλοῦμενος. εἶτα μετ' αὐτὸν Συμεὼν, ἔπειτα Ἰούδας, καὶ δύο θυγατέρες, ἡ Μαρία καὶ ἡ Σαλώμη καλουμένη.

¹²⁰ Mt 1,18.

¹²¹ Mt 1,25.

¹²² V originále: καὶ οὐκ ἐτόλμα ὁ ἀκούσας ὅτι «ἐκ πνεύματος ἁγίου» ἐστὶ τὸ ἐν αὐτῇ ἐπιβάλλεσθαι μετὰ τοιαύτην οἰκονομίαν, χρῆσθαί τε τῷ σκευεῖ τῷ καταξιοθέντι χωρῆσαι ὃν οὐρανὸς καὶ γῆ οὐκ ἔχωρει δι' ὑπερβολὴν τῆς αὐτοῦ δόξης.

¹²³ L 2,19.

¹²⁴ L 8,20.

ho ani jeho bratří.“¹²⁵ Neboť ještě za starých časů i nás překvapovala natolik přímá slova sv. Písma, ale nyní každý, díky Bohu, chápe pravdu celého Písma potvrzenou zřejmými krátkými slovy obsaženými ve sv. Písmu. Neustále slyšíce o Jakubovi, že byl nazýván bratrem Páně, jsme se s podivem ptali, co je na tom? A nyní už víme, z jakého důvodu to je ve sv. Písmu předem řečeno. To je samozřejmě řečeno proto, abychom pochopili, když slyšíme: **Hle, „tvá matka a tvoji bratří stojí venku a chtějí tě vidět“, že se mluví o Jakubovi a dalších Josefových synech a nikoli o neexistujících synech Mariiných.** Neboť víme, že Jakub byl v době Pánova vtělení staršího věku. Ale i o Jeho samotných bratřích Písmo mluví, aby odhalilo bludaře, a jmenovitě uvádí Jakuba, Josefa, Šimona, Judu, Salome a Marii,¹²⁶ aby pochopili, čím syn byl On a z jaké matky byl Jakub a také aby podle věku vyrozuměli, kdo je starší, protože Ježíš byl ukřižován ve třicátém třetím roce svého vtělení, což byl tou dobou dvacátý rok vlády Heroda syna Archelaova.¹²⁷

10. V třicátém třetím roce vlády prvního Heroda syna Antipatrova se Spasitel narodil v judském Betlémě, tento rok byl čtyřicátý druhý vlády Augustovy. Po dvou letech poté se přestěhoval s Josefem do Egypta, protože Herodes hledal dítě, o němž mu bylo řečeno mudrci. Po příchodu do Egypta se tam zdržel další dva roky. Král Herodes zemřel v třicátém osmém roce a jeho dědicem byl jeho syn Archelaus, který vládl devět let. Tradice vykládá, že byl vydán na kříž v osmnáctém roce vlády císaře Tiberia, to byl dvacátý rok Agrippy řečeného Veliký mladšího Heroda syna Archelaova.¹²⁸ Nikde jsme neslyšeli, že by Josef v této době ještě plodil děti. A přitom po návratu z Egypta ještě několik let žil. Neboť Spasiteli byly čtyři roky a Josefovi více než osmdesát čtyři, když vyšli z Egypta. Ale i potom žil Josef ještě osm let. A ve dvanáctém roce života Spasitele, když putovali do Jeruzaléma, Josef a Maria Ho hledali, když Ho nenašli na zpáteční cestě, o čemž svědčí Lukášovo evangelium.¹²⁹ V následujících letech po smrti Josefa Ježíš již nebyl vychováván Josefem, ale pouze v domě Josefa. Proto ani evangelium již neříká, že přišel jeho otec a jeho matka a bratří, ale: Hle, „tvá matka a tvoji bratří stojí venku“. Také, když mu v Galileji říkali: „nikdo nečiní nic skrytě, chce-li býti veřejně uznán“,¹³⁰ nepraví se, že to řekli jeho otec a jeho bratří, ale jeho bratří,¹³¹ protože Josef už nežil. Pak i při samotné smrti, kdy Spasitel byl na kříži, jak je psáno v evangeliu podle Jana, Pán se sklonil, jak je řečeno, uviděl učedníka, kterého miloval a řekl k němu o Marii: Hle, „matka tvá“ a k ní: „Hle, syn tvůj.“¹³² Pokud by Marie měla děti a pokud by měla manžela, tak proč by Ježíš odevzdal Marii Janovi a Jana Marii? Proč ji neodevzdal spíše Petrovi, Ondřejovi, Matoušovi nebo Bartolomějovi? Je jasné, že Ja-

¹²⁵ J 7,5.

¹²⁶ Srov. Mk 6,3; 15,40. V originále: καὶ ὄνομαστί καλοῦσα Ἰάκωβον καὶ Ἰωσή καὶ Συμεῶνα καὶ Ἰούδαν καὶ Σαλώμην καὶ Μαρίαν.

¹²⁷ Tento Epifaniův údaj je naprosto chybný. Archelaos neměl žádné potomstvo, tehdy vládl tetrarcha Herodes Antipas syn Heroda Velikého. Vlády se ujal po smrti svého otce v roce 4 př. Kr., takže v době Ukřižování to bylo mnohem více než 20 let. V originále stojí: Ὁ γὰρ Ἰησοῦς σταυροῦται ἐν ἔτει τριακοστῇ τρίτῃ τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου παρουσίας, τοῦ δὲ Ἡρώδου ἦν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, υἱοῦ δὲ Ἀρχελάου, ἔτος εἰκοστόν.

¹²⁸ Herodes Agrippa I. byl ve skutečnosti syn Aristobulův a v době vlády císaře Tiberia nebyl vůbec u moci. V originále: τοῦ δὲ Ἀγρίππα ἐπικληθέντος μεγάλου, Ἡρώδου δὲ νεωτέρου, υἱοῦ δὲ Ἀρχελάου, ἔτος ἦν εἰκοστόν.

¹²⁹ Srov. L 2,42-45

¹³⁰ J 7,4

¹³¹ Srov. J 7,3

¹³² Srov. J 19,26-27

novi z důvodu panictví. Neboť proto řekl: „*Hle, matka tvá,*“ i když to nebyla rodná matka sv. Jana, aby ukázal samotnou matku jako královnu panen,¹³³ protože od ní vzalo život.¹³⁴ Hospodin tak promluvil k Janovi, i když byl podle těla cizí, aby ho naučit ctít Jeho vlastní matku, protože Pán se opravdu narodil z jejího těla, aby si nikdo nemyslel, že akt vtělení je jen přízračný a nepravdivý. Neboť kdyby nebyla ve skutečnosti Jeho matkou podle těla, která Ho porodila, nedělal by si starosti, aby odevzdal vždy Pannu, která se Božím úradkem stala Matkou a pro čest Jemu náležející podivuhodnou neposkvrněnou nádobou.¹³⁵ Evangelium říká: „*Od té chvíle přijal ji ten učedník k sobě.*“¹³⁶ A kdyby měla manželza, měla dům, měla děti, tak by šla ke svým, a ne k někomu cizímu.

II. Ale ať to zase není ke zkáze některým, kdož by se zlomyslným podezřením pomýšleli brát to za důvod, aby smýšleli o ženách tzv. svůdnicích či milostnicích. Neboť úradkem Božím se věci udály tak, aby mohl být tento případ, který má být chován v pozornosti Boží péče, odlišený od každého jiného. A kromě toho, když k tomu došlo a Jan si ji vzal k sobě, ona u něho nezůstala. A pokud si někteří myslí, že se mýlíme, ať jen prozkoumají Písma a nenajdou údaje ani o smrti Mariině, ani o tom, zda zemřela nebo nezemřela, ani o tom, zda byla pohřbena nebo nebyla pohřbena. A když se Jan vydal na cestu do Asie, také se nikde neříká, že by s sebou vzal sv. Pannu, ale Písmo o tomto mimořádném zázraku prostě mlčí, aby neuvádělo lidský rozum v úžas. Ani já se neodvažuji promluvit, ale po rozjímání o tom zachovávám mlčení. Nicméně možná najdeme někde stopy sv. a nejbl. Panny, když už nic nelze nalézt o její smrti. Neboť na jednom místě Simeon o ní říká: „*tvou vlastní duší pronikne meč – aby se projevilo smýšlení mnoha srdcí.*“¹³⁷ a na druhém v Janově Zjevení se říká: had „*pronásledoval tu ženu, která porodila hošíka. Ale ženě byla dána dvě křídla toho velkého orla, aby letěla na poušť*“, aby ji had neuchvátil.¹³⁸ Možná se to na ní vyplnilo, ale já to definitivně netvrdím ani neříkám, že je nesmrtelná, ale netvrdím ani, že zemřela, protože Písmo, jež stojí nad lidským rozumem, ponechalo to nepoznaným, aby komukoli nepřipadlo domnívat se cokoli tělesného o Panně, neboť byla nádobou neposkvrněnou a nade vše vynikající. A tak, zemřela-li a byla-li pohřbena, to nevíme, ale tělesné obcování jí zůstalo cizí. A toho nebude, aby chom smýšleli jinak. A ten si sám způsobí choromyslnost, kdo se chce dopustit rouhačského dohadování a otevírat ústa, rozvazovat jazyk a pohybovat rty k projevům špatných myšlenek, vymýšlet opovážlivé řeči, šíleně se rouhat Panně a neuctívat počestnou nádobu, místo aby ji opěvoval a vzdával chválu.

UČENÍ JAKUBOVO

Je původně řecky napsaná zpráva od konvertovaného, čerstvě pokřtěného, Žida Jakuba sepsaná za Heraklia I. ve Svaté zemi. Souvisí s vpádem muslimů v letech

¹³³ V originále: ἀλλ' ἵνα δείξῃ αὐτὴν μητέρα ὡς ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας.

¹³⁴ Epifanius poukazuje na Marii jako královnu a matku panen. V originále: ἀλλ' ἵνα δείξῃ αὐτὴν μητέρα ὡς ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἡ ζωὴ ἦν.

¹³⁵ V originále: εἰ μὴ γὰρ ἦν αὐτοῦ ἀληθῶς μήτηρ, κατὰ σάρκα κηύσασα αὐτόν, οὐκ ἂν περὶ αὐτῆς τὴν ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο παραδοῦναι τὴν ἀειπάρθενον, μητέρα γεγνοῦσαν διὰ τὴν οἰκονομίαν, ἄχραντον δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸν αὐτὸν τιμὴν καὶ τὸ σκεῦος τὸ θαυμαστόν.

¹³⁶ J 19,27

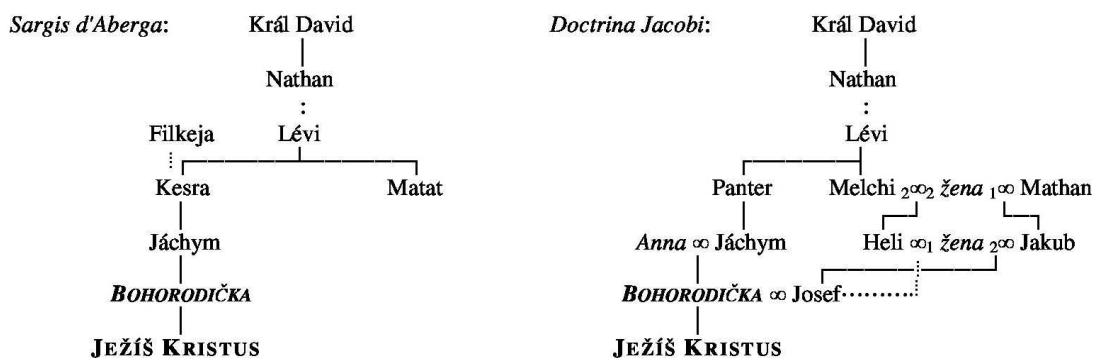
¹³⁷ Lk 2,35

¹³⁸ Srpv. Ap 12,13-14

633-634. Dnes existuje ve dvou verzích, jednak v původní řecké a pak v etiopském překladu, který je asi o sto let mladší (cca 740). Je zde uveden rodokmen Bohorodičky, tak jak byl prý uchovávan mezi tiberiadskými Židy.¹³⁹ Opět vystupuje na scénu jméno Panther, zde však jako otec sv. Jáchyma, otce Bohorodičky. Tento Panther je pak uváděn jako syn Léviho a bratr Melchiho. Toto by mohlo být podezřelé, protože se tu opakuje chyba sledu nathanovské linie známá již od Julia Afrikána. Může však být pravdivé obojí a Léviho syn mohl mít obě jména Matat i Melchi, což je docela pravděpodobné, protože dvojí i vícenásobná jména byla běžná. Navíc u příslušníků Davidovské dynastie mohlo být jméno Melchi (*král*) velice časté.

V etiopské verzi se otec sv. Jáchyma uvádí jako Kesra syn Filkejův. V severní Africe se dodnes termín *qesra* používá pro podpopelný chléb, který vypadá jako bílé placky s tmavými skvrnami, protože teplota působí na těsto nerovnoměrně. Dá se sledovat i jistá podobnost vzezření skvrnitého chleba a skvrnitě srsti pantera. Domnívám se tedy, že jméno, či spíše přezdívka, mělo původně upomínat na nějakou kožní vadu Jáchymova otce. Jako Kesrův otec je uváděn jakýsi Filkeja, ale bezprostředně na to je uvedeno, že Kesrův bratr byl Matat syn Léviho. Jednak je zde nevyřešena otázka, proč jsou u Kesry uváděni dva otcové, což však může mít řadu rozumných řešení, ale podstatnější je, že zde je v souladu s Lukášovým evangeliem uváděno, že syn Léviho z Natanovy linie se jmenuje Matat.

Rodokmen Bohorodičky podle Učení Jakubova

rodokmen č. 5

¹³⁹ Po zrušení jeruzalémského úřadu židovského patriarchy roku 429 se stali nejvyššími představiteli židovského národa tiberiadští velcí rabíni. O tomto období se toho mnoho neví, ale podle této zprávy se dá usoudit, že tito rabíni uchovávali rodokmeny a jiné chrámové archiválie, které se v nějakých opisech dochovaly, když originály nechal spálit Herodes Veliký.

54. Rodokmen Mariin¹⁴⁰

Jeden z obřízky¹⁴¹ jménem Izák ve hněvu odpověděl a řekl: „Vskutku se ukazuje, že Marie je z Judy,¹⁴² všichni však věříme, že ty jsi pobloudil a že se mýlíš!“ – Jakub odpověděl a řekl: „Vskutku se stal náš židovský lid tak tvrdošíjným a neposlušným a bohovzdorným, že když by uslyšel o křesťanech, roznítí se?“

Izák odpověděl a řekl: „Myslím, že co říkáš o křesťanech, je podle mého vůbec nevkusné, protože ubohým a bídným, Jakube, poznávám, co jsi provedl Marcellovi¹⁴³ i křesťanům v Julském přístavu v Konstantinopoli¹⁴⁴ a v přístavu v Hérakleji¹⁴⁵ a v Bythinii¹⁴⁶ a v Kyziku¹⁴⁷ a v Charaxu¹⁴⁸ a v Aegeidě¹⁴⁹ a v Ptolemaidě,¹⁵⁰ kolik jsi utratil křesťanů, já jim říkám cizáci.“¹⁵¹

Jakub odpověděl a řekl: „Při jménu Boha Nejvyššího, nikdy jsem nezabil člověka. Není to Bonosos, kdo táhl proti křesťanům? Mnoho ran jsem dal křesťanům domnívaje se, že sloužím Bohu.“ – Izák z obřízky odpověděl a řekl: „Člověče, uklidni se a nerozčiluj se, ať se nám o Marii ukáže, je-li dcera Davidova.“

Izák odpověděl a řekl: „Při velkém jménu Boha promlouvajícího k Mojžíšovi, pokud bys mi ukázal, že byla z Judy ta Marie, z níž se narodil Kristus, nebudu vůbec judaistou.¹⁵² Bohužel, velice mne pohoršuje¹⁵³ to, že nikdo nemohl ukázat, že svatá Maria je z Davida a podle Matoušovy nauky¹⁵⁴ od Abrahama pochází Josef, ne svatá Maria.“

Odpověděl ten z obřízky a Jakobovi řekl: „Pane Jakube, dej zapomenout i na boj za víru, který jako náš bratr pro nás snášíš a ukaž nám, že svatá Maria je z Davida, pokud pak nechceš ukázat, mnozí mají pohoršení,¹⁵⁵ že Kristus není z Davida, jak pravil Mojžíš a proroci.“

¹⁴⁰ NAU, F. [ed.]: *La Didascalie de Jacob* in: *PATROLOGIA ORIENTALIS*, tom. VIII, 1912, pp. 777-779. Číslování a názvy kapitol je redaktorský počín.

¹⁴¹ Tj. jeden ze Židů.

¹⁴² Tj. z Judova kmene (Židovka)

¹⁴³ Patrně oběť při některé z represí generála Bonosa. Izák vyčítá Jakobovi jeho aktivity před konverzí. Jakobova konverze je líčena v předcházející kapitole č. 53.

¹⁴⁴ V originále: εἰς τὰ Ἰουλιανῶν λιμένα ἐν Κωνσταντινουπόλει.

¹⁴⁵ V originále: εἰς πύλας Ἡέρα

¹⁴⁶ V originále: εἰς τὰ Ἡυθία.

¹⁴⁷ V originále: εἰς Κύζικον.

¹⁴⁸ V originále: εἰς τὸν Χάρακα. Charax Spasinu, Charax Pasinu, Charax Spasinou (Σπασίνου Χάραξ), také Alexandria (Ἀλεξάνδρεια), nebo Antiochia in Susiana (Ἀντιόχεια τῆς Σουσιανῆς).

¹⁴⁹ V originále: εἰς Αἰγέας; známá spíše jako Cilicie.

¹⁵⁰ V originále: εἰς Πτολεμαίδα.

¹⁵¹ V originále: φονεύουσί, termín poněkud pejorativní, proto volím expresivní termín cizáci, domnívám se, že je to jedno z míst, které dosvědčuje hebrejský původ textu, jakýsi hebraismus, kde patrně původně bylo *gójové* (גוים).

¹⁵² V originále: ἐὰν δείξῃ μοι ὅτι ἐκ τοῦ Ἰούδα ἐστὶ ἡ Μαρία ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς οὐ μὴ ἰουδαίῳ ποτέ.

¹⁵³ V originále: σκανδαλίζει, termín pohoršovat je třeba chápat v původním nepřeneseném smyslu, tedy nikoli rozčilovat nebo pobuřovat, nýbrž činit horším či pošpatňovat. Žid Izák tedy tvrdí, že kdyby někdo dokázal Mariin původ z Davida, hned by se polepšil a stal by se křesťanem.

¹⁵⁴ V originále: μεγαλειον, což opět ukazuje na hebrejskou předlohu, protože se vlastně jedná o kalk hebrejského *rabinát* (רבנות). Z toho by ovšem byl kalk do latiny *magisterium*, proto volím český překlad *nauka*. I když vazba *μεγαλειον γαρ το κατά Ματθαίον* přeložena jako *nauka Matoušova* působí nezvykle, přeci jen je to věrnější překlad než *Matoušovo evangelium*. Překlad *Matoušovo magisterium* by působil nepatřičně, protože termin *Magisterium* je vyhrazen pro Učitelství úřad Církve. Termín *učení* se používá spíše v souvislosti s bludaři nebo pohany.

¹⁵⁵ Žid Izák tedy opět tvrdí, že Židé nemohou konvertovat, protože nemají důkaz, že by Kristus Pán pocházel z Davida a že tedy na Něho nemohou vztahovat mesiánská proroctví.

Jakub jim odpověděl a řekl: „Vyznává se, pane Izáku, že Josef je podle těla syn našeho otce Abraháma, jak říká křesťanská nauka.“¹⁵⁶ – Izák odpověděl a řekl: „Ano, v skutku vím přesně, že Matoušova pravdivá nauka říká, že Josef, jemuž svěřena Maria, je synem z Judy, často jsem v dotyčných božských spisech i apokryfech našel, že Josef je ze semene Davidova a Judova a že má prokletí od Boha, kdo by řekl jinak než, že Josef je ze semene Davidova, o Marii jsem však nenašel, že je z Davida.“¹⁵⁷

Jakub odpověděl a řekl: „Opravdu mi nevyčítej, pane Izáku, ptáš se, odkud je svatá Maria; někteří Židé ji považovali za jinorodce,¹⁵⁸ také i já jsem byl velice pohoršen,¹⁵⁹ ale Bůh našich otců Abrahama a Izáka a Jáкова odkryv tajemství poslal k těmto do Ptolemaidý Žida a objasnil rod svaté Marie; říká zahrávajícím si,¹⁶⁰ že je z Judy. – Ten Žid byl veliký učitel Zákona z Tiberiady.“¹⁶¹

A říkal: „Co křesťané velebí na Marii? Je dcera Davidova, a ne Bohorodička,¹⁶² je to žena,¹⁶³ dcera Jáchyma a matky Anny. A Jáchym je synem Panthera. A jak má naše tradice čili Židů z Tiberiady, Panther byl bratr Melchiho, ze semene Nathanova syna Davidova ze semene Judova.¹⁶⁴ A Melchi syn Léviho si, po zesnulém Matanovi otci Jakuba, vzal Matanovu ženu, jsoucí vdovu, matku Jakubovu, který se sešel přes matku s Melchim bratrem Panthera otce Jáchyma. A Melchi zplodil Heliho, z matky Jakubovy byli oba, Jakub i Heli, bratři stejné matky a jiných otců. A skončil Heli po bezdětném manželství, Jakub byl podle Zákona nucen si vzít ženu svého bratra Heliho, aby postavil semeno svému bratru.¹⁶⁵ Tento zplodil ze ženy svému bratru Helimu dítě nazvané Josef.

A tento Josef, ačkoliv se narodil podle přírody Jakubovi, byl přece dítětem Heliho podle Zákona. A Jáchymem otcem Marie, a jeho otcem Pantherem a jeho bratrem Melchim, kteří byli synové Léviho a příbuzní toho Jáchyma, pak ve smyslu sledujícím hebrejské tradice nastává posloupnost, kterou je Josef přidělen ke dvěma patriarchům, Nathanovi a Šalamounovi z příbuzenstva Davidova po otci i po matce přes Heliho bratrance jejího otce Jáchyma z přirozeného příbuzenstva Léviho; takže Maria byla dcerou Jáchyma syna Pantherova bratra Melchiho. Tak nesmýšlejte jako křesťané, že Maria je z nebe.¹⁶⁶

¹⁵⁶ V originále: τὸ μεγαλεῖον τῶν Χριστιανῶν.

¹⁵⁷ Jaké to četl apokryfy je skutečně otázkou, protože nejznámější *Protoevangelium Jakubovo* jasně uvádí, že rodiče Panny Marie pocházeli z Davida. Podobně i jiné dodnes zachovalé apokryfy.

¹⁵⁸ V originále: τινὲς γὰρ τῶν Ἰουδαίων ἔλαβον ἀλλοεθνεῖς, dalo by se samozřejmě překládat: *někteří Židé ji považovali za cizinku*, ale volil jsem kalk, aby bylo opět patrné, že je myšleno *gój* (גוי).

¹⁵⁹ V originále: καὶ πολὺ ἐσκανδαλιζόμεν κἀγὼ. Konvertita Jákob říká, že kvůli zatajovaným informacím měl horší, vlastně zcela falešné, poznání o původu a národnosti Bohorodičky.

¹⁶⁰ V originále: φησὶν ἐμπαίζων, myšleno výrok k těm, kteří si zahrávají s Boží trpělivostí.

¹⁶¹ V originále: Ἦν δὲ ὁ Ἰουδαῖος ἐκεῖνος μέγας νομοδιδάσκαλος Τιβεριάδος. Tj. velký rabín tiberiadský.

¹⁶² Je celkem pochopitelné, že tiberiadský veliký rabín nepřiznává Panně Marii titul Bohorodička. Zdá se, že Židi byli ochotni tolerovat ariány či nestoriány.

¹⁶³ Židé ve své nevěře nejsou schopni přijmout tajemství, že žena je Bohorodičkou, že žena je Matka Stvořitelova, že žena může být obsáhlejší než oblaka, která nejsou schopna obsáhnout Boha.

¹⁶⁴ V etiopské verzi je Mariina genealogie uváděna jinak: ማርያም : አምዘርአ : ዳዊት : ወለተ : ኢያቄም : ወልደ : ቅስራ : ወልደ : ፊልቆያ : ወቅስራ : አኅሁ : ለማጣት : ወልደ : ሌዊ : ዘእምወልደ : ናታን : ወልደ : ዳዊት : ንጉሥ : ዘእምዘመደ : ይሁዳ ። (Marie est de la descendance de David, [étant] fille de Joachim, fils de Qesra, fils de Filqeya. Pour Qesra, il est frère de Matat, fils de Lévi, qui [est issu] du fils Natan, fils du roi David, qui est de la lignée de Juda.) GRÉBAUT, SYLVAIN [ed.]: *Sargis d'Aberga* in: *PATROLOGIA ORIENTALIS*, tom. III, 1909, pp. 640-641.

¹⁶⁵ Srov. Dt, 25,5; Mk 12,19; L 20,28; v originále: στησαι σπέρμα τῶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

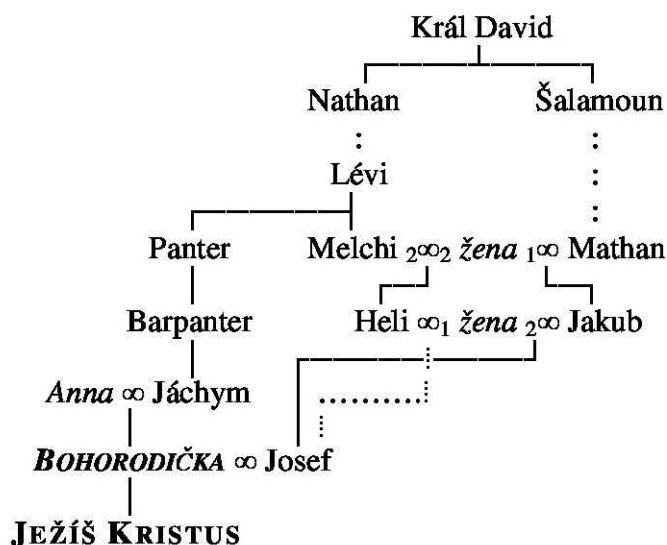
¹⁶⁶ Židi dezinterpretovali nauku o Bohorodičce tak, jakoby ani neměla být žena ale snad jakási bohyně. Tak pro svou nevěru falešně připisovali křesťanům neexistující bludy.

Toto jsem slyšel od učitele Zákona jako před Bohem, jak opovrhoval a toto říkal Žid, a já oslavoval Boha, že zjevil tento apokryf a že říká pravdu a nauku o Mariině příbuzné Alžbětě, v níž se smísily kmeny Judův i Léviho.¹⁶⁷

SV. JAN DAMAŠSKÝ A SV. ONDŘEJ KRÉTSKÝ

Výše uvedenou zprávu z Učení Jakubova převzali dva teologové první poloviny 8. století sv. Jan z Damašku (†749) a sv. Ondřej Krétský (†740). Oba ji zkomponovali s Africanovou harmonizací evangelních rodokmenů a u obou se objevuje stejná změna, že Melchiho bratra Panthera uvádějí jako děda sv. Jáchyma nikoli jako jeho otce. Proč je tam navíc jedna generace, kterou představuje jakýsi Barpanter, Ondřej píše chybně Karpanter, nevíme ani, zda je to oprávněné doplnění, či nějaká spekulace. Sv. Jan z Damašku toto uvádí ve svém pojednání *O pravé víře* v kapitole příznačně nazvané *O rodokmenu Páně a o svaté Bohorodičce*.¹⁶⁸ Český překlad přetiskují v příloze podle pravoslavné edice, po kontrole podle originálního řeckého textu.

Rodokmen Bohorodičky podle sv. Jana z Damašku

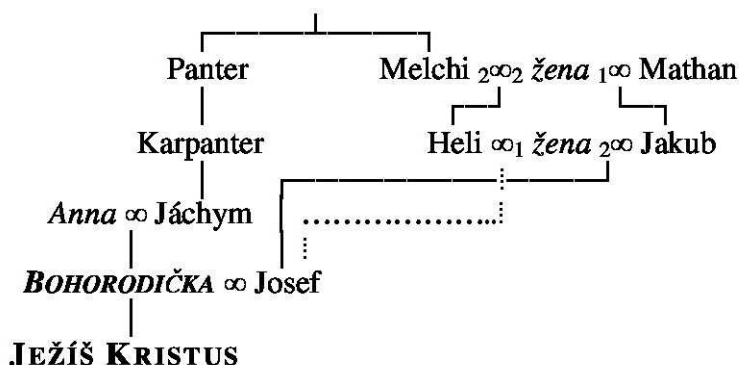
rodokmen č. 6

Sv. Ondřej hovoří o tomto rodokmenu ve svém kázání na den Obřezání Páně a sv. Basila, když dokazuje úzký příbuzenský vztah mezi Bohorodičkou a sv. Josefem.

¹⁶⁷ V originále: Ταῦτα ἤκουσα τοῦ νομοδιδασκάλου ὡς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐξευτελίζων δὲ ἔλεγεν ταῦτα ὁ Ἰουδαῖος, ἐγὼ δὲ ἐδόξασα τὸν Θεόν τὸν τὰ ἀποκρύφα φανεροῦντά, ἀληθεύει δὲ καὶ τὸ μεγαλεῖον λέγον τὴν Μαρίαν συγγενὴ τῆς Ἑλισάβετ, ἐμίγησαν γὰρ ἡ φυλὴ τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Λεὼι.

¹⁶⁸ IOANNES DAMASCENSIS: *De fide Orthodoxa* (IV, 14) in: PG XCIV, col. 1158-1159.

Rodokmen Bohorodičky podle sv. Ondřeje Krétského

rodokmen č. 7

Na Obřezání Pána našeho Ježíše Krista a na svatého Basila¹⁶⁹

Veliký je Lukáš a velikých tajemství nám vykládačem. Pravdivě [kázal] Pavel podle tohoto evangelia. A tímto se tedy chlubicí se projevuje řka: „v mém evangelii“ (Ř 16,25). Neboť není-li přítomné Evangelium přesně vypovídající,¹⁷⁰ čím bychom byli ujištěni, že Panně bylo zvěstováno? Že se Jan narodil? Že psáno o Spasitelově narození? Že v jeskyni se narodil? Že pastýřům bylo zvěstováno? Že anděly „Sláva na výsostech a na zemi pokoj“ bylo řečeno? Kteréhož pokoje znamením [bylo], jak se za Augusta udál soupis. A že Simeon zvěstoval a Anna velebila? A od Josefa přeci snoubence Mariina skrze příbuznost a sourozenectví totiž ze dvou bratří pocházející, a to Melchiho a Panthera, z kterých Karpanther otec Jáchymův, z kterého Bohorodička.¹⁷¹ Neboť Melchimu se zase narodil Heli z Matanovy ženy, po vdovství se sezdala s Melchim. Předně měl syna Jakob, z něho [byl] Josef snoubenec. Vlastně podle přirozenosti synem Jakubovým, podle zákona Heliho. Neboť bezdětný skončil, dle ustanovení zákona z jeho manželky sám svému bratrovi po matce vzkřísil semeno; tak odtud k Adamovi čistě splývající rodokmen,¹⁷² a tvrdí se, k bezčasému tohoto počátku Bohu, *ten od Boha* (Lk 3,38).¹⁷³ Ale přeci nejvíce k Umučení. K Herodovi a Pilátovi, k těm dvěma lotrům a dalším jiným, těm ostatním zamlčeným evangelisty.

SYNAXÁŘ KONSTANTINOPOLSKÉ CÍRKVE

Se zcela novými tvrzeními přichází *Synaxář konstantinopolské církve*, tj. sbírka krátkých životopisů světců na každý den církevního roku. Právě tento sestavený

¹⁶⁹ ANDREAS CRETENSIS: *In Circumcisionem Domini nostri Jesu Christi*, PG XCVII, col. 913-918.

¹⁷⁰ V originále: Εἰ γὰρ ἂν μὴ τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον κατακριβολογούμεθα.

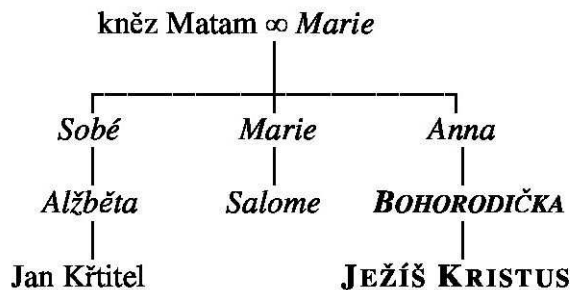
¹⁷¹ V originále: καὶ ἀπὸ Ἰωσήφ ἦτοι τοῦ μνήστορος Μαρίας, διὰ τὸ ἀγχιστεῦον τῆς συγγενείας, ὡς ἐκ δύο ἀδελφῶν καταγόμενον, τοῦ τε Μελχι καὶ τοῦ Πάνθηρος, ἐξ ὧν Καρπανθῆρ, πατὴρ Ἰωακεῖμ, ἐξ οὗ ἡ Θεοτόκος.

¹⁷² V originále: ὡς ἐντεῦθεν μέχρι τῆς Ἀδάμ καθαρευόμενος συγγενείας.

¹⁷³ V originále: καὶ φησι κατὰ τὸ ἄχρονον αὐτοῦ τῆς γεννήσεως Θεόν • « τοῦ Θεοῦ. »

z nařízení císaře Konstantina VII. Porfyrogenéta (†959) se stal vzorovým a zaujímá tak v byzantské tradici podobné místo jako v latinské *Martyrologium Romanum*. Na den 25. července je stanoven sobor Zesnutí sv. Anny. Sobor (Σύναξη) je v byzantské tradici typ svátku, kdy si krom jmenovaného světce připomínáme i všechny jichž se to týká, ať uvedené či neuvedené. A je zde uvedený otec sv. Anny kněz Matan, takže z Aronova rodu, oproti tvrzení tzv. evangelia Pseudo-Matoušova, její matka Marie a její dvě sestry Sobé a Marie, z neuvedených pak do tohoto soboru nepochybně patří sám Ježíš Kristus a Jan Předchůdce (Křtítel).

Sobor sv. Anny podle Synaxáře konstantinopolského

rodokmen č. 8

Zesnutí sv. Anny matky přesv. Vládkyně naší Bohorodičky a vždy Panny Marie¹⁷⁴

Tato pramatka našeho Pána rodivší podle těla Ježíše Krista byla z kmene Lévi, dcera Matana kněze a Marie jeho ženy z Betléma judejského. Kterýž Matan vykonával kněžství za kralování Kleopatry a Šapúra¹⁷⁵ krále perského před kralováním Heroda syna Antipatrova. Tento tedy Matan měl¹⁷⁶ dcery tři, Marii, Sobé¹⁷⁷ a Annu; provdala se pak ta první v Betlémě a povinula Salomé porodní bábu;¹⁷⁸ provdala se pak i ta druhá a také v Betlémě a povinula Alžbětu; provdala se i ta třetí v zemi galilejské a porodila Marii Bohorodičku, tak byly Salome a Alžběta a svatá Marie Bohorodička dcerami třech ženských sester.¹⁷⁹ Slaví se pak její sobor v Deuteru.¹⁸⁰

¹⁷⁴ DELEHAYE, HIPPOLYTUS (ed): *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Propylaeum ad Acta Sanctorum, Novembris*, Bruxelles: Socium Bollandianum, 1902, col.vers. 841,15-842,15

¹⁷⁵ V originále: Σαπόρου (var. Σαπόρη).

¹⁷⁶ V originále: ἔσχε.

¹⁷⁷ V originále: Σόβη.

¹⁷⁸ V originále: ἔτεκε Σαλώμην τὴν μαῖαν.

¹⁷⁹ V originále: θυγατέρας ἀδελφῶν τριῶν θηλειῶν.

¹⁸⁰ V originále: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ Δευτέρῳ. Synaxář konstantinopolské církve je skutečně koncipován jako místní příručka, kde bývají uvedena místa slavení jednotlivých svátků. Tyto údaje se ovšem mechanicky přebíraly i do pozdějších menologií aspirujících na celocírkevní užívání, a to i do ruských. Zapomenutá jména konstantinopolských čtvrtí pak zůstávají jako poněkud zmatečné údaje. Deuterus (Δεύτερος) byla vojenská čtvrť původně nazývána jen takto podle

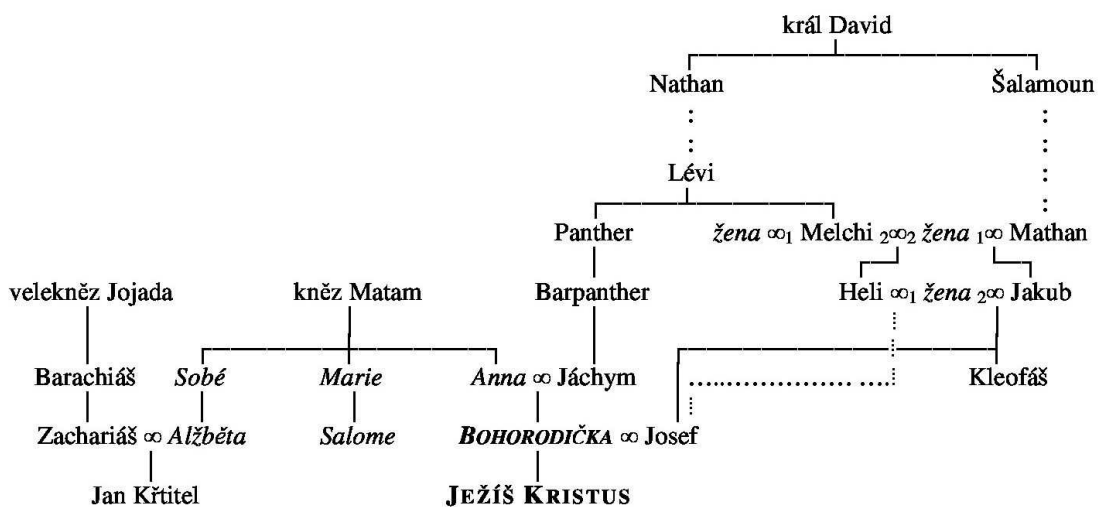
TEOLOGICKÁ BĀDÁNÍ

Byzantští historiografové

EPIFANIUS MONACHUS

Blíže neznámý kněz Epifanius žijící v 8. nebo 9. století jako mnich kláštera Kalistratos v Konstantinopoli. Je znám pouze jakožto autor několika dochovaných prací včetně. *Promluvy o životě přesvaté Bohorodičky*, ve které vykládá příbuzenské vztahy Bohorodičky tak, že kompiluje Jana Damašského, Konstantinopolský synaxář a ještě přichází s myšlenkou, že sv. Zachariáš byl synem Barachiášovým, což se dá ovšem usoudit již porovnáním textů kanonických evangelií (Mt 23:35; Lk 11:50, 51), kde se hovoří o zavraždění Zachariáše syna Barachiášova *mezi svatyní a oltářem*, a protoevangelia Jakubova (XXIII), viz příloha, kde je tento Zachariáš ztotožněn se sv. Zachariášem. Ovšem Jojada otec Barachiáše rozhodně nemůže být z Písma známý velekněz, který se přiženil do královské rodiny, protože ten žil v 9. století př. Kr.

Svaté příbuzenstvo podle Epifania Monacha

rodokmen č. 9

správného rozdělení města, později pojmenována Mangana (Μάγγανα) podle vojenských strojů. Rozkládá se na Prvním pahorku v nejvýchodnější části města, kde je též nejvíce významných chrámů, zejména Hagia Sofia, Hagia Irené, sv. Jiří z Mangana (patron vojáků), sv. Štěpán z Mangana, Kristus Čelověkolubec, Svatý Spasitel, klášter Bohorodičky Hodegetrie, Bohorodička Vševládná (Παντάνασσα), chrám Topkapi, sv. Démeter, sv. Menas, sv. Barbora, sv. Cyprian, ad.

Promluva o životě přesvaté Bohorodičky¹⁸¹

II. Lévi pochází z kořene Nathana syna Davidova; Lévi byl otec Melchiho a Panthera. Melchi si vzal ženu a nemajíc dětí zemřela. Panther zplodil Barpanthera. Barpanther zplodil Jáchyma otce Bohorodičky. Z kořene Šalomouna syna Davidova pochází Mathan. Ten zplodil Jakuba otce Josefova a umřel. Pak Melchi bratr Pantherův dostav svou manželku, Jakubovu matku, zplodil Heliho. Takže Jakub byl z kořene Šalamounova, kdežto Heli z kořene Nathanova. Heli si vzal manželku a zemřel bez dětí; jeho manželku si však vzal jeho bratr ze stejné matky Jakub a zplodil Josefa. Tedy Josef byl podle přírody syn Jakuba, podle Zákona byl synem Heliho. Tito dva bratři dostali jednu a tu samou manželku, jak přikazoval Zákon, že pokud kdo zemřel bez dětí, jeho bratr si vzal jeho manželku a vzbudil semeno svému bratru. Jáchym a Heli přes otce Panthera byli bratři; Heli a Jakub přes otce Mathana byli bratři. Jáchym zplodil Marii Bohorodičku; Heli však „zplodil“ Josefa podle zákona; takže Josef a Marie byli děti bratranců.¹⁸² Josef pak byl tesařem z povolání, měl bratra z Jakuba a stejné matky Kleofáše neboli Klopou.

III. Přes matku byl rod Bohorodičky takovýto: Matam¹⁸³ kněz z Betléma měl tři dcery, Marii, Sobé¹⁸⁴ a Annu. Marie porodila porodní bábu Salome; Sobé pak matku Jana Křtitele; Anna si však vzala Jáchyma bratra Josefova otce. A přešla nevěsta Anna do Galileje do města Nazareta; a žila Anna s Jáchymem padesát let, aniž zplodili děti. Stalo se pak, že přišli do Jeruzaléma na slavnost Posvěcení,¹⁸⁵ a když se Jáchym modlil v chrámu, přihodilo se, že slyšel hlas z nebe říkající jemu: „Z tebe bude potomstvo a skrze něj budeš oslaven.“ Tedy počala jeho již stará manželka Anna a porodila dceru a nazvala ji jménem Maria po své sestře. A blahopřáli jí všichni příbuzní a přátelé.

IV. Již kdy byly dívce Marii tři roky po narození, zavedli ji její rodiče do Jeruzaléma a obětovali ji Hospodinu s dary. A byla přijata ona sama i dary, knězem Jojadou, o kterém se říká, že je otcem Barachiášovým a ten Zachariášovým. A všichni kněží byli rádi a modlíce se žehnali Jáchymovi a Anně a dívce Marii. Tito pak odešli do Nazareta. A když se Maria stala sedmiletou, opět ji její rodiče přivedli do Jeruzaléma a odevzdali ji Hospodinu zasvěcenou po všechny dny jejího života. A když to udělali, krátce potom její otec Jáchym zemřel v letech od narození, jak se nesly, osmdesátí. Maria však z chrámu neodcházela ani v noci ani ve dne. Ale Anna opustivši Nazaret přišla do Jeruzaléma, a spolužila s dcerou Marií, a když přežila dva roky, zemřela od narození sedmdesát dva let.

V. A Maria ztratila rodiče, kteří o ni měli péči; z chrámu Páně nevycházela, a když potřebovala nějakou věc, odebrala se jedině k Alžbětě, neboť bydlela blízko. Naučila se i hebrejská písmena, když byl živ její otec Jáchym, a byla

¹⁸¹ **EPIPHANIUS MONACHUS:** *Sermo de Vita Sanctissimae Deiparae*, PG CXX, col. 189-192. V první kapitole se mnich Epifanius odvolává na zdroje své promluvy, přičemž nejstarší jím uváděný jejakýsi *Jacob Hebraeus*. Migne ho v pozn. 7 ve sl. 186 ztotožňuje s Jakubem bratrem Páně, což však nemá žádné opodstatnění, protože tento apoštol nic o rodokmenu Ježíše Krista ani o sv. Příbuzenstvu nepsal a bylo by i dosti podivné nazývat právě jeho velice povšechnou identifikací Hebrej Jakub. S největší pravděpodobností se však jedná o židovského konvertitu ze 6. století a autora spisu *Doctrina Jacobi*.

¹⁸² V originále: ὅστε εἶναι τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴν Μαρίαν ἐδελφῶν παιδία.

¹⁸³ V originále: Ματθᾶμ, patrně chyba, protože takové jméno se nikde jinde nevyskytuje, pravděpodobně mělo být Matan (Ματθᾶν)

¹⁸⁴ V originále: Σόβην.

¹⁸⁵ V originále: ἑορτῇ τῶν Ἐγκαίνιων.

nadaná a učila se ráda, a i když byla sirotek, věnovala se práci a studiu Písma svatého; a ve zpracování vlny i lnu i hedvábí i jemného plátna, pro svou moudrost i rozumnost překonala veškerou mládež této generace, a to natolik, že její praotec Šalomoun řekl, a to opravdu o ní samotné mluvil: *Ženu zdatnou, kdo nalezne?* A vše co následuje.

SUDA

Suda (Σοῦδα) je byzantský encyklopedický slovník obsahující cca 30 000 hesel sestavený ve 2. polovině 10. století neznámým autorem. Jde o kompilaci názorů a témat starověké antické literatury vzniklou ovšem excerpací ze starších slovníků nikoli na základě pramenů.¹⁸⁶ V hesle *Ježíš Kristus a Bůh náš* se tvrdí, že Ježíš Kristus před svým veřejným působením vykonával kněžský úřad v jeruzalémském Chrámu. Podstatnější je zde však jednoznačně prezentovaná víra v Mariino ustavičné panství. Přímo toto heslo přeložil do latiny již v první polovině 13. století, tedy mnohem dříve než byl přeložen celý *Suda*, biskup z Lincolnu a profesor na Oxfordu Robert Grosseteste.¹⁸⁷ To umožnilo intenzivnější cirkulaci tohoto textu a jeho překlady do národních jazyků. Do češtiny, ovšem z německého překladu, text přeložil plzeňský kantor Ondřej Strojek a vydal jej společně s *Listem rabbi Samuele*.¹⁸⁸

*Ježíš Kristus a Bůh náš*¹⁸⁹

Za časů nejzbožnějšího císaře Justiniána žil židovský kníže¹⁹⁰ jménem Theodosius, který byl znám většině křesťanů i samotnému prve řečenému zbožnému císaři Justiniánovi. Ve stejné době žil také křesťan (jménem Filip) povoláním obchodník se stříbrem,¹⁹¹ důvěrný a upřímný přítel Theodosia, kterého opakovaně vybízel, aby se stal křesťanem. Jednoho dne prve řečený Filip k Theodosiovi promluvil těmito slovy: „Proč, prosím tě, jsa moudrým mužem dbalým Zákona i Proroků, sám neuvěříš, co je o Kristu předpovězeno, a nestaneš se křesťanem? Nabyl jsem o tobě přesvědčení, že ti není neznámo, co je ve svatých Písmech o našem společném pánu Kristovi předpovězeno. Pospěš tedy

¹⁸⁶ DOSTÁLOVÁ, RŮŽENA. *Byzantská vzdělanost*, Praha: Vyšehrad, 1990, str. 416.

¹⁸⁷ Σοῦδα, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν, (I, 229) in: VASSILIEV, AFANASII [ed.]: *Anecdota Graeco-Byzantina*, Mosquae: Universitas Caesareae, 1893, pp. 58-72. Originální kompaktní heslo členění na odstavce nemá, zde rozčleněno pro lepší přehlednost.

¹⁸⁸ SUIDAE LEXICON, GRÆCE & LATINE, Cantabrigiæ: Typis Academicis, 1705, tom. II., pp. 105-109.

¹⁸⁹ *Knížka tato obsahuje v sobě tyto dvě: První: List Rabbi Samuele ... Druhé: Pronešení velmi skrytého tajemství židovského o Kristu Ježíši, kterak byl vyvolen v počet dvamecítma kněží pořádných v Jerusalémě a do obzvláštních kněh památných vepsán, že by jistotně pravým Synem Božím byl a to podle svého svatého božství a Synem Blahoslavené vždycky Panny Marie podle člověčenství, 1528¹, 1574², 1586³, 1618⁴.*

¹⁹⁰ V originále: ἀρχηγὸς τῶν Ἰουδαίων.

¹⁹¹ V originále: μέθοδος ἀργυροπράτης, v latinském překladu: *argentarius arte* (řemeslem stříbrník). Těžko soudit, zda to byl řemeslník nebo překupník nebo obojí.

zachránit svou duši a uvěř v našeho Spasitele a Pána Ježíše Krista. Setrváš-li ve své nevěře, budeš si za svůj věčný soud sám vinen.“¹⁹²

Toto vyslechnuv Žid pochválil křesťana za jeho laskavost a snahu pro něj a takto odpověděl: „Uznávám tvou lásku ke mně, jak jsi pro spásu mé duše pohnut a snažíš se mne napomenout, abych se stal křesťanem. Pročež před tváří Boha, který tajnosti srdce poznal a pozoruje, poctivě aniž bych mou duší oklamával tvé city, odhaluji. Neboť předpověďmi Zákona i Proroků o příchodu Krista, ke kterému se vy křesťané modlíte, jsem zcela ujištěn a přiznávám přesvědčení,¹⁹³ a to před přítelem upřímným a pro mne nejhorlivějším. Poněvadž mi překází lidské důvody, nestanu se křesťanem a díky této věci se sám odsoudím. Neboť nyní, když se hlásím k židovskému náboženství, jsem židovským knížetem, přijímám velké pocty a mnohé dary a všemi věcmi nezbytnými k provozování šťastného života hojně bohatnu. I kdybych se stal samotným patriarchou katolické církve nebo měl nejvyšší a nejúctyhodnější úřad, který se u vás dostává, nebyl bych shledán hodným takové služby.¹⁹⁴ Proto, abych tento příjemný život neztratil, pohrdám budoucím životem, a tak se učiním ubožákem.“¹⁹⁵

Aby má slova měla pravdivost, milý příteli, svěřím ti tajemství, které je námi Hebreji zapovězeno, z něhož přesně víme, že vy křesťané se modlíte právě k tomu Kristu, který byl předpovězen Zákonem i Proroky, avšak nejen z tohoto předtím napsaného,¹⁹⁶ ale také z tajemství zapsaného a zapovězeného námi. A toto je příběh toho tajemství.¹⁹⁷

V dávných dobách, kdy byl Jeruzalém nově založen, bylo u Židů v obyčejí jmenovat kněze v chrámu ve stejném počtu jako našich písmen a těch je dvaadvacet, proto se také v Bohem dané Bibli počítá dvaadvacet knih.¹⁹⁸ Ve svazku uloženém v chrámu bylo zapsáno jméno každého ze dvaadvaceti kněží včetně jména jeho otce a matky. **A když některý kněz zemřel, zbytek se shromáždil v chrámě a za společného hlasování jmenovali jiného kněze, tak doplnili počet na dvaadvacet kněží.** A pak se zapsalo do svazku, že toho a toho dne zemřel ten a ten kněz syn onoho a oné, a na jeho místo byl jmenován onen. A protože takový zvyk byl v židovském národě upevněn, stalo se, že v časech, kdy se Ježíš zdržoval v židovské zemi, jeden z kněží zemřel dříve, než se Ježíš začal veřejně projevovat a učit, že v něj mají lidé věřit. Takže zbývající kněží se shromáždili kvůli dalšímu knězi za zemřelého kněze a každý navržený na obsazení jako hodný se stát byl zbytkem zamítnut pro nedostatek ctností, aby byl ustanoven jako kněz. Když byl někdo moudrý, prostých mravů i života, byl neznalý Zákona a Proroků, byl posouzen jako nevhodný ke kněžství.¹⁹⁹

¹⁹² V originále: ἵνα μὴ ἐπιμένων τῇ ἀπιστίᾳ κρίσεως αἰώνιον ὑπεύθυνον σεαυτὸν καταστήσης.

¹⁹³ V originále: ὅτι μὲν οὖν παραγέγονεν ὁ ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν προκεκηρυγμένος Χριστός, ὁ ὑφ' ὑμῶν τῶν Χριστιανῶν προσκυνούμενος, πεπληροφόρηται καὶ ὁμολογῶ θεοαρρηκῶς. Žid pomocí idiomu pro pevnou habituální jistotu *být oblečen do oděvu; být zahalen* přiznává, že ohledně naplnění mesiášských proroctví a Božství Ježíše Krista je přesvědčen.

¹⁹⁴ V originále: ὅτι οὐδὲ εἰ πατριάρχης τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας γένωμαι ἢ ἀρχὰς μείζονας καὶ ὑπεροχὰς λαμβάνω παρ' ὑμῶν, τοσαύτης θεραπείας ἀξιοθήσομαι.

¹⁹⁵ V originále: ἵνα οὖν μὴ τῶν δοκούντων τερπνῶν εἶναι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐκπέσω, καταφρονῶ τῆς μελλούσης ζωῆς κακῶς τοῦτο ποιῶν.

¹⁹⁶ Tj. ze Zákona a z Proroků.

¹⁹⁷ V originále: ἔστι δὲ ὁ λόγος τοῦ μυστηρίου τοιοῦτος.

¹⁹⁸ Židům to tak vychází, protože počítají knihy jinak než my, např. všech 12 malých proroků počítají jako jednu knihu.

¹⁹⁹ V originále: εἰ γὰρ σοφὸς ἦν, ἤθει τε καὶ βίῳ χρηστός, ἐν ἀγνοίᾳ δὲ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐτύχχανεν, ἀπρόσφορος ἱερατείας ἐκρίνετο.

Když o mnohých kněžích bylo hlasováno a všichni byli zamítnuti, tu jeden kněz povstal, stanul uprostřed a promluvil těmito slovy: *„Hle, mnoho jich bylo vámi navrženo a všichni shledáni nevhodnými pro kněžství. Vyslechněte proto mne, promluví o jednom muži, jenž by měl být zvolen na místo zemřelého kněze. Nahlížím, že nikdo z vás nebude nespokojen s tím, jaké přijde ode mne hlasování.“*²⁰⁰ Dáno mu zbývajících kněžích, aby řekl: *„Chci, aby namísto zemřelého kněze se stal Ježíš syn Josefa tesaře, on je mladý v letech, ale prostotou slov i života i mravů okrášlen, nahlížím, že nikdo neviděl muže takových slov ani života ani mravů jako je tento. A dále si myslím, že pro vás všechny bydlící v Jeruzalémě to je známé a nepopíratelné.“*²⁰¹ Vyslechnuvše tato slova zbývajících kněží přijali toho muže a schválili hlasování s tím, že ze všech mužů ke kněžství je Ježíš nejpopovolanější. **Někteří však podotkli, že nikoli z kmene Lévi nýbrž z kmene Juda pochází, jako Josefův syn byl jimi nahlížen** (tak byl mezi Židy nazýván), o Josefovi z kmene Juda a nikoli z kmene Lévi svědčili všichni. A z toho důvodu, že bylo vidět, že není z kmene levitů, bránili, aby se stal knězem. **Avšak navrhuující kněz jim odpověděl řka, že jeho rod je smíšený, protože odedávna se oba rody mísily, z těchto dvou kmenů pochází rod Josefův.** Když to vyslechli zbývajících kněží, shromáždili se k hlasování a společnou vůlí všech shromážděných kněží souhlasili, aby byl namísto zemřelého kněze Ježíš postaven.

Protože však bylo obvyklé, že nejen jméno toho, kdo se stal knězem, bylo zapsáno do svazku, nýbrž i jeho otce a i jeho matky, řekli někteří, že je třeba, aby skrze výzvu jeho rodičům byla poznána a ověřena jejich jména a přijato od nich potvrzení, že jejich syn je ten navržený na kněžství. A všem se to zalíbilo. **Avšak ten, který navrhl, aby se Ježíš stal knězem, prohlásil, že Ježíšův otec Josef zemřel, jen jeho matka žije sama.** Všichni se shodli na tom, že matka má být před radou a ověřeno, zda je matkou dotyčného Ježíše a zda ho sama porodila a slyšeno jméno jejího muže, od kterého porodila Ježíše.²⁰² A protože i tento návrh byl všem vhod, **předvolali Ježíšovu matku a řekli jí: „Vzhledem k tomu, že ten a ten kněz zemřel, syn onoho a oné, a na jeho místo chceme přijmout tvého syna Ježíše. Je zvykem zapisovat jméno jeho otce a jeho matky. Řekni nám, zda je Ježíš tvůj syn a zda jsi ho porodila.“** Když to Maria slyšela, **odpověděla kněžím řkouc: „Že Ježíš je můj syn, to přiznávám, protože jsem jej počala, a dosvědčí mi zúčastnění a toho účastné ženy, že jsem ho porodila. Že nemá však na této zemi otce, přijměte ode mne ujištění, chcete-li. Pokud se mne týká, byla jsem panna zdržující se v Galileji; anděl Boží, když jsem seděla a bděla, přišel ke mně domů s radostnou zvěstí, že porodím syna z Ducha svatého. Přikázal nazývat ho jménem Ježíš. Byla jsem panna, když se mi zjevilo to vidění, počala jsem a porodila Ježíše a zůstala pannou až do dnešního dne i po porodu.“**

²⁰⁰ V originále: ὑπολαμβάνω γάρ, ὅτι οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἀπαρεσθῆσεται τῷ παρ' ἐμοῦ γενομένῳ ψηφίσματι.

²⁰¹ V originále: ὅτι βούλομαι ἐγὼ γενέσθαι ἀντὶ τοῦ τελευτήσαντος ἱερέως Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν Ἰωσήφ τοῦ τέκτονος· ὅστις νέος μὲν τῇ ἡλικίᾳ ἐστί, λόγῳ δὲ καὶ βίῳ καὶ ἤθεσι χρηστοῖς κεκόσμηται, καὶ ὑπολαμβάνω μηδένα ποτὲ τῶν ἀνθρώπων ὀφθῆναι ἐν λόγῳ ἢ ἐν βίῳ ἢ ἐν ἤθεσι τοιοῦτον, ὡς ἐστὶν οὗτος· καὶ οἶμαι καὶ ὑμῖν πᾶσι τοῖς ὀικοῦσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ τοῦτο γνωστὸν καὶ ἀναντίρρητον ὑπάρχειν.

²⁰² V originále: συνῆκαν οὖν ἅπαντες ἀγαγεῖν τὴν μητέρα αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον καὶ μαθεῖν παρ' αὐτῆς, εἰ μήτηρ τυγχάνει τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἰ αὐτῇ ἔτεκεν αὐτόν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀκοῦσαι, ἐξ οὗ ἔτεκε τὸν Ἰησοῦν.

Toto vyslechnuvše kněží nechali zavolat spolehlivou porodní bábu a nařídili jí důkladně vyšetřit, zda je Maria opravdu ještě panna. V této záležitosti podala důkazné potvrzení, že panna je. Ty, co byly přítomné u porodu a ohledaly ji, také přišly, aby dosvědčily, že Ježíš že je její syn. Kněží ohromeni tím, co bylo řečeno o Marii, i svědkyněmi jejího porodu, odpověděli Marii řkouce: *„Pověz nám svobodnou řečí, abychom mohli z tvých úst slyšet, kterého a které je syn a mohl tak být zapsán. Neboť co nám za jeho rodiče řekneš, ty zapíšeme a žádné jiné.“* Odpověděla jim řkouc: *„Po pravdě jsem ho porodila neznajíc pro něj otce na zemi, ale od anděla jsem slyšela, že je syn Boží. Takže je to syn můj, které se říká Maria, a syn Boží; a já ač provdána jsem panna.“* Toto vyslechnuvše kněží přinesli svazek a zapsali do něj: *Toho a toho dne zemřel kněz onen, syn toho a této a namísto něho byl povolán naším společným hlasováním nás všech kněz Ježíš syn živého Boha a Marie panny.*²⁰³

A tento svazek byl zachráněn z chrámu péčí nejpřednějších Židů v době dobytí chrámu a Jeruzaléma a je uložen v Tiberiadě. A toto tajemství je známo jen malému množství a to věrných z našeho národa. Proto bylo mně knížeti a učiteli židovského lidu odhaleno. Tedy nejen ze Zákona a Proroků jsme zcela ujištěni, že vy křesťané se modlíte ke Kristu, jenž je synem živého Boha, který přišel na zemi pro spásu světa, ale také ze zápisů, které jsou dodnes zachovány a uloženy v Tiberiadě.“

Vyslechnuv křesťan Židovu promluvu pohnut svatou horlivostí Židovi řekl: „Ihned a okamžitě přibudu k věřícímu a zbožnému císaři s tím, co jsi vyprávěl, ať pošle do Tiberiady a odhalením svazku, o němž jsi mluvil, vyvrátí nevěru Židů.“²⁰⁴ Žid však křesťanovi řekl: „Proč bys odsoudil svou vlastní duši, zatáhl do toho a svedl i císaře bez dosažení toho, o co se snažíš? Neboť kdyby se to stalo, začala by velká válka a nastalo by zabíjení. A pak měli-li by být potlačeni, zapálili by místo, kde je svazek uložen, a marně bychom se namáhali pro dosažení svého a jen bychom se stali příčinou krveprolití. Dal jsem ti to na vědomí, milovaný, abych ti dal najevo jako svému příteli, že nezavrhuji křesťanství z nevědomosti, nýbrž pro prázdnou slávu.“

Toto vyslechnuv od Žida křesťan a uvěřiv, že jim řečené je pravda, věřícímu císaři Justinianovi tuto zprávu neoznámil, aby pohnut svatou horlivostí věřící a veliký císař nezpůsobil, že by nastalo krveprolití, a to bez dosažení vytyčeného. Mnoha svým známým a přátelům tuto zprávu učinil zjevnou. Když jsme to slyšeli od výše zmíněného obchodníka se stříbrem Filipa, vynaložili jsme nemalou námahu, abychom poznali, zda jsou pravdivá slova, která Žid říkal o těch samotných zápisech. Jak jsme zjistili, Josephus²⁰⁵ historik dobytí Jeruzaléma, o němž se mnohokrát zmiňuje Eusebius Pamphilus ve svých *Církevních dějinách*, ve svých pamětech ze zajetí otevřeně říká, že Ježíš sloužil spolu s kněžími na svatém místě. Když jsme zjistili, že toto řekl Josephus, muž z dávných dob žijící v době nedlouho po apoštolech, snažili jsme najít také ve svatých Písmech po-

²⁰³ V originále: τῆδε τῆ ἡμέρα ἐπελύτησεν ὁ ἱερεὺς ὁ δεῖνα, ὁ υἱὸς τοῦδε καὶ τῆσδε, καὶ γέγονεν ἀντ' αὐτοῦ κοινὴ ψήφω πάντων ἡμῶν ἱερεὺς Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος καὶ Μαρίας τῆς παρθένου.

²⁰⁴ V originále: ταῦτα ἀκούσας ὁ Χριστιανὸς παρὰ τοῦ Ἰουδαίου πρὸς αὐτὸν λελεγμένα, τῷ θεῷ ζήλω κινηθεὶς ἔλεγε τῷ Ἰουδαίῳ, ὅτι εὐθὺς καὶ παραχρῆμα ἀναφέρω τῷ πιστῷ καὶ εὐσεβεὶ βασιλεῖ τὰ ὑπὸ σοῦ λεγόμενα, ἵνα πέμψη ἐν Τιβεριάδι καὶ φανερώσῃ τὸν κώδικα, ὃν λέγεις, εἰς ἔλεγχον τῆς ἀπιστίας τῶν Ἰουδαίων.

²⁰⁵ Josephus Flavius.

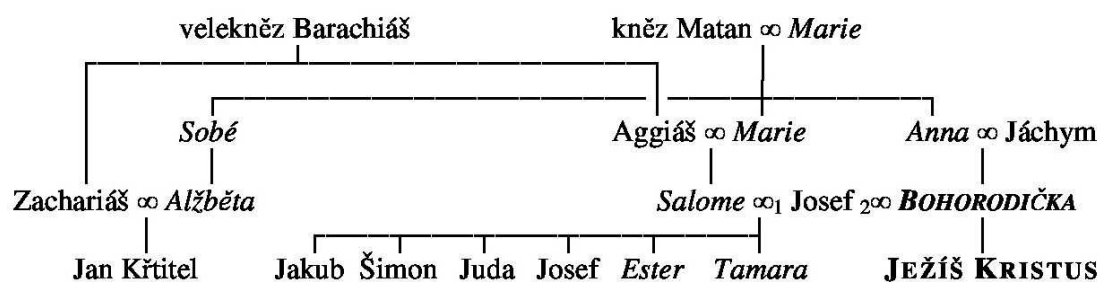
tvrzení této zprávy. Tak jsme objevili v evangeliu podle Lukáše²⁰⁶, že Ježíš chodil do židovské synagogy a tam mu byla podána kniha a předčítal z proroka Izaiaše, který říká: „*Duch Páně je nade mnou, a proto mně Pán pomazal. Poslal mne kázat malým a chudobným.*“²⁰⁷ Analogicky můžeme soudit, že kdyby Ježíš Kristus neměl liturgický úřad u Židů, nedostal by v synagóze knihu k předčítání lidu. Vždyť ani u nás křesťanů není dovoleno v kostele předčítat pro lid z knih svatých Písem tomu, kdo není v seznamu duchovních.²⁰⁸ A z toho, co Josephus psal, i z toho, co evangelista Lukáš líčil, víme, že Žid Theodosius říkáje uvedený příběh zmíněnému obchodníku se stříbrem Filipovi, si jej nevymyslel, ale opravdu mu jako dobrému příteli svěřil Židy skrývané tajemství.²⁰⁹

NIKEFOROS KALLISTOS XANTHOPULOS

Nikeforos Kallistos (†1350) byl poslední významný byzantský církevní historikograf. Ve 3. kapitole Církevních dějin kompiluje snad vše co se na téma příbuzenských vztahů a rodokmenů Ježíše Krista v byzantské tradici napsalo a ještě něco přidává. Tvrdí, že vychází z prací sv. Hippolyta, kterého uvádí jako biskupa suburbiánské diecéze Porto, nikoli přímo Říma, a z prací sv. Evodia, nástupce sv. Petra na antiošském stolci. Zdá se však, že jeho zdroje byly jiné. Místo Hippolyta to byl zřejmě přímo Konstantinopolský synaxář, není však známý z čeho vychází ten. A to co připisuje sv. Evodioví, což se vůbec nedá potvrdit.²¹⁰

Navíc oproti dosavadním přivádí osobu jinak neznámého kněze Aggiáše syna Barachiášova, toho však již neuvádí jako syna Jojadova. První manželku sv. Josefa identifikuje jako Salome dceru Aggiáše a Marie dcery kněze Matana.

Svaté příbuzenstvo podle Nikefora

rodokmen č. 10

²⁰⁶ Srov. L 4,16-18

²⁰⁷ Srov. L 4,18; Iz 61,1

²⁰⁸ V originále: οὐδὲ γὰρ παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς ἐπ' ἐκκλησίας ἔξεστι τινα ἀναγνῶναι τῷ λαῷ βίβλους τῶν θεοπνεύστων γραφῶν, εἰ μὴ τις ἐν κλήρῳ καταλέγεται.

²⁰⁹ V některých rukopisech se objevuje dovětek: Ale Zlatoustý vůbec nepřipouští kněžství přičítané Kristu. V originále: ὁ δὲ Χρυσόστομος οὐδ' ὄλωσ παράδεχεται τὴν ἱερωσύνην ταύτην ἐπὶ Χριστοῦ.

²¹⁰ Srov. PL XLI, col. 84

*Církevní dějiny*²¹¹

III. O vysvěcení Jakuba bratra Božího, výklad rodu Josefa snoubence Mariina a Jana Křtitele zajisté také nejsvětější Bohorodičky; pocházející ze spisů Klementa Alexandrijského,²¹² Evodia a Hippolyta, kteří byli nástupci apoštolů.

A jistěže Jakuba, toho řečeného bratr Páně, syna snoubence Josefa, jehož snoubenkou byla Matka Ježíšova, tedy tohoto Jakuba vynikajícího ctnostmi a dalšími přednostmi všichni nazývali Spravedlivým, toho v jeruzalémské církvi jako prvního na biskupa vysvětili. A dosvědčuje Klement Alexandrijský v šesté [knize] *Nácti*²¹³ takto psav: „*Petr a Jakub a Jan po Nanebevstoupení Spasitele, poněvadž i Pánem pokáráni, nebyli vyznamenáni slávou, ale Jakub Spravedlivý za biskupa jeruzalémského vyvolen.*“ V sedmé [knize] těchto názorů však také o něm líčí: „*Jakubovi Spravedlivému a Janovi a Petrovi po Vzkříšení udělil moudrost Pán. Tito však ostatním apoštolům udělili, těch ostatních apoštolů však bylo sedmdesát, mezi nimi byl i Barnabáš. Dva však byli Jakobové, onen Spravedlivý pádlem uhozený, padl a valchářským dřevem ubit zemřel, jiný však byl s'at.*“²¹⁴ Avšak o Spravedlivém se i Pavel zmiňuje psav: „*Jiného však z apoštolů jsem neviděl, leda Jakuba bratra Páně.*“ (Gal 1,19)

Pak božský Evodius nástupce svatých apoštolů ve svých spisech nejspíše ale v listě nadepsaném *Světlo* toto dodává: „*O Kristovi se říká, že svýma rukama pouze Petra pokřtil, Petr pak Ondřeje a Zebedeovy syny, Ondřej se Zebedeovci pak ostatní apoštolý. Těch sedmdesát pak Petr a Jan Bohoslovec pokřtili.*“ Dále také říká: „*Od Křtu do Umučení Kristova léta uplynula tři, avšak od Umučení a Vzkříšení a jeho Nanebevstoupení do ukamenování Štěpána let bylo sedm, avšak od Štěpánova mučednictví do osvětlení Pavlova Světlem měsíců šest, od osvětlení Pavlova Světlem do Zesnutí svaté Bohorodičky²¹⁵ léta tři. Všech pak od Narození Kristova až do Nanebevzetí svaté Bohorodičky²¹⁶ let, říká se, bylo čtyřiačtyřicet. Celého pak jejího života doba let bylo devětapadesát. Třiletá zajisté byla do chrámu přivedena a svatyni svatých na jedenáct let předána; a ihned z ruky kněze Josefovi do ochrany vydána. Čtyři pak měsíce v domě Josefově přebývala a archanděl Gabriel jí zvěstoval, a porodila Světlo světa Ustavivná v patnácti letech,²¹⁷ toho dvacátého patého měsíce prosince. Byla dalších třiatřicet let živa a předvěčné Slovo a syn její byl na zemi poslaný, a po ukřižování ona v Janově domě let přebývala jedenáct, což společně těch let jejích pade-*

²¹¹ **NICEPHORUS CALLISTUS:** *Historia Ecclesiastica*, (II, 3), PG CXLV, col. 755-762. V originále kapitola, kromě jejího obsahu, na odstavce členěna není, zde je rozčlenění pouze pro přehlednost.

²¹² V originále: Κλήμεντος τοῦ στρωματέως pojmenován tak podle svého obsáhlého díla *Strómata* (Στρωματεῖς).

²¹³ V originále: Κλήμης ἐν ζ' τῶν Ὑποτυπώσεων ὁ στρωματεὺς.

²¹⁴ V originále: Δύο δὲ γέγονασιν Ἰάκωβωι • εἷς ὁ Δίκαιος, ὁ κατὰ τοῦ περυγίου βλη • θεῖς, καὶ ὑπὸ κναφέως ξύλο πληγεὶς εἰς θάνατον • ἕτερος δὲ ὁ καρπομηθεὶς. Latinský sloupec však: Duo autem fuere Jacobi : alter Justus, qui ex templi pinnaculo dejectus, et a fullone fuste ad necem usque cæsus est ; alter autem qui capite est ab Herode plexus. (Dva však byli Jakobové, jeden Spravedlivý, který z chrámového vrcholku byl svržen a valchařskou holí byl ubit až k smrti; jiný však, je muž hlava byla Herodem s'ata.) Migne tedy do latinského sloupce zcela nekriticky převzal **LANGÉ, JOHANN** (trans.): *Nicephori Callisti Xanthopuli, scriptoris vere Catholici, Ecclesiastica historia libri decem et octo*, Basileae: Ex Officina Ioannis Oporini, 1553.

²¹⁵ V originále: μέχρι τῆς τελειώσεως ἁγίας Θεοτόκου.

²¹⁶ V originále: ἄχρι τῆς μεταστάσεως ἁγίας Θεοτόκου.

²¹⁷ V originále: χρόνων ὑπάρχουσα ιε', latinský sloupec pak: annum agens quindecimum (v roce žití patnáctém).

sát a devět shrnuto. V tomže řečeném domě Janově poprvé svátost Paschy²¹⁸ Pán se svými učedníky vykonal. Odtud zpívající vyšli do zahrady olivové ve dvorci Getsemany. Tam se ze strachu před Židy uzavřeli. Tam za dveřmi zavřenými vzkříšený byl viděn svými učedníky a do tváře jim vdechl a Ducha Svatého udělil. Tam osmého dne potom Tomáš uvěřil. Tam se Duch Svatý způsobem [mluvených] jazyků²¹⁹ o Letnicích usídlil. Tam byl také spravedlivý Jakub první biskup Jeruzaléma vysvěcen a Štěpán s těmi šesti jáhny ustanoveni.“

Tento dům pak, dle zvěstí, Jan koupil po smrti otce svého Zebedea, říká se, soukromého majitele lodi,²²⁰ který vážený byl v Galileji mezi přesídlenými muži. Skonav však oběma svým synům v Galileji podíl zanechal, Jakubovi a Janovi. Vlastně tedy Jan podíl svůj prodal převeda do majetku Kaifášova, který byl toho roku veleknězem. Díky této směně a známosti jeden druhého, tak o něm ve svém Evangelii hovoří. Zbavením se však majetku v Galileji,²²¹ dům v Jeruzalémě na takzvaném svatém Siónu si získal jiný, kdež Neposkvrněná Matka Kristova též do posledních svých dní trávila. Rovněž však i bratr Jakub učinil, a tento zajisté v Galileji majetku se zbavil,²²² v Jeruzalémě se narodil,²²³ zvěstovatelem byl spasitelného Slova dvanácti kmenům Izraele.²²⁴

Není však nepřihodné, myslím, abych uvedl tuto historii, ve kteréž se božský Hippolyt biskup Portu u starého Říma²²⁵ zaměřil právě na bratra Páně Jakuba: „Josef, říkají, že tesař, ze ženy svoji Salome, která byla dcerou Aggíáše²²⁶ bratra Zachariáše proroka a otce Jana Křtitele, tito pak Zachariáš a Aggíáš synové byli Barachiáše velekněze, čtyři mužské syny zplodil,²²⁷ Jakuba, Šimona, Judu a Josesa²²⁸ a dcery dvě Ester a také Tamaru, takže byli Salome a Jan

²¹⁸ V originále: Πάσχα μυστήριον, latinský sloupec pak: *Pascha mysticum* (tajemství Paschy).

²¹⁹ V originále: ἐν εἰδει γλωσσῶν.

²²⁰ V originále: ἰδιοναύκληρος.

²²¹ V originále: Ἀποβαλόμενος δὲ τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ κτήσιν. Latinský sloupec pak volněji: Alienata autem ad eum modum, quæ ei obvenerat in Galilæa, possessione (Zcizením však na tento způsob, kterýž mu připadl v Galileji, majetku).

²²² V originále: τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ κτήσιν παρῳσάμενος, dosl. v Galileji majetek odstrčil; latinský sloupec opět volněji: bonis suis in Galilæa alienatis (jmění své v Galileji zcizil).

²²³ V originále: εἰς Ἱεροσόλυμα γεγωνός, latinský sloupec však: Hierosolymis fuit (v Jeruzalémě byl)

²²⁴ V originále: κηρύσσων ἦν τὸν σοτήριον λόγον ταῖς δώδεκα φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ; κηρύσσω správněji κηρύσσω (prædico); latinský sloupec pak: atque ibi salutare verbum duodecim tribubus Israel prædicavit (a tam spásné Slovo dvanácti kmenům Izraele hlásal).

²²⁵ V originále: ὁς Πόρτου τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης ἐπίσκοπος. Řím byl v Byzanci označován jako starý oproti Novému Římu, tj, Konstantinopoli. Sv. Hippolyt byl některými byzantskými autory označován jako biskup Portu (dnes suburbikární diecéze Porto e Santa Rufina). Poprvé tak připomíná sv. Hippolyta *Chronicon Paschale* (12.22-13.1), tj. *Alexandrijská kronika* sepsaná okolo roku 630, která dosáhla všeobecného rozšíření, protože se stala základem dodnes užívané byzantské chronografie. Autor *Vyvrácení všech herezí* je uveden jako „Hippolyt mučedník, biskup místa zvaného Portus poblíž Říma“. Georgios Synkellos okolo roku 800 sestavil seznam prací (438. 7-16) připisovaný „Hippolytovi svatému filosofovi, biskupovi Portu v Římě“. Jinde (381. 23-4) Synkellos však uvádí: „Hippolyta svatého mučedníka a apoštola, arcibiskupa Říma“ mezi těmi, kteří datují Narození Páně do roku 5500 nebo 5501 od stvoření světa. Zonaras okolo roku 1100 říká, že Hippolyt byl učený muž, který napsal mnoho komentářů a sloužil jako biskup Portu, když Urban byl biskupem Říma (*Epitome Historiarum*, III. 123). A konečně právě tady Nikeforos Kallistos. Srov. **MOSSHAMMER, ALDEN A.:** *The Easter Computus and the Origins of the Christian Era*, Oxford: University Press, 2008, p. 119.

²²⁶ V originále: Ἀγγαίου (genitiv).

²²⁷ V originále: τέσσαρας ἄρρενας υἱοὺς γεννᾷ.

²²⁸ V originále: Ἰωσῆ (genitiv).

Křtitel dětmi dvou mužských bratří.²²⁹ Vždyť Aggiáš synem totiž byl Barachiášovým, strýcem pak Janovým, podobně i Zachariáš, bratr totiž Aggiášův, strýc pak Salome ženy Josefovy. Salome však ne [jen] pověstná v Betlémě porodní bába, tato pak Betlémanka²³⁰ byla sestřenicí Alžběty a svaté Panny Marie, což se ukazuje v Lukášově Evangelii. Tři pak byly sestry Betlémanky²³¹, dcery Matana²³² kněze a Marie jeho ženy, za kralování Kleopatry a Kašpara Perského²³³ před kralováním Heroda Syna Antipatrova. Jméno té první Marie a té druhé Sobé²³⁴, té třetí pak Anna jméno bylo. Provdala se ta první Marie v Betlémě a povinula²³⁵ Salome, porodní bábu; provdala se ta druhá Sobé v Betlémě a porodila²³⁶ Alžbětu. Provdala se i ta třetí Anna v zemi galilejské a porodila Marii Bohorodičku, z níž povstal nám Kristus čili Pravda.²³⁷ Takže byly Salome ta porodní bába, Alžběta a Bohorodička třech ženských sester dcery.²³⁸ Pročež tedy Jan Křtitel a Ježíš pravý Bůh náš bratranci řečeni jsouce byli polobratranci²³⁹. Synem pak Josefovým Kristus nazýván byl, poněvadž byl bratrem těch jeho synů²⁴⁰ z [rodinného] společenství a příbuzenstva Aggiášova²⁴¹ bratra Zachariáše kněze.“ A toto tedy zajisté Hippolyt.

Latinští teologové

Sv. JERONÝM

Na křesťanském Západě lidová tradice o sv. Příbuzenstvu neexistuje a veškeré pojetí této problematiky je výsledkem teologické spekulace, a to právě už na Jeronýmovi založené, a její rámec nepřekračující středověké latinské legendistiky.

Jeroným ve spise na obranu ustavičného panenství Bohorodičky krom jiného stanovil na Západě všeobecně přijatou tezi o panickosti sv. Josefa (21), takže zde nikdy nebyla přijata tradice o Josefově předešlém manželství a jeho synech. O tzv. bratřích Páně soudí, že byli Ježíšovi příbuzní (16-18), aniž však navrhuje konkrétní řešení jejich příbuznosti, nicméně přímo z Písma cituje, že jejich matka se jmenovala Ma-

²²⁹ V originále: ἀδελφῶν δύο τέκνα ἀρρένων.

²³⁰ V originále: ἀπὸ Βηθλεὲμ

²³¹ V originále: ἀπὸ Βηθλεὲμ

²³² V originále: Μαθᾶν.

²³³ V originále: ἐπὶ τῆς βασιλείας Κλεοπάτρας καὶ Κασώπαρος τοῦ Πέρσου. Nikeforos posiluje dataci podle všeobecně známé Kleopatry jakýmsi odjinud neznámým Kašparem Perským. Doba vlády Kleopatry Egyptské se překrývá s dobou vlády parthského Pakora I.

²³⁴ V originále: Σόβη.

²³⁵ V originále: ἔτεκε.

²³⁶ V originále: ἐγέννησε.

²³⁷ V originále: ἐξ ἧς ἀνέτειλεν ἡμῖν Χριστὸς ἡ ἀλήθεια.

²³⁸ V originále: ἀδελφῶν τριῶν θηλειῶν θυγατέρας.

²³⁹ V originále: ἐξαδελφοί.

²⁴⁰ V originále: ἐπειδὴ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἀδελφός ἐστιν. Poněkud převrácená Hippolytovi přisuzovaná argumentace pro mj. biblicky doložené (Lk 3,48), zde dokonce z úst Bohorodičky, označování Josefa za Ježíšova otce vychází z Jeho též biblicky doloženého (Mk 6,3), zde ovšem pouze z úst anonymních Nazareťanů, označování za bratra Jakuba a Josefa (Josefa, *Vulg.*), Judy a Šimona.

²⁴¹ V originále: ἐκ τῆς συναναστροφῆς καὶ συγγενείας τοῦ Ἀγγαίου.

ria. Potom přiřazuje, na základě různých výpovědí Písma sv. o téže události ztotožňuje matku bratří Páně se setrou Bohorodičky Marií Kleofášovou.⁽¹⁵⁾

Ze starého českého překladu, který není zcela doslovný, místy je chybný, občas části vět originálu zcela ignoruje a nepřekládá, a mnohde je pro archaické výrazy a větší slohovou strojenost než originál těžko srozumitelný, přebírám pouze cenný poznámkový aparát pouze s jazykovou úpravou.²⁴²

O ustavičném panenství nejblahoslavenější Marie, Proti Helvidiovi kniha jedna²⁴³

I. Když mne nedávno žádali bratři, abych proti spisku jistého Helvidia napsal odpověď, neučinil jsem tak, ne že by bylo nesnadné, když se jedná o hájení pravdy, překonat venkovského člověka, který sotva nabyl počátečných vědomostí, nýbrž abych jej odpovědí neučinil hodným porážky. K tomu ještě přicházelo, že by ten bouřlivý člověk,²⁴⁴ který jediný na celém světě je sám sobě i laikem i knězem²⁴⁵ (který, jak onen²⁴⁶ říká, pokládá žvástavost za výmluvnost a zlořečení považuje za znamení dobrého svědomí), maje oč se hádat, začal se ještě více rouhat a jako z vysokého místa do celého světa pronášet své výmysly, mne pak, když nemohl pravdou, pohaněním drbal. Jelikož všechny spravedlivé příčiny mého mlčení spravedlnosti pozbyly kvůli pohoršení bratří popuzených jeho zběsilostí; dlužno nyní přiložit evangelijní sekeru²⁴⁷ ke kořeni neuzitečného stromu a s neplodným listovím odevzdat jej plamenům, aby naučil se jednou mlčet, kdo nikdy se nenaučil mluvit.

2. Je mi tedy třeba vzývat Ducha svatého, aby obhájil panenství blahoslavené Marie svým rozumem skrze má ústa. Je mi třeba vzývat Pána Ježíše, aby příbytek svatého lůna, jehož byl obyvatelem po deset měsíců,²⁴⁸ uchránil od veškerého podezření z obcování. I samého Boha Otce dlužno usilovně prosit, aby ukázal, že matka jeho Syna zůstala po porodu pannou a že byla matkou, aniž předtím poznala muže.²⁴⁹ Netoužíme po zápasišti řečnické výmluvnosti, nevyhledáváme osidla dialektiků, ani aristotelovské trny; sama slova Písma buďte položena, nechť je překonán těmiž svědectvími, která proti nám upotřebil, aby vyrozuměl, že sice uměl číst, co je psáno, neuměl se však se zbožnou myslí upevnit v poznání.

²⁴² **HIERONYMUS, E. S.** [Bauer, František, trans.]: *O ustavičném panenství blah. P. Marie, proti Helvidiovi kniha jedna* in: *ČASOPIS KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA*, Praha: Karel Vinařický, 1877, roč. 18, str. 161-178; 257-279.

²⁴³ **EUSEBIUS SOPHRONIUS HIERONYMUS:** *De Perpetua virginitate B. Mariæ, Adversus Helvidium, liber unus*, PL XXIII, 181-206.

²⁴⁴ Podle rukopisného čtení: „Huc accedebat, quod homo turbulentus etc.“; vydání mají: „Huc accedebat, quod verebar, ne homo turbulentus etc.“

²⁴⁵ Byl *sobě* laikem i knězem, protože církev jej za svého člena nemohla považovat.

²⁴⁶ Tj. Tertullian, jehož slova (*Adv. Hermogenem* c. 1.) Jeroným na Helvidia obrací.

²⁴⁷ Srov. Mt 3,10.

²⁴⁸ Dle běhu luny.

²⁴⁹ „Quae fuit mater ante quam nupta.“ Slovo „nubere“ znamená nejednou: poznat muže; např. u Tertulliana (*Apolog.* 21, 3.: „Ceterum Dei Filius nullam de impudicitia habet matrem; etiam quam videbatur habere, non nupserat“ — i ta, kterou spatřoval, že má, nepoznala muže) a scholiasty sv. Cyrilla Alex. (*De incarnatione Domini* c. 25.: „Natus est enim ex virgine et solus habet matrem innuptam“).

3. *Helvidius* – První jeho položka zní: „Matouš praví: *S Kristovým narozením to bylo tak: Matka jeho Maria byvši zasnoubena Josefovi, dříve nežli se sešli, byla nalezena těhotnou od Ducha svatého, Josef pak, muž její, jsa spravedlivý a nechtěje ji vydat, hodlal ji tajně propustit. Když pak o tom přemýšlel, hle, ukázal se mu ve snu anděl Páně řka: Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, manželku svou, neboť co se v ní zplodilo, je z Ducha svatého.*²⁵⁰ Hle, tu máš“, říká, „zasnoubenou, nikoli svěřenou,²⁵¹ jak pravíš; a ovšem ne pro jinou příčinu zasnoubenou, než aby jednou se provdala, neboť o těch, kteří by se nechtěli sejít, nebyl by evangelista řekl: *Dříve nežli se sešli*, protože o člověku, jenž nebude jíst, nikdo neříká: *Dříve než pojedl*. Pak ji anděl nazývá manželkou a za manželku přijatou. Poslyšme jen, co písmo vypovídá: *Procitnuv, praví, Josef ze snu učinil, jak mu přikázal anděl Páně, a přijal svou manželku; a nepoznal ji, až porodila syna svého.*“²⁵²

4. *Jeroným ukazuje, jak již bylo předloženo, proč Maria počala jako zasnoubená panna.* Projděme si jeden za druhým následující ty kroky, jimiž kráčela, bezbožnost, ukažme, že pověděla sobě odporující věci. Vyznává, že byla snoubenkou a hned za manželku vydává tu, o níž vyznal, že je nevěstou. A naopak říká, že ta, již manželkou nazývá, nebyla za jinou příčinou zasnoubena, než aby svého času poznala muže. A abychom to nepokládali za maličkost: „Tu máš“, říká, „zasnoubenou, nikoli svěřenou,“ to jest takovou, která nebyla ještě manželkou, nebyla ještě manželským svazkem spojena. Co se však týká jeho slov: „Neboť o těch, kteří by se nechtěli sejít, nebyl by evangelista řekl: *Dříve nežli se sešli*, protože o člověku, jenž nebude jíst, nikdo neříká: *Dříve než pojedl*,“ nevím, mám-li jej politovat či se mu smát, mám-li jej vinit z nezkušenosti či vinu přičítat nedbalosti. Jako by nemohlo obstát, kdyby někdo řekl: „Nežli jsem v přístavu pojedl, odplul jsem do Afriky“, leda by jednou v tom přístavu pojíst nevyhnutelné musel; nebo chceme-li říci: „Apoštol Pavel, než se odebral do Španělska, byl uvržen v Římě do pout“, aneb zajisté toto: „Helvidius, nežli pokání činil, smrtí byl předstižen“ nevyhnutelně by buď Pavel byv ze žaláře propuštěn měl se hned odebrat do Španělska, aneb Helvidius činit pokání po smrti, přestože Písmo praví: „*v podsvětí kdo tobě chválu vzdává?*“²⁵³ A jakoby se nemělo raději rozumět, že spojka „dříve než“, ač často ukazuje k následujícím, přece někdy vystihuje jen to, co dříve bylo v myšlence. Pročež není snad ani třeba, aby se stalo to, na co se pomýšlelo, když se přihodilo něco jiného, takže se nestalo to, na co se pomýšlelo. Říká-li tedy evangelista: *Dříve nežli se sešli*, ukazuje na dobu nastávajícího sňatku a na to, že dřívější snoubenka již by měla začít být manželkou. Jakoby by chtěl říci: „Dříve než se začali líbat a objímat, dříve nežli spolu obcovali, bylo shledáno, že počala v lůně.“ Shledáno však nebylo nikým jiným než Josefem, jenž snoubenčino vzdouvající se lůno se svolením téměř manželským a očima starostlivými pozoroval. Z toho však nijak nevyplývá, jak jsme ukázali předchozími příklady, že by s Marií po porodu obcoval, neboť taková touha byla počtem v jejím lůně pře-

²⁵⁰ Srov. Mt 1,18-20. Co se týká biblických citátů v tomto spisu, často nesouhlasí doslovně ani s Vulgátou ani s textem Jeronýmovým, jak jej Martianay (*Hier. Op. t. I.*) a Vallarsi (*Hier. Op. t. IX. et X.*) vydali, buď že Jeroným je citoval pouze z paměti, nebo že se tenkrát přidržel ještě staršího překladu, aneb snad z obojí příčiny. Překládající tedy citáty z Vulgaty a tudíž i od našich překladů rozdílné, nemohli jsme nejednou se jich přidržet.

²⁵¹ „Desponsatam, non commendatam“, Josefově tedy ostraže a ochraně.

²⁵² Srov. Mt 1,24-25.

²⁵³ Srov. Ž 6,6.

konána. Přece se Josefovi ve snu praví: *Neboj se přijmout Marii, manželku svou*, a opět: *Procitnuv Josef ze snu učinil, jak mu přikázal anděl Páně, a přijal svou manželku*, to nikoho nemá pohnout, aby proto, že je nazvána *manželkou*, přestala být *snoubenkou*, protože známe obyčej Písma svatého, *snoubenky nazývají manželkami*, jak následujícími doklady Deuteronomia se stvrzuje: *Pakli by, říká, někdo našel dívku muži zasnoubenou na poli a násilí čině spal by s ní, smrtí ať umře, že ponížil manželku bližního svého;*²⁵⁴ a na jiném místě: *Jestliže by však dívka zasnoubena byla muži a našel by ji někdo ve městě a spal by s ní, vyvedete oba dva k branám toho města, a kamením uházení budou a umřou, dívka že nekřičela jsouc ve městě, muž pak že ponížil manželku bližního svého; a vykořeníte zlo ze středu svého;*²⁵⁵ podobně i jinde *A který jest člověk, jenžto zasnoubil sobě manželku a nepojal ji? Ať jde a navrátí se do domu svého, aby snad neumřel v boji a jiný člověk pojal by ji.*²⁵⁶ Je-li však kdo pohnut rozpaky, proč zasnoubená panna počala a ne raději panna bez ženicha, aneb jak písmo říká, bez manžela, nechť ví, že k tomu byl trojí důvod. Za první aby rodokmenem Josefovým, jemuž Maria rodem byla příbuzna, ukázal se i původ Marie. Za druhé aby podle zákona Mojžíšova nebyla jako cizoložnice ukamenována. Za třetí aby na útěku do Egypta měla útěchu spíše strážce než manžela. Neboť kdo by tenkrát panně uvěřil, že počala z Ducha svatého, že k ní přišel anděl Gabriel a Boží rozkaz jí přinesl? Zda nebyly by ji jako Zuzanu²⁵⁷ hlasy všech odsoudily jako cizoložnici, když dnes, když celý svět již věří, Židé dokazují, že říká-li Izajáš: *Hle, panna počne v lůně a porodí syna,*²⁵⁸ po hebrejsku psáno bylo *mladice*, nikoli *panna*, to jest AALMA,²⁵⁹ ne BETHULA?²⁶⁰ Ale proti těm vhodněji pojednáme na jiném místě.²⁶¹ Konečně výjma Josefa a Alžběty a samotné Marie, několika velmi málo, o kterých můžeme soudit, že to snad od nich slyšeli, všichni měli Ježíše za syna Josefova. Takže domněnka lidu, že jej nazývali otcem Spasitelovým, vyjádřená i evangelisty, se tedy právem stala pravdivými dějinami, jako tam: *I přišel v Duchu do Chrámu (bez pochyby Simeon) a když rodiče uváděli své dítě Ježíše, aby učinili s ním podle obyčeje zákona;*²⁶² a jinde: *A byli otec jeho a matka udiveni nad tím, co bylo o něm praveno;*²⁶³ a opět *A chodívali rodiče jeho co rok do Jeruzaléma na slavný den paschy;*²⁶⁴ a pak: *A vykonavše dni když navracovali se, zůstalo dítě Ježíš v Jeruzalémě, a nepoznali to rodiče jeho.*²⁶⁵ I také samotná Maria, která odpovíděla Gabrielovi řkouc: *Jak se to stane, když muže nepoznávám?*²⁶⁶ poslyš, co praví o Josefovi: *Synu, proč jsi nám to učinil? Hle, otec tvůj a já jsme tě s bolestí hledali.*²⁶⁷ Není to hlas Židů, jak mnozí tvrdí, ani posmíváčů. Evange-

²⁵⁴ Srov. Dt 22,24-25.

²⁵⁵ Srov. Dt 22,23-24.

²⁵⁶ Srov. Dt 20, 7.

²⁵⁷ Srov. Dn 13.

²⁵⁸ Srov. Dn 7,11.

²⁵⁹ עַלְמָה

²⁶⁰ בְּתוּלָה

²⁶¹ Učinil tak ve kn. *Quaestionum liebr. in Gen.* (24,43.) a v 3. kn. *Commentariorum in Isaiam proph.* (7,14), kde obšírně dokazuje, že עַלְמָה znamená pannu neporušenou.

²⁶² Srov. Lk 2,27.

²⁶³ Srov. Lk 2,33.

²⁶⁴ Srov. Lk 2,41.

²⁶⁵ Srov. Lk 2,43.

²⁶⁶ Srov. Lk 1,34.

²⁶⁷ Srov. Lk 2,48.

listé Josefa nazývají otcem, otcem jej Maria vyznává, ne že by Josef opravdu byl otcem Spasitelovým (jak jsem výše ukázal), ale že pro zachování dobré pověsti Mariiny všichni za otce jej měli, který dříve než byl napomenut od anděla: *Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, manželku svou, neboť co se v ní zplodilo, je z Duchu svatého*, hodlal ji tajně propustit. Natolik si věřil, že není jeho ten, který byl počat. Ale nyní je dost dalšího poučování na odpověď ke studiu projednávaného, **proč se nazýval Josef otcem Páně, proč Maria manželkou; a v této stručné rozpravě je zahrnuto i to, proč se některým říká jeho bratři.**

5. *Helvidius* – Protože však této otázce vyhrazuje zvláštní místo a zbytek naší rozpravy dále spěje, máme nyní pojednat o tom, jak písmo praví: *Procitnuv Josef ze sna učinil, jak mu přikázal anděl Páně, a přijal svou manželku; a nepoznal ji, až porodila syna a nazval ho jménem Ježíš.*²⁶⁸ Tak za prvé odpůrce se zbytečnou námahou se lopotí dokázat, že slovo „poznat“ se má rozumět spíše o manželském obcování nežli o poznání rozumovém, jakoby tomu kdo odpíral a který vyvrací nejapnosti, jež známému nakonec mohou být podezřelé. Dále chce poučovat, že „pokud“ aneb příslovce „až“ znamená určitou dobu a jakmile ta se naplní, že se stává, co až po tu dobu dříve označenou se nestávalo, jako na tomto místě: *A nepoznal ji, až porodila syna.* „Patrno“, říká, „že poznána byla po porodu, a to poznání zdržovalo jen zplazení syna.“ A na důkaz shromažďuje přčetné příklady z Písma, po způsobu andabatů²⁶⁹ mečem ve tmách máchaje a zvukem jazyka jen bodáním naráží údy vlastního těla.

6. *Jeroným* – Na to my stručně odpovídáme, že slova: „poznával“, „pokud“ i „až“ v Písmu svatém berou se dvojitě. A sice že to, kde je psáno: „poznal“ má se rozumět o manželském obcování, o tom sám promluvil, aniž kdo pochybuje, že často znamená rozumové poznání, jako tam: *Zůstalo dítě Ježíš v Jeruzalémě, a nepoznali to rodiče jeho.*²⁷⁰ Nyní je toto třeba ukázat, jako to je i zde v návaznosti na obyčeje Písma, tak i u „až“, aby byl poražen mocí téhož Písma, jež užívajíc toto příslovce označuje často určitou dobu (jak sám tvrdí) v jeho předpokladu, často neurčitou, jak to je, když Bůh k některým v proroku říká: *Já jsem, já jsem, a až zestárnete, já jsem.*²⁷¹ Zdali potom když zestárnou, Bůh přestane být? A Spasitel v Evangelii k apoštolům říká: *Hle, já s vámi jsem po všechny dny až do skonání světa.*²⁷² Tudíž po skonání světa odstoupí Pán od svých učedníků, a když na dvanácti stolcích budou soudit dvanáct pokolení Izraelských,²⁷³ budou oloupeni o společnost Páně? Také apoštol Pavel Korinťanům píše: *Prvotina Kristus, potom ti, kteří jsou Kristovi, kteří uvěřili v jeho příchod; potom konec, když odevzdá království Bohu a Otcí, když zničí veškerou vládu a veškerou moc i sílu. Musí totiž vládnout, dokud nepoloží všechny nepřátele pod své nohy, všechno pod své nohy nepodmaní.*²⁷⁴ Budiž si to řečeno o člověku; nepopíráme, že o tom, jenž trpěl smrt kříže a jemuž potom bylo přikázáno sedět na pravici; co mají znamenat slova: *Musí totiž vládnout, dokud nepoloží všechny nepřátele pod své nohy?* Zdali jen tak dlouho bude Pán vládnout, dokud nebudou nepřátelé pod jeho nohama? A když pak budou pod jeho nohama, zdali vládnout přestane? Když tím spíše tehdy začne vládnout, až ne-

²⁶⁸ Srov. Mt 1,24-25.

²⁶⁹ Tj. gladiátorů šermujících v přilbicích bez hledí, tudíž jako slepých.

²⁷⁰ Srov. Luk. 2, 43.

²⁷¹ Srov. Iz 46,4 podle LXX.

²⁷² Srov. Mt 28,20.

²⁷³ Srov. Mt 19, 28.

²⁷⁴ Srov. 1K 15,23-26.

přátelé budou pod nohama. Také David ve čtvrtém žalmu stupňovém říká: *Jako oči služebné upřeny na ruce své paní, tak oči naše k Hospodinu, našemu Bohu, až by se smiloval nad námi.*²⁷⁵ Tudíž prorok bude mít oči k Hospodinu tak dlouho, až by se smilování doprosil, a po dosažení smilování obrátí oči k zemi? A na jiném místě říká: *Oči mé hynou po spasení tvém a po slovu spravedlnosti tvé.*²⁷⁶ Mohl bych o tom nahromadit bez počtu příkladů a veškerou drzost pokušitele zastřít mračnem důkazů, než něco málo jich ještě položím, aby čtenář sám si vyhledal jim podobné.

7. V Genesi slovo Boží vypravuje: *A dali Jakobovi bohy cizí, kteří byli v jejich rukou, i náušnice, které byly na uších jejich. A ukryl je Jakob pod dubem, který je v Sichemu, a ztratil je až do dnešního dne.*²⁷⁷ Taktéž na konci Deuteronomia: *A umřel Mojžíš, služebník Hospodinův, v zemi Moabské na slovo Hospodinovo, a pochovali jej v Gátu²⁷⁸ nedaleko domu Fegorova,²⁷⁹ a nikdo nezná jeho hrob až do tohoto dne.*²⁸⁰ Zajisté za dnešní den toho času je považován ten, s kterým je svázáno vlastní vyprávění, buď chceš říci Mojžíšovo, původce Pentateuchu,²⁸¹ nebo Ezdrášovo, obnovitele téhož díla,²⁸² nic nepopírám. Je totiž otázkou, zda když je řečeno: *až do tohoto dne* vztahují se k té době, kdy byly knihy vydány či kdy byly sepsány. Dokaž tedy, že *po* tom dni, již *po* tolika letech uplynulých právě až k nám buď pod dubem ukrytí bůzci byli nalezeni, nebo Mojžíšův hrob byl vypátrán, poněvadž horlivě tvrdíš, že *po „pokud“ a „až“* začíná být to, co nebylo tak dlouho, jak dlouho „pokud“ a „až“ se naplňovalo. Ba spíše, s námi i jazyk Písma svatého ozřejmuje, v čem je svízel, abys pochopil, že jen to, co by mohlo být důvodem k pochybnostem, kdyby nebylo napsáno, se popisuje, ostatní se však ponechává našemu intelektu. Jestliže v časech nedávno potom, když ještě žili ti, kteří viděli Mojžíše, jeho hrob mohl být neznám, mnohem spíše pak po proších staletích. Podle toho je třeba chápat o Josefovi, že evangelista jen to oznámil, z čeho by mohlo vzejít pohoršení, že totiž nebyla poznána od svého muže až do porodu, abychom se

²⁷⁵ Srov. Ž 122,2.

²⁷⁶ Srov. Ž 118,123.

²⁷⁷ Srov. Gn 35,4 podle LXX. „Et tradiderunt Jacob deos alienos, qui erant in manibus eorum, et in aures quae erant in auriculis eorum. Et abscondit ea Jacob subter terebinthum, quae est in Sichimis, et perdidit ea usque in hodiernum diem“

²⁷⁸ Ve svém překladu Starého Zákona přeložil Jeroným toto místo: „Et sepelivit eum in *valle* terrae Moab contra Phehor,“ a ve spise *De situ et nominibus locorum hebr.* poznamenal ke slovu *Gai* v Deuteronomiu prý se nacházejícímu: „*Gat* in Moab, quod interpretatur *vallis* Moab, juxta Phogor, ubi sepultus est Moses.“ Tudíž patrně, že když na pozdějších svých dílech pracoval, schvaloval čtení, které v naší bibli hebr. se nachází גַּת, v údolí, a nikoli גֵּזֶר, jakž svrchu přeloženo.

²⁷⁹ Původně : בֵּית פְּעוֹר, proti Bethpeoru, čili dle LXX proti Bethphogoru. Nazýván tak, jak z poznámek sv. Jeronýma (*Comment. in Oseam* 4,14; 9,10. *in Jos.* 15,2.) vychází na jevo, dům či svatyně Beelpeora, jehož s Priapem ztotožňují, a odtud i hora Moabská, kdež necudná modloslužba jemu se páchala, nazývána Peor, Phegor, Phogor.

²⁸⁰ Srov. Dt 34,5-6.

²⁸¹ To ukvapeně pověděl Jeroným, ne že bychom Mojžíše nepokládali za autora Pentateuchu, nýbrž že zajisté Mojžíš o úmrtí a pochování svém nic nenapsal a zprávy ty od Jozueho pocházejí.

²⁸² Naráží tu světec na podání rabínské, že Písmo sv. při dobytí Jerusaléma shořelo, Esdráš pak za zvláštního vnuknutí Božího je z paměti za 40 dní s pěti písaři znova napsal. Obšrně o tom vypravuje 4. kn. Esdrášova koncem 1. stol. po Kr. sepsaná (14, 19-47), a z té legendy citují také Irenaeus (*Adv. haer.* III. 21, 3.), Tertullian (*De cultu femin.* L 3.) a jiní, ačkoli Písmo sv. o tomto díle Esdrášově nic neuvádí, byť o jiných jeho velkých zásluhách obšrně vypravuje.

mnohem spíše dovtípili, že nebyla poznána po porodu, poněvadž se od ní tehdy zdržoval, i když o vidění²⁸³ mohl ještě váhat.

8. Nakonec postrádám, proč se Josef zdržoval až do dne porodu? – Samozřejmě odpoví: „Poněvadž slyšel anděla říkajícího: *Neboť co se v ní zplodilo, je z Ducha svatého*. – A k tomu my pronášíme: Zajisté také slyšel: *Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, manželku svou. Zakázáno mu bylo, aby manželku neopouštěl, aby ji nepokládal za cizoložnici. Cožpak nebyl odloučen od obcování s manželkou, když už byl napomenut, aby se neodlučoval? – „A odvážil by se“, říká, „muž spravedlivý, myslet na obcování s manželkou, když slyšel, že Syn Boží je v jejím lůně?“ – Výborně! Kdo pouhému snu uvěřil, že se neodvážil dotknout manželky, když se dozvěděl z řeči pastýřů, že anděl Páně přišel z nebe a řekl jim: *Nebojte se! Hle, zvěstuji vám radost velikou, která bude všemu lidu, že narodil se vám dnes Spasitel, jenž je Kristus Pán v městě Davidově*,²⁸⁴ a že s ním nebeské vojsko chválu zapělo: *Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle*, kdo viděl spravedlivého Simeona, jak objímaje maličkého prohlásil: *Nyní propouštíš služebníka svého, Pane, podle tvého slova v pokoji, neboť mé oči uviděly tvou spásu*,²⁸⁵ kdo spatřil prorokyni Annu, mudrce, hvězdu, Heroda, anděly; kdo, jářku, tolik zázraků poznal, ten se chrámu Božího, stolice Ducha svatého, matky svého Pána odvážil dotknout? – „A zajisté *Maria zachovávala všechna ta slova, skládala je v srdci svém*.²⁸⁶ – Abys tedy nestydatě nepopíral, že Josef ty věci neznal: *A byli*, říká Lukáš, *otec jeho i matka udiveni těmi věcmi, které o něm byly praveny*.²⁸⁷ I když s podivnou drzostí zápasíš s omyly v řeckých rukopisech, přece je zanechali ve svých svitcích nejen téměř všichni řečtí komentátoři, ale i někteří z latinských přijali to, jak to měli Řekové. Nyní není nutné zabývat se různostmi opisů, poněvadž z nich byl převeden na latinský jazyk veškerý nástroj²⁸⁸ Starého i Nového Písma, a mnohem čistší zdroj víry je pramenitá voda, která proudí.*

9. *Helvidius* – To jsou, říkáš, u mě tretky a nadbytečné důvody a rozprava více horlivá jak pravdivá. Zdali nemohlo Písmo říci: *A přijal manželku svou a nadále se neodvážil jí dotknout*,²⁸⁹ jak řeklo o Tamaře a Judovi? Či scházela Matoušovi slova, která, jestliže chtěl být pochopen, by mohl vypovědět? *Nepoznal ji*, říká, *až porodila syna. Po porodu tedy poznal tu, jejíž poznání až do porodu dosud odkládal*.

10. *Hieronymus* – Když jsi tak hašteřivý, budiž nyní podle tvého smýšlení překonán. Nechci vkládat nějaký čas mezi porod a obcování. Nechci, abys říkal: *Žena, kterákoli počala a porodila chlapce, nečistá bude sedm dní, jako za dnů oddělení a očišťování svého nečistá bude; a osmého dne obřeže předkožku z těla jeho; a třicet tři dny sedět bude v krvi očišťování*,²⁹⁰ *a ničeho svatého se nedotkne*,²⁹¹ atd. Ihned na ní nastup, Josefe, ihned slyš od Jeremiáše: *Pro mne to jsou*

²⁸³ O Mariině vidění anděla.

²⁸⁴ Srov. Lk 2,10n.

²⁸⁵ Srov. Lk 2,29-30.

²⁸⁶ Srov. Lk 2,19.

²⁸⁷ Srov. Lk 2,33.

²⁸⁸ „Omne instrumentum et veteris et novae Scripturae“ podobně nazývá již Tertullian (*Adv. Prax. c. 20.*; *Adv. Marc. IV. 1.*) Písmo sv. „instrumentem“, výrazem vzatým z řeči právnické, poněvadž Písmo sv. má v sobě sílu důkazu.

²⁸⁹ Srov. Gn 38,26.

²⁹⁰ „In sanguine puro“; Vulg: „sanguine purificationis“.

²⁹¹ Srov. Lv 12,2-4.

koně šílící po ženách; jedenkaždý po ženě bližního svého řehtal.²⁹² Jak by jinak mohlo obstát: *Nepoznal ji, až porodila syna*, když čeká přes dobu očišťování, když žádost po tak dlouhou dobu odkládaná znovu čtyřicet dní se odkládá? Od rodičky potřísněné krví, báby chytí plačícího maličkého, aby manžel obdržel svou zesláblou ženu. Takto začnou sňatek, aby nebyl evangelista lhářem. To by ještě zbývalo, aby takto byli matka Spasitele a muž spravedlivý námi posuzováni. Tam žádná bába, žádná úslužnost ženušek nezakročila. Sama zavinula dítě do plenek, sama byla i matkou i bábou. *A položila jej*, řekl, *do jeslí, protože neměli místa v hospodě*,²⁹³ kterýmžto výrokem usvědčuje pošetilosti apokryfů,²⁹⁴ jestliže Maria sama dítě plenkami ovijí, a Helvidiovi nepřipouští naplnění rozkoše, když v hospodě nebylo místo pro manželství.

11. Helvidius – Avšak protože již dosti a hojně odpověděli jsme na to, jak předložil: *Dříve nežli se sešli a Nepoznal ji, až porodila syna*, máme přistoupit k třetí otázce, aby vedle pořádku jeho rozpravy, postupoval také pořádek našich odpovědí. Neboť chce, aby také jiné syny Maria porodila a z toho co je psáno: *Šel pak Josef do města Davidova, aby se přiznal s Marií manželkou svou těhotnou. Stalo se pak, když tam byli, že se naplnily dny, aby porodila; a porodila syna svého prvorozeného*,²⁹⁵ **snaží se dokazovat, že prvorozeného nelze říci, leda o tom kdo má i bratry**, tak jako jednorozeným se nazývá ten, kdo je samojediným synem rodičů.

12. Jeroným – **My však definujeme takto: Každý jednorozený je prvorozený, ne každý prvorozený je jednorozený.** Prvorozeným je ne pouze ten, po kterém jsou i jiní, nýbrž před kterým není žádný. *Všechno*, říká Hospodin Áronovi,²⁹⁶ *co otevírá lůno, ze všeho těla, které se obětovává Hospodinu, od člověka až po dobytek, bude tvé; pouze prvorozené z lidí ať vykupují za výplatu, také prvorozené ze zvířat nečistých.*²⁹⁷ Boží slovo definovalo, co je prvorozené: *Všechno*, říká, *co otevírá lůno*. Jinak, pokud není prvorozeným, leda jenom ten, po kterém následují bratři; prvorození kněžím tak dlouho nejsou vydáni, dokud se i jiní nenarodí; netřeba nenásleduje-li porod, je jednorozený a není prvorozený. *Výkupné*, říká, *za něj bude po jednom měsíci oceněno na pět šekelů. Šekel je podle šekelu svatyně dvacet obolů. Pouze prvorozenec z telat a prvorozenec z ovcí a prvorozenec z koz nevykoupíš, protože jsou svatí.*²⁹⁸ Nutí mne slovo Boží, abych vše, co otevírá lůno, je-li ze zvířat čistých, zasvětil Bohu, je-li z nečistých, vykoupil daje výplatu knězi. Mohl bych odpovědět a říci: „Co mne svíráš vyčleněním jednoho měsíce? Co nazýváš prvorozeným, po němž nevím, zda budou následovat bratři? Počkej, až se narodí druhý. Ničím nejsem povinen knězi, jestliže nebude narozen i ten, skrze kterého onen, jenž je dříve narozený, začne být prvorozeným.“ Což nemluví proti mně samo vypíchnuté

²⁹² Srov. Jr 5,8.

²⁹³ Srov. Lk 2,7.

²⁹⁴ Jsou to *Liber de Maria et obstetrice*, *Liber de nativitate Christi et obstetrieibus* a *Josepho adductis*, není-li to kniha tatáž s předešlou v dekretu papeže Gelasia z roku 495 *De libris recipiendis et non recipiendis* jmenovanou, *Protoevangelium Jacobi*, *Historia de nativitate Mariae et infantia Salvatoris*, *Evangelium infantiae*, v nichžto ve všech řeč jest o bábách při narození Páně, ač toliko se vypravuje, že sv. Josef bábu zavolal, ale bába když s jinou ještě ženou, Salomou, do jeskyně vešla, již spatřila Krista narozeného.

²⁹⁵ Srov. Lk 2,3n.

²⁹⁶ Vlastně Mojžíšovi a skrze něho Áronovi.

²⁹⁷ Srov. Ex 34,19-20; Nu 18,15.

²⁹⁸ Srov. Nu 18,16-17; tj. zasvěcení Hospodinu.

káraje mou hloupost, že prvorozenec je řečený ten, který otevírá lůno nikoli ten, který má také bratry? Konečně se táži na Jana, který jak známo je jednorozený, zdali byl také prvorozeným? Zdali také sám byl celým tímto ustanovením podle Zákona zavázán? Nelze pochybovat. O Spasiteli písmo zajisté takto praví: *Když byly naplněny dny jejich²⁹⁹ očišťování podle Zákona Mojžíšova, dovedli jej do Jeruzaléma, aby ho obětovali Pánu, jako je psáno v Zákoně Páně: ‚Každý chlapec otevírající lůno, bude nazván svatým Hospodinu‘, a aby dali oběť podle toho, jak je řečeno v Zákoně Páně, pár hrdliček nebo dvě holoubátka.³⁰⁰ Když se tento zákon týká jen prvorozců, avšak prvorozeného činí následující, nebyl vázán zákonem o prvorozenci, kdo o následujících nevěděl. Zákon však drží za prvorozence také toho, kdo není následován ostatními bratry; nazývat se prvorozeným je zavázán ten, kdo otevírá lůno a před kterým nikdo není, nikoli ten, po jehož narození následuje bratr. Mojžíš píše v Exodu: *Stalo se pak okolo půlnoci a Hospodin pobil všechno prvorozené v zemi Egyptské od prvorozeného Faraonova, který seděl na jeho trůnu, až do prvorozeného zajatce, která byla v jámě,³⁰¹ a všechno prvorozené ze zvířat.³⁰² Odpověz mi: Kdo tenkrát byli Ukončitelem zahubeni,³⁰³ byli prvorozenými či také jednorozenými? Jestli prvorozenými byli zvaní jen ti, kteří měli bratry, tedy jednorození byli osvobozeni od záhuby. Neboť jestli však jednorození byli usmrceni, stalo se proti domněnce, že mezi prvorozenými i jednorození zemřeli. Buď osvobodíš od trestu jednorozené a budeš směšný, nebo přiznáš-li, že byli utraceni, bezděky obdržíme, že i jednorození se nazývají prvorozenými.**

13. Helvidiova poslední představa – Poslední představa (ačkoli totéž prvorozeným chtěl ukázat) byla: „V evangeliích bratři Páně jsou zmiňováni, jako tam: *Hle, jeho matka i jeho bratři stáli venku vyhledávající mluvit s ním;*³⁰⁴ a jinde: *Potom sestoupil do Kafarnaum, on i matka jeho i bratři jeho;*³⁰⁵ a tam: *Jeho bratři mu řekli: Odejdi odsud a jdi do Judska, ať i tvoji učedníci vidí tvé skutky, kteréž konáš. Neboť nikdo něco nedělá ve skrytosti, kdo sám vyhledává být zjevný. Jestli toto konáš, zjev sebe světu;* a Jan o tom dokládá: *Neboť ani jeho bratři tehdy nevěřili v Něho.³⁰⁶ Rovněž Marek a Matouš: A učil je v jejich synagóze ve své vlasti, tak že se divili a pravili: Odkud ten má všecku tu moudrost a moc? Není-li to tesařův syn? Není-li jeho matka zvaná Maria a bratři jeho Jakub a Josef a Šimon a Juda?³⁰⁷ I Lukáš ve Skutcích apoštolských takto vypravuje: *Ti všichni setrvali jednomyslně na modlitbě s ženami a s Marií, matkou Ježíšovou a jeho bratry.³⁰⁸ A mimoto apoštol Pavel s pravdivostí té**

²⁹⁹ „Purgationis eorum;“ tak *zde* má Jeroným souhlasně s nejstaršími rukopisy řeckými; Vulgata má „ejus“. Plurálem někteří rozumějí matku a dítě, protože prý i dítě zrozené přirozeným způsobem nějakou mírou mělo účast na nečistotě matky pocházející z porodu, ačkoli zákon Mojžíšův o tom nic nestanoví; jiní tento plurál vykládají o Marii a Josefovi, jemuž prý jakožto zákonitému otci náleželo postavit Hospodinovi prvorozence Ježíše, rovněž jako Marii náleželo přinést očištnou oběť, a oba ty úkony se prý vyjadřují slovem „purgatio.“

³⁰⁰ Srov. Lk 2,23-24. Srov. Ex 34,19.

³⁰¹ „Ad lacum;“ jámy, tj. vyschlé cisterny nejednou za žalář sloužily; srov. Jr 38,6.

³⁰² Srov. Ex 12, 29.

³⁰³ Jeroným: „Qui tunc ab exterminatore fuerant interempti.“

³⁰⁴ Srov. Mt 12,47.

³⁰⁵ Srov. J 2,12.

³⁰⁶ Srov. J 7,3-5.

³⁰⁷ Srov. Mt 13,54-55; Mk 6,2-3.

³⁰⁸ Srov. Sk 1,14.

zprávy svorným hlasem souhlasí: *Vystoupil jsem však podle zjevení³⁰⁹ a neviděl jsem žádného z apoštolů než Petra a Jakuba bratra Páně;*³¹⁰ a opět na jiném místě: *Cožpak nemáme pravomoc jíst a pít? Cožpak nemáme pravomoc vodit s sebou manželku³¹¹, jako i ostatní apoštolové i bratři Páně i Kéfas?*³¹² A žeby snad někdo nepřijal svědectví Židů, které o jménech jeho bratři také vydali, s tvrzením, že o bratřích omylem pobloudili, protože v hodnocení otce jsou pokleslí, se zřejmě postaral a praví, že „evangelisté zmiňují na jiném místě tatáž jména, a že titíž bratři Páně jsou synové Marie; Matouš říká: *Byly pak tam* (nepochybně že před křížem Páně) *i ženy mnohé z daleka se dívající, které přišly za Ježíšem z Galileje posluhující jemu. Mezi nimi byly Maria Magdalena i Maria Jakobova a Josefova matka i matka synů Zebedeových.*³¹³ Taktéž Marek: *Byly pak tu i ženy z daleka se dívající, mezi nimi byly Maria Magdalena i Maria matka Jakuba Menšího a Josefa i Salome;*³¹⁴ a tamtéž něco později: *A mnohé jiné, které vystoupily s ním do Jeruzaléma*³¹⁵. Mimoto i Lukáš: *Byly pak to Maria Magdaléna a Johanna a Maria Jakobova a ostatní s nimi.*“³¹⁶

14. Jeroným – Toto jsme proto rozvinuli, aby se neutrhával a ať nekřičí, že co pro něj pracuje, je námi staženo, a že jeho mínění nebylo vyvráceno svědectvím Písma, nýbrž kluzkou rozpravou. „Hle“, říká: „Jakub a Josef, synové Marii“, titíž, které Židé nazvali bratry. Hle, Maria matka Jakuba Menšího a Josefova.³¹⁷ Menšího pak Jakuba pro rozeznání od Většího, jenž byl synem Zebedeovým, jak i na jiném místě Marek klade: *Maria pak Magdalena a Maria Jakobova a Josefova dívaly se, kde byl položen, a když pominula sobota, nakoupily vonné věci a přišly k hrobu.*“³¹⁸ A samozřejmě praví: „Jaká bude ubohost a neuctivost k Marii vnímat to, když jiné ženy měly péči o Ježíšův pohřeb, že řekneme, že jeho matka byla nepřítomna; nebo abychom si vymýšleli, že to byla jiná Maria, kterou neznám; zvláště když Janovo evangelium svědčí, že tam byla přítomna, když ji Pán již ovdovělou Janovi z kříže za matku svěřil. Či snad evangelisté se mýlí a klamou, když o Marii říkají matka těch, o kterých Židé říkají, že jsou bratry Ježíšovými?“

15. Ach, slepá zuřivost a k vlastnímu zničení mysl zběsilá! Právíš, že u kříže Páně byla přítomna jeho matka, pravíš, že učedníku Janovi pro vdovství a opuštěnost byla svěřena, jakoby podle tebe neměla čtyři syny a nepočítané dcery, z kteréžto společnosti by se netěšila. Nazýváš ji také vdovou, což Písmo nepraví.³¹⁹ A když všechny příklady z evangelistů předkládáš, slova jediného Ja-

³⁰⁹ Začátek citátu nedopatřením je vzat z Gal 2,2 a platí o jiné cestě do Jeruzaléma nastoupené o 14 let později, nikoli o Pavlově první po jeho obrácení a třiletém pobytu v Arábii.

³¹⁰ Srov. Gal 1,19.

³¹¹ „Uxores“; *Comment. in Matth.* 27,55-56, „sorores mulieres“; Vulg.: „mulierem sororem“; přesný text řecký ἀδελφῆ γυναίκα, sestru (tj. křesťanku) ženu čili křesťanskou ženu, kdež pak γυναίκα jako naše „žena“ a latinské „mulier“ o ženské vůbec může být slyšeno, aniž je třeba nutně myslet na manželky apoštolů.

³¹² Srov. 1K 9,4-5.

³¹³ Srov. Mt 27, 25-26.

³¹⁴ Srov. Mk 15,40.

³¹⁵ Srov. Mk 15,41.

³¹⁶ Srov. Lk 24,10.

³¹⁷ Josef, Josef, Joset, Joses tatáž jest osoba.

³¹⁸ Srov. Mk 15,47-16,2.

³¹⁹ Což však jest velmi pravděpodobné, ježto písmo po známé pouti do Jeruzaléma o Josefovi veskrze mlčí a Epifanius (*Haer.* LXXVIII.) tvrdí, že sv. Josef v 12. roce Ježíšově zemřel, ač tato zpráva zakládá se patrně na onom mlčení evangelistů.

na se ti nelíbí. Říkáš mimochodem, že byla u kříže Páně přítomna, abys nebyl nahlížen, že jsi to přešel úmyslně; a přece zamlčuješ, že s ní byly ženy. Odpustil bych nevědoucímu, kdybich neviděl, že jsou úmyslně zmlčeny. Slyš tedy, co Jan říká: *Stály pak podle Ježíšova kříže jeho matka a sestra jeho matky Maria Kleofášova a Maria Magdalena.*³²⁰ Není žádná pochybnost, že dva apoštolové byli nazýváni jménem Jakub, Jakub Zebedeův a Jakub Alfeův. To nevím, zda chceš, aby Jakub Menší, kterého Písmo vzpomíná jako syna Mariina, ne však syna matky Páně, byl apoštolem nebo ne? Je-li apoštolem, bude synem Alfeovým a bude věřit v Ježíše a nebude z jiných bratří, o nichž je psáno: *Neboť ani jeho bratři tehdy nevěřili v Něho.* Není-li apoštolem, nýbrž třetím, nevím jakým, Jakubem; jak je pokládán za bratra Páně a jak je třetí pro odlišení od Většího oslovován Menším, když „větší“ a „menší“ obvykle rozdílnost nikoli mezi třemi, nýbrž mezi dvěma ukazují? A bratr Páně je apoštol Pavlem řečený: *Potom po třech letech přišel jsem do Jeruzaléma, vidět Petra a zůstal jsem u něho patnáct dní. Jiného však z apoštolů neviděl jsem žádného, leda Jakuba bratra Páně;*³²¹ a v témže listě: *A když poznali milost, která mi je dána, Petr i Jakub i Jan, kteří se zdáli být sloupy.*³²² Abys však toho nepokládal za Jakoba syna Zebedeova, čti Skutky apoštolské.³²³ Byl již Herodem odpraven.³²⁴ **Zbývá závěr, že tahle Maria, která je popsána jako matka Jakuba Menšího, byla manželkou Alfeovou a sestrou Marie matky Páně, a že Jan Evangelista ji pojmenovává Marií Kleofášovou buď po otci, nebo podle rodinné příbuznosti, aneb pro jakoukoliv jinou příčinu je jí jméno přiloženo.**³²⁵ Jestliže však proto tebou je nahlížena jiná a jiná, že jinde řečeno: *Maria matka Jakuba Menšího a zde Maria Kleofášova, uč se zvyklostem Písma téhož člověka různými jmény nazývat. Raguelovi, tchánovi Mojžíšovu se říká i Jethro;*³²⁶ *Gedeon, aniž příčina změněny jména předem předeslána nenadále se čte Hieroboal.*³²⁷ *Oziáš král Judský střídavě Azariášem se jmenuje.*³²⁸ *Hora Thabor se říká Itabyrium.*³²⁹ *Hermon zase Feničané pojmenovávají Sanior a Amorejci ho po-*

³²⁰ Srov. J 19,25.

³²¹ Srov. Gal. 1,18-19.

³²² Srov. Gal. 2,9.

³²³ Srov. Sk 12,1-2.

³²⁴ Viz čps. Kat. duch. r. 1874. str. 451n.

³²⁵ Nyní se má téměř všeobecně za to, že Alfeus a Kleofáš označuje tutéž osobu a že ta jména vznikla rozdílnou vokalizací a rozdílným zakončením téhož jména חלפאי

³²⁶ Srov. Ex 2,18; 3,1; 4,18. Rovněž tak o těchto dvou jménech soudil již Josefus Flavius ve svých Starožitnostech (II,11,2; 13,1.); možná také, že Raguel či Regael pro nějakou důstojnost mezi soukmenovci byl nazýván יתרו od יתרה, přednost, výbornost. Avšak Targum Jonathanův, Abenesra a po nich nejeden vykladač mají za to, že Raguel byl vlastně otcem Jethrovým a tudíž dědem Sefory (Zippory), manželky Mojžíšovy; ale že byl hlavou rodiny, byl prý nazýván vůbec otcem, Sefora jeho dcerou a Mojžíš jeho zetěm, ač Mojžíš vlastně Jethra za tchána měl.

³²⁷ Srov. Sd 6,11n.32. Žeby nebyla předeslána příčina změnění jména Gedeonova, v tom je sv. Jeronym na omylu, poněvadž na daném místě dost obsírně se vypravuje, jak Gedeon z rozkazu Hospodinova, oltář Baalův zbořil a háj okolo něho posekal, načež pak v. 32. následuje: „Od toho dne nazván jest Gedeon Jerobalem, protože řekl Joas [Gedeonův otec]: *Necht se pomstí Bal nad tím, který podkopal jeho oltář.*“ A יתרו staženo יתרו (od kmene יהודה) a יתרו což se vykládá Bojujž Baal sám pro sebe, tedy proti němu.

³²⁸ Srov. 4Kr15, 1.30-34; 2Par, 26,1-25. עֲזָרָה moc Jehova od עֵז moc síla, a עֲזָרָה Jehova pomocník od עֲזָרָה pomoc.

³²⁹ Srov. Oz 5,11 podle LXX. Rovněž tak u Josefa Flavia v Starož. V, 5, 3. a Válce žid. IV, 1, 1.

jmenovávají *Sanir*.³³⁰ Tatáž krajina v povětří trojím jménem se nazývá *Nageb*, *Themam*, *Darom*, čti Ezechiela.³³¹ *Petrovi* se říká i *Šimone* i *Kéfas*.³³² *Judovi Horlivci*³³³ v jiném evangeliu³³⁴ se říká *Juda Tadeáš*; mnoho jiného, co se příkladů těchto týká, může si sám čtenář nashromáždit ze všeho Písma.

16. Nyní je naší snahou ukázat, jakým způsobem se bratřimi Páně nazývají synové tety jeho Marie, kteří dříve nevěřivše poté uvěřili. Ačkoliv se mohlo uskutečnit, že jeden se stal věřícím, ostatní dlouho zůstávali nevěřícími; a to byla matka Jakuba a Joseta, tj. Maria Kleofášova, manželka Alfeova a této se říkalo Marie Jakuba Menšího. Kdyby tato byla matkou Páně, tím spíše, jako na všech místech, by ji matkou tohoto nazýval;³³⁵ a nebyl by říkal matka jiných, kdyby chtěl rozumět druhého. Avšak v této části se snaživě o lano nepřetahuji, zda jiná byla Maria Kleofášova, jiná Maria Jakubova a Josetova, pakliže trvá, že Maria Jakubova a Josetova není tatáž jako matka Páně. „A odkud“, pravíš, „řečení jsou bratry Páně, když bratry nebyli?“ Nyní bud' dále poučen, že čtyřmi způsoby je v Písmu sv. o bratrech mluveno: podle přirozenosti, podle národa, podle příbuzenství, podle náklonnosti. Podle přirozenosti: Ezau a Jákob, dvanáct patriarchů, Ondřej a Petr, Jakub a Jan. Podle národa se mezi sebou bratry nazývají všichni Židé, jako v Deuteronomiu: *Kdybys však koupil bratra svého, který je Hebrej nebo která je Hebrejka, bude ti sloužit šest let, a sedmého roku jej od sebe propustíš svobodného;*³³⁶ a tamtéž: *Ustanovíš nad sebou budoucím knížetem, kterého vyvolil Hospodin Bůh tvůj, toho, který je z tvých bratří. Neboť nebudeš moci ustanovit nad sebou člověka jinorodého, poněvadž není bratrem tvým;*³³⁷ a opět: *Zahlédneš-li tele svého bratra nebo jeho ovci bloudící po cestě, nezanedbáš je; ale přivedeš je návratu svému bratru. Jestliže však tvůj bratr nedorazí ani ho nebudeš znát; shromáždíš je ve svém domě a budou s tebou, až je tvůj bratr vyhledá; a odevzdáš mu.*³³⁸ A apoštol Pavel: *Přál jsem si, říká, já sám být proklet od Krista za mé bratry, příbuzné podle těla, kteří jsou Izraelité.*³³⁹ **Dále podle příbuzenství se jmenují bratry, kdo jsou z jedné rodiny, tj. πατριῶς, což latiníci překládají paternitas, když se z jednoho kořene rozvádí velký počet potomků; jako v Genesi: Řekl pak Abraham Lotovi: „Nechť není spor mezi mnou a tebou i mezi pastýři mými a pastýři tvými, poněvadž my jsme mužové bratři“;³⁴⁰ a tamtéž: *A Lot si zvolil krajinu Jordánskou a zdvihl se Lot k východu a rozešli se jeden každý od bratra svého.*³⁴¹ A zajisté Lot není bratr Abrahámův, nýbrž syn bratra**

³³⁰ Srov. Dt 3,9. Dle původního textu nazývali Sidoňané tu horu שרין a Amorejci שניר. Dle 1Par 5,23 a Pís 4,7 přeci se označoval nějaký rozdíl těmi různými jmény, snad že Senirem se nazýval nejvyšší vrch Hermonu sněhem pokrytý.

³³¹ Ez 25,13. נגב, תימן, ורום znamenají jih, jižní krajinu; taktéž i ve své knize *De situ et nominibus locorum hebr.* píše Jeroným pod čl. *Negeb*: „Seiendum autem, quod eadem plaga apud Hebraeos tribus vocabulis appellatur Nageb, Themam, Darom, quod nos possumus Austrum, Aphricum et Merididem sive Eurum interpretari.“

³³² Srov. J 1,42 aj.

³³³ Srov. Lk 6,15; Sk 1,13.

³³⁴ Srov. Mt 10,3; Mk 3,18.

³³⁵ Tuším Marek.

³³⁶ Srov. Dt 15,12.

³³⁷ Srov. Dt 17,15.

³³⁸ Srov. Dt 22,1-2.

³³⁹ Srov. Ř 9,3-4.

³⁴⁰ Srov. Gn 13,8.

³⁴¹ Srov. Gn 13,11.

jeho Arama.³⁴² Neboť Tare zplodil Abraháma a Náchora a Arama; a Aram zplodil Lota.³⁴³ A opět: *Abrahám pak byl v sedmdesáti pěti letech, když vycházel z Charánu. A vzal Abrahám Saru manželku svou a Lota syna bratra svého.*³⁴⁴ Jestli pak dosud pochybuješ, že se nazývá bratrem bratrův syn, přijmi příklad: *Když pak uslyšel Abrahám, že jeho bratr Lot byl zajat odveden, sečetl své domácí tři sta osmnáct.*³⁴⁵ A když popsal vraždění za nočního útoku, přidal: *A přivedl zpět všechno koňstvo*³⁴⁶ *Sodomanů, i Lota bratra svého povolal.* To postačuje ke schválení toho co řečeno. Abys však nějak neslovíčkařil a jako kluzký had nevymotal, necht' jsi sevřen pouty svědectví, abys plačtivě nepišťel a neřekl, že jsi byl překonán spíše vytáčivou argumentací než pravdou Písma. Jákob syn Izáka a Rebeky ve strachu z úkladů bratrových odešel do Mezopotámie, přistoupil a odvalil kámen od ústí studny a napojil ovce Lábanovy bratra své matky;³⁴⁷ *A políbil Jákob Rachel a křiče svým hlasem plakal a oznámil Racheli, že je bratr jejího otce a že je syn Rebeky.*³⁴⁸ Hle, i zde dle téhož pravidla nazývá se bratrem syn sestry. A zase *Řekl pak Lában Jákobovi: „Poněvadž jsi můj bratr, nebudeš mi sloužit zdarma, pověz mi, jaká je tvá mzda?“*³⁴⁹ Když se bez vědomí tchána vracel doprovázen ženami a syny do vlasti, naplnilo se dvacet let, pročez jej Lában dohonil na hoře Galaad. A když hledané bůžky, které Rachel ukryla, v rancích nenalezl, odpověděl Jákob a Labanovi řekl: *Jaká je moje vina a jaký můj přestupek, že jsi mne pronásledoval? A proč jsi prohledal všechna moje zavazadla? Co jsi našel ze všeho tvého? Polož zde v dohledu bratrů tvých a bratrů mých, a necht' rozsoudí mezi námi dvěma.*³⁵⁰ Odpověz, kdo jsou tihle bratři Jákobovi a Lábanovi, kteří tenkrát byli přítomni? Ezau bratr Jákobův zajisté nebyl přítomen a Laban syn Bathuelův kromě sestry Rebekky bratry neměl.

17. Příkladů tohohle typu je obsaženo v božských knihách bez počtu. Abych to však neprodložoval, vrátím se k poslednímu z vyčleněných oddílů, tj. že se říká **bratři i podle náklonnosti**, která se štěpí ve dvojí, na *duchovní* a na *obecnou*. *Duchovní*, poněvadž všichni křesťané se bratry nazýváme, jako tam: *Hle, jak dobré a jak uspokojivé, když přebývají bratři v jednotě*³⁵¹. A Spasitel v jiném žalmu:³⁵² *Vypravovat budu, říká, jméno tvé bratřím mým;*³⁵³ a jinde:³⁵⁴ *Jdi, pověz bratřím mým.*³⁵⁵ Dále *obecnou*, protože všichni z jednoho otce zrození rovným mezi sebou příbuzenstvím jsme spojeni. *Řekněte, praví, těm, kteří vás nenávidí: „Bratři naši jste“;*³⁵⁶ a apoštol ke Korint'ánům: *Jestliže, kdo je nazýván bratrem, je smilník nebo lakomec nebo modloslužebník nebo zlořečící nebo pilec nebo lou-*

³⁴² Tak píše nedopatřením Jeroným, správně má být „bratra jeho Arana“ (Harána).

³⁴³ Srov. Gn 11,27.

³⁴⁴ Srov. Gn 12,4-5.

³⁴⁵ Srov. Gn 14,14n.

³⁴⁶ „Omnem equitatum“ podle LXX: πᾶσαν τὴν ἵππων; hebr. má שָׂרָר majetek, což LXX četla שָׂרָר kůň, mezek.

³⁴⁷ Srov. Gn 28-29.

³⁴⁸ Srov. Gn 29,11.

³⁴⁹ Srov. Gn 29,15 dle LXX.

³⁵⁰ Srov. Gn 31,36-37.

³⁵¹ Srov. Ž 132,1. Což je po výtce vztaženo je na křesťany.

³⁵² Mesiášském.

³⁵³ Srov. Ž 21,23.

³⁵⁴ K Marii Magdaléně.

³⁵⁵ Srov. J 20,17.

³⁵⁶ Srov. Iz 66,5 podle LXX.

pežník; s takovými ani nepřijímejte jídlo,³⁵⁷ a další tomu podobné. **Dotazují se nyní, podle kterého způsobu chápeš, že se v evangeliích nazývají bratři Páně? Podle přirozenosti? Ale Písmo neříká, že by byli zvaní syny Mariinými ani Josefovými. Podle národa? Ale to je absurdní, aby málokterí z Židů byli nazýváni bratry, kdy všichni Židé, co tam byli, mohli tímto pravidlem být nazváni bratry. Podle náklonnosti právem lidským i duchovním? Avšak když tak, kdo více byli bratry nežli apoštolové, které učil uvnitř, které nazval matkami i bratry?³⁵⁸ Aneb jestliže všichni jakožto lidé jsou bratři, hloupostí by bylo zvěstovat jako zvláštnost: Hle, tvoji bratři vyhledávají tě,³⁵⁹ když vůbec všichni lidé tím právem jsou bratři. Zbývá tedy, abys podle hořejšího výkladu porozuměl, že bratry jeho nazváni jsou podle příbuzenství, nikoli podle náklonnosti, ani podle přednosti národní, ani podle přirozenosti. Tak jako Lot je nazván bratrem Abrahámovým, jako Jákob Lábanovým, jak i dcery Salfaadovy přijímají dědičný podíl mezi svými bratry,³⁶⁰ jak i sám Abrahám manželku svou Sáru měl za sestru. Neboť říká: *Je opravdu mou sestrou z otce, ale ne z matky,*³⁶¹ tj. je dcera bratrova, a ne sestřina.³⁶² Jako jiné je, že Abrahám muž spravedlivý si vzal za choť dceru svého otce, což pro počestnost uší u prvních lidí raději pochopeno než vyjádřeno ani samo Písmo nezmiňuje; a Bůh zákonem později stanoví a hrozí: *Kdo by si vzal svou sestru ze svého otce nebo ze své matky a spatřil její necudnost a ona spatřila jeho necudnost, je to hanebnost; a vyhlazení budou před očima synů svého národa. Necudnost sestry své odkryl, hřích svůj vezme zpět.*³⁶³**

18. Nejneznalejší z lidí, toto jsi nečetl a opustiv moře celého Písma svou zuřivost jsi věnoval na křivdu Panny po příkladu toho, o němž pověsti přinášejí, že lidu byl neznám a nemohl vymyslet žádnou dobrou činnost, kterou by se učinil proslulým, zapálil Dianin chrám; a když nikdo neoznámil svatokrádež, sám donesl do obce udání kříče, že on požár podnítil; a když předáci efesští vyzvídali, z jaké příčiny bažil to učinit, odpověděl: „Abych se, když po dobrém jsem nemohl, po zlém stal všem známým.“ Tak totiž vypravují řecké dějiny. Ty jsi opravdu chrám těla Páně podpálil, ty jsi poskvnil svatyni Ducha Svatého, chceš, aby z ní vyšlo čtyřspřeží bratří a hromada sester. Konečně hlasem s Židy spojeným pravíš: *Není-li to tesařův syn? Není-li jeho matka zvána Maria a bratři jeho Jakub a Josef a Šimon a Juda a zdali nejsou všechny jeho sestry u nás?*³⁶⁴ „Všechny“ nepraví se než o spouště. Kdo tě, prosím, před tím-

³⁵⁷ 1K 5,11. Tento doklad se sem však nehodí, protože apoštol na daném místě zřejmě mluví o *bratru křesťanu*, neboť předeslav (od v. 9.): „Psal jsem vám v listu: Nesměšujte se se smilníky“, dč: „ne však se smilníky *tohoto světa*, neb s lakomci, nebo s loupežníky aneb s modláři, nebo byste museli z tohoto světa vyjít. Ale nyní jsem vám psal, abyste se nesměšovali, jestliže ten, kterýž se jmenuje bratr, je smilník“ atd.

³⁵⁸ Srov. Mt 12,49-50.

³⁵⁹ Srov. Mt 12,47.

³⁶⁰ Srov. Nu 26,33-27,1n; tj. s příbuznými, poněvadž bratrů neměly, což po tomto případě se stalo zákonem, ale s tou podmínkou, aby dcery dědičky se vdávaly pouze za muže svého pokolení; srov. Nu 36,6.

³⁶¹ Srov. Gn 20,12.

³⁶² Tak slova ta Abrahamova vykládá sv. Jeroným i ve své kn. *Liber quaestionum hebr. in Genesin* a máje Sáru za dceru Áronovu a ztotožňuje ji s téhož dcerou Jeschou čili Jischou píše: „Aran, syn Thareův, bratr Abrahámův a Náchorův, dvě dcery zplodil, Melchu a Sarai *přijímám Jesku*, dvoujmennou. Z těch Melchu za ženu pojal Náchor a Sarai Abraham.“ Než z písma sv. výkladu tomu jiné opory se nedostává, leč kterou mu zde sv. Jeroným sám přičiňuje, prvotné počestnosti a pozdějšího zákonodárství se dovoláváje.

³⁶³ Obdrží za něj trest; srov. Lv 20,17.

³⁶⁴ Srov. Mt 13,55.

to rouháním znal, kdo za dvouas odhadl? Dosáhl jsi, co si chtěl, proslul jsi zločinem. Já sám, který píšu proti tobě, ačkoli se zdržuji s tebou v témž městě, nevím, jsi-li, jak říkají,³⁶⁵ bílý aneb černý. Pomíjím mluvnické chyby, jimiž celá tvá kniha přetéká. Mlčím o směšném začátku: „Ó časy! Ó mravy!“ Nehledám výmluvnost, kterou sám nemáš, u bratra Krateria³⁶⁶ jsi vyhledával. Nežádám jářku lesk jazyka, hledám čistotu duše. Neboť u křesťanů je velikým pochybením a poskvrnou, vypravovat nebo činit nějakou ošklivost. – Přicházím k cíli a rohatým tě svírám dotazem a tak si s tebou povedu, jako bych výše nic neuváděl. **Tímtéž způsobem byli nazváni bratři Páně, kterým Josef je nazván otcem.** Já, řekla, a otec tvůj s bolestí jsme tě hledali.³⁶⁷ Matka toto praví, ne Židé. A sám evangelista pronáší: *A byli otec jeho a matka udiveni nad tím, co bylo o něm praveno,*³⁶⁸ a tomu podobně, což jsme již vypočetli, kde se nazývají rodiči. A abys náhodou na různosti přepisů se nevymlouval, protože jsi se velice hloupě přesvědčil, že řecké rukopisy jsou pochybeny, přistoupím k Janovu evangeliu, ve kterém co nejjasněji je psáno: *Nalezl Filip Nathanaela a řekl mu: „Nalezli jsme Ježíše syna Josefa z Nazaretu, o němž psal Mojžíš v Zákoně a proroci.*³⁶⁹ Toto je zajisté obsaženo ve tvém kodexu. **Odpověz mi, jakým způsobem je Ježíš, o kterém známo, že je počat z Ducha Svatého, synem Josefovým? Opravdu byl Josef otcem? I když jsi tupý, to se neodvážíš říkat. Nebyl pokládán? Týmž způsobem nechť jsou hodnoceni i bratři, kterým je hodnocen také otec.**

19. Jelikož však řeč již vyplula z úskalí a z míst rozpuštin, nechť jsou rozvinuty plachty a pospíšeno k jejímu závěru; dovolává se svědectví Tertullianova a předkládá slova Viktorina biskupa Ptujského, kterých sebe spatřuje znalým.³⁷⁰ A právě o Tertullianovi nic více neříkám, než že nebyl mužem církve. O Viktorinovi však tvrdím totéž, co i o evangelistech, říkali bratři Páně, nikoli synové Mariini. Bratři však v tom smyslu, jak jsme výše vyložili, podle *příbuzenství*, ne podle *přirozenosti*. Prodíráme se však drobnostmi a zanedbávající pramen pravdy sledujeme stružky domněnek. Což nemohu tebou pohnout celou řadou starých spisovatelů: Ignácem, Polykarpem, Irenejem,³⁷¹ Justinem Mučedníkem³⁷² a mnoha jinými apoštolskými a výmluvnými muži, kteří proti Ebionu³⁷³ a Theodotu Byzantskému³⁷⁴ s Valentinem,³⁷⁵ těmi taktéž smýšlejšími, sepsali svitky plné moudrosti? Kdybys je býval někdy četl, bys byl moudřejší. Ale považuji za lepší stručně na jednotlivé odpovědět, než abych delším zdržováním svitek natahoval.

20. Na to nyní činím útok, kde ty porovnávaje panenství a manželství jsi chtěl být výmluvný. Smáli jsme se pořekadlu: *Viděli jsme tančícího velblouda.* Říkáš: „Což lepší jsou panny než Abrahám, Izák a Jákob, kteří měli manželství? Což nejsou každodenně rukama Božíma v břichách maličcí tvoření, abychom zaslouženě byli zavázáni se červenat, že Maria po porodu s mužem obcovala? Jestliže je toto jimi nahlíženo jako sprosté, zůstává, aby také nevěřili, že se Bůh narodil skrze rodidla Panny. Podle nich je sprostější, když Bůh se zrodil skrze stydkost Panny, než když by Panna po porodu se svým mužem obcovala.“ Připoj, libo-li, i jiná pohanění přirozená, lůno devět měsíců těhotné, nevolnosti, porod, krvotok, pleny. Nechť je tebou popsáno i samo dítě přikryté kůžemi obyčejně zavinuté.

³⁶⁵ Cicero *Ad Philipp. 2* – Quintilianus XI. 2.

³⁶⁶ O bratra Krateriu vykladatelé nic podstatného nepoznámali.

³⁶⁷ Srov. Lk 2,48.

³⁶⁸ Srov. Lk 2,33.

³⁶⁹ Srov. J 1,45.

Necht' jsou naneseny i tvrdé jesle, pláč dítěte, obřízka osmého dne, doba očišťování, aby bylo ukázáno nečistým!³⁷⁶ Nečervenáme se, nemlčíme. Čím více ponižující je, co pro mne trpěl, tím více mu dlužím. A když všechno rozložíš, nic urážlivějšího než kříž nevyneseš, a ten vyznáváme a v ten věříme a v tom nad nepřáteli triumfujeme.

21. Avšak jako to, co je psáno, nepopíráme, tak to, co není psáno, odmítáme.³⁷⁷ **Že Bůh je narozený z Panny, věříme, protože čteme; že Maria po porodu obcovala, nevěříme, protože nečteme.** Aniž toto říkáme proto, že bychom manželství zavrhovali; vždyť samo panenství je plodem manželství; ale protože nám není dovoleno svaté muže nerozvázně posuzovat. **Neboť vážice možnosti můžeme tady přepínat, že i Josef měl manželky, protože více jich měl Abraham, více jich měl Jákob; a z těchto manželek jsou bratři Páně, což mnozí vymýšlejí, ani tak zbožně jako s nerozvážnou odvahou. Ty říkáš, že Maria pannou nesetrvala; já sobě nárokuji více, že také sám Josef skrze Marii byl panicem, aby se z panenského manželství narodil syn panic.** Neboť nepřipadá-li na muže světce smilnění, a že by měl jinou manželku, není psáno; Marii však, o které je jasné, že měl, byl spíše ochráncem než manželem; hodí se, že zůstal s Marií panicem, kdo si zasloužil nazývat se otcem Páně.

22. A protože porovnáváje panenství s manželstvím něco budu říkat, prosím čtenáře, aby se nedomnívali o mně, že bych chválením panen manželství zlehčoval, a jako bych činil rozdíl mezi světci Starého a Nového Zákona, tj. mezi těmi, kteří měli manželky, a těmi, kteří se zcela odřekli ženského objetí; však pro poměry dob jinému tehdy podléhali výroku a jinému my, za kterých konec věků proběhl.³⁷⁸ Pokud trval zákon: *Rost' a množte se a naplňte zemi*³⁷⁹ a Zlo-

³⁷⁰ Poněvadž spis Helvidiův se nám nedochoval, nelze vytknout místa z Tertulliana a Viktorina, která citoval, ač mohl-li vůbec právem jich se dovolovat; ve spisech alespoň Tertullianových nic případného se nenalézá, a měl-li Helvidius na zřeteli *De virginibus velandis* hl. 6 a *De carne Christi* hl. 23, slovům Tertullianovým nerozuměl. Pročež Tertullian jen snad pro toto nespolehlivé svědectví Helvidiovo mezi popůrce panenství rodičky Boží po porodu se počítá – i v Časopise kat. duch. r. 1860. str. 499. – Ze spisů Viktorina Ptujského (Ptuj římské Petovium, Petabium a jinak 3 míle k jihovýchodu od Mariboru), podle katalogu sv. Jeronýma *De viris illustribus* hl. 74 dost četných, jen několik zlomků zachovalo se a i o těch, zda pravé jsou, kritikové se rozcházejí. Ostatně Viktorina toho rozeznávat dlužno od Viktorina, biskupa Piktonů v Gallii, v nynějším Poitiers, Pictavium kdys nazývaném.

³⁷¹ Obzvláště *Adv. haer.* III, 22, 4.

³⁷² *Apol.* I, 33; *Dial. c. Tryph.* 43.66-68.

³⁷³ Maje *Ebion* či snad vlastně *Ebionité* (viz Desoldy *Irenaea Adv. haer.* I, 26, 2. pozn.) Ježíše Krista za pouhého člověka a syna Josefova z Marie (Iren. *Adv. haer.* III, 21, 1; V, 1, 3; Orig. *Hom. 17. in Luc.*), nemohli zajisté ani o bratřích Páně jinak smýšlet.

³⁷⁴ O Theodotu tomto, řečeném Koželuhu, vypravuje se (Euseb. *Hist. eccl.* V, 32, 6; *Philosophum.* X, 22; Epiphan. *Her.* LIV–LV. Theodoret. *Haeret. fab.* II, 5), že jat byv pro jméno Kristovo Krista pouze člověkem být vyznal, ač z Ducha sv. *divem* počatým, a Bohem být zapřel; odtud snad domnívá se sv. Jeroným, že ani o bratřích Páně správně nemohl soudit.

³⁷⁵ Valentin, původce nejsložitější soustavy gnostické, dle Ireneia (*Adv. haer.* I, 1-11) o Kristu sbájil, že pouhým aeonem byl a nemaje podstaty těla našeho, nýbrž jakési tělo duchové lůnem Mariiným jako rourou nějakou prošel, aniž čeho z jejího těla na sebe vzal. Co asi o bratřích Páně soudil, se sv. Jeroným, tuším, jen domýšlel.

³⁷⁶ Nehromadí Jeroným těch věcí, jakoby sám věřil, že Maria po způsobu jiných žen porodila, nýbrž pouze namítá, že byť i Maria z Ducha sv. počavši obyčejným způsobem Krista porodila, žádná by odtud nesplynula pohana pro Krista, jenž umíraje na kříži vítězoslavil.

³⁷⁷ Těmi slovy Jeroným nijak nezlehčuje tradici, jak dost se jeví z toho, co následuje.

³⁷⁸ Podle hl. 23 měl sv. Jeroným za to, že konec světa již nastává.

³⁷⁹ Srov. Gn 1,28.

řečena neplodná, která nerodí semeno v Izraeli,³⁸⁰ ženili se všichni a vdávaly se a opustivše rodiče stali se jedním tělem. Když však ten hlas hřímal: *Čas je zkrácen; zbývá, aby kteří mají ženy, tak byli, jako by je neměli;*³⁸¹ *přidržujice se Pána stáváme se s ním jedním duchem.*³⁸² A proč? *Protože, kdo je bez ženy, rozmýšlí to, co je Boží, jak by se líbil Bohu. Kdo však je se ženou, stará se, co je tohoto světa, jak by se líbil ženě. A rozdílná je žena a panna;*³⁸³ *kteřá není vdaná, rozmýšlí, co je Boží, aby byla svatá tělem i duchem. Neboť kteřá je vdaná, rozmýšlí, co je světa, jak by se líbila muži.*³⁸⁴ Co štěkáš? Co odporuješ? Nádobu vyvolená³⁸⁵ toto promlouvá: *Rozdílná je, říká, žena a panna. Viz, jak blažená je, kteřá i název pohlaví pozbyla. Panna se již ženou nenazývá. Kteřá není vdaná, rozmýšlí, co je Páně, aby byla svatá tělem i duchem.* Definice panny: být svatá tělem i duchem; poněvadž nic neprospívá mít panenské tělo, jestliže kteřá duchem se vdala. *Kteřá je vdaná, rozmýšlí, co je světa, jak by se líbila muži.* Ty pokládáš za totéž dnem i nocí být zaneprázdněna modlitbou, zaneprázdněna posty; a do příchodu manžela uhlazovat tvář, zachvívat se v chůzi, předstírat roztomilost? Ona se za tím žene, aby škaredější se ukázala i aby křivda zatemnila dar přírody. Tato se líčí před zrcadlem a na potupu stvořiteli se snaží být krásnější, než se narodila. Odtud žvatlají dítky, domácnost hlučí, dítka visí na polibcích a na ústech, počítají se útraty, připravují výlohy. Odtud vyzbrojené ruce kuchařů potírají maso, odtud houf tkadlen bzučí; mezitím hlásí se muž, že přišel s přáteli. Ona vlaštovčím způsobem prolétá celý vnitřek, zda lehátko vyztuženo, zda podlaha zametena, jsou-li poháry přistrojeny, zda přesnídávka³⁸⁶ přichystána. Odpověz, prosím, kde mezi tímto je myšlenka na Boha? A tyto šťastné domy? Kde ostatně rachotí bubny, kde vřeští píšťala, drkotá lyra, bije cymbál, jaká tu bázeň Boží? Příživník se chlubí přestupky; vystavené oběti vilnosti vstupují a pro tenkost oděvů nahé nestoudným očím se přinášejí. Z těchto se nešťastná manželka buď těší a hyne, nebo se uráží a manžela ke sváru povzbuzuje. Odtud nesvornost, semeniště rozvodu. Aneb najde-li se nějaký dům, kde se toto neděje, což je bílá vrána;³⁸⁷ přece sama správa domácnosti, vychovávání dítek, potřeby manžela, napravování služebnictva, jak by mysl od Boha neodvolávaly? *Ustala, říká Písmo, Sáře ženskost;*³⁸⁸ po čemž je Abrahamovi řečeno: *Ve všem, co tobě Sára praví, poslechni jejího hlasu.*³⁸⁹ Kteřá není

³⁸⁰ Vydavatelé citují Iz 66,9 podle LXX; avšak místa toho tam není.

³⁸¹ Srov. 1K 7,29.

³⁸² Srov. 1K 6,17.

³⁸³ Slova řeckého textu: Ὁ δὲ γαμήσιος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἄρεση τῆ γυναικί, καὶ μεμέρισται καὶ ἡ γυνὴ καὶ παρθένος ἢ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου překladatelé latinští nestejně převádějí a nestejně dělí, slova καὶ μεμέρισται brzo vztahují k předchozímu podmětu: ὁ δὲ γαμήσιος a tudíž překládají: „... et divisus est. Et mulier et virgo innupta...“, brzo je váží s podmětem následujícím: καὶ ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος a překládají: „... et divisa est mulier et virgo. Quae non est nupta...“ Onoho překladu drží se naše Vulgata, tohoto, jenž i v rukopisech Italy Kambridgeském (d), Laudiově (e) a jiných jako i u sv. Ambrože, Tertulliana, Ambrosiastra, Augustina se vyskytuje a který i syrská pešito schvaluje, sv. Jeronym na tomto místě. Píše však o deset let později proti Jovinianovi, (I, 7) říká, že ač i tento překlad beze smyslu není, přeci postrádá apoštolské pravosti, jelikož apoštol napsal: „a rozdělen je“ a jelikož po ukončení té věty přechází k pannám a zdrženlivým říka: „Žena nevdaná a panna myslí na to, co je Páně atd.“

³⁸⁴ Srov. 1K 7,32-34.

³⁸⁵ Srov. Sk 9,15.

³⁸⁶ Kterou Římané o polednách požívali.

³⁸⁷ Jeroným: „rara avis“

³⁸⁸ Srov. Gn 18,11.

³⁸⁹ Srov. Gn 21,12.

v úzkostech a bolestech porodu, která zastavením měsíčního odlučování krve přestala být ženou, je učiněna svobodnou od zlořečení Božího,³⁹⁰ aniž by bylo její příchylnosti k muži, nýbrž naopak muž je jí podřízený³⁹¹ a Božím slovem je mu přikázáno: *Ve všem, co tobě Sára praví, poslechni jejího hlasu*; a takto se začínají zaneprázdnovat modlitbou. Poněvadž dokud se manželská povinnost vykonává, stálost v modlení pomíjí.

23. Nepopíráme, že vdovy, nepopíráme, že vdané se mezi svatými ženami nacházejí; ale ty, které přestaly být manželkami, které v samém závazku manželském čistotu panen napodobují. Toto je, co apoštol stručně dosvědčil, když v něm Kristus mluvil: *Nevdaná rozmýšlí, co je Boží, jak by se líbila Bohu; vdaná však rozmýšlí, co je světa, jak by se líbila muži*,³⁹² ponechávaje to poli naší inteligence. Aniž však na někoho klade povinnost nebo léčku, nýbrž to, co je čestné, radí chtěje,³⁹³ aby všichni byli jak on sám. A přestože o panenství příkaz Páně nemá, protože je nadlidské; a bylo by jaksi neomalené, nutit proti přírodě a jiným způsobem říci: Chci, abyste byli, jako jsou andělé; pročez i odměna panny je větší, když pohrdá tím, což kdyby činila, nehřešila by; nicméně k souvisejícímu předkládá: *Radu však dávám jakožto nabytý milosrdenství od Pána, abych byl důvěryhodný. Usuzuji, že je to dobré pro nastávající nezbytnost, protože je dobře člověku tak být*.³⁹⁴ Jaká je to nezbytnost? *Běda těhotným a kojícím v onen den*.³⁹⁵ Proto les dorůstá, aby potom padl. Proto se role osévá, aby byla požata. Již je svět naplněn, země nás nepobere. Každodenně nás války kosí, nemoci ubírají, ztroskotání lodí pohlcují, a přesto se dohadujeme o omezeních?³⁹⁶ Z tohoto počtu jsou ti, kteří následují beránka, kteří neposkvřili svá roucha, poněvadž zůstali panici.³⁹⁷ Měj na zřeteli, co znamená „neposkvřili“. Já neodvažuji se vyložit, aby Helvidius nepomlouval. Pravíš-li však, že nějaké panny jsou po putykách, já ti řeknu více, že jsou mezi nimi i cizoložnice a že mezi kleriky, čímž více užasneš, jsou hospodští a mezi mnichy nestoudníci. Ale kdo by hned nepochopil, že nemůže být ani putyčnice pannou, ani cizoložník mnichem, ani klerikem hospodský?³⁹⁸ Cožpak je vinou panenství, jestliže panenský licoměrník je ve zločinu? Já, zajisté, jakkoliv jiné osoby pominuv přicházím k Panně; která vykonává krčmářské řemeslo, nevím, zda tělem, co však vím, že duchem pannou nezůstává.

24. Rozhovořili jsme se a podle zvyku řečníků maličko jsme se pobavili. Ty, Helvidie, jsi nás přinutil, když při již zářícím evangeliu nahlížíš, že stejná je sláva panen i provdaných. A poněvadž se domnívám, že ty překonán pravdou se obrátíš ke shazování mého života a ke zlořečení (tak mají totiž ve zvyku činit i ženušky, které pokoutně přejí zlé vítězným pánům), předcházejе tomu říkám, že mi budou slávou tvé výkřiky, protože týmiž ústy, kterými jsi Marii shazoval, mne budeš drbat a sluha Páně zakusí psí výmluvnost spolu s matkou.

³⁹⁰ Srov. Gn 3,16.

³⁹¹ Srov. Pís 7,10.

³⁹² Srov. 1K 7,32-34.

³⁹³ Srov. 1K 7,7.

³⁹⁴ Srov. 1K 7,25-26.

³⁹⁵ Srov. Mt 24,19.

³⁹⁶ Jeroným: „de terminis“, tedy „o omezeních“ zda již se má skončit plození.

³⁹⁷ Srov. Ap 14,4.

³⁹⁸ Takovým veřejným pohaněním mnichův a kleriků znesnadil si Jeroným život v Římě, zvláště po smrti příznivce svého, papeže Damasa, pročez již r. 385. znovu na východ se odebral; srov. *Ep. 45 Ad Asellam*.

SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ

Nejvýznamnější katolická teologická autorita pro pozdní středověk a počátek novověku byl jistě Andělský doktor sv. Tomáš Akvinský. Ve svém monumentálním díle *Teologické Sumě obšírně* zdůvodnil katolickou nauku a dogmata. Tomáš v *Sumě* často podporuje své citacemi ze starých otců. Otázce sv. Příbuzenstva však pozornost nevěnuje a dotýká se jí pouze okrajově v 31. otázce třetího dílu. Vycházím z českého dominikánského překladu, vybranou část přetiskuji v příloze, tučně jsem zvýraznil, co se naší problematiky týká, přičemž jsem držel zřetel k originálnímu znění.

Tomáš, než vůbec hovoří o rodokmenech a příbuzenství Ježíše Krista, předesílá, že byl zázračně počat a porozen Pannou a že hmota jeho Těla pochází již od Adama, nikoli však semenným způsobem. Krom původu od Adama, který na sebe vzal Ježíš Kristus kvůli vykoupení, zdůrazňuje zvláštním způsobem původ od Abraháma a od Davida. Jednak tím, že pochází od Adama, se naplňuje požehnání: *V semeni tvém budou požehnány všechny národy země.* (Gn 12,3) Zároveň se Kristus stává po Abrahámovi dědicem kněžského a prorockého úřadu a po Davidovi pak dědicem úřadu královského a prorockého. Když Evangelista říká, že Josef je mužem Marie a zároveň Kristova matka pannou a také Kristus ze semene Davidova, musela tedy Maria být z příbuzenstva Davidova, protože Josef se s ní tělesně nespojil. Josef i Maria totiž byli oba z jednoho kmene.

Přesto je psáno, že Maria byla příbuzná Alžběty pocházející z kmene Lévi, to se však stalo z Boží vůle, aby královský rod byl spojen s pokolením kněžským. Kristus, jenž je králem i knězem se tak z obou zrodil podle těla. Pak Tomáš předkládá několik možností, jakým způsobem mohla být Bohorodička příbuzná s Alžbětou. Dále se vyjadřuje k Jeremiášovu proroctví o tom, že z Jechonjášova potomstva nikdo nebude sedět na trůně Davidově. (srov. Jr 22,28-30) Učí, že tím není řečeno, že Jechonjáš nebude mít potomky. Kristus přeci nesedí na trůnu Davidově, jeho království není z tohoto světa.

Nakonec obsáhle řeší rozdílnost evangelijních rodokmenů. Předesílá, že Písmo sv. je Božského původu a tudíž v něm nemůže být žádná neuspořádanost. Rodokmen Kristův byl vhodně od obou evangelistů napsán. Ačkoliv Izajáš prorokuje o Božském původu Krista, (srov. Iz 7,14), Matouš přeci sleduje lidský původ, tím že vypočítává otce, z nichž pocházel podle těla. Ježíš Kristus je přeci Bůh i člověk. Následně předkládá různá řešení harmonizace rodokmenů, přičemž se přiklání k Africanovu řešení.

Uzavírá s tím, že Matouš chtěl ukázat v Kristu osobnost královskou, kdežto Lukáš kněžskou. Proto se v rodokmenu Matoušově naznačuje, že Ježíš Kristus přijal naše

hříchy, pokud totiž skrze původ těla přijal podobu hříšného těla. V rodokmenu Lukášově je pak naznačeno smytí našich hříchů skrze obět Kristovu. A proto Matouš vypočítává pokolení sestupně, kdežto Lukáš vzestupně.

Tomáš tedy spíše ukazuje teologická témata vhodná k rozjímání nad obrazy s motivem sv. Příbuzenstva.

TEOLOGOVÉ TRIDENTSKÉHO KONCILU A POTRIDENTŠTÍ

Melchior Cano

Systematicky se otázce pramenů teologického poznání a jejich pravdivosti věnuje Melchior Cano (†1560). Jeho posmrtně vydaná práce roku 1563 ještě v době probíhajícího tridentského koncilu *Dvanáct knih o teologických místech*³⁹⁹ vychází z Aristotelova *Organonu*. Řecký výraz *tóπος* překládá do latiny kalkem *locus* tj. místo. O pramenech teologického poznání tedy hovoří jako o místech. Vypočítává tato teologická místa: 1. Písmo svaté, 2. Tradice, 3. Magisterium, 4. Církevní otcové, 5. Teologické spisy, 6. Liturgie, 7. Kanonické právo, 8. Umění, 9. Dějiny křesťanského lidu. Tento systém je v Církvi dodnes všeobecně uznáván.⁴⁰⁰ Jedenáctou kapitolu jedenácté knihy věnuje právě sv. Příbuzenstvu, či přesněji otázce tzv. bratří Páně, nepřináší však nic nového a příznaně na dvou stránkách předkládá výtah z Jeronýmova spisu *Proti Helvidiovi*.⁴⁰¹

Daniel Papebroch

Více se otázkou sv. Příbuzenstva zabýval Daniel Papebroch (†1714), byl to však bollandista, který působil v době, kdy už nebyl ve výtvarném umění motiv sv. Příbuzenstva aktuální. Na jeho vymizení ovšem jeho rozsáhlé kritické práce již nemohly mít žádný vliv. V duchu tridentského dekretu *O obrazech* důsledně trval na tom, že v katolickém kultu nelze připustit nic, co není jednoznačně pravdivé a doložitelné. Nejvýznamnější jeho prací na dané téma je *Rozprava o Božím rodokmenu*,⁴⁰² kde uvádí mnohé dosti překombinované spekulace, jak mohlo být sv. Příbuzenstvo spřízněno, ovšem s vyloučením všeho, co bylo nánosem pozdějších dob. Z nebiblických postav uznává pouze existenci Jáchyma a Anny, u které předpokládá, že pocházela z

³⁹⁹ CANO, MELCHIOR: *Libri XII de locis theologicis*, Salamanca, 1563

⁴⁰⁰ Srov. DUKA, DOMINIK: *Úvod do teologie*, Praha: Krystal, 1998.

⁴⁰¹ Srov. CANO, MELCHIOR: *Libri XII de locis theologicis*, Valentiae: Haeredum Joanis Jolis, 1765, pp. 81-82.

⁴⁰² Srov. PAPEBROCHIUS, DANIEL: *Dissertatio Theogenealogica* in: *PROPYLAEUM AD ACTA SANCTORUM MAII*, Antverpiæ: Michael Knobbarus, 1675, pp. 31-40.

kněžské třídy Abiášovy jasko Zachariáš, kterého považuje za jejího synovce. Otázku tzv. bratří Páně spojuje s otázkou harmonizace rodokmenů, přičemž předkládá řešení, předpokládající několikanásobné sňatky mužů a většinou anonymních vdov. Ignoruje Africanovu harmonizaci, některé v Písmu různě jmenované postavy považuje za dvě různé. Rozlišuje např. Judu a Judu Tadeáše nebo Josefa Spravedlivého a Josefa Barsabáše, u kterého předpokládá otce jménem Sabáš. Nezdá se však, že by jeho spekulace byly pravděpodobnější a složitelnější než legendy a trsdice, které popírá.

Dále v duchu výše uvedeného dekretu nařizujícímu odstranění pověr a nečistých zisků parazitujících na katolickém kultu. Ve stati *O svaté Marii Kleofášově matce sv. Jakuba bratra Páně biskupa jeruzalémského*⁴⁰³ ostrými slovy odsuzuje pověrečný kult. Údajně se zjevila žena, která se představila jako Marie matka apoštola Jakuba a prohlásila, že kdo bude prosit o Boží milost v jejím chrámu ve Veroli, bude uzdraven. Rozšířilo se masové přinášení drobných kovových reliefů zobrazujících části těla, o jejichž uzdravení věřící prosili. Papebroch to hodnotí jako ubohé a debilní poutě. K tématu napsal ještě článek *O sv. Jáchymovi otci nejbl. Panny Marie*.⁴⁰⁴ Jiný bollandista Godefried Henschen (†1714) pak řeší otázku *Zda byl sv. Servác bratran- cem sv. Jana Křtitele a příbuzným Krista Pána?*⁴⁰⁵ Ačkoli postava sv. Serváce biskupa z belgického Tongerenu standardně patří do ikonografického schématu sv. Příbuzen- stva, reálně tam patřit nemohl, žil totiž až ve 4. století.

⁴⁰³ Srov. **PAPEBROCHIUS, DANIEL:** *De Sancta Maria Cleophæ, Matre S. Jacobi, Fratris Domini, Episcopum Hierosylimitani* in: *ACTA SANCTORUM APRILIS*, Antverpiæ: Michael Knobbarus, 1685, thom. I., pp. 811-818.

⁴⁰⁴ Srov. **PAPEBROCHIUS, DANIEL:** *De S. Ioachimo Patre B. Virginis Maria*, in: *ACTA SANCTORUM MARTII*, Antverpiæ: Michael Knobbarus, 1668, thom. III., pp. 78-79.

⁴⁰⁵ Srov. **HENSCHENIUS, GODEFRIDUS:** *An S. Servatius Amitinus S. JoannisBaptistæ & Cognatus Christi Domini fuerit* in: *ACTA SANCTORUM MAII*, Antverpiæ: Michael Knobbarus, 1685, thom. VII., pp. XXI-XXII.

LATINSKÁ LEGENDISTIKA

Nejstarší latinská literatura

Esser uvádí jako nejstarší latinské legendické základy⁴⁰⁶ pro ikonografii sv. Příbuzenstva Jeronýmův spis *Proti Helvidiovi* a tzv. *Evangelium Pseudo-Matoušovo*. Je to však neopodstatněné, protože Jeroným není legendista a prakticky žádné řešení nepředkládá a Pseudo-Matouš uvádí navíc pouze Ísachara, otce sv. Anny. Takže skutečně nejstarší latinský pramen jsou *Úryvky z posvátných dějin*,⁴⁰⁷ které napsal Haimo z Auxerre (†878). Ten, pokud známo první přichází s konstrukcí, že tři Marie (Bohorodička, Jakobova a Salome) byly sestrami z různých otců, ale z jedné matky, a to sv. Anny. Překlad Haimova genealogického výkladu z latiny již publikovala Rywиковá.⁴⁰⁸ Přebírám tedy od ní:

Anna se nejprve provdala za Jáchyma a z něj se zrodila Marie, matka Páně. Po Jáchymově smrti se provdala za Kleofáše a s ním měla další Marii, jež je v Evangelích zvaná Marie Kleofášova. Dále Kleofáš měl bratra Josefa, kterému dal za ženu svou nevlastní dceru blahoslavenou Marii; svou vlastní dceru dal Alfeovi, z něhož se zrodil Jakub Menší, který je zván Spravedlivý, bratr páně a další Josef. A po té, co Kleofáš zemřel, si Anna vzala třetího manžela, jmenovitě Salomase, a měla z něj třetí Marii, z níž provdané za Zebedea se zrodili Jakub Větší a Jan Evangelista.

Nutno říci, že Haimo je tedy první, kdo považuje Marii Salome manželku Zebedeovu, tím pádem i její syny, za patřící sv. Příbuzenstva. Pro takovou konstrukci mu stačilo pouze to, že je v Písmu jmenována společně s Marií Jakobovou. S nimi je však společně jmenována i Marie Magdaléna a tu přeci nikdo nepřirazuje do sv. Příbuzenstva. Od 10. Století se pak objevují legendy o sv. Servácovi. Zvláštní je i jak Haimo přišel na to, že třetí manžel sv. Anny se jmenoval Salome. To jméno už vůbec nijak z Písma nevyplývá a navíc je ženské. Haimovi zdroje jsou však již nedostupné.

Od 10. Století se objevují legendy o sv. Servácovi, tongerenském biskupovi, a toho lidová tradice učinila synem jakési Memélie a Enima, který měl být synem Emerencie a Eliuda, údajného bratra sv. Alžběty. To je konstrukce neudržitelná, nicméně se prosadila.

⁴⁰⁶ ESSER, WERNER: *Die Heilige Sippe, Studien zu einem spätmittelalterlichen Bildthema in Deutschland und den Niederlanden*, Bonn: Universität, Dissertation, 1986, S. 261.

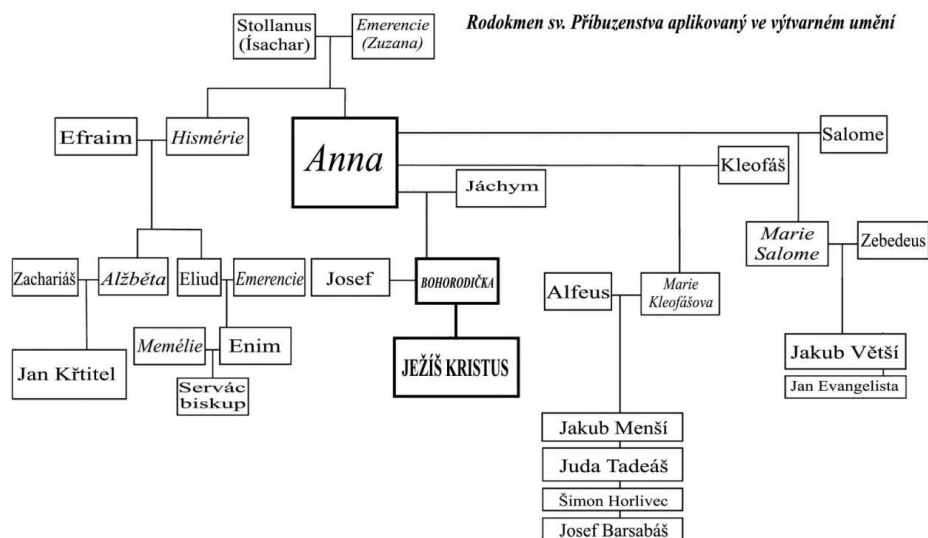
⁴⁰⁷ HAYMO: *Epitome historiae sacrae*, Coloniae: Hierat, 1600.

⁴⁰⁸ RYWIKOVÁ, DANIELA: *Reliéfy Svaté Rodiny ze Stonavy a zobrazování Kristovy ženské genealogie v umění pozdního středověku* in: Těšínský muzejní sborník, Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2013 str. 141.

Trinubium Scte Annæ

Názor o trojím manželství sv. Anny se začal intenzivně prosazovat v západní legendistice. Velice oblíbené byly verše opěvující mateřskou slávu sv. Anny. Martin⁴⁰⁹ předkládá celou řadu takových krátkých básní. Dostaly se i do *Zlaté legendy*,⁴¹⁰ nejpopulárnější sbírky životů svatých, což přispělo k tomu, že počátkem 15. století víra v trojí sňatek sv. Anny byla na Západě většinovým názorem. Český překlad *O narození Panny Marie*, kde jsou krom jiného uvedeny, je v příloze. A pouze zobrazování podle tohoto řešení příbuzenských vztahů se v ikonografii rozumí sv. Příbuzenstvo.

Ovšem počátkem 16. století se situace začala obracet, humanisté znalí řečtiny se seznámili se starým východním podáním a trinubium začali napadat jakožto blud. Na obranu pak zase vystupovali obhájci, a proto existuje poměrně dost obsáhlých pojednání o trojím nebo jediném sňatku sv. Anny. Mezi nejvýznamnější zastávce patří Pierre Cousturier⁴¹¹ a Béda Noël⁴¹² Josse van Clichtove nejpřednější odpůrci trinubia pak byli humanisté Jacques Lefèvre d'Étaples⁴¹³ O jedné Marii ze tří; ba i Heinrich Cornelius Agrippa Agrippa⁴¹⁴

rodokmen č. 11

⁴⁰⁹ MARTIN, HENRY: *La parenté de Notre-Dame* in: Bulletin Monumental, 1923, Paris: Société Française d'Archéologie, pp. 162-170

⁴¹⁰ VORAGINE, JACOBUS A: *Legenda Aurea, vulgo Historia Lombardica dicta, ad optimorum librorum fidem*, Dresden – Leipzig: Libraria Arnoldiana, 1846, cap. CXXXI (126), *De Nativitate beatæ Mariæ virginis*, pp. 585-590.

⁴¹¹ COUSTURIER, PIERRE: *De triplici connubio divæ Annæ disceptatio*, Paris: 1523.

⁴¹² NOËL, BÉDA: *Apologia pro filiabus et nepotibus beatæ Annæ...*, 1519.

⁴¹³ LEFÈVRE D'ETAPLES, JACQUES: *De Maria Magdalena, tridvo Christi, et vna ex tribus Maria disceptatio*, Parisiis, 1518.

⁴¹⁴ AGRIPPA VON NETTESHEIM, HEINRICH CORNELIUS: *De beatissimæ Annæ monogamia, ac unico puerperio propositiones*, 1534

Sv. Coletta Boylet z Corbie

K velkým osobnosem církevního života první poloviny 15. století jistě patřila sv. Coletta Boylet z Corbie (†1447). Tato bledá panna pověstná svou askezí byla neúnavnou a věrnou reformátorkou klarisek konventuálek. Tato světice náležela pod obedienci vzdoropapeže Benedikta XIII. (Petra Luny), který si ji velmi vážil a roku 1406 ji pověřil reformou klarisek, přičemž ji udělil privilegium, že sama prostřednictvím papežského zповědníka může řídit minority, kteří chtěli následovat její reformu. Toho roku se jí zjevila sv. Anna se sv. Příbuzenstvem. Popis události přebírám z kritické edice *Život sv. Coletty Boylet z Corbie, reformátorky bratrů minoritů a klarisek (1381-1447) napsané jejími současníky otcem Petrem z Remeše, řečeným de Vaux a sestrou Petrou de la Roche a de Baume.*⁴¹⁵

Začátkem reformy v období častých obtíží, když se utíkala do své cely k modlitbám ke sveticím a obzvláště ke svatým pannám. Nežádala však pomoc sv. Anny. Po nějakém čase se vroucně modlila k Pánu Ježíši, ale zjevila se jí sv. Anna se svým vznešeným potomstvem, se svými třemi dcerami a jejich dětmi. První dcera byla Panna Maria, Královna nebe a země, andělů a všeho tvorstva, držela na rukách našeho Pána Ježíše Krista Vykupitele a Spasitele. Druhá byla Marie Jakubova držící na rukách čtyři své syny, což jsou sv. Jakub Menší, sv. Šimon, sv. Juda a Josef spravedlivý. Třetí dcera byla Marie Salome držící na rukách své dva syny, tj. sv. Jakuba Většího a sv. Jana Evangelistu. A při tomto zjevení sv. Anna prohlásila, že bez ohledu na to, že byla vícekrát provdána, ji holduje celá bojující církev pro to tvelmí vznešené potomstvo je nejvíce ctěna a oslavována. Toto zjevení a prohlášení velmi potěšilo duši pokorné služebnice našeho Pána a pohnulo ji k horlivé zbožnosti a žádala ho plačící v modlitbách velmi tiše a pokorně před jeho vznešeným a svatým Křížem, aby jí byl na přímluvu všech světců a svetic na nebesích milostivý, aby měl lítost a soucit s ní a celou její malou chudou rodinou a byl jí nápomocný při nesení břemena reformy, které na ni naložil. A jako malé uznání této milosti, že bude sv. Anna uctívána s velkou zbožností okázale a slavně se svatým Křížem v jejich kláštorech, ke cti a slávě sv. Anny bude založena kaple a jí zvlášť zasvěcena v jejich prvním klášteře v Besançon, který dal založit náš Svatý otec a papež a věří, že to bude krásná a slavná kaple, kde budou pohřbeni mnozí Boží přátelé.

⁴¹⁵ ALENÇON, UBALD D'(ed.): *Les Vies de S^e Colette Boylet de Corbie, réformatrice des frères mineurs et des clarisses (1381-1447) écrites par ses contemporains le père Pierre de Reims, dit de Vaux, et sœur Perrine de la Roche et de Baume, Archives franciscaines, IV*, Paris: Couvin, 1911, pp. 63-64.

NEKŘESŤANSKÉ TEXTY

Tato kapitola včetně k ní se vážící přílohy je spíše exkurzem a slouží pouze pro doplnění, protože vliv těchto textů na utváření křesťanského názoru byl prakticky v jakékoliv době, pokud vůbec byl, pouze marginální.

Židovské texty

Přihlédnout lze ke zmínce u historika Josefa Flavia, kde píše o knězi Josefovi synu (H)elliho žijícím na sklonku vlády Heroda velikého. Pokud by se jednalo skutečně o sv. Josefa, i když je to nepravděpodobné, tak by to bylo velmi starobylé potvrzení zpráv kněžství sv. Josefa, o kterém píše *Historie Josefa Tesaře* a předpokládá *Suda*. Je známo, že příslušníci Davidova a Áronova rodu se mezi sebou sezdávali. Není však nic známo o tom, jak by mohl získat muž z kmene Juda přiřazením do kněžské rodiny kněžská práva. Snad to bylo možné cestou adopce či levirátu, ale i to se většinou popírá. Lukášovský rodokmen Krista od Heliho k Nathanovi je sice plný typicky kněžských jmen, ale ani to nám nepomáhá rozhodnout, zda má zde uvedený jednodenní velekněz Josef Ellimův jakýkoliv vztah k sv. Josefovi a vůbec sv. Příbuzenstvu. Josefovy starožitnosti byli celkem známý spis, protože byl přeložen do latiny.

JOSEF FLAVIUS

*Židovské starožitnosti*⁴¹⁶

4. Oni⁴¹⁷ kvůli jeho krutosti, a aby se pro svou zuřivost nedomáhal msty, tvrdili, že bez jejich vědomí to tam proběhlo, vysvětlující též, že není jejich přáním uniknout trestu. Ten⁴¹⁸ pak přeci tyto ostatní lehce nesl, velekněze Matyáše však zbavil velekněžství, čehož byly z části příčinou tyto události, dosazen byl velekněz Jozar, bratr jeho⁴¹⁹ ženy. Za toho Matyáše pak, za jeho [vele]kněžství, se stal i jiný veleknězem ustanoveným na jediný den, který Židé trávil postem. Důvodem pak bylo toto. Matyáš v kněžské [službě]⁴²⁰ za oné noci přenášející se do dne, čili před půstem nastávajícím, viděl se ve snu spojit se

⁴¹⁶ DINDORFIUS, GUILMUS: *Flavii Josephi, opera graece et latine recognovit*, Parisiis: Institutii Imperialis Franciæ, 1865, vol. I., p. 671 (AJ XVII, 6, 4).

⁴¹⁷ Tj. povstalecká skupina Judy a Matyáše, předchází totiž líčení událostí těsně před smrtí Heroda Velikého, kdy pod jejich vedením mladíci z předních farizejských rodin v domnění, že král (kolarující s Římany) je již po smrti, před zraky přítomných lidí svrhli z Chrámu římského zlatého orla a rozbili jej na kusy. To ovšem vyvolalo pouliční bouře a střety s římským vojskem. Herodes je pak obvinil, že zneuctili jeho obětní dar.

⁴¹⁸ Tj. Herodes

⁴¹⁹ Tj. Herodovy

⁴²⁰ V originále: ἱερόμενος

se⁴²¹ se ženou, a kvůli tomu neschopným celebrovat; Josef Ellimův, příbuzný jeho, koncelebroval s ním.⁴²² A Herodes pak Matyáše zbavil velekněžství a jiného Matyáše podněcujícího povstání a muže ze společníků jeho upálil za živa. A měsíc pak této noci zmizel.⁴²³

TALMUD A TOLEDOTH JEŠÚ

Zprávy z Talmudu prakticky nebyly ve středověku známé a jsou pro křesťanskou ikonografii irrelevantní, protože na její utváření neměly žádný vliv.

K Hellimu můžeme uvést, že puritánský biblista a talmudista John Lightfoot, který zastával názor, že sv. Lukáš podává rodokmen Bohorodičky, ji ztotožnil s čarodějnící Marií dcerou Heliho. Cituje z jeruzalémského Talmudu kratičký úryvek *Chag 77d*, kde rabíni Eliezer bar Jose a Jose ben Chanina popisují její pekelné tresty.⁴²⁴ Tato Marie však byla Šimonem Šetachem zabita již za vlády Alexandry Salome, tudíž je takové ztotožnění nemožné. Více o Ježíši v Talmudu píše Maier.⁴²⁵

Rebel, bastard, blázen, rouhač a čaroděj ba i horší nadávky jsou, kterými je častován Jesus bar Panthar syn Josefa Panthara a Marie Stady, který působil za krále Alexandra Jannaie, kdy představeným Sanhedrinu byl Jesus ben Perachja, někdy v letech 100-80 př. Kr. Tohoto muže se tedy týkají pasáže *Sota 47a*, *Jeb 49b*, *Sanh 43a*, *Sanh 67a*, *Sanh 106a-106b*, *Sab 104b*, *Git 56b-57a*. Nabízí se možnost, že pravým důvodem odporu vůči němu byla spíše příslušnost k esejcům, kteří byli ze strany farizejů považováni za čaroděje, rouhače a odpadlíky. Jeho ztotožnění s Kristem je nutno považovat za omyl.

Jakousi syntézou, ne však všech, talmudických zmínek je pak antikristovský, a to doslova, pamflet *Toledoth Ješú* sepsaný asi v 6. století. Byl však ve třetí čtvrtině 13. století do latiny dominikánem Ramonem Martí. V příloze přetiskují překlad z angličtiny původního latinského překladu. Je psán velmi špatnou češtinou, přetiskují ho se všemi chybami a překlepy včetně dvou původních poznámek pod čarou. Text zařazují pouze ad informandum, protože se v něm mj. vyskytuje známé falešné židovské tvrzení, že Ježíš byl nemanželského původu a otcem byl Josef Panter.

⁴²¹ V originále: ὠμυληκέναι

⁴²² V originále: καὶ διὰ τοδὲ οὐ δυναμένου ἱερουγεῖν, Ἰώσηπος ὁ τοῦ Ἑλλήμου συνιεράσατο αὐτῶ, συγγενῆς ὄν.

⁴²³ V originále: Καὶ ἡ σελήνη δὲ τῆ αὐτῆ νοκτὶ ἐξέλιπεν. (A této noci pak bylo zatmění měsíce.)

⁴²⁴ LIGHTFOOT, JOHN: *Horæ Hebraicæ et Talmudicæ, Hebrew and Talmudical exercitations upon the Gospels, the Acts, some chapters of St. Paul's Epistle to the Romans, and the first Epistle to the Corinthians*, Oxford: University Press, 1859, vol. III., p. 55.

⁴²⁵ MAIER, JOHANN: *Jesus von Nazareth in der Talmudischen Überlieferung*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1978.

Korán

Zmínky v Koránu jsou pak zcela bezpředmětné, jelikož tyto nemají ani valnou hodnotu historickou či teologickou. V súře nazvané *Rod Imrámův* se tvrdí, že Panna Maria byla dcera Amrámova a prakticky ztotožněna se starozákonní Marií sestrou Áronovou a Mojžíšovou.⁴²⁶ V súře nazvané *Marie* je líčeno její panenské početí, nicméně jako sestra Áronova je dáována do současnosti s narozením Jana syna Zachariášova.⁴²⁷ To se pak opakuje i v súře *Zákaz*.⁴²⁸ V súře *Prostřený stůl* pak na dvou místech křesťanům přisuzuje víru, že Maria je jednou z osob Nejsv. Trojice⁴²⁹. Tyto nesmysly pravděpodobně vznikly při nezdařilých kompilacích starozákonních příběhů a tradovaných tzv. evangelií Ježíšova dětství.

⁴²⁶ A hle, pravila manželka Imránova: „*Pane můj, zaslibuji Ti, co je v lůně mém, aby se zasnětilo Tobě. Přijmi to ode mne, vždyť Tys slyšící, vševedoucí!*“ A když to přivedla na svět, zvolala: „*Pane můj, přivedla jsem na svět dceru*“ – a Bůh dobře věděl, co přivedla na svět, vždyť pohlaví mužské není jako ženské – „*a nazvala jsem ji Marií. A svěřuji ji i potomstvo její do ochrany Tvé před sata-nem prokletým.*“ Súra 3, 35-36 in: **HRBEK, IVAN** (trans.): **KORÁN**, Praha: Odeon, 1991, str. 496.

⁴²⁷ Pak přišla s ním k lidu svému, nesouc jej. I zvolali: „*Marie, tys věru provedla věc neslýchanou! Sestro Áronova, otec tvůj nebyl mužem špatným ani matka tvá nebyla nepočestnou!*“ Súra 19,27-28 in: **HRBEK, IVAN** *ibid.*, str. 203.

⁴²⁸ A uvádí i Marii, dceru Imránovu, jež panenství své střežila a do níž jsme vdechli ducha Svého. A za pravdivá prohlásila slova Pána svého i Písma Jeho a patřila mezi Bohu pokorně oddané. Súra 66,12 in: **HRBEK, IVAN** *ibid.*, str. 577.

⁴²⁹ A věru jsou nevěřící ti, kdož říkají: „*Mesiáš, syn Mariin, je Bůh!*“ A pravil Mesiáš: „*Dítka Izraele, uctívejte Boha, Pána mého i Pána vašeho! Kdo bude přidružovat k Bohu, tomu Bůh zakáže vstup do ráje a bude mu příbytkem oheň pekelný; a nespravedliví nebudou mít pomocníky.*“ A jsou věru nevěřící ti, kdo prohlašují: „*Bůh je třetí z trojice*“ – zatímco není božstva kromě Boha jediného. A nepřestanou-li s tím, co říkají, věru se dotkne těch, kdož z nich jsou nevěřící, trest bolestný! ... A hle, pravil Bůh: „*Ježíši, synu Mariin, zdaž jsi to byl ty, kdo řekl lidem ,Vezměte si mne a matku mou jako dvě božstva vedle Boha?’*“ I odpověděl: „*Sláva Tobě! Nebylo na mne, abych říkal něco, k čemu jsem neměl právo! Kdybych to byl býval řekl, byl bys to dobře věděl, neboť Ty znáš, co je v duši mé, zatímco já neznám, co je v Tvé duši, vždyť Ty jediný znáš nepoznatelné.*“ Súra 5,72-73.116 in: **HRBEK, IVAN** *ibid.*, str. 608, 613.

APLIKACE MOTIVU SV. PŘÍBUZENSTVA VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Typ *deesis*

PRAHA – KOSTEL SV. APOLINÁŘE

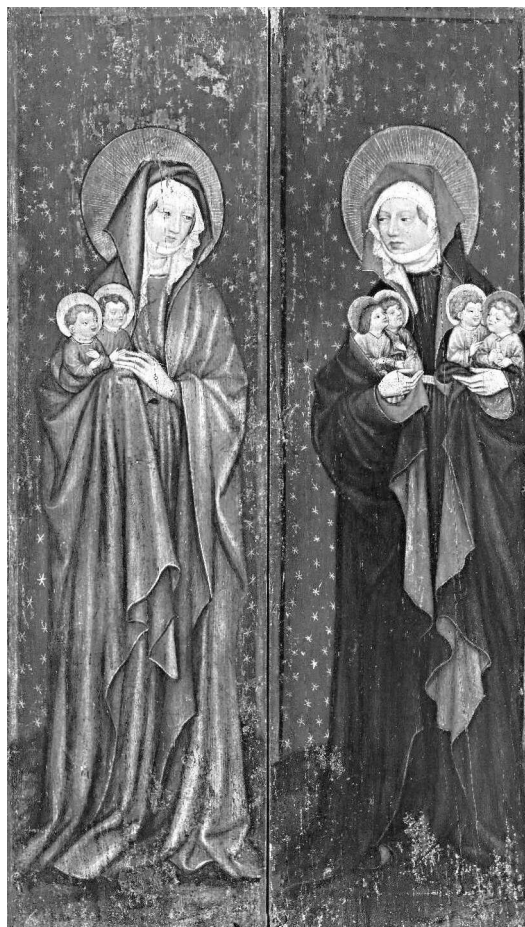

obr. č. 1

Nástěné malby v kostele sv. Apolináře pocházejí z konce 14. století. Jedná se o méně časté vyjádření sv. Příbuzenstva, kdy je kladen důraz na ženskou genealogii. Poslední se zabýval těmito malbami ve své diplomové práci Skalický, ale ani on ani nikdo z předešlých badatelů neurčil světice správně, přičemž už od roku 1975 se ví, že se jedná o ženy ze sv. Příbuzenstva. Vždy mají ať už Vítovský, ať Všetečková či sám Skalický tendenci neorganicky přimíchávat do postav ze sv. Příbuzenstva některé jiné sv. Ženy. Správně však jsou směrem od Bohorodičky do leva sv. Anna, pod ní její tři manželé, sv. Marie Kleofášova se čtyřmi syny, pod nimi Alfeus, následuje Marie Salome se dvěma syny, pod nimi Zebedeus, pak sv. Alžběta s Janem Křtitelem, pod nimi Zachariáš. Potud bývá v identifikaci postav shoda. Zachariáš rozhodně nedrží sofar, to spíše nápisovou pásku, patrně s nápisem „Bude to Jan“. Následuje Hismerie, kterou zatím nikdo neidentifikoval, přitom drží v ruce přeslici, stejně tak jako na známém Ortenberském oltáři, navíc Hismerie nikdy nechybí, pod ní je tedy Efraim a poslední zcela vlevo je Memelie, pod ní pak sv. Servác biskup.⁴³⁰

⁴³⁰ SKALICKÝ 2009 — PETR SKALICKÝ: *Středověké nástěnné malby v kostele sv. Apolináře na Novém Městě Pražském*, (diplomová práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy), Praha, 2009, str. 65.

PRAHA – REININGHAUSŮV OLTÁŘ, VNĚJŠÍ STRANA KŘÍDEL

obr. č. 2

Reinghausův oltář pochází z první čtvrtiny 15. století, popsán byl, nejlépe pak Matějčkem.⁴³¹ Netvoří sice sv. Příbuzenstvo v pravém slova smyslu, ale na vnitřní straně oltáře je ještě sv. Anna Samatřetí. Je poněkud zvláštní, že za normálních okolností nelze uzpůsobit oltář tak, aby bylo sv. Příbuzenstvo jako celek.

⁴³¹ MATĚJČEK, ANTONÍN: *Oltář Reinighausův* in: *Česká malba gotická, deskové malířství 1350-1450*, Praha: Melantrich, 1938, str. 133-134

Typ genealogický

KŘIVOKLÁT (PŮVODNÍ PROVENIENCE) – ANGLICKÝ ŽALTÁŘ

obr. č. 3

Josef Krása se zmínil o foliu s touto genealogií v *Umění*,⁴³² později se vyjádřil v tom smyslu, foliu vlastně na našem území není.⁴³³ Zjistil, podle aukčního katalogu, že bylo draženo jako ploška č. 180 dne 22. května 1969 v aukční síni Karl und Faber v Mnichově. Takže vlastně ani nepstří mezi sv. Příbuzenstvo v ČR. Nicméně Křivoklát je poslední známé místo uložení. Také by nám v přehledu chyběl genealogický typus.

⁴³² KRÁSA JOSEF: *The English Psalter in the Library of Křivoklát Castle* in: *UMĚNÍ*, 1972, roč. XX, č. 3, str. 212

⁴³³ KRÁSA JOSEF: *České iluminované rukopisy 13.-16. Století*, Praha: Odeon, poz. 36, str. 418.

Typ kolínský

HRADEC KRÁLOVÉ – KATEDRÁLA SV. DUCHA

obr. č. 4

Patrně nejstarší z oltářů sv. Příbuzenstva deponovaných na území České republiky je Královéhradecký oltář⁴³⁴, který má napsané vročení uprostřed dolní lišty rámu středové desky, je zde letopočet 1494. Původně byl oltář určen pro hřbitovní kapli při

⁴³⁴ Poměrně obsáhlou stať věnuje Královéhradeckému oltáři **DOUCKOVÁ 2008 — RENATA DOUCKOVÁ: *Pozdně gotické malířské a sochařské práce v Chrudimi***, (diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity), Brno, 2008, str. 29-10. Ačkoliv má nespornou hodnotu jak pro hermeneutický přístup, tak pro pečlivou rešeršní práci autorky, její zaměření má více charakter obecně historický a obecně ikonografický. Ohledně vlastního oltáře ovšem rámeček dosavadní české produkce přesahuje komparací Královéhradeckého oltáře s pracemi malířů ve Slezsku zejména s Mistrem sv. Příbuzenstva z Vratislavi. Srov. **ZIOMECKA, ANNA: *Pracownia wrocławskiego Mistrza Sw. Rodziny i jej zwitзки z Czechami*** in: **SKUBISZEWSKI, PIOTR [ed.]: *Sztuka i ideologia XV Wiek***, Warszawa, PWN, 1976, s. 387-402. **ZIOMECKA, ANNA: *Polskie retabula szafowe w drugiej polowie XV i na poczatku XVI wieku*** in: **ROCZNIKI SZTUKI ŚLASKIEJ**, 1976, X, s. 7-145.

kostele sv. Pavla, který stával na předměstí Hradce Králové⁴³⁵. Kvůli výstavbě královéhradecké pevnosti byl však v 60. – 70. letech 18. století demolován. Potom byl obraz přenesen do katedrály sv. Ducha, kde byl odložen bez zvláštního zájmu na literátském kůru a zanedbán. Až do roku 1851, kdy byl osazen do novogotické archy⁴³⁶. Tehdy jej restauroval akademický malíř Jan Klemenc⁴³⁷. Obraz je připisován eponymnímu mistru a hypotetickému zakladateli chrudimské školy.

Triptych o středové desce (132 x 102 cm) zobrazuje sv. Příbuzenstvo. Výjev se odehrává v prostoru, členěném středně vysokou zídkou s profilovanou římsou. Pozadí je celé zlacené s ornamentem akantových rozvilin nahoře. V předním plánu je podlaha z osmibokých dlaždic. Střední plán tvoří hlavní skupinka, která prakticky odpovídá motivu sv. Anny Samatřetí ovšem doplněné o postavy jejich další dcer sv. Marie Salome a sv. Marie Kleofášovy, která ještě drží jednou rukou batole, což je sv. Josef Barsabáš řečený Spravedlivý. Na tomto místě se plynule propojuje střední plán s předním, v němž jsou pod Marií Kleofášovou další tři chlapi sv. Jakub Menší, sv. Šimon a sv. Juda Tadeáš. Pod Marií Salome jsou pak sv. Jakub Větší a sv. Jan Evangelista.

V zadním plánu za zídkou je celkem čtrnáct postav, které mezi sebou vzájemně komunikují. Malými přesahy dochází k propojení zadního plánu se střední. Za sv. Annou stojí skupina jejích tří manželů, tedy sv. Jáchym, sv. Kleofáš a Salome. Napravo od nich nad Pannou Marií stojí osamocený sv. Josef. Vedle něj nad Marií Salome je skupinka malého sv. Servatia s jeho rodiči Enimem a Memelií, Eliudem otcem sv. Alžběty a Zebedeem manželem sv. Marie Salome. Z druhé strany nad Marií Kleofášovou je skupina malého sv. Jana Křtitele s rodiči sv. Zachariášem a sv. Alžbětou, Ismerií její matkou a Alfeem manželem sv. Marie Kleofášovy.

Pohyblivá křídla (132 x 44 cm) jsou rozdělena dvou obrazových polí oddělených červeným pásem. Na levém křídle je v horním poli scéna Zvěstování Páně, v dolním

⁴³⁵ B[IENENBERG], C[ARL] J[OSEPH] VON: *Geschichte der Stadt Königgratz. Erster Theil mit Kupfern*, Prag: Franz Gerzabeck in der eisernen Thüre, 1780, S. 402. Karl Biener von Bienenberg tvrdí, že v roce 1494 se týká obnovení obrazu, který je ve skutečnosti starší a že nebyl namalován v Hradci Králové, ačkoliv to nijak nedokládá, není jeho názor neopodstatněný. Styl obrazu i některé historické souvislosti tomu nasvědčují.

⁴³⁶ O záchranu obrazu se zasloužili chrudimský průkopník české kunsthistorie krajský komisař (později krajský hejtman) Moritz Lüsner a prof. Lhotský. Srov. ZAP, KAREL VLADISLAV: *Biskupský hlavní chrám sv. Ducha v Králové Hradci* in: *PAMÁTKY ARCHEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ*, Praha: Matice česká, 1859, díl III., s. 173.

⁴³⁷ KALAŠ, VÁCLAV: *Kathedrální kostel svatého Ducha v Hradci Králové*, Hradec Králové: Historické museum královéhradecké, 1896, str. 8.

pak Narození Páně, na pravém křídle jsou scény Navštívení a Klanění. Na zadních stranách křídel jsou zobrazeny postavy sv. Jáchyma a sv. Anny.

Královéhradecký oltář je dílo vysoce kvalitní, jež vyniká neobyčejnou kompoziční, koloritickou a malířskou vybaveností. Malba se sv. Příbuzenstvem udivuje svou živostí. Autor dokázal scénu, která v ikonografickém schématu vyjadřuje teologickou spekulaci, výtvarně přehodnotit v živoucí obraz. Výjev je proteplený lidským citem a působí spíše jako intimní pohled do laskavé pohody rodinného života. Pešina poukázal na spjatost autora s kolínskou školou a zejména s Mistrem Života Mariina. Nalezl četné paralely a dokonce i mnohé receptce⁴³⁸.

Je však možné, že ikonografické schéma bylo převzato z okruhu hornorýnského, za pozornost pak stojí typika Panny Marie v dílech hornorýnského Mistra Frankfurt-ské Rájské zahrady. Tento malíř působil mnohem dříve (okolo roku 1410), ale Panna Marie v jeho eponymním obraze či Panna Marie v jahodách jsou velmi podobné Panně Marii Mistra Mariina života, jejíž typ, jak uvádí Pešina, beze změny převzal Mistr Královéhradeckého oltáře⁴³⁹. Pro 15. století byly však kompilace typů podle různých předloh běžné a některé typy postav můžeme nalézt u různých autorů.

⁴³⁸ PEŠINA, JAROSLAV: *Pozdně gotické deskové malířství v Čechách*, Praha: Česká akademie, 1940, str. 112-113.

⁴³⁹ PEŠINA, JAROSLAV: *Česká malba pozdní gotiky a renesance, Deskové malířství 1450 – 1550*, Praha: Orbis, 1950, str. 39.

PRAHA – MISTR BUDŇANSKÉHO OLTÁŘE

obr. č. 5

Křížovnického oltáře deponovaného v Křížovnickém klášteře v Praze pochází z 90. let 15. století. Pešina soudí, že oltář maloval autor ovlivněný školou z Kolína nad Rýnem. Obě pohyblivá křídla jsou malbou rozdělena do dvou polí, v nichž se nacházejí čtyři scény z legendy o sv. Anně. Na levém křídle nahoře je Odmítnutí Jáchymovy oběti, na pravém křídle nahoře je Setkání Jáchyma a Anny před Zlatou bránou. V dolních polích je pak vlevo Narození Panny Marie a vpravo Uvedení Panny Marie do Chrámu⁴⁴⁰. Na středové desce je do tří plánů rozdělený vlastní námět sv. Příbuzenstva. V předním plánu je skupinka hrajících si synů Marie Kleofášovy a Marie Salome. Střední je tvořen motivem sv. Anny Samatřetí rozšířeným o její další dvě dcery. Konečně v zadním plánu jsou dvě trojice mužských hlav a mezi nimi trojice andělů.

⁴⁴⁰ srov. PEŠINA, JAROSLAV: *Česká malba pozdní gotiky a renesance*, Praha: Orbis, 1950, str. 36-37, 110, obr. 61.

CHRUDIMSKÉ DESKY

Arciděkanský chrám P. M. Nanebevzetí a Regionální muzeum

obr. č. 6

Další zobrazení sv. Příbuzenstva je na čtyřech deskách chrudimského oltáře Nanebevzetí Panny Marie. Původně se zřejmě jednalo o hlavní oltář děkanského chrámu. Archa měla sváteční stranu, dále měla stranu sv. Příbuzenstva a stranu všedních dní. Ve střední části sváteční strany je dvouplánová polychromovaná dřevořezba Nanebevzetí Panny Marie, v dolním plánu je prázdný hrob obklopený apoštoly, nahoře je pak postava Panny Marie unášené dvěma anděly. Křídla jsou dvoudílná podobně jako u Královéhradeckého oltáře, jsou na nich i stejné motivy, ale zde se jedná o polychromované dřevořezby. Na levém křídle je Zvěstování a Narození, na pravém je Navštívení a Klanění.

Na zadních stranách vyřezávaných křídel byly připevněny desky s malbami postav ze sv. Příbuzenstva (204 x 78 cm). Obě dvě desky jsou dnes vyjmuté. Jsou v původních černě natřených dřevěných rámech, které jsou prostřední lištou rozděleny na dvě pole. Na levém křídle byla připevněna deska, v jejímž horním poli je postava sv. Josefa, v dolním je Panna Marie s Ježíškem, na pravém křídle bývala deska se třemi muži sv. Anny v horním poli a se sv. Annou v dolním.

Za těmito křídly byla ještě jiná dvě zadní křídla, ta byla tvořena oboustranně malovanými deskami (200 x 77 cm) v podobných rámech jako jednostranné desky. Na předních stranách jsou další postavy ze sv. Příbuzenstva a na zadních jsou vymalováni čtyři sv. biskupové. Pokud byla přední křídla zavřena a zadní otevřena objevila se strana sv. Příbuzenstva. Když se zavřela i zadní křídla objevila se strana všedních dní, kde na levém křídle je sv. Mikuláš a sv. Martin, na pravém křídle pak sv. Valentin a sv. Erasmus⁴⁴¹.

Postavy jsou vymalovány na osmi polích, přičemž dolní řada představuje přední plán a horní řada zadní. Přední plán zde odpovídá syntéze zrcadlově obrácených plánů předního a středního u Královéhradeckého oltáře. Zdejší zadní plán má však jisté odlišnosti. Je v něm jedna mužská postava navíc, což celkem činí patnáct postav, jejichž konfigurace je jiná. Nad deskou se sv. Marií Salome s jejími syny je skupina malého sv. Servatia se svými rodiči Enimem a Memelií, Ismerií, jejím chotěm Eliudem a Zebedeem. Nad Pannou Marií s Ježíškem je samotný sv. Josef a nad sv. Annou skupina jejích třech manželů. Nad sv. Marií Kleofášovou s jejími syny je pak skupina malého sv. Jana Křtitele s rodiči sv. Zachariášem a sv. Alžbětou, mladším Eliudem bratrem sv. Alžběty a otcem Enima a Alfeem.

Když byl chrám Nanebevzetí Panny Marie v první polovině 18. století opatřen barokním oltářem, byl starý oltář přenesen do kostela sv. Michala, kde se nacházel až do roku 1861, kdy byl přenesen opět do kostela Nanebevzetí Panny Marie namísto postranního oltáře sv. Prokopa. Inventarium děkanského chrámu v Chrudimi z roku 1861 uvádí: „*V čele pravé lodě chrámové jest starožitný oltář křídlový představující Nanebevzetí Blah. Panny Marie. Oltář tento vyměněn pro cenu uměleckou za oltář sv. Prokopa, nyní v kostele sv. Michala se nacházející*⁴⁴².“ Při restaurování dřevořezb v roce 1889 byl oltář rozebrán⁴⁴³. Zadní křídla byla odstraněna a deponována v chrudimském muzeu⁴⁴⁴. Z předních křídel byly sejmuty jednostranné desky a zavěšeny na jižní zdi arciděkanského chrámu, na rubu jedné z nich bylo nalezeno vročení,

⁴⁴¹ **CHYTL, KAREL:** *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Chrudimském*, Praha: Archeologická kommise, 1910, str. 49-52, obr. 41-42.

⁴⁴² Státní okresní archiv Chrudim, fond děkanství, inv. č. 199, karton č. 35.

⁴⁴³ Oltář restaurovala firma Josef Krejčík v Praze, Český závod sochařský a řezbářský, pro práce kostelní a odborné zařízení. Účet byl odeslán 19. února 1889 a činil 1.600,- fl. Státní okresní archiv Chrudim, fond děkanství, inv. č., karton č. 59.

⁴⁴⁴ Regionální muzeum v Chrudimi nemá žádné doklady o nabytí těchto dvou deskových obrazů, jelikož se již v dalších inventárních seznamech kostela Nanebevzetí Panny Marie nenacházejí, je zřejmé, že byly převedeny do majetku muzea po rozebrání oltáře.

kteře bylo dřívě publikováno jako 1527, ale při ohledání desek v září 2000 jsem zjistil správné čtení 1523. Tyto desky byly restaurovány v roce 1895⁴⁴⁵.

Desky se sv. Příbuzenstvem jsou malovány ve stylu chrudimské školy, jako starší Královéhradecký oltář⁴⁴⁶. Tento názor zastával původně i Pešina, ale později jej přehodnotil a shledal, že se v Chrudimském oltáři zkrížila starší domácí tradice s vlivem švábského Bernarda Strigela. Pešina tvrdí, že skladba, typika postav, kostýmní prvky a záhybový sloh je převzat ze Strigelova Oltáře sv. Příbuzenstva určeného pro kostel sv. Štěpána v Mindelheimu⁴⁴⁷. Již zběžná komparace obou souborů deskových maleb toto Pešinovo mínění nepotvrdí.

Na Strigelových deskách jsou postavy v úplně jiných skupinách a nelze je ani nijak poskládat do kompoziční sestavy použité v Chrudimi. Typika jeho postav je vlastní mnohem širšímu okruhu autorů a je patrně přebírána již z rytin Martina Schongauera. Mindelheimské desky jsou ještě plně v intencích Strigelova učitele Bartholomäuse Zeitbloma z Ulmu a jejich tvarosloví je naprosto gotické⁴⁴⁸. Kdežto záhybový sloh na chrudimských deskách je téměř dürerovský, a jak sám Pešina poznamenává, je už renesančně modifikovaný. Despekt v jeho nepřiměřeně negativní kritice: „*Vše ovšem v hrubém přepracování a opožděném, umělecky odmocňujícím odraze venkovské dílny, pracující v dosti nízké úrovni*“⁴⁴⁹, je pak zcela nepochopitelný.

⁴⁴⁵ Účet za restaurování poslal akademický malíř Jan Heřman dne 2. března 1895. Státní okresní archiv Chrudim, fond děkanství, inv. č. 332, karton č. 59.

⁴⁴⁶ Srov. MATĚJČEK, ANTONÍN: *Dějepis umění, Díl třetí, Umění nového věku I*, Praha: Jan Štenc, 1927, pozn. na str. 353. Tvrdí zde, že lze sledovat všechny slohové vrstvy spadající do let 1490-1527 jinak jednotných prací.

⁴⁴⁷ Srov. LÖCHER, KURT: *Die Gemälde des 16. Jahrhunderts*, Stuttgart: Germanisches Nationalmuseum Nürnberg, 1997, Bild. auf den S. 489, 492-493.

⁴⁴⁸ Srov. MUSPER, HEINRICH THEODOR: *Gotische Malerei nördlich der Alpen*, Köln: Verlag M. DuMont Schauberg, 1961, Bild. 74-75.

⁴⁴⁹ PEŠINA, JAROSLAV: *Pozdně gotické deskové malířství v Čechách*, Praha: Česká akademie, 1940, str. 112-113.

ČASTOLOVICKÁ SKUPINA

Zámecká kaple v Častolovicích

obr. č. 7

Na zámku v Častolovicích v kapli Božího těla se nachází soudobý obraz sv. Příbuzenstva neznámé provenience⁴⁵⁰. Je to desková malba temperou o světlosti 85 x 115 cm. Obraz má kompoziční sestavu známou z Chrudimi s malým rozdílem. Na místě desky se skupinou malého sv. Servatia je zde skupina malého proroka Samuele, ve které je o jednu mužskou postavu méně. V zadním plánu je tedy celkem čtrnáct postav.

Všechny postavy jsou popsány, ale jména v zadním plánu prozrazují lidi mimo sv. Příbuzenstvo. Objevuje se zde již zmíněná skupina proroka Samuele s jeho rodiči Elkánou a Annou, tito manželé byli předobrazem sv. manželů Jáchyma a Anny⁴⁵¹, prorokyní Annou⁴⁵² a Zebedeem. Velice těsně vedle stojí sv. Josef. Skupina tří mužů zde nepředstavuje tři manželé sv. Anny, protože jsou popsáni jmény Salome, Simeon

⁴⁵⁰ Tento obraz nebyl dosud publikován.

⁴⁵¹ Životní příběh Elkány a Anny má četné paralely s osudy sv. Jáchyma a sv. Anny. Manželé se velice milují, ale žena je neplodná. Manžel je zbožný a pravidelně přináší býčky v oběť Hospodinu. Jeho choť úpěnlivě prosí Pána, aby jí daroval potomka, a slibuje, že vytoužené dítě bude obětováno Bohu. Když se narodí je zasvěceno Hospodinu a nadále mu po zbytek života náleží. Srov. *I Sam 1*; VORAGINE, JAKUB: *Zlatá legenda*, Praha: Vyšehrad, 1998, str. 253 n.

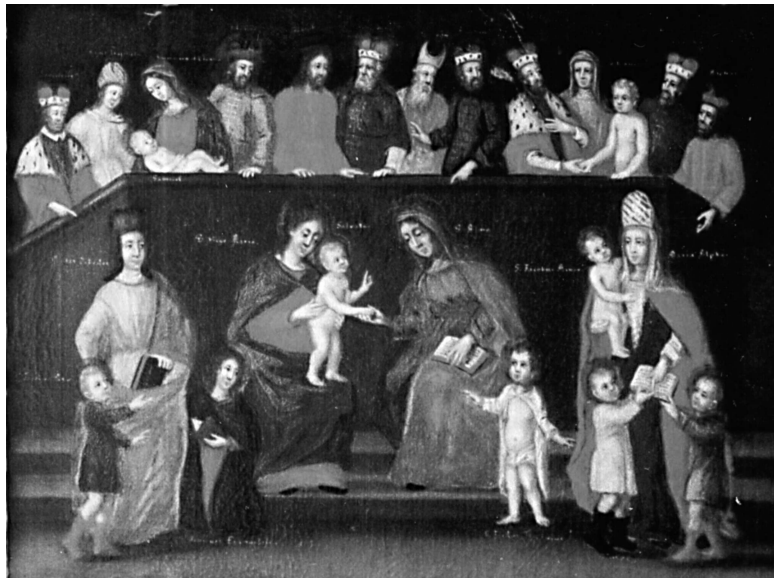
⁴⁵² *Lk 2,36-38*.

a Jáchym. Salome je v tomto případě těžko zařaditelný, sv. Simeon je prorok kanti-
ka⁴⁵³ a Jáchym je jediný manžel sv. Anny. Skupina malého sv. Jana Křtitele obsahuje
krom jeho rodičů sv. Zachariáše a sv. Alžběty ještě sv. Kleofáše a Alfea. Ačkoliv
postavy proroka Samuele, jeho rodičů či proroků Simeona a Anny nepatří do sv. Pří-
buzenstva, jsou s Kristem Pánem spřízněny duchovně.

Na evidenčním listu⁴⁵⁴ mobiliárního fondu zámku Častolovice je uveden jako au-
tor obrazu jakýsi Hans Traes. Žádný autor tohoto jména však patrně nikdy neexisto-
val. Obraz je podle evidenčního listu signován HT. Když jsem obraz v červenci a po
té v září roku 2001 ohledával, tuto signaturu jsme já ani přítomný fotograf nenašli,
přestože jsme jí pozorně hledali.

Obrazu nelze přisoudit jednoznačný styl prolíná se zde více vlivů a jedná se spíše
o dílo kompilační. Malba se svým tvaroslovím hlásí na počátek 16. století. Autor slo-
hově náleží k jižnímu Německu. Na postavách lze sledovat typiku augsburského Hanse
Holbeina st., záhybový sloh je však bližší norimberskému Lucasu Cranachovi st.
Z domácí tvorby připomíná častolovická deska práce připisované Mistru Chuděnic-
kého oltáře. Pokud je autorem obrazu skutečně malíř s monogramem HT, mohl by to
být norimberský Hans Traut. Nacházel se asi již v původním inventáři zámku a nej-
spíše jej přivezl jeho zakladatel Bedřich z Oppersdorfu koncem 80. let 16. století.

Doudleby nad Orlicí – Zámecká kaple.

obr. č. 8

⁴⁵³ Lk 2,25-35.

⁴⁵⁴ Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, inv. č. 510.

Poslední ze sledovaných obrazů deponovaných na našem území visí v zámecké kapli v Doudlebech nad Orlicí⁴⁵⁵. Jedná se o malou (47 x 62 cm) olejomalbu na plátně v bohatě řezaném zlaceném rámu utvářeném z akantových rozvilin. Obraz je součástí jednotného vybavení kaple z konce 17. století. Scéna má kompoziční sestavu naprosto totožnou jako v Častolovicích. Je zcela zřejmé, že častlovický obraz sloužil jako předloha pro doudlebský. Ikonografické schéma je přejato do nejmenších detailů, jména postav jsou přesně převzata, přítomnost atypických postav proroka Samuele, jeho rodičů či proroků sv. Simeona a Anny tento názor podporuje.

Doudlebský obraz má však raně barokní tvarosloví příznačné pro dobu vzniku. Jedná se o dílo průměrných kvalit patrně od lidového umělce. Raně barokní malíř maloval podle pozdně gotické předlohy, přičemž mu zcela zřejmě unikalo smysl pro některé reálie předlohy či naopak doplnil některé reálie příznačné pro svou dobu. Marie Kleofášova má místo závoje pokrývajícího její účes jakousi podivnou mitru. Členové královského Davidova rodu byli opatřeni knížecími korunkami, které jsou převzaty z tehdejšího heraldického slohu. Autor už také neznal rozdělení postav do skupin. Na častolovické předloze se jednotlivé skupiny zadního plánu poněkud slévají, kdežto na reprodukci již tvoří zadní plán jednolitou řadu.

Jiný obraz tohoto typu

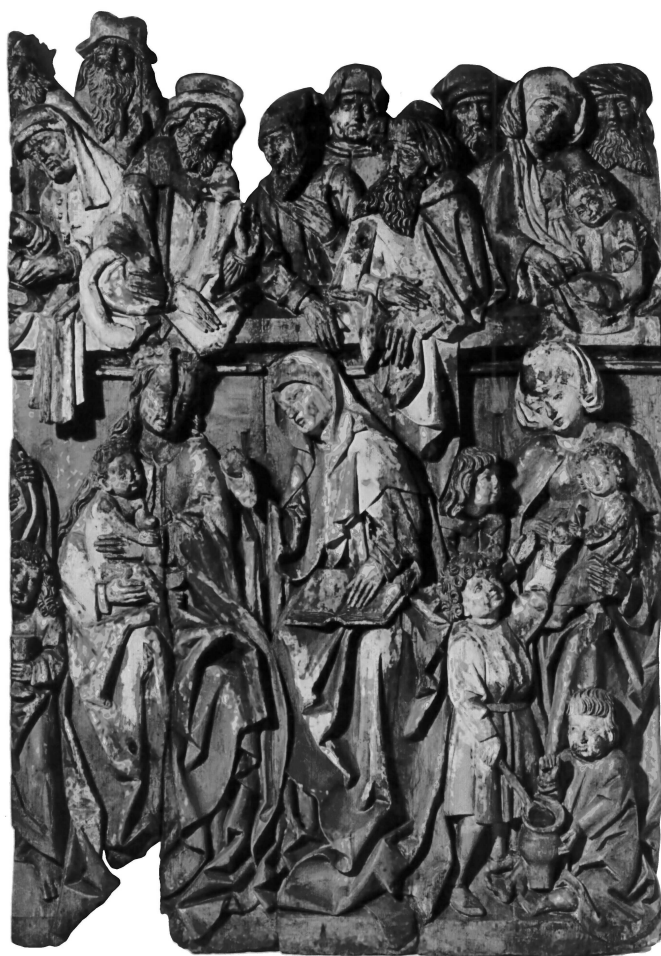
obr. č. 8

⁴⁵⁵ Tento obraz nebyl dosud publikován. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích, inv. č. 1031.

V aukční síni Dorotheum v Salzburgu byl ve dnech 25. března až 8. dubna 2009 vystavován malý deskový obraz sv. Příbuzenstva⁴⁵⁶. Jedná se o olej na dřevě o rozměru 36 x 44 cm. Již na první pohled je patrné, že předlohou byl obraz sv. Příbuzenstva z Častolovic. Anonymní autor tohoto obrázku rozhodně nebyl akademicky školený. Svědčí o tom jednak jeho těžkopádná ruka, ale i nedostatek invence nebo naopak neschopnost věrněji se přidržet předlohy. Slohově se obraz hlásí na počátek 16. století, ale je možné, že je pozdější a styl je dán pouze předlohou. Jména nad postavami jsou setřena.

⁴⁵⁶ Tento obraz nebyl dosud publikován. Vydražen byl dne 8. dubna 2009. Identita současného majitele ani jeho aktuální destinace nejsou známy.

PRAHA – FRAGMENT Z NÁRODNÍHO MUZEA

obr. č. 9

V Národním muzeu v Praze je uložen reliéf se sv. Příbuzenstvem, je to dřevořezba z 90. let 15. století zdobená polychromií⁴⁵⁷. Jedná se o torzo středové desky z nedochované archy⁴⁵⁸. Chybí celá levá část s Marií Salome a některými postavami nad ní, ale i tak je zcela zřejmé, že se jedná o zpracování v kolínské kompozici. Do Musea Království českého byl získán z majetku křesťanské akademie roku 1899.

⁴⁵⁷ Inv. Č. 60.748. Provenience je neznámá, protože Národní muzeum nemá k dřevořezbě žádnou dokumentaci.

⁴⁵⁸ srov. *Pozdně gotické umění v Čechách*, Praha, 1978, str. 193, obr. na str. 195.

PRAHA – SKUPINA FRAGMENTU ZE STRAHOVSKÉHO KLÁŠTERA

obr. č. 10

obr. č. 11

Ani k jednomu z těchto obrazů nelze říci nic bližšího, leda to, že původně byly součástí jednoho celku. Obraz Marie Kleofášovy se syny a manžlem obr. [10] je v majetku Strahovské obrazárny, kde o něm nic bližšího nevědí. Marii Salome jsem našel v aukčním katalogu ze dne 18. září 2015 dražební síně Koller v Zurichu. Obě instituce přiřazují své obrazy na počátek 16. Století do okruhu dunajské školy. Obraz s Marií Salome velmi utrpěl, seřiznutím, přemalováním zlacení necitlivou žlutí na svatozáře a modří na nebe.

PERNŠTEJN – OLTÁŘNÍ DESKA ZE SOBOTÍNA

obr. č. 12

Tato dřevorezba byla vystavována od 16. října 2014 do 1. února 2015 v Muzeu Šumperska na výstavě Ave Maria. Byla zapůjčena z hradu Pernštejn, který ji získal do majetku z hradu Vízmburk, původní destinace pak byla kostel v Sobotíně. Na rubové straně má vnočení 1512.

CHOMUTOV – Z PRUNÉŘOVSKÉ FARY

obr. č. 13

Tuto dřevorezba je zevrubně popsána s obsáhlejším pojednáním na obecné rovině v publikaci všemu světu na útěchu.⁴⁵⁹

⁴⁵⁹ **DÁŇOVÁ, HELENA; GUBÍKOVÁ, RENATA:** *Kristovo příbuzenstvo in: Všemu světu na útěchu. Sochařství a malířství na Chomutovsku a Kadaňsku 1350-1590*, Chomutov: Oblastní muzeum v Chomutově, 2014, str. 186-190.

Typ s ústřední postavou sv. Anny Samětřetí

PRAHA – KAPLE SV. ANNY V KATEDRÁLE SV. VÍTA

obr. č. 14

Tato nástěná malba už neexistuje, byla zamalována roku 1876, byl ale pořízen akvarel, na kterém je aspoň dochováno, jak vypadala. Podlaha ji datuje, do 50. let 15. století, s čímž se dá souhlasit. Snahy o starší dataci jsou podle neopodstatněné, naopak přikládám Anenský oltář od Mistra 1473 jako paralelu.

obr. č. 15

PRAHA – REININGHAUSŮV OLTÁŘ

obr. č. 16

Motiv sv. Anny sem patří, jako součást celku.

Typ rodinného portrétu**TYP RODINNÉHO PORTRÉTU***Brno – Moravská galerie**obr. č. 17*

Obraz typický pro podunajskou školu, již renesančně modifikovaný, závěrem i poslouží jako příklad toho, že puze zde vyobrazené osoby zůstaly tolerovány po tridentsém koncilu.

ZÁVĚR

Bylo přeloženo celkem velké množství textů, které však podle mého soudu jsou prospěšné. Mnohdy bývá totiž tzv. citováno a při tom to jsou vyložené dezinterpretace. Např. se s oblibou tvrdívá, že *Trinubium Scte Annæ* je založeno na na Jeronýmově spise *Proti Helvidiovi*. Pořízený překlad však umožní zjistit, že Jeroným v celém spise použil pouze jedinkrát slovo „Anna“, a to hovořil o prorokyni Anně. O matce Bohorodičky vůbec nehovoří. Co je však pravda, že Jeroným byl první, kdo začal prosazovat krom ustavičného panenství Bohorodičky i trvalé zachovávání panickosti u Josefa.

Zajímavý je poznatek z Konstantinopolského synaxáře, že Zesnutí sv. Anny se slavilo jako sobor, v Konstantinopolské čtvrti Deuteru. Ale církevně stanovený kult je již dobrá půda pro vznik ikony, jakožto předmětu úcty. Bohužel nemáme doklady, že by ikona tohoto soboru existovala. Zdá se tedy, že tento svátek nenašel v Byzanci velkou oblibu. Možnost existence východního protějšku k západním obrazům sv. Příbuzenstva tedy zřejmě nevzniká.

Ukázalo se jednoznačně, že žádný východní zdroj se nepromítl do koncepce ikonografie sv. Příbuzenstva. Je pravda, že již dříve, Esser prokázal, že zdrojem této ikonografie je středověká latinská legendistika, ale on se nezabýval podrobnějším řešením otázky jejich zdrojů. Ale východní tradice přeci jen svoji roli v otázce ikonografie sv. Příbuzenstva sehrála. Když totiž počátkem 16. století humanisté, jako např. nechvalně vyhlášený Cornel Agrippa, se díky své znalosti řečtiny si mohli číst ve východních textech, odmítli latinský konstrukt *Triubia*. A raději uvěřili staršímu podání. Přesvědčení však, že uchopili pravdu, rozhodli se tvrdě vystupovat prot víře v *trinubium*. Takže se dá říci, že Východ na konec přeci jen díky své předávané tradici na ikonografii, sv. Příbuzenstva měl. A to ten, že se tento motiv okleštil zobrazování sv. Rodiny se sv. Jáchymem a Annou.

Další často uváděnou událostí je vize Coletty Boylet z Corbie. Zde jsem překládal z kritického vydání originální verze dobového svědectví. A ukazuje se, že Colletta vůbec nepohrdala sv. Annou a manželstvím, ale opomíjela ji, protože ji jakožto paně bylo přirozené modlit se k pannám. A vůbec jí není nic vytýkáno, Anna pouze vysvětluje účel a význam zjevení. Tedy nutno říci, že pořízené překlady oproti nekritickému přebírání vnášejí nový vhled. Nepochybným problémem Coletty pro rozšířenější akceptování její vize jakožto ikonografického zdroje, je skutečnost, že podléhala pod obedienci vzdoropapeže Benedikta XII. takže na ní bylo pohlíženo jako na schizmatičku.

Je vůbec otázkou, zda se její vize nějak promítla do ikonografického schématu sv. Příbuzenstva. Zjevení se událo roku 1406 a poté se z kolínské oblasti začínají ve větší míře rozšiřovat obrazy sv. Příbuzenstva. Ale ty vůbec neodpovídají zjevení, tak jak bylo popsáno. Sv. Anna se svými třemi dcerami a jejich dětmi měla být adorována zástupy andělů a všeho tvorstva. Takové zobrazování ale není vůbec známo. Naopak ve zprávě o zjevení se vůbec nehovoří o přítomnosti manželů dotyčných světic. Důraz je kladen na rozplození. Neobstojí ani tvrzení, že by zobrazení muži měli být přítomni zástupně jakožto adorující za celou Církev. Vždyť stojí světicím za zády.

ZKRATKY

PG — *Patrologiæ Cursus Completus, Series Græca.*

PL — *Patrologiæ Cursus Completus, Series Latina*

DH — **DENZINGER, HEINRICH:** *Enchiridion Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*

LITERATURA

ALENÇON, UBALD D'(ed.): *Les Vies de Ste Colette Boylet de Corbie, réformatrice des frères mineurs et des clarisses (1381-1447) écrites par ses contemporains le père Pierre de Reims, dit de Vaux, et sœur Perrine de la Roche et de Baume, Archives franciscaines, IV*, Paris: Couvin, 1911.

ARTHUR HARVEY: *The Genealogies of our Lord and Saviour Jesus Christ*, London: T. Hatchard, 1853

AYALA, JUAN INTERIÁN DE: *El Pintor Christiano, y Erudito, ó Tratado de los Errores que suelen cometerse freqüentemente en pintar, y esculpir las Imágenes Sagradas*, Madrid: Joaquín Imarra, 1782

B[IEENENBERG], C[ARL] J[OSEPH] VON: *Geschichte der Stadt Königgratz. Erster Theil mit Kupfern*, Prag: Franz Geržabek in der eisernen Thüre, 1780.

BLAŽEJ, JIŘÍ: *K malířské technice podunajské školy* in: **TECHNOLOGIA ARTIS, ročenka Archivu historické výtvarné technologie Praha**, Praha: Obelisk, 1991, str. 59-60

BRAUNFELS, WOLFGANG: *Lexikon der christlichen Ikonographie*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1968

BROCKHAUS DIE ENZYKLOPÄDIE, Mannheim: Brockhaus, 1993.

BUTLER, CHARLES: *On the Genealogy of Christ* in: **THE PHILOLOGICAL AND BIOGRAPHICAL WORKS OF CHARLES BUTLER**, London: W. Clarke & Sons, 1817, p. 372-381

CANO, MELCHIOR: *Libri XII de locis theologicis*, Valentiae: Haeredum Joanis Jolis, 1765.

CAVALLERA, FERDINAND (ed.): *Thesaurus Doctrinae Catholicae, ex documentis magisterii ecclesiastici*, 1936, Toulouse: Douladoure frères, 1936.

CECHNER, ANTONÍN: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Královéhradeckém*, Praha: Archeologická kommise, 1904

DÁŇOVÁ, HELENA; GUBÍKOVÁ, RENATA: *Kristovo příbuzenstvo* in: **Všemu světu na útěchu. Sochařství a malířství na Chomutovsku a Kadaňsku 1350-1590**, Chomutov: Oblastní muzeum v Chomutově, 2014, str. 186-190.

DEISSMANN, ADOLF: *Der Name Panthera*, in **ORIENTALISCHE STUDIEN TH. NÖLDEKE ZUM SIEBZIGSTEN GEBURTSTAG**, vol. 2, Gießen: A. Töpelmann, 1906, pp. 871-875

- DELEHAYE, HIPPOLYTUS** (ed): *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Propylaeum ad Acta Sanctorum, Novembris*, Bruxelles: Socium Bollandianum, 1902, col.vers. 841,15-842,15
- DENZINGER, HEINRICH**: *Enchiridion Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Freiburg im Breisgau - Basel - Rom - Wien: Peter Hünerman, 37. aufl., 1991
- DINDORFIUS, GUILIEMUS**: *Flavii Josephi, opera graece et latine recognovit*, Parisiis: Instituti Imperialis Franciæ, 1865.
- DOSTÁLOVÁ, RŮŽENA**. *Byzantská vzdělanost*, Praha: Vyšehrad, 1990
- DOUCKOVÁ 2008** — **RENATA DOUCKOVÁ**: *Pozdně gotické malířské a sochařské práce v Chrudimi*, (diplomová práce na Filosofické fakultě Masarykovy Univerzity), Brno, 2008
- DUCHOVNÍ PASTÝŘ, MĚSÍČNÍK KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA**, Praha: Katolická církev, 1983, roč. 32, str. 148-149
- DUKA, DOMINIK**: *Úvod do teologie*, Praha: Krystal, 1998.
- EPISTOLA SYNODICA S. CYRILLI ET CONCILII ALEXANDRINI CONTRA NESTORIUM** in: **PL**, LXVII, col. 17
- ESSER, WERNER**: *Die Heilige Sippe, Studien zu einem spätmittelalterlichen Bildthema in Deutschland und den Niederlanden*, Bonn: Universität, Dissertation, 1986.
- GELMI, JOSEF**: *Papežové*, Praha: Mladá Fronta, 1994.
- GRÉBAUT, SYLVAIN** [ed.]: *Sargis d'Aberga* in: **PATROLOGIA ORIENTALIS**, tom. III, 1909, pp. 640-641.
- GRUEBER, BERNHARD**: *Die Kunst des Mittelalters in Böhmen*, Wien, 1879.
- HENSCHENIUS, GODEFRIDUS**: *An S. Servatius Amitinus S. JoannisBaptistæ & Cognatus Christi Domini fuerit* in: **ACTA SANCTORUM MAII**, Antverpiæ: Michael Knobbarus, 1685, thom. VII., pp. XXI-XXII.
- HIERONYMUS, E. S.** [Bauer, František, trans.]: *O ustavičném panenství blah. P. Marie, proti Helvidiovi kniha jedna* in: **ČASOPIS KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA**, Praha: Karel Vinařický, 1877, roč. 18, str. 161-178; 257-279.
- CHAMONIKOLA, KALIOPI**: *Příbuzenstvo Kristovo* in: **Od gotiky k renesanci: výtvorná kultura moravy a slezska 1400-1550**, Brno: Moravská galerie, 1999, str. 169-170.
- CHYTL, KAREL**: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Chrudimském*, Praha: Archeologická kommise, 1910, str. 49-52
- KALAŠ, VÁCLAV**: *Kathedrální kostel svatého Ducha v Hradci Králové*, Hradec Králové: Historické museum královéhradecké, 1896, str. 8-9
- KAPALSKI, MAKSYMILIAN**: *Wizje mistyczne źródłem tematu dzieła sztuki w średniowieczu, Rodzina Matki Bożej w widzeniu św. Kolety Boylet* in: *Těšínský muzejní sborník*, Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2013 str. 119-130.
- KIRSCHBAUM, ENGELBERT; BANDMANN, GÜNTER**: *Lexikon der christlichen Ikonographie*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1968.

- KOFROŇOVÁ, JOHANA:** *Problematika sakrálního prostoru po tridentském koncilu ve světle názorů církevních autorit*, in: *UMĚNÍ*, Praha: Ústav dějin umění AVČR, 2000, str. 41-54.
- KRÁSA JOSEF:** *The English Psalter in the Library of Křivoklát Castle* in: *UMĚNÍ*, 1972, roč. XX, č. 3, str. 212
- KÜNSTLE, KARL:** *Ikonographie der christlichen Kunst*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1926.
- LÁBLER, KAREL:** *Oltář z arciděkanského kostela v Chrudimi* in: [Adámek, Karel Václav ed.]: *Památky východočeské*, Chrudim: Kuratorium Průmyslového musea pro východní Čechy, 1905.
- LIGHTFOOT, JOHN:** *Horæ Hebraicæ et Talmudicæ, Hebrew and Talmudical exertations upon the Gospels, the Acts, some chapters of St. Paul's Epistle to the Romans, and the first Epistle to the Corinthians*, Oxford: University Press, 1859, vol. III., p. 55.
- LIMBECK, MEINRAD:** *Evangelium sv. Matouše*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, str. 17-20
- LÖCHER, KURT:** *Die Gemälde des 16. Jahrhunderts*, Stuttgart: Germanisches Nationalmuseum Nürnberg, 1997, Bild. auf den S. 489, 492 – 493.
- MAIER, JOHANN:** *Jesus von Nazareth in der Talmudischen Überlieferung*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1978.
- MARCA, PIERRE DE:** *De stemmate Christi* in: **MARCA, PIERRE DE:** *Opuscula*, Paris: Muguet, 1681
- MARTIN, HENRY:** *La parenté de Notre-Dame* in: Bulletin Monumental, 1923, Paris: Société Française d'Archéologie, pp. 162-170
- MATĚJČEK, ANTONÍN:** *Dějepis umění, Díl třetí, Umění nového věku I*, Praha: Jan Štenc, 1927
- MATĚJČEK, ANTONÍN:** *Česká malba gotická, deskové malířství 1350-1450*, Praha: Melantrich, 1938
- MEYENDORFF, JOHN:** *Le Christ dans la theologie byzantine, Bibliothèque oeuménique 2, Serie orthodoxe*, Paris: Éditions du Cerf, 1969.
- MIGNE JACQUES PAUL (ed.):** *Patrologiæ Cursus Completus*, Paris
- MITGAU, MANE:** *Die Heilige Sippe in Legende und Darstellung* in: *Genealogie, Familie und Volk, Deutsche Zeitschrift für Familienkunde*, Neustadt an der Aisch: Degener, Nr. 6, Jahr. 1963, S. 546-551
- MOLANUS, IOANNES:** *De Picturis et Imaginibus Sacris, Liber Vnvs*, Lovanii: Hieronymus Vvelaus, 1570
- MUSPER, HEINRICH THEODOR:** *Gotische Malerei nördlich der Alpen*, Köln: Verlag M. DuMont Schauberg, 1961.
- NAGY 2015 — EMÓKE NAGY:** *Narrative and Visual Sources of Saint Anne's Cult in Late Medieval Hungary (14th-16th Centuries) in a Comparative Perspective*, (Doktori Disszertáció Eötvös Loránd University), Budapest, 2015.

- NAU, F. [ed.]: *La Didascalie de Jacob* in: *PATROLOGIA ORIENTALIS*, tom. VIII, 1912, pp. 777-779.
- NEUWIRTH, JOSEPH: *Malerei und Plastik im Mittelalter* in: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Böhmen*, 1896, B. X, 2 Abt., S. 361
- NOVOTNÝ, JIŘÍ: *Světlo ikon*, Olomouc: Refugium, 1997.
- NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY, I, NEZNÁMÁ EVANGELIA, Praha: Vyšehrad, 2001.
- PALÆOTUS, GABRIEL: *De imaginibus sacris, et profanis*, Ingolstad: David Sartorius, 1594.
- PANOFSKÝ, ERWIN [Konečný, Lubomír, trans.]: **Ikonografie a ikonologie**, *Úvod do studia renesančního umění* in: *Význam ve výtvarném umění*, Praha: Odeon, 1981, str. 33-54.
- PAPEBROCHIUS, DANIEL: *De S. Ioachimo Patre B. Virginis Maria*, in: *ACTA SANCTORUM MARTII*, Antverpiæ: Michael Knobbarus, 1668, thom. III., pp. 78-79.
- PAPEBROCHIUS, DANIEL: *De Sancta Maria Cleophæ, Matre S. Jacobi, Fratris Domini, Episcopum Hierosylimitani* in: *ACTA SANCTORUM APRILIS*, Antverpiæ: Michael Knobbarus, 1685, thom. I., pp. 811-818.
- PAPEBROCHIUS, DANIEL: *Dissertatio Theogeneologica* in: *PROPYLAEUM AD ACTA SANCTORUM MAII*, Antverpiæ: Michael Knobbarus, 1675, pp. 31-40.
- PARKER K[ARL] T[HEODOR]: *Elsässische Handzeichnungen des XV. und XVI. Jahrhunderts* in: *DIE MEISTERZEICHNUNG*, II. Band, Freiburg im Breisgau, 1928.
- PEŠINA, JAROSLAV: *Česká malba pozdní gotiky a renesance, Deskové malířství 1450 – 1550*, Praha: Orbis, 1950.
- PEŠINA, JAROSLAV: *Pozdně gotické deskové malířství v Čechách*, Praha: Česká akademie, 1940.
- PETRI, HEINRICH (ed.); BEINERT, WOLFGANG (ed.): *Učení o Marii*, Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1996.
- PODLAHA ANTONÍN; HILBERT KAMIL: *Metropolitní chrám sv. Víta* in: *Soupis památek historických a uměleckých*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1906, str. [224]
- PODLAHA, ANTONÍN (ed.): *Český slovník bohovědný*, Praha: Václav Kotrba, 1926
- Pozdně gotické umění v Čechách, 1471-1526*, Praha: Odeon, 1978, str. 195
- RIPA, CESARE: *Iconologia*, Milano: Tascabili degli Editori Associati, 1992.
- RYWIKOVÁ, DANIELA: *Reliéfy Svaté Rodiny ze Stonavy a zobrazování Kristovy ženské genealogie v umění pozdního středověku* in: *Těšínský muzejní sborník, Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2013 str. 131-158.*
- SACHS, HANNELORE; BADSTÜBNER, ERNST; NEUMANN, HELGA: *Christliche Ikonographie in Stichworten*, Leipzig: Koehler & Amelang, 1980, S. 167-168
- SENDER, EGON: *Ikona, obraz Neviditelného*, Olomouc: Refugium, 2001, str. 27-30
- SCHEDL, HARTMANN: *Liber chronicarum*, Norimbergæ: Anton Koberger, pro Sebald Schreyer et Sebastian Kammermeister, 1493, f. 94v – 95r.
- SCHEUCH, RICHARD: *Rodokmen Ježíše Krista* in

- SIVERTSEN, BARBARA:** *New testament genealogies and the families of Mary and Joseph*, Biblical Theology Bulletin, 2005.
- SKALICKÝ 2009 — PETR SKALICKÝ:** *Středověké nástenné malby v kostele sv. Apolináře na Novém Městě Pražském*, (diplomová práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy), Praha, 2009
- SLOVNÍK SVĚTOVÉHO MALÍŘSTVÍ**, Praha: Odeon Artia, 1991, obr. na str. 461.
- STANTON, ANNE RUDLOFF:** *La Genealogie Comence Kinship and Difference in the Queen Mary Psalter* in: *Studies in Iconography*, Princeton: Princeton University, Vol. 17, 1996; **AMON, KARL:** *Die Heilige Sippe* in: *Ausseeerland Pfarrblatt*, Bad Aussee, Röm.-kath. Pfarramt, Nr. 5, Jahr. 55, 2007, S. 3-4
- STONEOVÁ 2008 — MONIKA STONEOVÁ:** *Nástin problematiky na příkladu maleb ve Vlašimské a Saské kapli*, (diplomová práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy), Praha, 2008.
- SUIDAE LEXICON, GRÆCE & LATINE**, Cantabrigiæ: Typis Academicis, 1705, tom. II., pp. 105-109.
- SÝKORA, JAN LADISLAV:** *Kterak byli spřízněni s Pánem Ježíšem tak zvaní bratři Páně?* in: *ČASOPIS KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA*, Praha: Karel Vinařický, 1896, roč. 37, str. 257-269, 356-364, 412-420, 487-494, 536-544
- TABOR, JAMES:** *Ježíšova dynastie; Skryté dějiny Ježíše, jeho královské rodiny a zrození křesťanství*, Praha: Knižní klub, 2007, str. 73-87.
- THEOLOGICKÉ SUMMY SVATÉHO TOMÁŠE AKVINSKÉHO TŘETÍ ČÁST**, Olomouc: Edice Krystal, 1937, str. 285-293.
- TICHÝ, LADISLAV:** „Ježíšovi bratři“ v Novém zákoně a v současné teologii in: **SBORNÍK THEOLOGICKÝCH STATÍ III.**, Praha: Česká katolická charita, 1983
- VASSILIEV, AFANASII [ed.]:** *Anecdota Graeco-Byzantina*, Mosquae: Universitas Caesareae, 1893, pp. 58-72. Originální kompaktní heslo členění na odstavce nemá, zde rozčleněno pro lepší přehlednost.
- VORAGINE, JACOBUS A:** *Legenda Aurea, vulgo Historia Lombardica dicta, ad optimorum librorum fidem*, Dresden – Leipzig: Libraria Arnoldiana, 1846, cap. CXXXI (126), *De Nativitate beatae Mariae virginis*, pp. 585-590.
- VORAGINE, JAKUB**, [Vidmanová, Anežka, trans.]: *Legenda Aurea*, Praha: Vyšehrad, 1998, str. 252–256, jedná se o překlad podle **VORAGINE, JACOBUS A:** *Legenda Aurea, vulgo Historia Lombardica dicta, ad optimorum librorum fidem*, Dresden – Leipzig: Libraria Arnoldiana, 1846, cap. CXXXI (126), *De Nativitate beatae Mariae virginis*, pp. 585–590.
- VORAGINE, JAKUB:** *Zlatá legenda*, Praha: Vyšehrad, 1998, str. 253 n.
- WALLIN, JÖRAN (trans.):** *Historia Josephi Fabri Lignarii, Liber Apocryphus*, Lipsiae: Literis Andrae Zeidleri, 1722. Překládám podle latinského překladu, vsuvky v hranatých závorkách jsou takto psány již v latinském textu, jsou tedy doplněním vůči arabské verzi. Poznámkový aparát nepřebírám, protože se jedná výhradně o překladatelské poznámky k arabskému originálu.
- WINTER, ZIKMUND:** *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1906, str. 796-799

- ZAP, KAREL VLADISLAV:** *Biskupský hlavní chrám sv. Ducha v Králové Hradci* in: *PAMÁTKY ARCHEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ*, Praha: Matice česká, 1859, díl III., s. 173.
- ZAP, KAREL VLADISLAV:** *Biskupský hlavní chrám sv. Ducha v Králové Hradci* in: *PAMÁTKY ARCHEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ*, Praha: Matice česká, 1859, díl III., s. 173
- ZIOMECKA, ANNA:** *Pracownia wroclawskiego Mistrza Sw. Rodziny i jej zwitzi z Czechami* in: **SKUBISZEWSKI, PIOTR** [ed.]: *Sztuka i ideologia XV Wieku*, Warszawa, PWN, 1976, s. 387-402. **ZIOMECKA, ANNA:** *Polskie retabula szafowe w drugiej polowie XV i na poczatku XVI wieku* in: *ROCZNIKI SZTUKI SLASKIEJ*, 1976, X, s. 7 – 145.
- ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΠΡΟΣ ΝΕΣΤΟΡΙΟΝ** in: **Schwartz, Eduardus**, ed., *Concilium universale ephesenum, Acta graeca, Collectio vaticana 140-164*, Berolini: W. de Gruyter, 1927 vol. I., pars V., pp. 16-17
- ПРАВИЛА СВЯТЫХ АПОСТОЛОВ И СВЯТЫХ ОТЕЦ**, Москва: Паломник, 2000, стр. 59-61.
- ПРАВИЛА СВЯТЫХ СВЯТЫХ ВСЕЛЕНСКИХ СОБОРОВ С ТОЛКОВАНИЯМИ**, Москва: Паломник, 2000, стр. 538-539.

PŘÍLOHY

Písmo Svaté

2KR 7,12-16

Až naplní se (počet) dnů tvých a zesneš s otci svými, **vzbudím ti po tobě dorost, který vzejde z krve tvé, a potvrdím království jeho. Ten postaví dům jménu mému a (já) upevním trůn království jeho na věky. Já budu jemu otcem a on bude mi synem**; učiní-li on co nepravého, trestat ho budu metlou lidí a ranami synů lidských, a milosrdenství svého mu neodejmu, jako jsem je odňal Saulovi, kterého jsem od sebe zavrhl. **A stálý bude dům tvůj i království tvé až na věky přede mnou, a trůn tvůj bude pevný vždycky.**

Ž 110,1

Žalm Davidův. Řekl Hospodin mému Pánu: „Zasedej po mé pravici, dokud nedám nepřátele za podnož tvým nohám.“⁴⁶⁰

Iz 7,14

Proto sám Hospodin dá vám znamení: Aj, **panna počne a porodí syna**, zván bude jménem *Emmanuel*.⁴⁶¹

Iz 11,1-5

Prut vzejde z pahýlu Jeseova, výhonek z kořene jeho⁴⁶² **vykveté**, a spočinena něm duch. Hospodinův: duch⁴⁶³ moudrosti a rozumu, duch rady, a síly, duch umění a pobožnosti, a naplní jej duch bázně Hospodina. Ne dle toho, co oku se zdá, bude soudit, aniž dle toho, co uslyší, bude trestat. Ale dle práva bude se ujímat chudých, a spravedlivě mstít utlačené. I bude bít zemi metlou úst svých, zabije dechem rtů svých bezbožného. Spravedlnost opásá jeho bedra, a věrnost bude opaskem jeho boků.⁴⁶⁴

JR 22,28-30

Zda jest nádoba hliněná, rozbitá, tento člověk, **Jechoniáš**?⁴⁶⁵ Zda jest nádoba, která se nikomu nelíbí? Proč **jsou zavrženi, on i rod jeho** a uvrženi do země, které neznali?

⁴⁶⁰ Ž 109 (110) je přímo mesiášský (Mt 22,43-45; L 20,42. – „Hospodin“ = Bůh (Otec). – „Pán“ Davidův = Mesiáš. – „sedět na pravici“ = dojíti nejvyšší cti, moci a vlády. – Kristus bude tam sedět věčně, ježto království jeho nebude konce (L 1,33).

⁴⁶¹ Tím „znaméním“ bude Mesiáš, který bez součinnosti muže z panny se počne a narodí. Slovem „panna“ překládá Vulg. hebr. „há-almá“, znamená tu mladistvou, pohlavně zachovalou dívku, schopnou manželství, tedy pannu. Nikde v bibli neznamená to slovo ženu vdanou. V tom smyslu vykládá toto místo také sv. Matouš (1, 16n; srv. L 1, 27-31) a církevní podání. Podle hebr. dá sama Panna svému synu jméno Emmanuel, t. j. „S námi Bůh“. Bylo to jméno tehdy neobvyklé a vyslovovalo božství Mesiášovo.

⁴⁶² „pahýl“, „kořen“ Jeseův = rod Davidův.

⁴⁶³ Duch Hospodinův, který se snášel na vynikající muže, jako byl Gedeon, Jefte, Samson, Saul, David, Šalomouna jiní proroci, tento duch Hospodinův spočine trvale na Emmanuelovi v nejhojnější míře. Náplň duchaBožího vyslovena je tu výčtem sedmi vlastností a sedmi dary toho ducha. V sedmí pojmu rozčleněn tu podrobněpojmem „moudrosti“ starozákonné. – Počátek, základ její jest bázeň Boží.

⁴⁶⁴ Jako roucho člověka provází, zdobí, rozlišuje od jiných, tak bude zdobit Emmanuela-krále – spravedlnost a věrnost. Jako bojovníkovi opasek, podkasávající jeho šat, pomáhá k vítězství, tak povede Emmanuela – spravedlnost a věrnost.

⁴⁶⁵ Nádoba taková bývá zahozena a zůstává povržena – tak i Jechoniáš.

Země, země, země,⁴⁶⁶ slyš řeč Hospodinovu! Toto praví Hospodin: Napiš o tomto muži: „**Muž bez dětí, jemuž za dnů jeho dobře se nevedlo. Nebot' nebude z potomstva jeho nikdo, kdo by seděl na trůně Davidově, a panoval ještě nad Judou.**“

MT 1,1-18

Rodokmen Ježíše Krista,⁴⁶⁷ syna Davidova, syna Abrahamova. Abraham zplodil Izáka, Izák zplodil Jakuba, Jakub zplodil Judu a jeho bratry. Juda zplodil Faresa a Zaru z Tamary, Fares zplodil Esrona, Esron zplodil Arama, Aram zplodil Aminabada, Aminabad zplodil Naasona, Naason zplodil Salmona, Salmon zplodil Booza z Rahaby, Booz zplodil Obeda z Rut, Obed zplodil Jessea, Jesse zplodil krále Davida. David král zplodil Šalomouna z té, která byla manželkou Uriášovou, Šalomoun zplodil Roboama, Roboam zplodil Abiama, Abiam zplodil Asu, Asa zplodil Josafata, Josafat zplodil Jorama, Joram zplodil, Oziáš, Oziáš zplodil Joatama, Joatam zplodil Achaza, Achaz zplodil, Ezechiáš, Ezechiáš zplodil Manassa, Manasses zplodil Amona, Amon zplodil Josiáše, Josiáš zplodil Jechoniáše a jeho bratry za babylonského stěhování.⁴⁶⁸ A po babylonském stěhování zplodil Jechoniáš Salatiela, Salatiel zplodil Zorobabela, Zorobabel zplodil Abiuda, Abiud zplodil Eliakima, Eliakim zplodil Azora, Azor zplodil Sadoka, Sadok zplodil Achima, Achim zplodil Eliuda, Eliud zplodil Eleazara, Eleazar zplodil Matana, Matan zplodil Jakuba, Jakub pak zplodil Josefa, muže Marie,⁴⁶⁹ a z ní se narodil Ježíš, jenž slove Kristus. Všech tedy rodů od Abrahama až po Davida bylo čtrnáct; od Davida až do babylonského stěhování (také) čtrnáct rodů a od babylonského stěhování až do Krista (rovněž) čtrnáct rodů. Početí a narození Ježíše Krista. Kristovo narození se stalo takto: Když jeho matka Maria byla zasnoubena Josefovi, ukázalo se, že jest, ještě dříve než se sešli, v požehnaném stavu z Ducha svatého.⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ Trojím opakováním „země“ naznačena závažnost toho, co má slyšet.

⁴⁶⁷ Srv. L 3,23-38. Rodokmenem Ježíše Krista ukázal evangelista pro tehdejší rodilé Židy zcela přesvědčivě, že Kristus pochází skutečně podle Božího zaslíbení z potomstva Abrahamova (srv. Gen 12,3) a z rodu Davidova (2Kr 7,13-16). Slovo „zplodil“ neznamena tu vždy přímé zplození (otec-syn), nýbrž je často bráno v širším významu, takže „syn“ znamená zde, jako častěji jinde v Písmě sv., potomka vůbec (syna, vnuka, pravnuka).

⁴⁶⁸ Stěhování se tu rozumí odvádění Židů do babylonského zajetí, které se událo ve třech sobě blízkých obdobích (roku 605, 598, 587 př. Kr.).

⁴⁶⁹ Josefa nazývá sv. Matouš mužem Panny Marie, ježto s ní po dle vůle Boží uzavřel řádné manželství. V manželství však oba zachovali ustavičné panictví. Josef sice nebyl přirozený otec Ježíšův, poněvadž Ježíš Kristus byl počat nadpřirozeným způsobem z Ducha svatého; proto nepraví evangelista, že Josef „zplodil“, nýbrž jen podotýká, že byl mužem Marie. Poněvadž však mezi Josefem a Pannou Marií bylo uzavřeno řádné manželství patřilo dítě Ježíš manželským právem také sv. Josefovi, který byl otcem jen podle zákona.

⁴⁷⁰ „Dříve než se sešli“, to jest dříve, než s ní Josef uzavřel manželství a než ji veřejně uvedl do svého domu. Židé uzavírali sňatek několik měsíců, ba mnohdy i po roku po zasnoubení. V té době, kdy byla Panna Maria ještě snoubenkou Josefovu, dostala onu radostnou andělskou zvěst, že bude matkou Vykupitelovou. Josef upozoroval, že jeho snoubenka je v požehnaném stavu, a poněvadž si to nemohl nijak vysvětlit a nechtěl ji vydat veřejně pohaně, hodlal ji tajně ze snubního závazku propustit. Josef se tu nazývá „muž její“, poněvadž u Židů byl pokládán snoubenec už za muže se všemi právy a povinnostmi manželskými. Panna Maria zajisté viděla Josefov nepokoj a neklid, ale sama mu z veliké pokory nesdělila ono hluboké tajemství vtělení Syna Božího a doufala, že Bůh sám ve vhodný okamžik poučí Josefa o nadpřirozeném početí Ježíše Krista.

Mt 10,2-4

Jména pak dvanácti apoštolů jsou⁴⁷¹ tato: První Šimon, jenž slove Petr, a jeho bratr Ondřej; **Jakub, syn Zebedeův, a jeho bratr Jan**; Filip a Bartoloměj; Tomáš a celník Matouš; **Jakub, syn Alfeův, a Tadeáš; Šimon Horlivec** a Jidáš Iškariotský,⁴⁷² jenž ho zradil.

Mt 12,46-50

Když ještě mluvil k zástupům, hle, **matka a jeho bratři stáli venku**, žádající si s ním mluvit. I řekl mu kdosi: „Hle, tvá matka a tvoji bratři⁴⁷³ stojí venku a žádají si s tebou mluvit.“ On pak odpověděl tomu, který mu to řekl, takto: „Kdo je má matka a kdo jsou moji bratři?“ A ukázal rukou na své učedníky a řekl: „Hle, má matka a moji bratři! Neboť kdo plní vůli Otce mého, jenž je v nebesích, ten je mi bratrem i sestrou i matkou.“⁴⁷⁴

Mt 13,55

„Copak to není syn tesařův? Copak se nejmenuje jeho matka Marie a jeho bratři⁴⁷⁵ Jakub a Josef a Šimon a Juda? A což nežijí jeho sestry všechny mezi námi?“

Mt 20,20-23

Tu přistoupila k němu matka synů Zebedeových⁴⁷⁶ se svými syny, a klanějíc se mu, prosila ho o něco. On jí řekl: „Co chceš?“ **Dí jemu: „Řekni, ať tito dva moji synové sedí v tvém království jeden po tvé pravici a druhý po tvé levici!“ Ale Ježíš odpověděl: „Nevíte, oč prosíte. Můžete pít kalich⁴⁷⁷, který já budu pítí?“ Odpovídají mu: „Můžeme.“ Dí jim: „Můj kalich sice pítí budete, avšak abyste seděli po mé pravici nebo po mé levici, není mou věcí dáti [vám], nýbrž je to pro ty, pro které to připravil můj Otec.“**

⁴⁷¹ Srv. Mar 3, 13-19; Luk 6, 12-16; Skut 1, 13. - „Jakub, syn Zebedeův“, se nazývá také Jakub Starší, poněvadž se stal dříve učedníkem Páně než druhý téhož jména (Jakub, syn Alfeův). „Šimon Horlivec“, nazvaný tak asi pro svou horlivost o zákon Boží.

⁴⁷² Jidáš Iškariotský byl syn Šimona z Kariotu v Judsku. Ostatní apoštolé byli z Galileje.

⁴⁷³ „Bratři Páně“ nebyli skuteční bratři Páně, nýbrž jeho příbuzní. Již v Starém Zákoně se slovem „bratr“ označoval nejen rodný bratr, nýbrž i jiný příbuzný a známý. Abraham nazval Lota svým bratrem, ač byl jeho strýcem (srv. Gn 13,8; 14,14 a jj) Židé pokládali všechny členy svého národa za jednu velikou rodinu, kde všichni byli bratry a sestrami. Jména tak zvaných „bratři Páně“ jsou: Jakub apoštol, Juda apoštol, Josef a Šimon (srv. Mt 13,55; Mk 6,3). Otcem Jakuba – a tím i jeho tři bratři – jmenuje Nový Zákon Alfea (Kleofáše; srv. Mt 10,3; Mk 3,18; Lk 6,15); matka jejich Marie se nazývá „sestrou“ (to jest příbuznou) Panny Marie (J 15,40). Srv. Mt 27, 56; Mk 15,40.47 s Mt 13, 55; Mk 6,3; J 19,25. Totéž platí i o „sestrách Páně“; jimi třeba rozumět příbuzné Páně.

⁴⁷⁴ Kristus neprojevuje svými slovy neúctu k své matce, nýbrž jen prohlašuje, že v jeho vykupitelském poslání a plnění vůle nebeského Otce nerozhodují příbuzenské svazky, nýbrž pravá víra. poslušnost a láska, které tvoří z věřících jednu velikou duchovní rodinu. Poněvadž však matka Páně plnila dokonale vůli Boží, je zahrnuta i v této duchovní rodině na prvním místě.

⁴⁷⁵ O zde zmíněných „bratřích“ a „sestrách Páně“ viz výše 12,46-47 v poznámce.

⁴⁷⁶ Synové Zebedeovi jsou apoštolé Jakub Starší a Jan. Také oni si představovali mesiášské království na světském základě a Mesiáše jako pozemského krále (srv. výše 16, 20. 21. 22); a proto ústy své matky Salome žádají o přední místa v onom království.

⁴⁷⁷ Výrazu „kalich“ se užívá často v Písmě svatém obrazně o utrpení (viz níže 26, 39; Mar 10, 38).

MT 22,41-46

Když pak byli farizeové pohromadě, otázal se jich Ježíš: „**Co soudíte vy o Mesiáši? Cí je syn?**“ **Praví mu: „Davidův.“ Řekl jim: „Jak to, že ho David nazývá v Duchu⁴⁷⁸ Pánem, když praví: 'Řekl Hospodin mému Pánu: Sed' po mé pravici, dokud nedám tvé nepřátele za podnož tvým nohám.'** Jestliže ho tedy nazývá David svým Pánem, jak může být jeho synem?“⁴⁷⁹ **A nikdo mu nemohl odpovědět ani slova, a od toho dne se již nikdo neosmělil se ho na něco otázat.**

MT 23,34-35

Proto, hle, posílám k vám proroky a mudrce a učitele. Některé z nich zabijete a ukřížujete a některé z nich budete bičovat v svých synagogách a pronásledovat z města do města, aby přišla na vás veškerá spravedlivá krev, vylitá na zemi od krve spravedlivého Abela až do krve **Zachariáše, syna Barachiášova,**⁴⁸⁰ kterého jste zabili mezi chrámem a oltářem.

MT 27,55-56

Bylo pak tam také mnoho žen, které tomu z povzdálí přihlížely. Ty už z Galileje doprovázely Ježíše a posluhovaly mu. **Mezi nimi byla Maria Magdalena a Maria, matka Jakubova a Josefova, a matka synů Zebedeových.**

MK 2,14

A když šel kolem,⁴⁸¹ spatřil **Leviho, syna Alfeova,**⁴⁸² seděti u celnice. I dí mu: „Pojď za mnou!“ On vstal a šel za ním.

MK 3,16-19

Ustanovil: Šimona, jemuž dal jméno Petr; **Jakuba, syna Zebedeova, a Jana, bratra Jakubova – jimž dal jméno Boanerges, to jest synové hromu – Ondřeje, Filipa, Bartoloměje, Matouše, Tomáše, Jakuba, syna Alfeova, Tadeáše, Šimona Horlivce a Jidáše Iškariotského, jenž ho zradil.**

MK 3,31-35

Tu přišli jeho matka a bratři; stojíce venku, dali ho zavolat, neboť zástup seděl okolo něho. I řekli mu: „Hle, tvá matka a tvoji bratři jsou venku a hledají tě.“ Odpověděl jim: „Kdo je má matka a moji bratři?“ A rozhlédl se na ty, kteří seděli okolo něho, a pravil: „Hle, má matka a moji bratři! Neboť kdo plní vůli Boží, ten je mi bratrem i sestrou i matkou!“

MK 6,3

„Copak to není tesař, syn Marie a bratr Jakubův a Josefův a Judův a Šimův? A copak nebydlí také jeho sestry zde u nás?“

⁴⁷⁸ V Duchu", to jest vnuknutím Ducha svatého.

⁴⁷⁹ Kristus tu pádně vyvrací jejich odpověď, neboť otec přece nenazývá svého syna (potomka) svým pánem.

⁴⁸⁰ Že se tu jmenuje Zachariáš synem Barachiášovým, ač byl synem Jojadovým, je zaviněno pravděpodobně omylem opisovatelů.

⁴⁸¹ „A když šel kolem", totiž kolem celnice.

⁴⁸² Levi, syn Alfeův, jest apoštol Matouš (srv. Mat 9, 9-13).

Mk 12,37

A když Ježíš učil v chrámě, pravil: „**Jak to, že praví zákoníci, že Mesiáš je syn Davidův? Vždyť David sám** praví v Duchu svatém: 'Řekl Hospodin mému Pánu: Sed' po mé pravici, dokud nedám tvé nepřátele za podnož tvým nohám!' David tedy sám **jej nazývá Pánem; jak může být jeho synem?**“ Četný zástup rád ho poslouchal.

Mk 13,37

A když Ježíš učil v chrámě, pravil: „**Jak to, že praví zákoníci, že Mesiáš je syn Davidův? Vždyť David sám** praví v Duchu svatém: 'Řekl Hospodin mému Pánu: Sed' po mé pravici, dokud nedám tvé nepřátele za podnož tvým nohám!' David tedy sám **jej nazývá Pánem; jak může být jeho synem?**“ Četný zástup rád ho poslouchal.

Mk 15,39-40.47

Setník pak, který stál naproti němu a viděl, že tak [zvolav] vypustil duši, pravil: „Skutečně, tento člověk byl Syn Boží!“ **Byly tam i ženy, které se zpozvdálí dívaly; mezi nimi** byla Maria Magdalena a **Maria, matka Jakuba Mladšího a Josefa, a Salome...** Maria Magdalena a **Maria, matka Josefova, se dívaly, kde je položen.**

L 1,5-80

Za panování Heroda, krále judského, žil jeden **kněz jménem Zachariáš, z kněžské třídy Abiášovy. Jeho manželka pocházela z rodu Aronova a nazývala se Alžběta.** Oba žili spravedlivě před Bohem a plnili všechny příkazy a předpisy Páně bezúhonně. Byli však bez dětí, neboť Alžběta byla neplodná a oba byli již v pokročilém věku.

Když jednou konal podle pořádku své třídy kněžskou službu před Bohem, připadlo na něho losem podle obyčeje kněžského úřadu vejít do chrámu Páně a obětovat kadidlo.⁴⁸³ Všechnen lid se v hodině kadidlové oběti modlil venku.

I zjevil se mu po pravé straně kadidlového oltáře anděl Páně. Když jej Zachariáš spatřil, ulekl se a bázeň se ho zmocnila. **Anděl mu však řekl:** „Neboj se, Zachariáši, neboť tvá modlitba⁴⁸⁴ je vyslyšena; **Alžběta, tvá manželka, porodí ti syna a dáš mu jméno Jan.** I budeš se radovat a plesat a mnozí se budou radovat z jeho narození. Neboť on bude veliký před Pánem, víno a jiný opojný nápoj nebude pít a již v mateřském lůně bude naplněn Duchem svatým; a mnohé z izraelských synů obrátí k Pánu, jejich Bohu. On půjde před ním v duchu a moci Eliášově,⁴⁸⁵ aby obrátil srdce otců k dětem a nevěřící ke smýšlení spravedlivých, aby připravil Pánu lid ochotný. I řekl Zachariáš andělovi: Po čem to poznám? Já jsem přece stár a moje manželka je v pokročilém věku. Anděl mu odpověděl: Já jsem Gabriel, který stojím před Bohem, a jsem poslán, abych mluvil k tobě a tuto radostnou zprávu ti zvěstoval. Poněvadž jsi však mým slovům, která se splní svým časem, neuvěřil, budeš němý a nebudeš moci mluvit až do dne, kdy se to stane.“

⁴⁸³ Bylo zvykem, že bylo losem určeno denně, který kněz má obětovat ráno a večer v chrámě kadidlo.

⁴⁸⁴ Vyslyšena byla jeho modlitba o brzký příchod Mesiášův, kterou při oběti pronášel jménem svým i jménem celého svého národa. Tím, že mu oznámil anděl narození syna, který má být předchůdcem Páně, byla zároveň vyslyšena i jeho dávná modlitba, aby se mu narodil syn.

⁴⁸⁵ „v duchu a moci Eliášově“, tj. vystoupí se stejnou rozhodností a odvahou proti hříchům a bude vybízet se stejným zápalem k pokání a ctnostnému životu, jak to činil v Starém Zákoně prorok Eliáš.

Lid očekával Zachariáše a divil se, že tak dlouho prodlévá v chrámě.⁴⁸⁶ Když vyšel, nemohl k nim promluvit. I poznali, že měl v chrámě nějaké vidění.⁴⁸⁷ Dával jim posušky znamení a zůstal němý.

Když se skončily dny jeho služby, odešel domů. Po oněch dnech počala jeho manželka Alžběta. I skrývala se po pět měsíců a pravila: „Tak mi učinil Pán: Milostivě sňal ze mne v těchto dnech mou pohanu před lidmi.“⁴⁸⁸

Šestého měsíce potom **poslal Bůh anděla Gabriela do galilejského města jménem Nazaret k panně, zasnoubené muži jménem Josef, z rodu Davidova. A jméno té panny bylo Maria.**⁴⁸⁹

Když k ní anděl vešel, řekl: „Zdráva buď, milosti plná! Pán s tebou!⁴⁹⁰ [Požehnaná tys meziženami!“ Když to uslyšela], ulekla se nad jeho řeč a přemýšlela, co znamená tento pozdrav. I řekl jí anděl: „Neboj se, Maria, neboť jsi našla milost u Boha! **Hle, počneš v svém lůně a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš. Ten bude veliký a bude Synem Nejvyššího.**⁴⁹¹ **Pán Bůh mu dá trůn Davida, jeho otce, a bude kralovat nad potomstvem Jakubovým na věky; a jeho království bude bez konce.**“ I řekla Maria k andělu: „Jak se to stane, vždyť muže nepoznávám?“⁴⁹² Odpověděl jí anděl: „**Duch svatý sestoupí na tebe a moc Nejvyššího tě zastíní. Proto také to Svaté, co se [z tebe] narodí, bude Syn Boží. A hle, Alžběta, tvá příbuzná, i ona počala syna vsvém stáří** a ta, která je pokládána za neplodnou, je nyní již v šestém měsíci. Neboť u Boha není nic nemožné.“ Tu odvětila Maria: „Aj, já služebnice Páně, staniž se mi podle slova tvého!“ A odešel od ní anděl.

V oněch dnech se vydala Maria na cestu a šla spěšně na hory doměsta Judova.⁴⁹³ A když vešla do domu Zachariášova, pozdravila Alžbětu. Jakmile Alžběta uslyšela Mariin pozdrav, zaplesalo dítě v jejím lůně⁴⁹⁴ a Alžběta byla naplněna Duchem svatým. I zvolala hlasitě: „Požehnaná tys mezi ženami a požehnaný plod života tvého! A odkud mi to, že matka Pána mého přichází ke mně? Neboť hle, jak zazněl hlas

⁴⁸⁶ Zachariáš konal obět v svatyni, kam byl ostatním věřícím přístup zakázán. Ti se shromažďovali k obětem a pobožnostemna chrámovém nádvoří. Kněžím nebylo dovoleno zdržovati se v chrámě déle, než bylo pro vykonání předepsané oběti potřeba; proto se lid venku divil, když se Zachariáš zdržel v chrámě déle než obvykle. – Jerusalemský chrám měl předsíň, svatyni a velesvatyni jako kdysi stánek boží na poušti, ovšem v rozměrech značně větších. Okolo chrámu bylo dvojí nádvoří:vnitřní, menší, jen pro věřící, zevní, 300 m šířky a 588 m délky, přístupné i pohanům. Kolem nádvoří bylo se čtyř stran 30 m široké podloubí.

⁴⁸⁷ Že se mu dostalo zjevení, poznali věřící z výrazu jeho tváře, která dávala najevo úžas i radost.

⁴⁸⁸ Chtěla v samotě poděkovat za velikou milost, neboť neplodnost ženy byla na Východě, zvláště pak u Židů, pokládána za pohanu a za trest Boží.

⁴⁸⁹ P. Maria nebydlela ještě se sv. Josefem (srv. Mt 1, 18-19).

⁴⁹⁰ Anděl ji tak pozdravil se zřetelem k ojedinelým milostem, kterých se jí dostalo: byla uchráněna prvotního hříchu, stala se matkou Mesiáše a nade všechny ženy byla vyznamenána neporušitelností panenskou a důstojností mateřskou zároveň. Jako taková byla v nejužším spojení s Bohem.

⁴⁹¹ „bude“, doslovně (hebraismus) „bude se nazývat“.

⁴⁹² P. Maria nevyslovila těmi slovy nevěru nebo pochybnost o pravdivosti andělského pozdravu, nýbrž, jsouc rozhodnuta zachovat ustavičné panenství, tázala se pokorně jen po způsobu, jak se to stane. Anděl jí prohlásil, že se její mateřství stane přímým působením Ducha svatého.

⁴⁹³ Podle starého podání byla to osada Ain Karim, asi dvě hodiny cesty na jihozápad od Jerusalema. Jak byla P. Maria příbuzná s Alžbětou, Písmo sv. nepraví. P. Maria šla své příbuzné blahopřát a sdělit s ní svou radost, že ona se stala matkou očekávaného Mesiáše světa, a mimo to šla jí i posloužit.

⁴⁹⁴ „zaplesalo dítě v jejím lůně“, tj. dítě bylo v tom okamžiku uvědoměno o přítomnosti Mesiášově a přitom zbaveno dědičného hříchu. A nějakým pohybem v mateřském lůně dalo svou radost nad tím najevo. Počet byl Jan Křt. v lůně matčině s dědičným hříchem, ale narodil se bez něho. Proto slaví Církev svátek Janova narození (24. června). Jinak slaví u světců den jejich smrti, kdy se narodili pro nebe.

tvého pozdravu do mých uší, zaplesalo radostí dítko v mém lůně. Blahoslavená, která jsi uvěřila,⁴⁹⁵ neboť se naplní to, co ti předpověděl Pán.“ I řekla Maria:

„Velebí⁴⁹⁶ má duše Pána a zaplesal můj duch v Bohu, mém Spasiteli, poněvadž shlédl na svou pokornou služebnici. Neboť hle, od této chvíle budou mě blahoslavít všechna pokolení, ježto mi velikou milost prokázal Ten, jenž je Mocný a jehož jméno je svaté.⁴⁹⁷ Jeho milosrdenství (trvá) od pokolení do pokolení pro ty, kteří se ho bojí. Divy učinil svou mocí.⁴⁹⁸ Rozptýlil ty, kteří pyšně smýšlejí v svém srdci; sesadil mocné z trůnu a povýšil ponížené; lačné nasýtil dobrými věcmi a bohaté propustil s prázdnou. Ujal se Izraele,⁴⁹⁹ svého služebníka, jsa pamětliv svého milosrdenství – jak je slíbil našim otcům – k Abrahamovi a jeho potomstvu na věky.“ Maria zůstala u ní asi tři měsíce; potom se navrátila domů.

Alžbětě se pak naplnila doba k porodu; i porodila syna. Její sousedé a příbuzní uslyšeli, že Pán jí prokázal veliké milosrdenství; i radovali se s ní. Osmého dne přišli dítě obřezat a chtěli je nazvat podle jména jeho otce Zachariáš.⁵⁰⁰ Ale jeho matka pravila: „Ne tak, ale bude se nazývat Jan.“ I řekli jí: „Vždyť není nikoho v tvém příbuzenstvu, kdo by se tím jménem nazýval.“ I pokynuli jeho otci, jak chce, aby se (dítě) jmenovalo. Onpožádal o tabulku a napsal na ni slova: „Jan je jeho jméno.“ I podivili se všichni. V tom okamžiku se mu otevřela ústa i jazyk a mluvil a velebil Boha.

I zmocnila se hrůza všech jeho sousedů a po všech judských horách se rozšiřovala zvěst ovšem těchto událostech. Všichni, kteří (o tom) slyšeli, přemýšleli (o tom) v svém srdci a pravili: „Co asi z tohoto dítěte bude? Neboť ruka Páně byla s ním.“

Zachariáš, jeho otec, byl naplněn Duchem svatým a prorokoval: „Požehnán⁵⁰¹ (budiž) Pán, Bůh izraelský, ježto milostivě vykoupil svůj lid a vzbudil nám mocného Spasitele⁵⁰² v potomstvu Davida,⁵⁰³ svého služebníka, jak mluvil ústy svých svatých proroků, kteří jsou od počátku: O vysvobození od nepřátel našich a z moci všech, kteří nás nenávidí, aby prokázal milosrdenství našim otcům a rozpomenul se na svou svatou úmluvu, na přísahu, kterou přísahal Abrahamovi, našemu otci, že nám dopřeje,⁵⁰⁴ abychom jemu po vysvobození z moci svých nepřátel beze strachu sloužili svatě a spravedlivě před ním po celý svůj život. A ty, dítě, budeš prorokem Nejvyššího, neboť půjdeš před Pánem připravovat mu cesty, abys poučil lid o spáse, (přinášející) odpuštění jejich hříchů z velkého milosrdenství našeho Boha, pro něž milostivě shlédl na nás Vycházející z výsosti,⁵⁰⁵ aby osvětlil⁵⁰⁶ ty, kteří jsou ve tmě a ve stínu smrti,

⁴⁹⁵ Podle řeckého znění a starších rukopisů Vulgáty: „Blahoslavená, která uvěřila ...“

⁴⁹⁶ Tímto chvalo zpěvem, který se podle prvního slova ve Vulgátě nazývá Magnificat, velebí P. Maria nejdříve veliké milosti, jichž se dostalo jí samé, celému lidstvu a konečně izraelskému národu.

⁴⁹⁷ „jehož jméno je svaté“ (hebraismus) = který je svatý.

⁴⁹⁸ „svou mocí“, doslovně „svým ramenem“ (antropomorfismus).

⁴⁹⁹ „Ujal se Izraele“, tj. pomáhal v minulosti Izraelskému národu, a zvláště nyní se ho ujímá, když sesílá Mesiáše, aby tím ukázal, že je pamětliv všech svých zaslíbení daných svému národu, počínaje patriarchou Abrahamem.

⁵⁰⁰ Při obřízce se dávalo dítěti jméno jako u nás při sv. křtu.

⁵⁰¹ Chvalo zpěv Zachariášův, zvaný podle prvního slova ve Vulgátě Benedictus, je projevem diků za poslání Mesiáše a radostí nad vznešeným úkolem syna Zachariášova, který se stal předchůdcem Mesiášovým.

⁵⁰² „... Doslovně: že vyzvedl nám roh spásy“; „roh“ je tu jako obraz síly a moci; roh spásy = moc spásy = mocná spása = mocný Spasitel.

⁵⁰³ Že se Mesiáš narodí z potomstva Davidova, bylo mnohokrát a na mnoha místech v Starém Zákoně předpověděno (srv. 2Kr 7,12-16; Iz 9,6; 11,1-5; 55,3-4; Jer 23,5; 33,15; Ez 34,23; Oz 3,3; Am 9,11; Mi 5,2).

⁵⁰⁴ Úmluvu, kterou kdysi uzavřel Bůh s Abrahamem, zpečetil Bůh sám ještě přísahou (srv. Gen 22,16).

⁵⁰⁵ „Vycházející z výsosti“ = Mesiáš. Mesiáš přichází na svět jako duchovní slunce z nebe („z výsosti“). Již v Starém Zákoně označuje Izaiáš (9, 1-2) budoucího Mesiáše jako vycházející světlo a Kristus sám se nazval „světlem světa“.

aby řídil naše kroky na cestu pokoje.“ Hoch pak rostl a sílil duchem. I žil na poušti až do dne, kdy veřejně vystoupil před izraelským lidem.

L 2,48-49

Jakmile jej spatřili, podivili se.⁵⁰⁷ **I řekla mu jeho matka: „Synu, proč jsi nám to učinil? Hle, tvůj otec⁵⁰⁸ a já s bolestí jsme tě hledali!“ I řekl jim: „Proč jste mě hledali? Nevěděli jste, že já musím být v tom, co je Otce mého?“**

L 3,23-38

Domnívali se o něm, že je syn Josefův;⁵⁰⁹ ten byl syn Heliův, ten Matatův, ten Leviův, ten Melchův, ten Jannův, ten Josefův, ten Matatiášův, ten Amosův, ten Nahumův, ten Esliův, ten Nageův, ten Maatův, ten Matatiášův, ten Semejův, ten Josefův, ten Judův, ten Joananův, ten Resův, ten Zorobabelův, ten Salatielův, ten Neriův, ten Melchiův, ten Addiův, ten Kosamův, ten Elmadamův, ten Herův, ten Jesusův, ten Eliezerův, ten Jorimův, ten Matatův, ten Leviův, ten Simeonův, ten Judův, ten Josefův, ten Jonášův, ten Eliakimův, ten Meleův, ten Mennův, ten Matatův, ten Nathanův, ten Davidův, ten Jesseův, ten Obedův, ten Boozův, ten Salmonův, ten Naassonův, ten Aminadabův, ten Aramův, ten Ezronův, ten Faresův, ten Judův, ten Jakubův, ten Izákův, ten Abrahamův, ten Thareův, ten Nachorův, ten Sarugův, ten Ragauův, ten Falegův, ten Heberův, ten Saleův, ten Kainanův, ten Arfaxadův, ten Semův, ten Noemův, ten Lamechův, ten Metusalemův, ten Henochův, ten Jaredův, ten Malaleelův, ten Kainanův, ten Enosův, ten Setův, ten Adamův, ten (pochází) od Boha.

L 5,27-28

Potom vyšel a spatřil celníka jménem **Levi** seděti u celnice. I řekl mu: „Pojď za mnou!“ On vstal, opustil všechno a šel za ním.

⁵⁰⁶ „aby osvětlil“, tj. svým učením a svou milostí ty, „kteří jsou ve tmě a ve stínu smrti“, tj. v bludu a v mravním úpadku. Zpráva o tomto soupisu Kviriniově je v mimobiblických pramenech jen velmi kusá. Evangelista se ani nezmiňuje o roku, kdy se narodil Ježíš Kristus. Tolik je dnes už bezpečně jisto, že rok narození Kristova byl několik let před počátkem naší éry. Zakladatel letopočtu dnes všeobecně rozšířeného byl Dionysius Exiguus (zemř. 556) a ten položil rok narození Páně omylem o 5-9 let dříve. V novější době počíná převládat názor, že se Ježíš Kristus narodil 7 let před počátkem naší éry. Kromě tohoto sčítání znal sv. Lukáš ještě druhé (Sk 5,37), které se konalo za téhož Kvirinia okolo r. 6 po Kr. – „dosvého města“, odkud pocházeli jejich předkové. P. Maria a sv. Josef pocházeli z královského rodu Davidova. David se narodil v Betlémě (odtud „město Davidovo“). Z Nazareta do Jerusalema je přes 120 km, odtud ještě asi 7 km do Betléma (hebrejsky Bettlehem = dům chleba; dnešní Bet Lahm).

⁵⁰⁷ „podivili se“ (Panna Maria a Josef), když mimo nadání uviděli Ježíše seděti uprostřed zákoníků, kteří s dychtivostí naslouchali moudrým slovům a odpovědím dvanáctiletého hochy.

⁵⁰⁸ Sv. Josef byl jen Ježíšovým pěstounem, otcem byl jen podle zákona, poněvadž se Ježíš narodil v době, kdy mezi P. Marií a sv. Josefem bylo uzavřeno řádné manželství (viz Mat 1, 16).

⁵⁰⁹ Rodokmen se liší od Mt 1,1-17. Lukáš uvádí předky řadou vzestupnou. Matouš řadou sestupnou. Od Abrahama k Davidovi Jsou v obou rodokmenech též jména, ale dále pokračuje Matouš skrze Šalomouna, Lukáš skrze Nathana, staršího syna Davidova (v této části je shoda jen ve dvou jménech, v Salatielovi a Zorobabelovi). Podle Matouše se nazýval otec Josefův Jakub, podle Lukáše Heli. Pravděpodobně je přijatelný výklad (poprvé jej podal Julius Africanus), že Heli a Jakub byli synové téže matky, ale jiných otců. Heli zemřel bezdětný, a proto si Jakub podle zákona o levirátním manželství (viz Mt 22,24) vzal vdovu po něm a zrozený syn Josef byl sice přirozeně syn Jakubův, ale podle onoho zákona byl pokládán za syna Heliova. Podává tedy Matouš rodokmen Josefův podle předků přirozených, Lukáš podle předků zákonitých.

L 6,13-16

Když se rozednilo, zavolal k sobě své učedníky a vyvolil z nich dvanáct a nazval je apoštoly: Šimona, jemuž dal jméno Petr, a Ondřeje, jeho bratra; **Jakuba a Jana**, Filipa a Bartoloměje, Matouše a Tomáše, **Jakuba, syna Alfeova, a Šimona příjmením „Horlivec“**, a Judu, bratra Jakubova, a Jidáše Iškariotského, který se stal zrádcem.

L 8,19-21

Přišli pak k němu jeho matka a bratři, ale pro zástup se nemohli k němu dostat. I oznámili mu: „Tvá matka a tvoji bratři stojí venku a chtějí tě vidět.“ Ale On jim odpověděl: „Má matka a moji bratři jsou ti, kteří slovo Boží slyší a plní.“

L 20,44

Řekl pak jim: „Jak mohou říkat, že Mesiáš je syn Davidův? Vždyť David sám praví v knize žalmů: 'Řekl Hospodin mému Pánu: Sed' po mé pravici, dokud nedám tvé nepřátele za podnož tvým nohám!' David tedy nazývá ho Pánem; i jak může být jeho synem?“

L 24,18

A jeden z nich jménem Kleofáš mu odpověděl: „Ty jsi jediný cizinec v Jerusalemě, že nevíš o těch věcech, které se tam vtěchto dnech staly?“

J 1,1-18

Na počátku⁵¹⁰ bylo Slovo⁵¹¹ a Slovo bylo u Boha a Bůh bylo to Slovo. To bylo na počátku u Boha. Všechno povstalo Slovem, a bez něho nepovstalo nic (z toho), co povstalo. V něm byl život,⁵¹² a ten Život byl světlem lidí. A Světlo ve tmě svítí, a tma je nepojala.⁵¹³ Vystoupil jeden muž od Boha poslaný; jeho jméno bylo Jan. Ten přišel na svědectví, aby vydal svědectví o Světle, aby všichni uvěřili skrze něho. On nebyl Světlem, jen svědectví měl vydat o Světle.⁵¹⁴ Bylo však pravé Světlo,⁵¹⁵ jež osvětluje každého člověka přicházejícího na tento svět. Na světě byl,⁵¹⁶ a svět povstal

⁵¹⁰ Sv. Jan nazývá druhou božskou osobu Slovo (řecky Logos). Toto pojmenování má své odůvodnění už v starozákonních knihách (srv. Pŕ 8,22-36; Sir 24,5-19). Jméno se sice objevuje také v řecké filosofii (u Platona, Filona a pak ugnostiků), která Logem nazývá světový rozum, ale obsahem se podstatně liší od Loga u sv. Jana. Evangelista ukazuje vsvém úvodu poměr Slova (Loga) k Bohu Otci; toto Slovo je posláno na svět k spáse lidí; oslavení Slova a blahodárné účinky jeho vtělení ukončují úvod k evangeliu.

⁵¹¹ Slovo = Ježíš Kristus trvá od věčnosti jako osoba od Boha Otce odlišná („bylo u Boha“) a s ním soupodstatná („Bůh bylo Slovo“), tj. téže božské podstaty.

⁵¹² Slovo je zdrojem a udržovatelem veškerého přirozeného i nadpřirozeného života.

⁵¹³ To Slovo svítilo i po prvním hříchu padlému lidstvu („ve tmě“) světlem přirozeného mravního zákona a zvláště pak nadpřirozeným zjevením, kterého se dostalo především izraelskému národu. Ale padlé lidstvo toto věčné Světlo nepojalo, tj. většina jich nepřijala nabízené světlo pravdy, a odklonem od pravé víry klesalo lidstvo víc a více do bludů a nemravností.

⁵¹⁴ Starozákonní proroci svědčili stále o Světle tím, že o něm mluvili v svých proroctvích, a poslední prorok, sv. Jan Kř. ukázal už prstem na vtělené Slovo, na Ježíše Krista, a veřejně o něm dosvědčil, že ono Slovo je zaslíbený Mesiáš lidstva.

⁵¹⁵ Sv. Jan Křtitel, kterého mnozí pokládali za Mesiáše, za ono Světlo, byl jen světelným paprskem, připravujícím lidská srdce na pravé Světlo, Ježíše Krista.

⁵¹⁶ Zde vztahuje svatopisec slova už přímo na Ježíše Krista, proto píše: „Na světě byl ...“ Ono Slovo bylo na světě už před svým vtělením, poněvadž je věčné a soupodstatné s Bohem Otcem, ale svět je nepoznal a za Světlo světa neuznal.

skrze něj, ale svět ho nepoznal. Do vlastního⁵¹⁷ přišel, a vlastní ho nepřijali. Všem pak, kteří ho přijali, dal moc stát se dítkami Božími, těm (totiž), kteří věří ve jméno jeho,⁵¹⁸ kteří se zrodili nikoli z krve, ani z vůle těla, ani z vůle muže, nýbrž z Boha. **A Slovo se stalo Tělem a přebývalo mezi námi.**⁵¹⁹ A viděli jsme jeho slávu, slávu jako Jednorozeného od Otce, plného milosti a pravdy. Jan vydával svědectví o něm a volal: „To je ten, o němž jsem pravil: Ten, který po mně přijde, je přede mnou, neboť byl dříve než já.“⁵²⁰ Z jeho plnosti jsme všichni obdrželi, a to milost na milost.⁵²¹ Zákon byl dán skrze Mojžíše, milost a pravda přišla skrze Ježíše Krista. Boha nikdo nikdy neviděl; jednorozený Syn, jenž je v lůně Otcově, ten to zjevil.⁵²²

J 2,12

Potom se odebral do Kafarna, **On i jeho matka a jeho bratři**⁵²³ a učedníci, a zůstali tam několik dní.

J 7,2-6

Byla pak blízko židovská slavnost, svátek stánků. **I řekli mu jeho bratři: „Odeber se odtud a jdi do Judska,** aby také tvoji učedníci⁵²⁴ viděli tvé skutky, které konáš, vždyť nikdo nečiní nic skrytě, chce-li býti veřejně uznán. Činíš-li takové věci, zjev se světu!“ – **Nevěřili totiž v něho ani jeho bratři.**⁵²⁵ – Ježíš jim tedy řekl: „Můj čas ještě nepřišel; ale váš čas je vždycky tu.“

J 19,25-27

Stály pak u kříže Ježíšova jeho matka a sestra matky jeho, Maria, manželka Kleofášova,⁵²⁶ a Maria Magdalena. Když Ježíš uzřel matku a toho učedníka, kterého

⁵¹⁷ „do vlastního“, tj. k izraelskému národu, který stál ve zvláštní ochraně a péči Boží a který se často v Starém Zákoně nazýval vlastnictvím Božím.

⁵¹⁸ Všichni bez rozdílu, ať židé nebo pohani, kteří Mesiáše vírou přijali, byli křtem přijati za dítky Boží. – „ve jméno jeho“ (hebraismus) = v něho.

⁵¹⁹ Ježíš Kristus se vtělil, tj. stal se pro nás člověkem, aby nás svou smrtí vykoupil a na věky spasil. Přebýval mezi námi viditelně na zemi 33 let. „A viděli jsme jeho slávu“, tj. sv. Jan evangelista, ostatní apoštolé a učedníci, kteří na vlastní oči viděli tolik zázraků; vždyť jimi se projevila zřejmě velebnost a všemohoucnost, která je Ježíši Kristu vlastní jako jednorozenému Synu Božímu, téže podstaty s Otcem.

⁵²⁰ Na potvrzení slávy vtěleného Slova uvádí sv. Jan, že Ježíš „byl dříve než já“, tj. Ježíš Kristus jest od věčnosti.

⁵²¹ K svědectví Jana Kř. připojuje evangelista ze zkušenosti ještě své svědectví vlastní i jiných věřících, kteří přijali už tolik milostí od Ježíše Krista.

⁵²² Evangelista chce nejpravděpodobněji dát najevo, že tuto hlubokou pravdu vtělení Ježíše Krista čerpal z přímého zjevení věčného Slova, které jako soupodstatné s Bohem Otcem mohlo jediné tu pravdu zjevit. – Podle řeckého znění: „Boha nikdo nikdy neviděl; Jednorozený, který je Bůh ...“

⁵²³ „jeho bratři“, t. j. jeho příbuzní.

⁵²⁴ „tvoji učedníci“, tj. ti, které Kristus získal za svého působení v Jerusalemě.

⁵²⁵ Oni „bratři“ Ježíšovi neměli pravé víry, neboť čekali také na pozemské království, v němž získají výhodná místa, a proto pokládali za nerozumné, aby se Ježíš zdržoval tak dlouho v nenáviděné Galileji, když se mohl podle jejich mínění objevit okázale v Jerusalemě jako Mesiáš. K tomu byla nyní vhodná příležitost, poněvadž bylo právě před svátky stánků, jichž se zúčastnilo obyčejně mnoho lidu. Svátky stánků se světily na podzim na památku, že Izraelité bydleli po východu z Egypta na poušti pod stany. Svátky trvaly sedm dní a židé bydleli v ony dny pod širým nebem v zahradě, na ulici nebo narovných střeších svých domů, a to ve stáncích z listnatých větví; odtud se říkalo těm svátkům také „Pod zelenou“.

⁵²⁶ Slovo „sestra“ znamená tu „příbuzná“. Podle svědectví Hegesippova z druhého století byl Kleofáš bratrem sv. Josefa.

miloval, jak tu stojí, řekl své matce: „Ženo, hle, syn tvůj!“ Potom řekl tomu učedníkovi: „Hle, matka tvá!“ Od té chvíle přijal ji ten učedník k sobě.

SK 1,13-14

A když (tam) vešli, vystoupili do hořejší síně, kde se zdržovali.⁵²⁷ Byli to: Petr a **Jan, Jakub** a Ondřej, Filip a Tomáš, Bartoloměj a Matouš, **Jakub, syn Alfeův, a Šimon Horlivec a Juda**, bratr Jakubův. Ti všichni dleli svorně na modlitbě se ženami a s Marií, matkou Ježíšovou, i s jeho bratry.

Ř 9,1-5

Pravdu mluvím v Kristu, nelžu, a spolu se mnou vydává svědectví v Duchu svatém moje svědomí, že mám velký zármutek a bez ustání bolest v mém srdci.⁵²⁸ Přál bych si⁵²⁹ věru, abych já sám byl zavržen Kristem pro své bratry, kteří jsou podle těla mými příbuznými. **Vždyť to jsou Izraelité**, jim patří přijetí za syny, sláva, úmluva, dání zákona, bohoslužba i zaslíbení; jejich jsou otcové **a z nich je podle těla Kristus**. Ten je nade všechno, Bůh velebený na věky. Amen.⁵³⁰

1K 9,5

Nemáme právo s sebou brát ženu křesťanskou jak i ostatní apoštolé, i bratří Páně i Petr?⁵³¹

GAL 1,18-19

Potom po třech letech jsem přišel do Jerusalema, abych osobně poznal Petra, a pobyl jsem u něho patnáct dní. **Jiného však z apoštolů jsem neviděl, leda Jakuba, bratra Páně.**⁵³²

⁵²⁷ Podle Vulgáty: „A když vstoupili do večeřadla, vystoupili tam, kde se zdržovali.“ Vrátili se tedy do večeřadla, kde konal Kristus Pán poslední večeři.

⁵²⁸ Sv. Pavel vyjadřuje veliký zármutek a bolest „svých bratří“ (židovských soukmenovců), poněvadž tak málo jich přijímá evangelium. Projevuje proto upřímnou touhu po jejich spáse. Uznává také velké přednosti a výsady svého národa. – „v Kristu“, jsa s ním úzce spojen milostí Boží a jako jeho apoštol. – „v Duchu svatém“, poněvadž on mě posvěcuje a vede.

⁵²⁹ „Přál bych si“, kdyby to bylo možné. Další řečeno s nadsázkou (srv. Ga 3,13; 2K 5,21). – „pro své bratry“, tj. pro bývalé souvěrce, židy.

⁵³⁰ „Izraelité“, synové (potomci) Izraelovi (Jakubovi); to byl nejčestnější název potomstva Jakubova (Gen 32,28). – „přijetí za syny“, neboť oni jediní byli v Starém Zákoně zvláštní přízní Boží vyvoleni za syny Boží, za národ Bohu zvláště milý (srv. Ex 4,22-23; Dt 14,1-2; 32,6). – „sláva“, tj. obláček ve velesvatyni, označující Boží přítomnost (Ex 40,34; 3Kr 8,10-11; Ž 25,8). – „úmluva“, tj. úmluva, kterou uzavřel Bůh s národem na hoře Sinaj (Lv 26,42). – „dání zákona“ mojžíšského. – „bohoslužba“ starozákonní. – „zaslíbení“ mesiášská daná patriarchům („otcům“: Abrahamovi, Izákovi a Jakubovi). Největší výsadou izraelského národa bylo, že z něho vzešel Vykupitel světa, pravý Bůh („Bůh velebený na věky“) a pravý člověk („podle těla“, tj. podle své lidské přirozenosti).

⁵³¹ Pavel, pravý apoštol Kristův, má jak ostatní apoštolé právo: a) na hmotné zaopatření od těch, jimž hlásal evangelium (srv. L 10,7); b) na obsluhu křesťanskou ženou, c) na osvobození od tělesné výdělečné práce, aby se mohl cele věnovat apoštolské činnosti. Ale svého práva Pavel nepoužil.

⁵³² „po třech letech“ od Pavlova obrácení. Bylo to nejspíše r. 39. – „abych osobně poznal Petra“ (v textu je „Kéfas“, aramejské jméno apoštolovo; srv. J 1,42). – „Jakuba“ Mladšího, syna Alfeova, „bratra (tj. příbuzného) Páně“.

1TIM 1,3-4

Při svém odchodu do Makedonie prosil jsem tě, abys zůstal v Efesu, **abys jistým lidem zakázal** učit jinému učení a **zabývat se** bájemi a **nekonečnými rodokmeny**.⁵³³ Takové věci vedou spíše k hádkám než k Božímu řádu spásy (založené) ve víře.

⁵³³ Židé za doby Pavlovy se zabývali se zvláštní oblibou vypočítáváním rodokmenů svého původu. To bývalo mezi nimi mnohdy příčinou různých hádek. – „k Božímu řádu spásy“ (podle Vulgáty „ke vzdělání Božímu“), tj. neprospívají Církvi, jsou pro další rozvoj Církve (= k dalšímu budování domu Božího) neúčinné.

Církevní tradice

HEGESIPPUS

*Jakub zvaný bratr Pána zemřel mučednickou smrtí*⁵³⁴

Pavel se odvolal k císaři a byl Festem poslán do Říma. Poněvadž **Židé**, kteří připravili Pavlovi tolik úkladů, byli ve své naději zklamáni, **obrátili svou zlobu proti bratru Pána Jakubovi**, kterému apoštolové svěřili biskupský stolec v Jeruzalémě. Podnikli proti němu toto: Přivedli jej mezi sebe a žádali přede vším lidem, aby se zřekl víry v Krista. Jakub však proti všemu očekávání pevným hlasem a zcela upřímně, než jak si mysleli, přede všemi zcela otevřeně vyznal, že náš Spasitel a Pán Ježíš je Božím Synem. Nesnesli svědectví muže, který pro svůj přísný mravní život a svou úctu Bohu za svého života prokazovanou, byl považován za spravedlivého, a usmrtili jej. Příležitost k tomu dala okolnost, že tu nebyl žádný zemský správce. V té době právě zemřel v Judeji Festus a provincie byla bez vedoucí hlavy. Druh a způsob smrti nám vylíčil Klement (Alexandrijský).⁵³⁵ Jakuba svrhli z věže chrámu a byl ubit klackem. Velmi podrobně nás zpravuje o Jakobově osudu **Hegesippus**,⁵³⁶ který stojí velmi blízko apoštolské době. **V 5. knize svých Pamětihodností (*Hypomneumata*) vypráví toto: „Správu církve spolu s apoštoly dostal Jakub, bratr Pána, který od Kristovy doby až po naši dobu kvůli odlišení od mnoha jiných Jakubů byl nazýván Spravedlivým.** Od narození byl již svatý. Nepil víno ani opojné nápoje. Rovněž nejedl maso ze živočichů. Nůžky se nedotkly nikdy jeho vlasů, nemazal se olejem ani se nekoupal. Jedině jemu bylo dovoleno vstoupit do velesvatyně. Nenosil vlněný, nýbrž jen lněný šat. Do chrámu chodil sám a bylo možno jej tam nalézt, jak klečí a prosí Pána o odpuštění pro lid. Jeho kolena dostala tvrdou kůži, jako malí velbloudi. **Kvůli své mimořádné spravedlnosti byl nazýván Spravedlivý a Obdivuhodný (*Dikaios kai Óblias*),** jak dosvědčují o něm proroci. Někteří ze sedmi v židovském národě existujících sekt, o nichž jsem psal dříve v Pamětihodnostech, se jej tázali, co je to za dveře Krista. On řekl, že je to Spasitel sám. Někteří uvěřili, že Ježíš je Mesiáš. Uvedené sekty však nevěřily ani ve zmrtvýchvstání, ani že přijde někdo, který každému odplatí podle jeho skutků. Všichni však, kteří věřili, uvěřili prostřednictvím bratra Pána, Jakuba. Poněvadž i nyní mnoho představených národa uvěřilo, povstal mezi Židy a zákoníky a farizeji neklid. Říkali, že celý národ bude v nebezpečí, budou-li Ježíše očekávat jako Krista. Přišli tedy k Jakubovi a povídali: Prosíme tě, zadrž lid, který považuje Ježíše za Krista (*Pomazaného*); prosíme tě, vysvětli všem, kteří přijdou k slavení velikonoce, za koho mají Ježíše správně považovat. Všichni ti věříme a dosvědčujeme se vším lidem, že jsi spravedlivý a neděláš rozdíl mezi osobami. Přemluv lidi, aby co se týče Krista, se nemýlili. Jako my důvěřuje ti všechen lid. Postav se na cimbuří chrámu, aby tě bylo vidět a tvá slova aby všichni slyšeli. Poněvadž byly velikonoce, sešlo se tu mnoho Židů i pohanů. Uvedení zákoníci a farizeové postavili Jakuba na cimbuří chrámu a volali: Spravedlivý, kterému všichni věříme! Lid dělá chybu, když jde za Ježíšem, tím ukřižovaným. Pouč nás, co je to za Ježíšovy dveře! Jakub odpověděl velmi hlasitě: Ptáte se na Ježíše, Syna člověka?

⁵³⁴ EUSEBIUS PAMPHILI, [Novák, J. J., trans.]: *Církevní dějiny*, Praha: Česká katolická Charita, 1988, (II, 25), str. 37-39.

⁵³⁵ Klement Alexandrijský († před r. 215). Možno jej nazvat prvním křesťanským učencem. Nebyl dobře seznámen jen s Písmem sv. a tehdejší křesťanskou literaturou, nýbrž, jak dokazují citáty, s více než 300 rozličnými světskými literáty.

⁵³⁶ Hegesippos – snad židovského původu, znalý syrštiny přišel za papeže Aniceta (asi 154-66) do Říma. Účelem jeho cesty bylo poznat nefalšovanou tradici apoštolského učení.

Sedí v nebi po pravici velké síly a jednou přijde v nebeských oblacích. Tímto Jakubovým svědectvím bylo mnoho lidí posíleno ve svém přesvědčení a velebili Ježíše slovy: Hosana, synu Davidovu. Tu si zákoníci a farizeové řekli mezi sebou: Udělali jsme chybu, když jsme Ježíši připravili takové svědectví. Vystupme nahoru a shodme jej, aby lidé dostali strach a nevěřili mu. A začali hlasitě volat: Spravedlivý se mýlil. Splnili tak to, co je napsáno u Izaiáše: *Odstraňme Spravedlivého, poněvadž je nám obtížný, tím budou požívat plody svých skutků.*⁵³⁷ Vystoupili nahoru, svrhli Spravedlivého a řekli si: Ukamenujme Spravedlivého Jakuba. A počali jej kamenovat, poněvadž po shoení nebyl ještě mrtvý. Jakub se ještě obrátil a na kolenou prosil: *Pane, Bože Otče, prosím tě, odpusť jim, neboť nevědí, co činí.*⁵³⁸ Když jej kamenovali, zvolal jeden z kněží, synů Rechabových, syna Rechabima, o kterém se zmiňuje již prorok Jeremiáš,⁵³⁹ a řekl: *Přestaňte! Co to děláte! Spravedlivý se za vás modlí.* Tu vzal jeden z nich, valchář, dřevo, kterým ždímal látku, a udeřil jím Spravedlivého do hlavy. Tak zemřel Jakub mučednickou smrtí. Pohřbili ho na témže místě v blízkosti chrámu a ještě dnes možno spatřit u chrámu jeho náhrobek. Pro Židy i pohany byl pravdivým svědkem, že Ježíš je Kristus. Brzy na to následovalo Vespasianovo obležení. “ Toto vypráví Hegesippos v souladu s Klementem.

Jakub byl pro svou spravedlivost tak obdivován a vážen, že i rozumní Židé věřili, že on byl příčinou, proč tak brzy po jeho mučednické smrti následovalo obležení Jerusaléma. Toto si sami zavinili kvůli tomu, čeho se na něm dopustili. Aspoň Josef nic nenamítá proti tomuto tvrzení, když říká: *Toto se stalo Židům jako trest za spravedlivého Jakuba, bratra Ježíšova zvaného Kristus, poněvadž Židé usmrtili spravedlivého.* Tyž historik o Jakubově smrti vypráví v 20. knize svých Starozitností: „Když se císař dozvěděl o Festově smrti, poslal za správce země do Judeje Albina. Mladší Ananus, o jehož povýšení na velekněze jsme se zmínili, byl odvážný, ale pošetilý. Mimo to patřil k sektě saduceů, kteří, jak jsme dříve poznamenali, soudili tvrději než všichni jiní Židé. Ananus věřil, když Festus zemřel a Albinus ještě nenastoupil, že je to příznivá příležitost pro jeho plán. Svolal tedy soudní dvůr, postavil před něj bratra Pomazaného Ježíše jménem Jakuba spolu s jinými, které obžaloval z porušení zákona a nechal je odsoudit ke kamenování. Avšak všichni, kteří platili mezi občany města za velmi umírněné a horlivě oddané zákonu, byli tím velmi pohoršeni. Poslali proto tajně ke králi posly s prosbou, aby nedovolil Ananovi splnit příkaz. Nic takového prý se před tím nestalo. Někteří z nich šli také naproti Albinovi, který přicházel z Alexandrie a připomínali mu, že Ananus neměl bez jeho výslovného povolení svolávat soud. Albinus velmi rozhněván napsal Ananovi dopis, kde mu hrozil patřičným testem. Král Agrippa jej proto sesadil z velekněžské hodnosti, kterou zastával 10 měsíců, a přenesl ji na Ježíše, syna Damnaia.“⁵⁴⁰

Jakubův list⁵⁴¹

Toto jsou zprávy o Jakubovi. Od něho má být první z tzv. katolických listů. Je však třeba podotknout, že tento list je považován za nepravý. Aspoň ne mnoho ze starých spisovatelů se o něm zmiňovalo, stejně tak jako o tzv. listu Judově, který je také jedním z tzv. katolických listů. Přece však víme, že tyto spolu s ostatními listy jsou předčítány ve většině církví.

⁵³⁷ Iz 3,10.

⁵³⁸ Srov. Lk 23,34.

⁵³⁹ Jr 35,1-11.

⁵⁴⁰ Antiquit. 20, 9.

⁵⁴¹ EUSEBIUS PAMPHILI, [Novák, J. J., trans.]: *Církevní dějiny*, Praha: Česká katolická Charita, 1988, (III, 11), str. 39.

*Po jakubovi řídil jerusalémskou církev Symeon*⁵⁴²

Po Jakubově mučednické smrti a brzy na to po dobytí Jeruzaléma se prý tehdy sešli ještě žijící apoštolové a učedníci Pána spolu s tělesnými příbuznými Pána i z nich totiž byli tehdy ještě naživu – se všech stran a radili se, kdo by byl hoděn stát se Jakubovým nástupcem. **Všichni jednomyslně uznali Symeona, syna Kleofáše, o kterém se zmiňuje evangelium, že byl Vykupitelovým příbuzným, za hodna tamního biskupského stolce. Kleofáš má být podle Hegesippa Josefovým bratrem.**

JULIUS AFRICANUS

*O rozdílném podání kristova rodokmenu u evangelistů*⁵⁴³

Evangelisté Matouš a Lukáš nám uvádějí Kristův rodokmen rozličným způsobem a mnozí věří, že je tu skutečný rozpor. Ježto nyní všichni věřící – pravda z neznalosti – se namáhají najít vysvětlení těchto míst, proto i my chceme uvést k nám došlou zprávu, kterou nám krátce před tím zmíněný Africanus v dopise Aristidovi⁵⁴⁴ podává o souhlasu rodokmenu v evangeliích. Vyvrací tím důkladně mínění jiných násilně a na omylu spočívající. Uvádí tradici, jak ji sám slyšel přesně těmito slovy: „Jména pokolení byla v Izraeli počítána buď podle přirozeného původu (kata fysin) nebo podle původu ze zákona (kata nomon). Podle přirozeného původu jestliže se (otci) narodil vlastní syn; podle původu ze zákona, jestliže někdo přijal rodinné jméno bezdětného zemřelého bratra. – Poněvadž tu nebyla zcela určitá naděje na zmrtvýchvstání, vytvářeli si budoucí příslibení jistým druhem smrtelného z mrtvých vstání, aby tak nezaniklo jméno zemřelého. – V rodokmenu jsou uvedeni i ti, kteří měli přirozeného otce, i ti, kteří se narodili jiným rodičům a byli adoptováni. Je tu tedy zmínka jak o těch, kteří byli skutečnými otci, tak o těch, kteří byli jakoby otci. Nemýlí se tedy evangelia, když jedny počítají podle přirozeného původu a druhé podle původu ze zákona. Rody, které odvozují svůj původ od Šalamouna a Nathana, byly vzájemně promíšeny jednak tím, že přijaly jméno toho, který zemřel bez dětí, jednak tím, že uzavřeli druhé manželství a z toho se narodily děti. Tudíž možno právem považovat děti jednoho otce i za děti druhého otce, totiž za děti nepravého i přirozeného otce. Tímto způsobem obě evangelia, i když uvádějí obě linie, přece jen se ve své zprávě dostávají oklikou k Josefovi, a sice obě skutečně pravdivě. Že je správné, co jsem řekl, objasním to na obou rodokmenech.

Jestliže se počítá pokolení od Davida k Šalamounovi, podle Matouše jako třetího od konce shledáme Mathanta, který zplodil Josefova otce Jakuba. Počítáš-li stejným způsobem od Davidova syna Nathana, shledáš podle Lukáše na třetím místě od konce Melcha, jehož syn Heli je Josefovým otcem. Lukáš totiž říká: *Josef byl synem Heli a ten Melchův.*⁵⁴⁵ Ježto nyní je náš pohled zaměřen na Josefa, musíme vysvětlit, proč uvádějí jako jeho otce Jakuba, který svůj původ odvozuje od Šalamouna, i Heliho, který odvozuje svůj původ od Nathana; dále proč jejich otcové Mathat a Melchi, ač různého rodu, jsou přece uváděni jako dědové Josefa.

⁵⁴² EUSEBIUS PAMPHILI, [Novák, J. J., trans.]: *Církevní dějiny*, Praha: Česká katolická Charita, 1988, (III, 11), str. 48.

⁵⁴³ Podání křesťanského historika a cestovatele Sexta Julia Africana známe pouze od Eusebia, přebíráme Novákův překlad: EUSEBIUS PAMPHILI, [Novák, J. J., trans.]: *Církevní dějiny*, Praha: Česká katolická Charita, 1988, (I, 7), str. 17-19.

⁵⁴⁴ Filozof Aristides, autor apologie určené Hadrianovi (117-138), pocházel z Athén. (poznámka převzata od Nováka)

⁵⁴⁵ Lk 3,23 ve skutečnosti říká: „Je syn Josefův; ten byl syn Heliův, ten Matatův.“

Mathat a Melchi si vzali tutéž ženu a měli s ní děti. Měla tedy s oběma děti. Zákon totiž nezakazoval, aby rozvodem či smrtí muže se po druhé vdala. Z Esthy – tak se podle tradice jmenovala – zplodil Mathat, který odvozoval svůj původ od Šalamouna, napřed Jakuba. A když Mathat zemřel, oženil se s ní Melchi který svůj původ odvozoval od Nathana sice z téhož kmene, avšak z jiného rodu, a obdržel od ní syna Heliho. Tím shledáváme Jakuba a Heliho, ač rozdílného původu jako bratry narozené z téže matky. Jeden z nich, když jeho bratr Heli zemřel bezdětný, vzal si jeho ženu za manželku a zplodil s ní Josefa jako třetí dítě. Byl jeho přirozeným synem. Proto stojí psáno: *Jakub zplodil Josefa*.⁵⁴⁶ Podle zákona byl však synem Heliho poněvadž jej zplodil jeho bratr Jakub. V důsledku toho evangelista Matouš říká: *Jakub zplodil Josefa* a evangelista Lukáš, který postupuje od dětí k rodičům, říká: *Domnívali se, že Ježíš je syn Josefův – toto výslovně uvádí – a ten Heliův a ten zase Melchův*,⁵⁴⁷ což nelze považovat za nesprávné. Vždyť původ ze zákona nemohl být jasněji vyjádřen. V tomto rodokmenu, kde mluví o Božím Synu po linii vzestupné až k Adamovi, zamlčuje slovo: *zplodil*.

Toto tvrzení není v žádném případě nedokazatelné nebo lehkomyšlně vykonstruované. Tělesní příbuzní Spasitele – ať už se chtěli chlubit svým původem či jen prostě sdělovali skutečnost – nám toto také ústně předali. Idumejští lupiči přepadli palestinské město Ascalon a odvedli z Apollonova pohanského chrámu vybudovaném na městské zdi, Antipatra, syna jistého chrámového služebníka Heroda a ostatní kořisti jako zajatce. Kněz za svého syna nemohl zaplatit výkupné. Proto Antipater byl vychován podle zvyku Idumejců. Později se sprátelil s židovským veleknězem Hyrkanem. Hyrkan jej záhy poslal jako vyslance k Pompeiovi, který Hyrkanovi vrátil zcela svobodně moc okleštěnou jeho bratrem Aristobulem. Antipater obdržel úřad prokurátora Palestiny. Byl však ze závidy usmrcen. Po něm nastoupil jeho syn Herodes, kterému později z rozhodnutí Augusta a Antonia bylo přiznáno panství nad Židy. Jeho synové Herodes a ostatní se stali tetrarchy. Toto všechno souhlasí s historickými knihami řeckými. Až do tehdejší doby se nacházely v archívech rodokmeny hebrejských rodin i těch, kteří odvozovali svůj původ z proselytů, jako od amonity Achora a maobitky Ruth, stejně jako těch, kteří s nimi vytáhli z Egypta a svatbami se s nimi smísili. To tam bylo zaznamenáno. Ježto nyní Herodes věděl, že není v žádném příbuzenském vztahu s izraelským národem, a vědom si svého nízkého původu, spálil tyto písemné záznamy rodokmenů. Tímto způsobem věřil, že jej budou považovat za narozeného z urozeného rodu, poněvadž nikdo neměl možnost již odvozoval svůj původ od patriarchů či od proselytů nebo od tak zvaných cizinců, kteří se smísili s Izraelity podle záznamu ve veřejných listinách. Jen málo jich bylo, kteří měli své soukromé záznamy, když si buď jména zapamatovali, nebo si obstarali opisy a mohli se chlubit, že pro své potomky zachránili vznešený původ. K těm náleželi dříve zmínění, kteří v souvislosti s rodem Pána byli zvaní *příbuzní Pána*. Byli roztroušeni z židovských krajů Nazareta a Cochaby do ostatního světa a uváděli uvedené rodokmeny podle svých deníků tak věrně, jak jen mohli.“

Ať je tomu jakkoli, aspoň podle mého a každého rozumného názoru nemohl nikdo nalézt lepší vysvětlení. I když se to nedá doložit, nechť nám také ve vysvětlení postačí, poněvadž lepší a správnější nejsme schopni podat. Jistě v každém případě říká evangelium pravdu.

Na konci tohoto listu Aristidovi uvádí Africanus ještě toto: „**Mathan který pocházel od Šalamouna, zplodil Jakuba. Když Mathan zemřel, zplodil Melchi, kte-**

⁵⁴⁶ Mt 1,16.

⁵⁴⁷ Srov. Lk 3,23.

rý pocházel od Nathana, z téže ženy Heliho. Heli a Jakub byli podle toho bratří, poněvadž se narodili z jedné a téže matky. Poněvadž Heli zemřel bezdětný, vzbudil mu Jakub potomka, když zplodil Josefa. Tento Josef podle přirozeného původu byl synem Jakuba a podle zákona synem Heliho. Tak byl Josef synem obou.“ Potud Africanus.

Z výkladu rodokmenu Josefova vysvítá také, že Maria spolu s ním pochází z téhož kmene. Podle Mojžíšova zákona nebylo totiž dovoleno směřovat se s jinými kmeny. Aby rodinné dědictví nepřecházelo z jednoho kmene, bylo přikázáno uzavírat manželství v rámci téhož kmene. Tolik o tom.

PROTOEVANGELIUM JAKUBOVO

[Narození Marie,⁵⁴⁸ svaté Boží rodičky a přeslavné matky Ježíše Krista]⁵⁴⁹

I. V Dějinách dvanácti izraelských kmenů⁵⁵⁰ byl Joachim, velmi bohatý člověk – odevzdával Pánu dvojnásobné dary⁵⁵¹ a říkal: „To co mám navíc, připadne všemu lidu, a co slouží k mému očistění, připadne Pánu, aby se nade mnou slitoval.“

Přišel veliký den Páně⁵⁵² a synové Izraele přinášeli své dary. Proti němu se však postavil Rúben:⁵⁵³ „Nemáš právo jako první odevzdat své dary,“ řekl, „protože z tebe nevzešlo Izraeli semeno.“

Joachim se velmi zarmoutil a obrátil se k záznamům o dvanácti kmenech Božího lidu a řekl: „Chci se podívat, jestli jsem sám, z koho nevzešlo Izraeli semeno.“ Hledal a zjistil, že všichni spravedliví⁵⁵⁴ dali vzejít v Izraeli svému semeni, a vzpomněl si na praotce Abrahama, jak mu na sklonku jeho dní dal Bůh syna Izáka.

Joachim se velmi zarmoutil a neukázal se před svou ženou, nýbrž odešel do pustiny a tam tábořil a postil se čtyřicet dní a čtyřicet nocí.⁵⁵⁵ „Nedotknu se jídla ani pití,“ říkal si, „dokud se mi neukáže⁵⁵⁶ Pán, můj Bůh, a jídlem i pitím mi bude modlitba.“

II. Jeho žena Anna⁵⁵⁷ prožívala dvojí smutek a ronila dvojí slzy: „Musím naříkat nad tím, že jsem ovdověla,“ říkala, „a naříkat nad tím, že nemám děti.“

A přišel veliký den Páně⁵⁵⁸ a její služka Judith⁵⁵⁹ řekla: „Jak dlouho se budeš v duši trápit? Vždyť přišel veliký den Páně a nesmíš být smutná. Vezmi si tuhle stuhu do vlasů,⁵⁶⁰ kterou mi dala dozorkyně v dílně. Já si ji vzít nemůžu, protože jsem služka a ta stuha je jako pro královnu.“

⁵⁴⁸ *NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY, I, NEZNÁMÁ EVANGELIA*, Praha: Vyšehrad, 2001, str. 255-269

⁵⁴⁹ Titul podle rukopisu E. Ve znění titulu jsou ovšem mezi jednotlivými rukopisy podstatné rozdíly, které neuvádíme.

⁵⁵⁰ Fiktivní literární odkaz, který má vyprávění dodat stylistický ráz věrohodnosti a autentičnosti.

⁵⁵¹ Originál (s výjimkou rkp. F) mluví prostě o darech; je však zřejmé, že jde o daň jeruzalémskému chrámu podle ustanovení Ex 30, 13-16.

⁵⁵² Originál neobratně aplikuje křesťanský termín κυριακή ἡμέρα (*dies dominica*) na židovskou realitu; v židovském prostředí ovšem neexistoval svátek tohoto označení.

⁵⁵³ Jméno přímo v tomto znění v rkp. Není, převládá podoba *Rubim* s pravopisnými variantami Ῥουβείμ, Ρουβίμ, Ρουβήμ, doloženo i Ῥουβήλ.

⁵⁵⁴ Biblický termín pro označení těch, kdo dodržují Boží zákon; v rkp. A „všichni svatí“.

⁵⁵⁵ Mk 1,12 (Mt 4,2; L 4,2), podobně často ve SZ pro symbolické určení dlouhého období.

⁵⁵⁶ Narážka na L 1,78.

⁵⁵⁷ Jméno Mariiny matky je spolu s řadou dalších detailů přejato z analogického příběhu 1S 1,2-19 (ČEP: Chana, K: Anna).

⁵⁵⁸ Viz pozn. 9.

⁵⁵⁹ Podoba jména kolísá mezi variantami: Ῥουδίθ, Ῥουθίθ, Ῥουθίμ, Ῥουθίνη.

⁵⁶⁰ Řec. κεφαλοδέσμιον; může í i o šátek.

„Jdi pryč,“ řekla jí **Anna**, „tohle jsem nikdy nedělala – Pán mě příliš ponížil. Bez-
tak ti ji dal nějaký darebák⁵⁶¹ a tobě jde o to, abys mě zatáhla do svých nemravností!“

„Co bych tě proklínala,“ řekla jí na to Judith, „když už Pán *uzavřel tvůj klín*,⁵⁶²
takže nemůžeš dát Izraeli potomka!“

Anna se velmi zarmoutila. Svlékla si smuteční šaty, umyla si⁵⁶³ hlavu, oblékla si
své šaty svatební a kolem deváté hodiny se vydala na procházku do zahrady. Uviděla
vavříň, usedla pod něj a modlila se k Bohu⁵⁶⁴ těmito slovy: „Bože našich otců, dej mi
své požehnání a vyslyš moji prosbu, tak jako jsi požehnal Sáře a dal jsi jí syna Izáka.“

IV. A vtom stanul opodál Boží posel a řekl jí: „**Anno, Anno!** Pán vyslyšel tvou
prosbu; počneš a porodíš dítě⁵⁶⁵ a bude se o něm mluvit po celém světě.“ „*Jako že je
živ můj Pán a Bůh*,“⁵⁶⁶ řekla **Anna**, „ať už porodím chlapce nebo děvče, *odevzdám
ho Pánu, svému Bohu*,⁵⁶⁷ a bude po celý život sloužit jemu.“

A vtom se objevili dva poslové: „Podívej,“ řekli, „tvůj muž **Joachim** přichází se
svými stády!“ Posel Páně k němu totiž sestoupil a řekl mu: „**Joachime, Joachime!**
Pán Bůh vyslyšel tvou prosbu,⁵⁶⁸ odejdi odsud. Tvá žena **Anna** počne.“⁵⁶⁹

A **Joachim** se vydal na cestu. Zavolal si pastýře: „Přiveďte mi deset beránek bez
poskvrnny a bez vady,“ řekl jim, „budou pro Pána, mého Boha. A přiveďte mi dvanáct
něžných telátek – budou pro kněží a pro radu starších. A sto kozlátek bude pro vše-
chen Boží lid.“

A tak se **Joachim** vydal se svými stády na cestu, a **Anna** stála u brány, a když
uviděla **Joachima**, jak přichází, vyběhla a pověsila se mu kolem krku. „Teď už vím,
že mi Pán Bůh dal své veliké požehnání: byla jsem vdova a už vdova nejsem, byla
jsem bezdětná a počala jsem dítě.“ Tu noc **Joachim** poprvé odpočíval ve svém domě.

V. Na druhý den přinesl **Joachim** své dary do chrámu: „Jestli je mi Bůh naklo-
něn“, říkal si, „ukáže mi to zlatý štítek, který má kněz na čele.“⁵⁷⁰ A **Joachim** ode-
vzdal své dary a pozorně hleděl na zlatý štítek, který měl kněz na čele, když přistou-
pil k oltáři Páně, a nenašel na sobě žádnou vinu. „Teď vím, že mi je Bůh nakloněn,“
řekl **Joachim**, „a že mí odpustil všechna provinění.“ A vyšel z chrámu Páně ospra-
vedlněn a odešel domů.

Pak přišel den jeho ženy **Anny** a ona v devátém měsíci porodila.⁵⁷¹ „Kdo se mi
narodil?“ zeptala se porodní báby. A ona řekla: „Děvče.“ A **Anna** řekla: „*Tento den
povznesl mou duši*.“⁵⁷² A uložila svou dceru.

A když nastal čas, **Anna** se očistila,⁵⁷³ **nakojila dceru a dala jí jméno Maria.**⁵⁷⁴

⁵⁶¹ Řec. πανούργος; zřejmě jízlivá narážka na milence.

⁵⁶² 1S 1,6; originál naturalisticky mluví o děložce (μήτρα).

⁵⁶³ Smysl výrazu ἀπεσμήξατο „setřela, otřela“ není ednoznačný; mohlo by jít i o roztírání vonných
mastí. Ve prospěch významu „očistit“ mluví pasáž JkEv 5,2 s tímž slovesem.

⁵⁶⁴ V originále „k Pánu“ nečekaně pomocí výrazu δεσπότης místo obvyklého κύριος.

⁵⁶⁵ L 1,13; L 1,31; Gn 16,11; Sd 13,3.

⁵⁶⁶ Sd 8,19 aj.

⁵⁶⁷ 1S 1,11

⁵⁶⁸ L 1,13

⁵⁶⁹ Rkp. B „počala“.

⁵⁷⁰ Řec. τὸ πέταλον „lístek, plíšek“, zřejmě s narážkou na „květ z čistého zlata“ na kněžském turbanu
(Ex 28,36nn a Lv 8,9).

⁵⁷¹ V Bodmerově papyru V odlišné časové údaje: „minulo šest měsíců ... a v sedmém měsíci Anna
porodila“.

⁵⁷² Srov. L 1,46.

⁵⁷³ Jde o povinnou rituální očistu rodičky podle ustanovení Lv 12, 1-8.

⁵⁷⁴ Rkp. A s dodatkem „osmého dne“.

VIII. A rodiče odešli plni údivu, vzdávali Pánu Bohu chválu, že se jejich dcera neobrátila zpět. **Maria** rostla v chrámu jako holubice a přijímala potravu z rukou anděla.

Když jí bylo dvanáct let,⁵⁷⁵ konala se porada kněží a ti řekli: „**Maria** dospěla v chrámu Páně do věku dvanácti let. Jak s ní naložíme, aby svatyně Páně nebyla poskvrněna?“ A řekli veleknězi: „Tobě náleží místo u oltáře Páně, běž a modli se za ni, a cokoliv ti Pán řekne, to uděláme.“

„**A velekněz vstal**, vzal na sebe roucho s dvanácti zvonky a **vstoupil do svatyně** svatých a modlil se za ni. Objevil se před ním **anděl Páně a řekl mu: „Zachariáši, běž a svoluj všechny vdovce z lidu, ať si vezmou každý hůl, a ten, na jehož holi se ukáže znamení, ať si ji vezme za ženu.“** I rozešli se hlasatelé po celé judské zemi. Zazněla polnice Páně a oni vyrazili.

IX. I Josef odložil sekyru, aby se k nim připojil. Vydali se společně za veleknězem a vzali si každý hůl. Ten si hůl ode všech vzal, vstoupil do svatyně a modlil se. Když se pomodlil, vzal hole a vrátil jim je, ale znamení se na nich neukázalo. Jako poslední si vzal svou hůl Josef – a v tom z hole vyletěla holubice a vzlétla mu na hlavu.⁵⁷⁶ **Velekněz řekl Josefovi: „Na tebe padl los, aby sis vzal pannu zasvěcenou Pánu a chránil mu ji.**

„**Mám syny,**“ **namítl mu na to Josef, „a jsem starý,**⁵⁷⁷ zatímco ona je ještě dítě – vždyť budu pro smích synům Izraele!“ A velekněz řekl Josefovi: „Boj se Pána, svého Boha a vzpomeň si, jak naložil Bůh s Dátanem, Abíramem a Kórachem, jak se *rozestoupila země a pohltila je*⁵⁷⁸ za to, že odmlouvali. Boj se tedy, aby se teď nestalo totéž tvému domu.“

A Josef dostal strach a vzal si ji, aby ji pro Pána chránil. „Podívej,“ **řekl pak Marii**, „vzal sem si tě z chrámu Páně a teď tě zanechám ve svém domě, půjdu pracovat na své stavby⁵⁷⁹ a pak se k tobě vrátím. Pán tě bude chránit.“

XVII. Přišel pak rozkaz od krále Augusta, aby se všichni zapsali⁵⁸⁰ v judském Betlémě. „**Vezmu syny a půdeme se zapsat,**“ **řekl Josef.** „Ale co s tím děvčetem? Jak ji mám dát zapsat? Jako svou ženu? Vždyť bych se styděl. Nebo jako dceru? Všichni synové Izraele vědí, že to moje dcera není! Ať se v tu chvíli stane, co bude chtít Pán!“

A osedlal osla, posadil ji na něj, jeho syn ho vedl a za nimi šel Josef.⁵⁸¹ Ušli tak asi tři míle, když se **Josef** otočil a viděl, jak je ztrápená. A řekl si: „Asi to dítě, které nosí, jí působí bolest.“ A pak se znovu ohlédl a viděl, že se směje. A řekl jí: „**Maria**, co to má znamenat, že máš chvíli tvář rozesmátou a chvíli ztrápenou?“ A **Maria** řekla Josefovi: „To proto, že vidím dvojí lid: jeden naříká a bije se do prsou, druhý se směje a jásá.“⁵⁸²

⁵⁷⁵ V rkp. Fb: „čtrnáct let“.

⁵⁷⁶ Zkřížení motivu Nu 17,17-24 (rašící hůl Áronova) a Mk 1,10 (holubice).

⁵⁷⁷ Představa, že Josefovi byla svěřena Maria jako velmi starému člověku, je pozdního data, patrně z doby po 4. stol. (*Epiph. Haer.* 73,10) a snaží se čelit představě Josefa jako Mariina fyzického partnera. V důsledku této sekundární představy se potom zpětně chápou Ježíšovi sourozenci zmiňovaní v kan. evg. jako Josefovi děti z předchozího manželství.

⁵⁷⁸ Nu 16,31n.

⁵⁷⁹ Oproti běžné legendární tradici, že Josef byl tesař, se v tomto místě zjevně interpretuje kamenické téktov (Mt 13,55) spíše v původnějším významu „stavitel“.

⁵⁸⁰ L 2,1.

⁵⁸¹ Prostorový nesoulad s následující větou řeší část rukopisů tím, že řadí na poslední místo průvodu Josefova syna Samuela.

⁵⁸² Obecnou narážku na nevěřící a věřící vyhrocují některé apokryfy (PsMt 13,1) adresně proti Židům (kteří zradili Bpoha), na rozdíl od Nežidů (kteří v něj uvěřili). Srv. Též smích Sáry nad Izákem (Gn 18,10-15; 21,6n) a Rebečino proroctví o Ezauovi a Jákobovi (Gn 25,21nn).

Ušli tak půl cesty a Maria říká: „Sundej mě z toho osla. To dítě, co nosím, už mě nenechá jít dál.“ On ji sundal z osla a řekl: „Kam já tě zavedu? Kam mám schovat tu tvou hanbu? Vždyť je tu poušť.“

XXII. *Když Herodes poznal, že ho mágové podvedli, rozzuřil se,*⁵⁸³ poslal vrahy a řekl jim: „Nemluvnata, kterým jsou dva roky nebo méně, zabijete.“ **Když se Maria dozvěděla, že se vraždí nemluvnata,** v hrůze vzala chlapce, zabalila ho do plátna a položila ho kravám do žlabu.⁵⁸⁴

Také Alžběta, když se dozvěděla, že hledají Jana, vzala ho, vydala se do hor a rozhlížela se, kam ho má schovat. Ale nebylo, kam by ho schovala, a **Alžběta** propukla v hlasitý pláč a volala: „Horo Boží, vezmi si matku i s dítětem!“ **Alžběta** totiž nedokázala vystoupat vzhůru.

A v tu chvíli se hora rozestoupila a vzala ji k sobě. A zářilo jim světlo: anděl Páně byl totiž s nimi a chránil je.

XXIII. **Ale Herodes Jana hledal a poslal sluhy k Zachariášovi**⁵⁸⁵ a řekl mu: „Kde jsi ukryl svého syna?“

A on jim řekl: „Jsem služebníkem Božím a sloužím v chrámu Páně. Nevím, kde je můj syn.“

A sluhové odešli a řekli to všechno Herodovi. A Herodes se rozzuřil a řekl: „Jeho syn chce vládnout Izraeli.“ A poslal je za ním zpět se slovy: „Řekni pravdu! Kde je tvůj syn? Ty víš, že tato tvá krev propadla mé moci!“ A sluhové odešli a vzkázali to všechno.

A Zachariáš řekl: „Bůh je mi svědkem,⁵⁸⁶ **že když proliješ mou krev, přijme k sobě Pán mého ducha, protože proliješ krev nevinného na prahu chrámu Páně.**⁵⁸⁷

A za úsvitu⁵⁸⁸ **Zachariáše zabili** a synové Izraele nevěděli, že byl zabit.

TZV. EVANGELIUM PSEUDO-TOMÁŠOVO

XVII. **Pak Josef poslal svého syna Jakuba,**⁵⁸⁹ aby vázal otýpky roští a přinesl je domů, a šel s ním i malý Ježíš.

A jak sbíral Jakub chrástí, kousla ho do ruky zmije.⁵⁹⁰

A když tam ležel na zemi a už umíral, přistoupil k němu Ježíš a foukl na to kousnutí, a v tu chvíli bolest zmizela, zvíře puklo⁵⁹¹ a Jakub byl na místě zdrav.

TZV. EVANGELIUM PSEUDO-MATOUŠOVO

I. **V té době žil v Jeruzalémě muž jménem Joachim z Judova kmene.**⁵⁹² **Byl to pastýř svých ovcí a bál se Boha, neboť byl prostý a dobrý. Nestaral se o nic jiného než o svá stáda, z jejichž výnosu živil všechny, kdo se báli Boha; dva díly**

⁵⁸³ Mt 2,16

⁵⁸⁴ L 2,7 (v kanonické verzi chybí motiv tajného úkrytu).

⁵⁸⁵ Začátek třetí samostatné pasáže v rámci JkEv. Autor obratně vychází z narážky v Mt 23,35 (která přirozeně nesouvisí se Zachariášem jako otcem Janovým) a vkládá do ní mj. lukášovský motiv čekání na velebněze.

⁵⁸⁶ Takto v rkp. B na rozdíl od ostatních rkp. se zněním: „Jsem svědek Boží.“ Rukopisy zjevně odrážejí střídání starší formulace (rkp. B), doložené nejednou v NZ (Ř 1,9 atd.), formulací pozdějšího data, jež sloužila jako křesťanské vyznání.

⁵⁸⁷ Srov. Mt 23,35.

⁵⁸⁸ Rkp. C, Fa nahrazují řec. *περὶ τὸ διάφρασμα* variantním *περὶ τὸ διάφραγμα* „na prahu chrámu“ podle Mt 23,35.

⁵⁸⁹ *NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY, I, NEZNÁMÁ EVANGELIA*, Praha: Vyšehrad, 2001, str. 284

⁵⁹⁰ Srov. s vyprávěním o apoštolu Pavlovi a zmiji na ostrově Malta (Sk 28,1-6).

⁵⁹¹ Podle ArabEv (43) předtím ještě zmije musela vysát jed zpátky.

⁵⁹² *NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY, I, NEZNÁMÁ EVANGELIA*, Praha: Vyšehrad, 2001, str. 290-312

výtěžku své práce věnoval těm, kdo jim sloužili. Rozděloval tedy jehňata, ovce, vlnu a všechny ostatní věci, které mu nalěžely, na tři části: jednu část dával vdovám, sirotkům, cizincům a chudým; druhou část pak těm, kteří ctili Boha; třetí část ponechával pro sebe a pro svůj dům.⁵⁹³

Protože tak jednal, Bůh rozmnožil jeho stáda, takže mu mezi izraelským lidem nebylo rovného. Začal tak jednat od patnáctého roku svého věku. Když mu bylo dvacet let, oženil se s Ísacharovou dcerou Annou ze svého kmene, tj. z Davidova rodu. Ačkoli s ní žil po dvacet let, nedaroval mu syny ani dcery.

II. O svátcích stál Joachim mezi těmi, kdo Pánu přinášeli zápalnou oběť, a připravoval před Božím zrakem své dary. Tu k němu přistopil chrámový písař jménem Rúben a řekl: „Není ti dovoleno stát mezi těmi, kteří obětují Bohu, protože tobě Bůh nepožehnal, aby ti daroval pro národ potomstvo.“ Když pocítil zahanbení uprostřed lidí, odešel s pláčem z Božího chrámu, a nevrátil se do svého domu, ale odešel ke svým ovcím, odvedl s sebou pastýře do hor do vzdálené země, takže po pět měsíců o něm jeho manželka **Anna** nemohla slyšet žádnou zprávu. Když při modlitbě plakala a říkala: „Pane, mocný Bože Izraele, jestliže jsi mně už nedal syny, proč jsi mi vzal i mého muže? Vždyť už minulo pět měsíců, co jsem neviděla svého muže. A nevím, je-li mrtev, abych mu aspoň uspořádala pohřeb.“

„Zatímco velmi plakala na zahradě svého domu a v modlitbě pozvedala oči k Pánu, uviděla vrabčí hnízdo ve větvích vavřínu, nahlas si vzdychla a řekla Pánu: „Pane Bože všemohoucí, ty jsi dal potomstvo všemu stvoření, i zvíři a dobytku, i hadům, irybám, i ptákům, a všichni se radují ze svých potomků, a mě jedinou zbavuješ darů své laskavosti? Ty víš, Pane, že jsem na začátku manželství slíbila, že kdybys mi dal syna nebo dceru, přinesla bych to dítě do tvého svatého chrámu.“

Zatímco tak mluvila, zjevil se jí náhle před očima Boží anděl a pravil: „Neboj se, **Anno**, neboť Bůh má v úmyslu dát ti potomstvo; a co se ti narodí, bude předmětem obdivu po všechny věky až do konce světa.“ A jak to řekl, zmizel jí z očí. **Anna** se chvěla a třásla, že měla takové vidění a slyšela takovou řeč, vešla do ložnice, vrhla se na lůžko jako mrtvá a celý den a celý den i noc setrvala ve velkém strachu na modlitbách.

Potom k sobě zavolala svoji služku a řekla jí: „Vidíš, že jsem opuštěná jako vdova a trapí mě starosti, a tobě se ani nechtělo za mnou přijít? Na to jí ona s reptáním odpovídala takto: „Jestliže Bůh ti nedopřál dítě a vzal ti tvého muže, co mám s tebou dělat já?“ Jak to **Anna** slyšela, plakala ještě víc.

IV. Když se pak dovršilo devět měsíců, **Anna** porodila dceru a dala jí jméno **Maria**. Když jí po třech letech kojení odstavila, vydali se **Joachim** a jeho manželka **Anna** společně do Božího chrámu, přinesli Pánu oběť a odevzdali svou dcerušku **Marii** do společenství dívek, jež ve dne v noci stále chválily Boha. Jakmile jí postavili před Boží chrám, vystoupila tak rychle po patnácti schodech nahorů, že se vůbec neohlédla zpět, ani nehledala rodiče, jak je to u dětí běžné. Všichni nad tou událostí ztrnuli úžasem, takže se divili i sami chrámoví kněží.

VIII. Tu všichni lidé starci blahopřáli slovy: „Dočkal ses štěstí ve svém stáří, že Bůh ukázal, že jsi hoden přijmout **Marii**.“ Když mu pak kněží říkali: „Vezmi si ji, neboť z celého Judova kmene, vyvolil Bůh tebe jediného“, začal se klanět Bohu a v rozpacích prosil: „Jsem starý a mám syny, nač mi dáváte tuhle dívenku?“ Tu mu nejvyšší velekněz **Abiathar** řekl: „Vzpomeň si, **Josefe**, jak **Dátan**, **Abíram** a **Kórach** zahynuli, protože nedbali Boží vůle. Tak se stane i tobě, jestliže zanedbáš to, co ti přikazuje Bůh.“ A **Josef** mu řekl: „Já zanedbám Boží vůli, ale budu jejím strážcem, dokud nebude možné poznat Boží vůli o tom, který z mých synů by ji mohl mít za

⁵⁹³ Srov. Tóbit 1,6-8.

manželku. Dejte jí některé dívky z jejích družek, aby s nimi zatím trávila čas.“ Abiathar mu odpověděl: „Dívky jí ovšem pro útěchu dáme, až přijde stanovený den, abys ji převzal ty; s nikým jiným se totiž nemůže spojit v manželství.

XLI. Z města, které se jmenuje Betlém, odešli do města Kafarnaum, a tam žil Josef s Marií ve svém domě a Ježíš s nimi. Jednoho dne zavolal k sobě Josef svého prvorozeného syna Jakuba a poslal ho do zeleninové zahrádky, aby nasbíral zeleninu na přípravu jídla. Ježíš svého bratra Jakuba následoval do zahrady, což Josef a Maria nevěděli. Zatímco Jakub sbíral zeleninu, náhle vylezla z díry zmiže, uštkla Jakuba do ruky a ten začal křičet hroznou bolestí. Když už umíral, řekl s trpkostí v hlase: „Au, au, strašlivá zmiže mě uštkla do ruky.“ Ježíš, jenž stál naproti, na to trpké zavolání přiběhl k Jakubovi, neudělal nic jiného, než že Jakubovi ruku jenom pofoukal a tak ji zchladil. A hned byl Jakub zdrav, kdežto had mrtev. Josef a Maria nevěděli, co se stalo; přiběhli však kvůli Jakubovu křiku a na Ježíšův rozkaz našli hada už mrtvého a Jakuba při dobrém zdraví.

XLII. Když přicházel Josef ke společnému jídlu se svými syny Jakubem, Josefem, Judou a Šimonem a se dvěma svými dcerami, přicházel s nimi Ježíš a jeho matka Maria se svou sestrou Marií Kleofášovou, kterou Pán a Bůh daroval jejímu otci Kleofášovi a její matce **Anně** za to, že věnovali Pánu Ježíšovu matku Marii. Tato Maria dostala stejné jméno Maria rodičům pro útěchu. Když se sešli, Ježíš je posvětil a požehnal jim a sám jako první začínal jíst a pít. Nikdo z nich se totiž neodvažoval jíst nebo pít, ani usednout ke stolu nebo lámat chléb, dokud on je neposvětil a neudělal to jako první. A i kdyby byl právě pryč, čekali, dokud to neudělal. Když sám chtěl přistoupit ke stolu, přistupoval také Josef, Maria, jeho bratři, Josefovi synové. Tito bratři měli ovšem před očima jeho život jako světlo, pozorovali ho a ctili. A když Ježíš spal, ať ve dne nebo v noci, svítila nad ním svatozář. Ať je chválen a oslavován na věky věků. Amen. Amen.

AKTA PILÁTOVA

II, 3. Starší z Židů odpověděli Ježíšovi:⁵⁹⁴ „Co je naše věc? Za prvé, **že ses narodil ze smilstva,**⁵⁹⁵ za druhé, **že tvoje narození v Betlémě vedlo k vraždění nemluvňátek,**⁵⁹⁶ za třetí, **že tvůj otec Josef a matka Maria uprchli do Egypta, protože nemohli volně žít mezi svým lidem.**“

II, 4. Někteří z okolo stojících Židů, muži řádní, říkali: „My neříkáme, že se narodil ze smilstva, ale víme, že Josef se oženil s Marií, proto se on nenarodil ze smilstva.“ Pilát pak řekl Židům, kteří tvrdili, že byl počat ze smilstva: „Toto vaše tvrzení není pravdivé, protože došlo ke sňatku, jak to říkají i zde vaši soukmenovci.“ **Annáš a Kaifáš** řekli Pilátovi: „Všichni my tady hlasitě voláme a nevěří se nám, že se **narodil ze smilstva**, ti zde jsou proselyté a jeho učedníci.“ Pilát k sobě zavolal Annáše a Kaifáše a řekl jim: „Co znamená proselyté?“ Oni mu odpověděli: „Narodili se jako děti Řeků a nyní se stali Židy.“ Ti, co prohlásili, že se nenarodil ze smilstva, Lazar, Asterios, Antonios, Jákob, Amnés, Zéras, Samuel, Izák, Finees, Krispos, Agrippa, a⁵⁹⁷ Juda, na to odpovídali: „Nenarodili jsme se jako proselyté, ale jsme děti Židů a říkáme pravdu, vždyť jsme byli i na svatbě Josefa a Marie.

⁵⁹⁴ Český text včetně poznámkového aparátu přebírám podle *NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY, I, NEZNÁMÁ EVANGELIA*, Praha: Vyšehrad, 2001, str. 328-329.

⁵⁹⁵ K rabínským textům o Marii viz *AUFHAUSER, J. B.: Antike Jesus-Zeugnisse*, KIT 126, Bonn, 1913, S. 38-50.

⁵⁹⁶ Verze B uvádí 14 000 (rkp. A) nebo 40 000 (rkp. B) zavražděných dětí.

⁵⁹⁷ Rkp. uvádějí různá jména v různém pořadí.

II, 5. Pilát předvolal těch dvanáct mužů, kteří prohlásili, že se Ježíš nenarodil ze smilstva, a řekl jim: „Zapřísahám vás, při blahu císařově, zda je pravda, co jste řekli, že se nenarodil ze smilstva.“ Řeknou Pilátovi: „My máme zákon, že nesmíme přísahat, protože je to hřích. Ať oni přísahají při blahu císařově, že není pravda, co jsme řekli my, pak ať propadneme smrti. Pilát pak řekl Annášovi a kaifášovi: „Nemáte na to žádnou odpověď?“ **Annáš a Kaifáš na to řeknou Pilátovi: „Těmto dvanácti se věří, že se nenarodil ze smilstva, ale my, všechen lid, hlasitě voláme, že se narodil ze smilstva, je kouzelník a tvrdí, že je synem Božím a králem, ale nevěří se nám.“**

II, 6. Pilát pak nařídil, aby všechen lid odešel kromě oněch dvanácti, kteří prohlásili, že se nenarodil ze smilstva, a přikázal, aby se vzdálil i Ježíš. Pilát jim pak řekl: „Z jakého důvodu ho chtějí usmrtit?“ Odpověděli Pilátovi: „Horlí proti němu, protože uzdravuje o šabat.“ Pilát řekl: „Chtějí ho usmrtit za dobrý skutek?“ Na to oni: „Ano.“

KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ

*Stromata, I, Chronologie jako důkaz starobylosti Židů, XXI, 147, 5-6*⁵⁹⁸

V Matoušově evangeliu je uveden rodokmen od Abraháma až po Marii, matku Pána, kde se píše: „Všech pokolení od Abrahama po Davida bylo čtrnáct, od Davida po babylonské zajetí čtrnáct a od babylonského zajetí až po Krista také čtrnáct.“⁵⁹⁹

SV. JAN DAMAŠSKÝ

*O rodokmenu Páně a o svaté Bohorodici*⁶⁰⁰

O svaté, nadevše velebné Bohorodici a vždycky Panně Marii, jsme hovořili již výše dosti podrobně a ukázali jsme to hlavní: Ona je skutečně Boží Rodičkou a oprávněně je tak nazývána.⁶⁰¹ Nyní probereme ještě zbývající otázky.

Nuže, (Maria) podle předvěčné a předvědoucí vůle Boží předvyvolena a v různých obrazech a slovech proroků skrze Svatého Ducha předobrazena a předzvěstována, vyrostla v předurčené době z Davidova rodu v souladu s přísliby, které mu byly dány. Čteme v Písmu: „Hospodin přísahal Davidovi věrnost a nevezme to nazpět: Toho, jenž vzejde z tvých beder, dosadím na tvůj trůn.“⁶⁰² A opět: „Jednou jsem přísahal na svou svatost. Cožpak bych lhal Davidovi? Jeho potomstvo potrvá navěky, i jeho trůn přede mnou bude jako slunce, pevně bude stát navěky jako měsíc věrný svědek nad oblaky.“⁶⁰³ A Izaiáš praví: „I vzejde proutek z Jesse“⁶⁰⁴ a výhonek z jeho kořenů vydá ovoce.“⁶⁰⁵

Na skutečnost, že sv. Josef⁶⁰⁶ pocházel z Davidova pokolení, ukazují zřetelně evangelisté Matouš a Lukáš. Matouš ovšem odvozuje Josefa od Davida přes Šalomouna,⁶⁰⁷ zatímco Lukáš přes Nathana.⁶⁰⁸ O původu svaté Panny však mlčí oba.

⁵⁹⁸ KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ [Pilátová, Jana, trans.]: *Stromata*, Praha: OIKOYMENH, 2004, díl I., str. 461 (460). Jedná se o bilingvní text s řeckým originálem a českým překladem.

⁵⁹⁹ Mt 1, 17.

⁶⁰⁰ Český text včetně poznámkového aparátu přebírám podle JAN DAMAŠSKÝ, [Aleš, Pavel, trans.]: *O pravé víře*, Olomouc: Pravoslavné vydavatelství, 1994, (14), str. 36-41.

⁶⁰¹ Viz Kn. III., kap. XII. celého díla sv. Jana Damašského.

⁶⁰² Ž 131 /132/, 11; srovn. 2 Paralip 7, 18; Sk 2, 30.

⁶⁰³ Ž 88 /89/, 36-38.

⁶⁰⁴ „Z pařezu Jišajova“, tj. z Davidova otce.

⁶⁰⁵ Iz 11, 1.

⁶⁰⁶ Snoubenec přesvaté Panny Marie.

⁶⁰⁷ Srovn. Mat 1, 6.

⁶⁰⁸ Srovn. Luk 3, 31. Nathan byl Davidovým synem jako Šalomoun, ale z jiné matky.

Je však třeba pamatovat na to, že Hebreové, a stejně tak i Písmo svaté, nemají ve zvyku vést rodokmen žen. Existoval však zákon, který nedovoloval uzavírat manželství mezi stranami náležejícími různým pokolením.⁶⁰⁹ Proto Josef, který pocházel z Davidova pokolení a „byl muž spravedlivý“ – tak o něm totiž svědčí božské Evangelium⁶¹⁰ – nebyl by si vzal za manželku svatou Pannu protiprávně, to jest – kdyby nebyla pocházela z jeho pokolení. Stačilo tedy uvést rodokmen Josefův.

Je také třeba brát do úvahy i to, že existoval zákon, podle něhož v případě smrti muže, který nezanechal potomstvo, byl bratr zesnulého povinen uzavřít manželství s jeho ženou a zanechat bratrovi potomky.⁶¹¹ Narozený potomek potom patřil přirozeně druhému, který ho zplodil, ale podle zákona byl brán za potomka prvního.

Byl tudíž Lévi, pocházející z linie Nathana, Davidova syna,⁶¹² otcem Malcha⁶¹³ i Panthera, a Panther byl otcem Barpanthera – tak se totiž jmenoval, Barpanther byl otcem Joakima /Jáchyma/, a Jáchym byl otcem svaté Bohorodice.⁶¹⁴ V linii Šalomouna, Davidova syna, Mattan měl manželku, z níž se narodil Jakub. Po smrti Mattanově se oženil Melchi z Mattanovy linie, syn Léviho a Pantherův bratr, s Mattanovou ženou, matkou Jakubovou, a měl s ní Héliho. Jakub a Melchi byli tedy bratry z jedné matky, avšak Jakub byl z linie Šalomounovy, zatímco Héli z linie Mattanovy. Avšak Héli, pocházející z linie Mattanovy, zemřel bezdětný, a tehdy jeho bratr Jakub, pocházející z linie Šalomounovy, vzal si za manželku jeho ženu a vzbudil svému bratru potomstvo v osobě Josefa. Josef tedy je přirozeně synem Jakubovým z rodu Šalomounova, ale podle zákona synem Heliho z rodu Nathanova.

Jáchym poté pojal za ženu ctihodnou a zbožnou Annu. Avšak podobně jako kdysi žena Anna⁶¹⁵ až v neplodném věku jedině díky modlitbě a Božímu příslibu porodila Samuela, také i tato Anna obdržela od Boha Bohorodici pro vroucnou modlitbu a díky příslibu, aby i takto v ničem nezůstala pozadu za jinými slavnými manželkami.⁶¹⁶ Spíše „milost“ – to je totiž význam jména Anna – porodila zde naši „Paní“, což je totiž význam jména Marie.⁶¹⁷ Zajisté proto se Marie stala Paní veškerého stvoření, neboť se stala Matkou Stvořitelovou.

Narodila se v domě Jáchymově poblíž Ovčích brán⁶¹⁸ a byla přinesena do Svatyně. Potom ji přivedli do Domu Božího, kde vyrůstala posilována pokrmem Ducha a jako oliva plodonosná⁶¹⁹ se stala nositelkou všech ctností, vzdálená jakýchkoliv žádostí

⁶⁰⁹ Srovn. Num 36, 6.

⁶¹⁰ Mat 1, 19.

⁶¹¹ Srovn. Gen 38, 8; Deut 25, 5; Mat 22, 24; Mar 12, 19; Luk 20, 28.

⁶¹² Srovn. Luk 3, 31.

⁶¹³ Srovn. Luk 3, 24.

⁶¹⁴ První zmínka o tom, že Jáchym a Anna byli rodiče přesv. Panny Marie, uvádí apokryfické Protoevangelium Jakubovo z 2. století. Celsus, jak psal Origenes, kn. I. Contra Celsum, uváděl židovské pomluvy o Ježíšově rodině se zmínkou o jakémsi Pantherovi, což by ukazovalo, že mezi Kristovými pokrevními příbuznými se takové jméno vyskytovalo.

⁶¹⁵ Chana. Srovn. 1 Sm, 1, 10.

⁶¹⁶ Srovn. Řehoř z Nissy - Řeč na Narození Páně; PG 46, 1137-1140. Tradice prvotní církve, vyjádřená sv. Janem Damašským a zachovávaná věrně pravoslavným, nezná novoty římskokatolického dogmatu z r. 1854 o neposkvrněném početí Panny Marie jejími rodiči, ale hovoří jasně o neposkvrněném početí Ježíše Krista Svatým Duchem v přečisté Panně Marii.

⁶¹⁷ V syrštině. Zbožná představivost vymyslela navíc kolem 60 významů jména Marie. Srovn. Bardehnewer - Biblische Studien I, 1 (1895), Zeitschrift für kath. Theologie, 1908, s. 356. Cituje B. Wojkowski v polském překladu díla sv. Jana D., r. 1969, str. 225.

⁶¹⁸ V Jeruzalémě byla brána v severní městské hradbě proti chrámu, touto branou byla přiváděna obětní zvířata (odtud její název); srovn. Neh 3, 1; 12, 39. (V Jeruzalémě byl i Ovčí rybník)

⁶¹⁹ Srovn. Ž 51 /52/, 10.

světských nebo tělesných. A takto pěstovala panenství své duše i těla, jak náleželo té, která měla pojmout Boha do svého nitra. Neboť Bůh jsa svatý, ve svatých spočívá.⁶²⁰ Tak se přibližovala ke svatosti a stala se hodnou být i svatým a předivným chrámem Boha Nejvyššího.

Poněvadž však nepřítel naší spásy slídil za všemi pannami kvůli Izaiášově předpovědi: „Hle, panna počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel, to jest přeloženo "S námi Bůh"⁶²¹; proto Ten, který „moudré jejich chytrostí dovede lapit“⁶²² aby zmylil toho, jenž se chytrostí chvástá (d'ábla), způsobil, že Dívku zasnubují kněží Josefovi, jako „nový díl knihy tomu, kdo umí číst“.⁶²³ Toto zasnoubení mělo poskytnout ochranu Panně a také svěst ze stopy slídila (tj. d'ábla).

Když pak přišla „plnost času“⁶²⁴ byl k ní poslán anděl Páně, který jí zvěstoval blahou zvěst, že „Panna počne“.⁶²⁵ A tak počala Syna Božího, onu Otcovu zosobněnou moc, „ne z vůle těla, ani z vůle muže“⁶²⁶ nikoliv tedy z přirozeného soužití, nýbrž z laskavosti (eudokias) Otcovy a spolupůsobením Svatého Ducha. Umožnila Tvůrci, aby se stal stvořením, umožnila Utvářejícímu, aby se ztvárnil, umožnila Synu Božímu a Bohu, aby se stal tělem a člověkem z čistých a neposkvrněných částí jejího těla a krve.

Tím naplnila poslání pramatky Evy. Tak jako Eva byla utvořena z Adama mimo přirozené plození, tak Ona povila Nového Adama, narozeného ovšem podle zákona těhotenství, avšak počatého způsobem nadpřirozeným. Narodil se totiž z ženy, a to bez otce, On, jenž je z Otce zrozen bez účasti matky.⁶²⁷ A protože z ženy – tedy podle zákona těhotenství; že však zcela bez účasti otce – tedy cestou přesahující přirozené zákony. A protože v obvyklém čase – neboť porodila po uplynutí devíti měsíců, když začínal desátý, plně v souladu se zákony těhotenství. A že bezbolestně – tu opět proti přirozenosti. Stalo se tak ovšem proto, poněvadž – co nepředcházela rozkoš, nenásledovala ani bolest. Předpověděl to prorok: „Dříve, než jí přepadly porodní bolesti, porodila.“⁶²⁸ A opět: „Dříve, než ji zachvátily porodní křeče, utekla a povila pacholík.“⁶²⁹ Narodil se z ní tudíž Syn Boží vtělený. Ne člověk, který nosil v sobě Boha, nýbrž Bůh, který přijal tělo. Nezískal pomazání jako prorok energií Boží, nýbrž On sám je příchod celého Pomazávajícího. Tak se stalo člověkem to, co dává pomazání,⁶³⁰ a Bohem to, co přijalo pomazání.⁶³¹ Nešlo o přeměnu přirozenosti, nýbrž o hypostatické sjednocení přirozeností. Byl to totiž týž, který pomazával i který přijímal pomazání. Pomazal jako Bůh sebe sama jako člověka.

Proč by tedy neměla být Bohorodící ta, která Boha z ní vtěleného porodila? V pravém slova smyslu, plně a pravdivě jest Bohorodící a Paní a všeho stvoření Vládkyní, jako služebnice i Matka Tvůrcova.

⁶²⁰ Srovn. Iz 57, 15; sv. Kliment Římský. List Korintským 59, 3; srovn. ohlas kněze v pravoslavné jitřní bohoslužbě.

⁶²¹ Iz 7, 14; Mat 1, 23.

⁶²² Job 5, 13; 1Kor 3, 19.

⁶²³ Srovn. Iz 29, 11. Myšlenka citlivě podaná: do péče a ochrany, jako ten, „kdo umí číst“, zachází uctivě s novou knihou. Kniha podle Izaiáše zůstane zapečetěná.

⁶²⁴ Gal 4, 4.

⁶²⁵ Srovn. Luk 1, 26.

⁶²⁶ Jan 1, 13.

⁶²⁷ Srovnej tyto myšlenky s texty písní „dogmatiků“ v pravoslavných večerních bohoslužbách, zejména v sobotu večer podle 8 hlasů; viz Sborník modliteb a bohoslužebných zpěvů pravoslavné církve, 2. vyd. Praha 1951, str. 103, 109, 115, 121, 127, 133, 138, 144 a další.

⁶²⁸ Iz 66, 7.

⁶²⁹ Tamtéž, dle LXX.

⁶³⁰ Tj. Božství.

⁶³¹ Tj. lidství.

Jako při svém početí On zachoval panenství té, která Ho počala, tak i při svém narození zajistil neporušenost jejího panenství, neboť toliko prošel skrze ni, ponechávaje dveře uzavřené.⁶³² K početí došlo ze slyšení,⁶³³ k narození však cestou obvyklou, neboť se narodil skrze bok Bohomateře. Nebyl bez moci projít uzamčenou branou, aniž zlomil její pečeť.

I po porodu Přečistá Panna zůstala vždy Pannou, neboť nikdy až do zesnutí neobcovala s mužem. Jestliže čteme: „A nepoznal ji, dokud neporodila syna svého prvorozeného“,⁶³⁴ je třeba vědět, že „prvorozený“ je syn první narozený, i kdyby zůstal jediným. Prvorozenectví znamená totiž to, co je první narozeno, ale neváže se vůbec na další následující. Dále: slovo „dokud neporodila“ ukazuje ve skutečnosti na vyměřenou určitou dobu, ale nevylučuje další zachování panenství. Pán říká například: „A hle, Já jsem s vámi po všechny dny, až do konce světa.“⁶³⁵ Nechce tím říci, že po konci světa už s námi nebude. Naopak božský apoštol praví: „A tak vždycky s Pánem budeme“,⁶³⁶ a má na mysli to, co bude po všeobecném vzkříšení.

Což by vůbec bylo také možné, aby ta, která porodila Boha a na základě s tím spojených zkušeností věděla, že to byla zázračná událost, mohla ještě obcovat s mužem? Nesmysl! Nemůže na to čistá duše ani pomyslet, a což to teprve učinit!

Ale ona, Blahoslavená, uznaná za hodnou darů, přesahujících přirozenost, snesla potom ve chvílích Synových muk bolesti namísto těch, které ji minuly při porodu. Tehdy totiž při pohledu na smrt, která byla hodna zločince, na smrt Toho, jehož jako Boha porodila, zakusila mateřským citem spoluutrpění. Její duše byla drásána a bolesti z vlastních myšlenek jí pronikaly jako meč. Tak je třeba chápat, co jí bylo předpověděno: „A duši tvou pronikne meč“.⁶³⁷

Ale její bolest se brzy proměnila v radost vzkříšení, která zvěstovala, že ten, který zemřel v těle, byl Bůh.

⁶³² Srovn. Ezech 44, 2.

⁶³³ Andělova slova při Zvěstování.

⁶³⁴ Mat 1, 25.

⁶³⁵ Mat 28, 20.

⁶³⁶ 1 Sol /Tes/ 4, 17.

⁶³⁷ Luk 2, 35.

Latinští teologové

Sv. TOMÁŠ AKVINSKÝ

*THEOLOGICKÁ SUMMA*⁶³⁸

Třetí část

XXXI. O hmotě, ze které bylo počato Spasitelovo tělo.

I.1. Zda bylo Kristovo tělo vzato z Adama.

III q. 31 a. 1 arg. 1 Při první se postupuje takto: Zdá se, že Kristovo tělo nebylo vzato z Adama. Praví totiž Apoštol, I. Kor: 15: "*Prvý člověk ze země, zemský, druhý člověk s nebe, nebeský.*" Ale první člověk jest Adam, druhý člověk jest Kristus. Tedy není Kristus z Adama, nýbrž má původ od něho oddělený.

III q. 31 a. 1 arg. 2 Mimo to Kristovo početí mělo býti nejvíce zázračné. Ale větší zázrak jest utvoření lidské tělo z hlíny zemské, než z lidské hmoty, která jde od Adama. Tedy se zdá, že nebylo vhodné, aby Kristus přijal tělo od Adama. Tedy se zdá, že nemělo býti tvořeno Kristovo tělo z hmoty lidského pokolení, jdoucí od Adama, nýbrž z nějaké jiné hmoty.

III q. 31 a. 1 arg. 3 Mimo to "*hřích přišel na tento svět skrze člověka jednoho*", totiž Adama, protože všechna pokolení původově v něm zhřešila, jak je patrné z Řím. 5. Kdyby tedy bývalo vzato Kristovo tělo od Adama, také on by býval původově v Adamovi, když zhřešil. Tedy by pojal dědičný hřích. Což neslušelo čistotě Kristově. Tedy nebylo utvořeno Kristovo tělo z hmoty vzaté od Adama.

III q. 31 a. 1 s. c. Avšak proti jest, co praví Apoštol, Žid. 2: "*Nikdy nevzal anděly,*" totiž Syn Boží, "*ale sémě Abrahamovo vzal.*" Sémě však Abrahamovo jest vzato od Adama. Tedy tělo Kristovo bylo utvořeno z hmoty vzaté z Adama.

III q. 31 a. 1 co. Odpovídám: Musí se říci, že **Kristus** přijal lidskou přirozenost, aby ji očistil od porušení. Avšak lidská přirozenost nepotřebovala očištění, leč pokud byla porušena pokaženým původem, jímž pocházela od Adama. A proto bylo vhodné, aby **přijal tělo z hmoty jdoucí od Adama**, aby tato přirozenost byla vyléčena přijetím.

III q. 31 a. 1 ad 1 K prvnímu se tedy musí říci, že se říká, že je s nebe druhý člověk, totiž Kristus, proto s nebe, ne sice co do tělesné hmoty, nýbrž buď co do síly tvořivé těla nebo také co do samého jeho božství. **Podle hmoty však bylo Kristovo tělo zemské, jakož i tělo Adamovo.**

III q. 31 a. 1 ad 2 K druhému se musí říci, že, jak bylo svrchu řečeno, tajemství vtělení Kristova jest něco zázračného, ne jakožto určené na potvrzení víry, nýbrž jako článek víry. A proto se nehledá v tajemství vtělení, co jest větším zázrakem, jako v zázracích, jež se dějí na potvrzení víry; nýbrž co je vhodnější Boží moudrosti, a více podporující lidské spasení, což se vyžaduje ve všem, co jest víra. Nebo se může říci, že v tajemství vtělení **zázrak** se nevidí pouze ve hmotě počaté, nýbrž spíše **ve způsobu a porodu; že totiž panna počala a porodila Boha.**

III q. 31 a. 1 ad 3 K třetímu se musí říci, že, jak bylo svrchu řečeno, **tělo Kristovo bylo v Adamovi podle tělové podstaty, protože totiž sama hmota těla Kristova pocházela od Adama; nebylo však tam podle rázu semenného, protože nebylo počato z mužského semene.** A proto nepřevzal dědičný hřích, tak jako ostatní, kteří pocházejí od Adama cestou mužského semene.

⁶³⁸ *THEOLOGICKÉ SUMMY SVATÉHO TOMÁŠE AKVINSKÉHO TŘETÍ ČÁST*, Olomouc: Edice Krystal, 1937, str. 285-293.

1.2. Zda Kristus vzal tělo ze semene Davidova.

III q. 31 a. 2 arg. 1 Při druhé se postupuje takto: Zdá se, že Kristus nevzal tělo ze semene Davidova. Matouš totiž, stavě Kristův rodokmen, přivedl jej k Josefovi. Josef však nebyl otcem Kristovým, jak bylo svrchu ukázáno. Tedy se zdá, že Kristus nepocházel z rodu Davidova.

III q. 31 a. 2 arg. 2 Mimo to Aaron byl z čeledi Levi, jak je patrné Exod. 6. Maria však, matka Kristova, sluje příbuznou Alžbětinou, jež jest dcerou Aaronovou, jak je patrné Luk. 1. Protože tedy David byl z čeledi Judovy, jak je patrné Mat. 1, zdá se, že Kristus nepochází ze semene Davidova.

III q. 31 a. 2 arg. 3 Mimo to Jerem. 22 se praví o Jechoniášovi: "*Zapiš muže toho neplodného; neboť nebude ze semene jeho muž, jenž by seděl na stolci Davidově.*" Ale o Kristu se praví, Isaiáš9: "*Bude seděti na stolci Davidově.*" Tedy proto nebyl Kristus ze semene Jechoniova. A v důsledku ani z rodu Davidova, protože Matouš vede řadu rodů od Davida přes Jechoniáše.

III q. 31 a. 2 s. c. Avšak proti jest, co se praví, Řím. 1: "*Jenž mu byl učiněn ze semene Davidova podle těla.*"

III q. 31 a. 2 co. Odpovídám: Musí se říci, že **Kristus bývá nazýván synem zvláště dvou starých Otců, Abrahama totiž a Davida**, jak je patrné Mat. 1. A toho jest mnohonásobný důvod. A to prvý, že těmto bylo zvláště učiněno přislíbení o Kristu. Bylo totiž řečeno Abrahamovi: "*V semeni tvém budou požehnány všechny národy země*"; což Apoštol vykládá o Kristu, dí Gal. 3: "*Abrahamovi byla učiněna přislíbení, a semeni jeho.*" Nepraví: a semenům, jako v mnohých, nýbrž jakožto v jednom: "*a semeni tvému*", což jest Kristus. "**Davidovi pak bylo řečeno: "Z plodu života tvého posadím na stolec tvůj."** Proto také lid židovský, jako přijímaje uctivě krále, volal: "*Hosanna Synu Davidovu.*" Druhý důvod jest, že **Kristus měl býti králem, prorokem a knězem. Abraham však byl knězem**, což plyne z toho, comu Pán pravil, Gen. 20: "*Vezmi si krávu tříletou*" atd. **Byltaké prorokem**, podle toho, co se praví, Gen. 20: "*Jest prorokem a bude se modliti za tebe.*" **David však byl králem i prorokem**. Třetí důvod jest, protože u Abraháma prvně začala obřízka; na Davidovi pak se nejvíce zjevilo Boží vyvolení, podle toho, co se praví I. Král. 12: "*Pán si vyhledal muže podle srdce svého.*" A proto Kristus zcela zvláštním způsobem sluje synem obou, aby se ukázalo, že bude ke spasení Obřízce i vyvolení Pohanů.

III q. 31 a. 2 ad 1 K prvnímu se tedy musí říci, že to namítal Manichej Faustus, chtěje dokázati, že Kristus není synem Davidovým, protože nebyl počat Josefem, až k němuž přivádí Matouš pořad rodokmene. Proti tomu odpovídá **Augustin**, ve XXIII. knize **Proti Faustovi**, že, "*když týž Evangelista praví, že mužem Marie jest Josef, i že Kristova matka jest pannou, i Kristus je ze semene Davidova, což bývá, než věřiti, že Maria nebyla mimo příbuzenstvo Davidovo; a že nebyla nadarmo zvána manželkou Josefovou pro sdružení duší, ač se s ní tělesně nespojil; a že spíše pro hodnotu mužskou se vede pořad pokolení k Josefovi? Tak tedy my věříme, že i Maria byla vpříbuzenství Davidově, protože věříme Písmu, které praví obojí, i že je Kristus ze semene Davidova podle těla, i jeho Matka Maria, nikoli souloží s mužem, nýbrž byla panna.*" **Jak totiž dí Jeronym**, K Mat., "*z jednoho kmene byli Josef i Maria; proto též byl Josef podle zákona povinen si ji vzíti jakožto příbuznou. A proto také jsou spolu zapisováni v Betlemě, jako zrození z jednoho rodu.*"

III q. 31 a. 2 ad 2 K druhému se musí říci, že této námitce odpovídá **Řehoř Nazianský**, řka, že se to stalo na pokyn shůry, aby královský rod byl spojen s pokolením kněžským, aby Kristus, jenž jest králem a knězem, z obou se zrodil podle těla. Proto také Aaron, jenž byl prvním knězem podle zákona, pojal z kmene Judova manželku Alžbětu, dceru Aminadabovu. Tak se tedy mohlo státi, že otec Alžbětín měl nějakou

manželku z rodu Davidova, k vůli níž by Blažená Panna Maria, která byla z pokolení Davidova, byla příbuznou Alžbětinou. Nebo spíše naopak, že otec Blažené Marie, jsa z rodu Davidova, měl manželku z rodu Aaronova. Nebo, jak dí Augustin, XXIII. Proti Faustovi, jestliže Joachim, otec Mariin, byl z rodu Aaronova (jaktvrdí kacíř Faustus z nějakých podvržených písem), lze mysliti, že matka Joachimova byla z rodu Davidova nebo také ženou jeho, abychom na nějaký způsob řekli, že Marie byla z pokolení Davidova.

^{III q. 31 a. 2 ad 3} K třetímu se musí říci, že onou prorockou autoritou, jak praví Ambrož, K Luk., "*se nepopírá narození potomků ze semene Jechoniášova. A proto Kristus jest z jeho semene. A že Kristus kraloval, není proti proroctví; nekraloval totiž světskou slávou; neboť sám řekl: Království mé není stohoto světa.*"

1.3. Zda rodokmen Kristův jest od Evangelistů vhodně sestaven.

III q. 31 a. 3 arg. 1 Při třetí se postupuje takto: Zdá se, že rodokmen Kristův není od Evangelistů vhodně sestaven. Praví se totiž Isaiáš52: "*Kdo vypoví jeho rod?*" Tedy se neměl vypisovati Kristův rod.

^{III q. 31 a. 3 arg. 2} Mimo to jest nemožné jednomu člověku míti dva otce. Ale Matouš praví, že "*Jakub zplodil Josefa, muže Mariina*"; Lukáš však dí, že Josef byl synem Heliovým. Proto píší navzájem sobě protivná.

^{III q. 31 a. 3 arg. 3} Mimo to se zdá, že se v něčem od sebe vzájemně liší. Neboť Matouš na začátku knihy, začínaje od Abrahama, sestupuje až k Josefovi vypočítává čtyřicetdvě pokolení. Lukáš však klade rodokmen Kristův po Kristově křtu, začínaje Kristem, a veda počet pokolení až k Bohu, stanově sedmdesát sedm pokolení, počítaje oba kraje. Zdá se tedy, že nevhodně popisují Kristův rodokmen.

^{III q. 31 a. 3 arg. 4} Mimo to se čte IV. Král., že Joram zplodil Ochoziáše, po němž nastoupil jeho syn Amasia; potom panoval syn jeho Azaria, jenž sluje Ozia, jeho následoval jeho syn Joatham. Matouš však praví, že "*Joram zplodil Oziáše*". Tedy se zdá, že nesprávně popisuje Kristův rodokmen, vynechávaje uprostřed tři krále.

^{III q. 31 a. 3 arg. 5} Mimo to všichni, kteří jsou vypisováni v Kristově rodokmenu, měli otce a matky; a většina z nich také měli bratry. Matouš však v Kristově rodokmenu jmenuje toliko tři matky, totiž Thamar, Ruth a ženu Uriášovu. Bratry pak jmenuje Judovy a Jechoniášovy; a opět Pharesa a Zaru. Z nichž nikoho neuvádí Lukáš. Tedy se zdá, že Evangelisté nevhodně popsali Kristův rodokmen.

^{III q. 31 a. 3 s. c.} Avšak proti jest autorita Písma.

^{III q. 31 a. 3 co.} Odpovídám: **Musí se říci, že, jak se praví II. Tim. 3, "*celé Písmo jest božsky vnuknuté*".** Co však povstává božsky, nastává nejspořádaněji, podle onoho Řím. 13: "*Co od Boha jest, spořádané jest.*" Tedy rodokmen Kristův byl vhodným pořadem od Evangelistů vypsán.

^{III q. 31 a. 3 ad 1} K prvnímu se tedy musí říci, že, jak dí Jeronym, K Mat., Isaiáš mluví o rodu božství Kristova; ale Matouš popisu je rod Kristův podle člověčenství: nevysvětluje sice způsob vtělení, protože i to jest nevýslovné, ale vypočítává otce, z nichž pocházel Kristus podle těla.

^{III q. 31 a. 3 ad 2} K druhému se musí říci, že k této námitce, kterou dal Julián Odpadlík, se různě u některých odpovídá. Někteří totiž, jak dí Řehoř Nazianský, praví, že totiž jsou, jež oba Evangelisté vypočítávají, ale pod různými jmény, jako dvoujmenní. Ale to nemůže obstáti, protože Matouš uvádí jednoho syna Davidova, totiž Šalomouna. Lukáš však klade jiného, totiž Nathana; jež podle dějin Knihy Královské známe jakožto bratry. Proto jiní říkají, že Matouš podal pravý rodokmen Kristův, kdežto Lukáš domnělý, proč začal: "*podle domněnky syn Josefův*". Byli totiž někteří Židé, kteří se domnívali, že pro hříchy králů Judských se nenarodí Kristus z Davidova skrze krále, nýbrž skrze jiný

jeho kmen lidí soukromých. Jiní pak řekli, že Matouš uvedl otce tělesné, Lukáš však uvedl otce duchovní, totiž spravedlivé muže, kteří slují otci pro podobnost cti. Avšak v knize O otáz. Star. a Nov. zák. se odpovídá, že se nemá rozuměti, že u Lukáše Josef sluje synem Heliovým, nýbrž že Heli a Josef byly otci Kristovými, různě pocházejíce od Davida. Proto se praví o Kristu, že byl domněle synem Josefovým, a také že týž Kristus byl synem Heliovým; jako by řekl, že týmž právem, jakým sluje synem Josefovým, může slouti synem Heliovým a všech těch, kteří pocházejí z rodu Davidova; jako praví Apoštol, Řím. 9: "Z nichž," totiž Židů, "jest Kristus podle těla." Augustin pak, v knize O otáz. evang., řeší trojmo, řka: "Tři příčiny shledávám, z nichž každou přijal Evangelista. *Bud' totiž jeden Evangelista jmenoval otce Josefova, od něhož byl zplozen, a druhý pak udal děda mateřího, anebo někoho z bližších příbuzných. Nebo jeden byl přirozeným otcem Josefovým, a druhý jej přivlastnil. Nebo podle židovského obyčeje, když jeden zemřel bezdětný, příbuzný, vzav si jeho manželku, přirkl znesnulému příbuznému syna, ježž zplodil*"; což jetaké nějaký druh zákonného přivlastnění, jak praví týž Augustin, v II. O souhlase Evang. **A tato poslední příčina jest pravdivější;** ji také Jeronym uvádí, a Eusebius Caesarejský v Církevních dějinách praví, že ji má také Africanus Historik. Praví totiž, že **Mathan a Melchi různým časem z téže manželky, jménem Estha, zplodili po synu. Protože Mathan, jenž pocházel od Šalomouna, pojal ji nejprve za manželku, a zanechav jednoho syna, jménem Jakuba, zemřel; po jeho smrti, protože zákon nezakazuje vdově vzítí si jiného muže, Melchi, jenž jest z rodu Matahanova, protože byl ze stejného kmene, ale ne z téhož rodu, pojal opuštěnou ženu Matahanovu, z níž také on dostal syna, jménem Heli, a tak z různého rodu otců stali se Jakub a Heli rodnými bratry. Z nich jeden, tj. Jakub, pojav z příkazu zákona ženu svého bratra Heli, jenž zemřel bezdětný, zplodil Josefa, rodovým původem sice svého syna, ale podle přikázání zákona se stává synem Heliovým. A proto dí Matouš, "Jakub zplodil Josefa", kdežto Lukáš, protože popisuje původ zákonný, nikoho nejmenuje plodícím někoho. A ačkoliv říká Damašský, že Maria souvisela s Josefem podle onoho původu, jímž Heli sluje jejím otcem, protože praví, že pocházela od Melchi, přece jest mysliti, že také ze Šalomouna odvozovala původ nějakým způsobem skrze ony otce, jež vypočítává Matouš, jenž má vypočítávati tělesný původ Kristův; zvláště když Ambrož praví, že Kristus vyšel ze semene Jechoniášova.**

^{III q. 31 a. 3 ad 3} K třetímu se musí říci, že, **jak dí Augustin, v knize O souhlasu Evang., "Matouš chtěl ukázati v Kristu osobnost královskou, kdežto Lukáš kněžskou. Proto se v rodech Matoušových naznačuje přijetí našich hříchů od Pána Ježíše Krista": "pokud totiž skrze původ těla přijal podobu hříšného těla". "V rodech pak Lukášových jest naznačeno smytí našich hříchů," jež je skrze obět Kristovu. "A proto Matouš vypočítává pokolení sestupně, kdežto Lukáš vzestupně."** Odtud také jest, že Matouš sestupuje od samého Davida skrze Šalomouna, v jehož matce onen zhřešil, ale Lukáš vystupuje k samému Bohu skrze Nathana, skrze kteréhož jména proroka Bůh shladil jehohřích. – A odtud také jest, že, jelikož "Matouš chtěl naznačiti Krista, sestoupivšího k naší smrtelnosti, sestupně na začátku svého Evangelia připomenul pokolení od Abrahama až do Josefa, a až k narození samého Krista; Lukáš však ne na začátku, nýbrž po křtu vypravuje Kristův rod, a ne sestupně, nýbrž vzestupně, ukazuje spíše kněze při shlazování hříchů, kde Jan vydal svědectví, řka: Ejhle, který snímá hřichy světa. Vystupuje pak přechází Abrahama a přichází k Bohu, s nímž očištění a vykoupení jsme smířeni." Právem také pojal původ přivlastnění, protože skrze přivlastnění se stáváme syny Božími; tělesným pak zrozením Syn Boží stal se synem člověka. Dostí pak dokázal, že nenazval Josefa synem Heliovým proto, že byl jím zplozen, nýbrž, že od něho byl přivlastněn, když i samého Adama nazval synem Božím, ježto byl učiněn od Boha. Také číslo čtyřicet patří k času přítomného života, pro čtyři strany

světa, na němž vedeme smrtelný život pod králem Kristem. Čtyřicítka pak má čtyřikrát deset: a sama desítka sestává postupně z číslic, od jednotky do čtverky.⁶³⁹ Mohla by se také desítka vztahovati na Desatero a čtverka na přítomný život, anebo také na čtyři evangelia, pokud Kristus kraluje v nás. Aproto Matouš zdůrazňuje královskou osobu Kristovu, určil čtyřicet osob, mimo něho. – Ale to se má rozuměti, jestliže čtverky a na začátku třetí, jak chce Augustin. A praví, žese to stalo na znamení, že "*u Jechoniáše se stalo jakési přiklonění k cizím národům, když nastal odchod do Babylonska*"; což také předobrazovalo Krista, odcházejícího od Obřízky k Předkožce. Jeronym však praví, že byli dva Joachimové, to jest Jechoniášové, totiž otec a syn; ti oba jsou pojati do rodokmene Kristova, aby vyniklo rozlišení rodů, jež Evangelista rozlišuje po třech čtrnáctkách, což vyjde na dvačtyřicet osob. A také to číslo přísluší Církvi svaté. Neboť to číslo povstává ze šestky, jež znamená práci přítomného života, a sedmy, jež znamená pokoj života budoucího: neboť šestkrát sedm jest dvačtyřicet. Také sama čtrnáctka, jenž sestává součtem z desítky a čtverky, může se vztahovati k témuž významu, jenž byl dán čtyřicítce, jež povstává z týchž čísel násobením. Číslo pak, jehož užívá Lukáš v pokoleních Kristových, značí všeobecnost hříchů. Desítka totiž, jakožto číslo spravedlnosti, ukazuje se v deseti přikázáních zákona. Hřích pak jest přestoupení zákona; přestoupení pak čísla deseti jest jedenáct. Sedma pak znamená všeobecnost, protože veškerý čas se rozvíjí počtem sedmi dnů. Sedmkrát pak jedenáct jest sedmdesát sedm. – A tak se tím naznačuje veškerost hříchů, jež se skrze Krista odnímají.

III q. 31 a. 3 ad 4 Ke čtvrtému se musí říci, že, jak dí Jeronym K Mat., "*protože král Joram se přimísil rodu nejhříšnější Jezabel, proto se vyhlazuje jeho památka až do třetího pokolení, aby nestál ve svatém pořadu Narození*". A tak, jak praví Zlatoústý, "*jaké bylo učiněno požehnání nad Jehu, jenž vykonal pomstu nad domem Achada a Jezabel, takové jest prokletí nad domem Joramovým pro dceru zlého Achaba a Jezabel, že až do čtvrtého pokolení jsou vymýceni synové jeho z počtu králů, jak je psáno Exod. 20: Odplatím hříchy rodičů na synech až do třetího a čtvrtého pokolení.*" Jest také uvážiti, že i jiní králové byli hříšní, a stojí v Kristově rodokmenu; avšak jejich bezbožnost nebyla ustavičná. Neboť, jak se praví v knize Otáz. Nového a Starého zák., "*Šalomoun byl ponechán v panování zásluhou svého otce; Roboam zásluhou Asy, syna Abiova, jeho syna. Nepravostpak těchto tří byla ustavičná.*"

III q. 31 a. 3 ad 5 K pátému se musí říci, že, jak dí Jeronym, K Mat. "*do rodokmenu Spasitelova není vzata žádná svatá žena, nýbrž ty, jež Písmo káře, aby jenž přišel pro hříšníky, zrozen z hříšníků, hříchy všech shladil*". Proto kladou Thamar, jež jest kárána pro tchánovskou soulož; a Rahab, jež byla nevěstkou; a Ruth, jež byla cizinkou; a Bethsabe, žena Uriášova, jež byla cizoložnou; ta však není uvedena vlastním jménem, nýbrž se naznačuje jménem mužovým; jednak pro svůj hřích, protože byla spoluvinná cizoložstvím a vraždou; jednak také, aby se jmenováním muže obnovil v paměti hřích Davidův. A protože Lukáš chce označiti Krista jakožto snímajícího hříchy, nečiní zmínky takových žen. Připomíná však bratry Judovy, aby ukázal, že patří k lidu Božímu; kdežto Ismael, bratr Isákův a Esau, bratr Jakubův, byli vyloučeni z lidu Božího, pročež se nepřipomínají v Kristově rodokmenu. A také aby vyloučil pýchu na ušlechtilost; neboť mnozí bratří Judovi narodili se ze služebných, ale všichni spolu byli Patriarchové a knížata kmenů. – Phares pak a Zaram se jmenují spolu, jak praví Ambrož, K Luk., protože "*jimi jest naznačen dvojitý život národů; jeden podle zákona*", jež znamená Zaram, "*druhý z víry*", jež znamená Phares. Bratry pak Jechoniášovy udává, protože všichni vládli vrůzných dobách, což se nestalo u jiných králů. Nebo protože podobná byla i jejich nešlechtnost, i bída.

⁶³⁹ Podle latinského způsobu psaní I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X.

Trinubium Scte Annæ

ZLATÁ LEGENDA

*Narození Panny Marie*⁶⁴⁰

Panna Maria pocházela z kmene Judova a z královského rodu Davidova. Evangelisté Matouš a Lukáš však nepopisují rod Mariin, ale Josefův, který však neměl nic společného s počtím Ježíšovým, protože, jak se říká, bylo zvykem Písma sestavovat rodokmen mužů, nikoli žen. Je naprosto jisté, že svatá Panna pochází z rodu Davidova. To je vidět zejména z toho, že Kristus odvozuje svůj původ ze semene Davidova, jak Písmo často dosvědčuje.

Protože se tedy Kristus narodil jen z Panny, je jasné, že Panna pocházela z Davida, a to z větve Nathanovy.

David měl totiž kromě jiných dva syny, Nathana a Šalomouna. Jak dosvědčuje Jan z Damašku, Lévi z větve Nathana, syna Davidova, zplodil Melchiho a Panthara, Panthar zplodil Barpanthara a Barpanthar Jáchyma, Jáchym pak zplodil Pannu Marii. Z větve Šalomounovy měl Nathan manželku, s níž zplodil Jakuba, po Nathanově smrti se pak Melchi z kmene Nathanova, který byl synem Léviovým a bratrem Pantharovým, oženil s manželkou Nathanovou, matkou Jakobovou, a zplodil s ní Heliho. Jakub a Heli se takto stali bratry po matce, avšak Jakub byl z kmene Šalomounova, Heli z kmene Nathanova. Heli z kmene Nathanova zemřel bezdětný a jeho manželku si vzal jeho bratr Jakub, který je z kmene Šalomounova, probudil semeno svého bratra a zplodil Josefa, Josef je tedy podle přirozenosti syn Jakuba z rodu Šalomounova, avšak podle zákona syn Heliho, který pochází z Nathana, neboť syn, který se narodil za takových okolností, byl sice podle přirozenosti synem toho, kdo ho zplodil, avšak podle zákona synem zemřelého. Tolik Jan z Damašku.

Jak se však praví v Církevní historii a jak dosvědčuje Beda ve své Kronice, protože všechny rodokmeny Židů i cizinců byly uchovávané v tajných archívech chrámu, dal je Herodes všechny spálit, neboť si myslel, že bude vypadat jako urozený, jestliže se při nedostatku důkazů bude věřit, že jeho rod patří k Izraeli.

Byli však také někteří Nazaretští, zvaní též pro příbuzenství s Kristem rod Páně, a ti vykládali Kristův rodokmen částečně podle staré rodinné tradice, částečně podle některých knih, které měli doma, pokud to bylo možné.

Jáchym si pak vzal manželku jménem Anna, která měla sestru jménem Hismeria. Tato Hismeria porodila Alžbětu a Eliud, Alžběta pak porodila Jana Křtitele. Z Eliud se narodil Eminen, z Eminena se narodil svatý Servác, jehož tělo je v městě Maastrichtu v biskupství lutyšském. Anna prý měla tři muže, totiž Jáchyma, Kleofáše a Salome. Z prvního muže, to jest z Jáchyma, porodila jednu dceru, Marii, matku Páně, tu dala za manželku Josefovi a ta porodila Krista Pána. Po Jáchymově smrti se provdala za Josefova bratra Kleofáše a měla s ním druhou dceru, kterou pojmenovala také Maria; tu později provdala za Alfea. Tato Maria měla se svým mužem Alfeem čtyři syny, to Jakuba Menšího, Josefa Spravedlivého, zvaného též Barnabáš, Šimona a Judu. Po smrti druhého manžela se Anna

⁶⁴⁰ Český text přebírám podle VORAGINE, JAKUB, [Vidmanová, Anežka, trans.]: *Legenda Aurea*, Praha: Vyšehrad, 1998, str. 252-256, jedná se o překlad podle VORAGINE, JACOBUS A: *Legenda Aurea, vulgo Historia Lombardica dicta, ad optimorum librorum fidem*, Dresden – Leipzig: Libreria Arnoldiana, 1846, cap. CXXXI (126), *De Nativitate beatae Mariae virginis*, pp. 585-590.

provádala potřetí, za Salomeho, a měla s ním třetí dceru, tu pojmenovala opět Maria a dala ji za manželku Zebedeovi. Tato Maria měla se svým mužem Zebedeem dva syny, totiž Jakuba Většího a Jana Evangelistu. Jsou o tom také verše:

*Anna, jak běžně se říká, se matkou tří Marií stala,
otci jejich jsou Jáchym, pak Kleofáš, Salome třetí.
Alfeus, Zebedeus a Josef je za ženy měli.
První je matkou Krista, pak Jakuba Menšího druhá,
Josefa Spravedlivého, též Šimona s Judou, ta třetí
Jakuba Většího a Jana, jenž v znaku má orla.*

Zdá se divné, jak mohla být Panna Maria příbuznou Alžběty, jak bylo řečeno výše. Je totiž známo, že Alžběta byla manželkou Zachariáše, který byl z kmene Lévi, a podle zákona si každý musel vzít manželku ze svého kmene a ze své rodiny, a ona, jak dosvědčuje Lukáš, byla z dcer Áronových. Anna pak byla podle Jeronýma z Betléma, který byl z kmene Judova, avšak je třeba vědět, že i sám Áron i velekněz Jojada si oba vzali manželky z kmene Judova, čímž je dokázáno, že kmen kněžský a královský vždy byly navzájem spojeny příbuzenstvím.

Jak říká Beda, v novějších dobách mohlo spojení toho druhu vzniknout tak, že byly ženy provdány z jednoho kmene do druhého, takže je patrné, že Maria, pocházející z kmene královského, je příbuzná s kmenem kněžským. A tak Maria patřila k oběma kmenům. Pán totiž chtěl, aby se tyto privilegované kmeny prostřednictvím tajemství vzájemně mísily, protože se z nich měl narodit Pán, aby se za nás jako pravý král a kněz obětoval, aby řídil své věrné bojující se špatností tohoto života a aby je po vítězství korunoval. To je naznačeno i jménem Kristus, to jest Pomazaný, protože ve Starém zákoně byli pomazáváni jen kněží, králové a proroci. Proto si i my podle Krista říkáme křesťané a nazýváme se národ vyvolený a královské kněžstvo. Je však známo, že ustanovení, aby se ženy vdávaly za muže ze svého kmene, bylo dáno proto, aby se nepopletlo rozdělení údělů. Protože však kmen Lévi neměl úděl mezi ostatními, ženy z toho kmene se mohly vdávat, za koho chtěly.

Svatý Jeroným uvádí v Prologu, že jako mladíček četl v nějaké knížce historii Mariina narození, avšak teprve po dlouhé době, jsa o to požádán, zapsal to, co si z přečteného zapamatoval. Jáchym pocházející z Galileje z města Nazaretu si vzal za manželku svatou Annu z Betléma, oba byli spravedliví, oba si počínali bez hany při všech příkazech Páně a všechnen svůj majetek dělili na tři části: jednu vynakládali na chrám a chrámové služebníky, druhou rozdávali poutníkům a chudým a třetí si ponechávali pro potřeby své a své rodiny. A tak když po dvacet let neměli ze svého spojení žádné děti, slíbili Hospodinu, že dopřeje-li jim potomka, odevzdají ho jeho službě. O svátku Posvěcení chrámu šel kvůli tomu Jáchym s lidmi ze svého kmene do Jeruzaléma, jak byl zvyklý činit každý rok o třech hlavních svátcích, a spolu s ostatními přistoupil k oltáři a chtěl přinést svou oběť. Když ho spatřil kněz, velmi rozhořčen ho odehnal a plánil za to, že se opovažuje přistoupit k Božímu oltáři. Tvrdil, že se nesluší, aby přinášel Hospodinu oběť člověk, který se provinil proti zákonu, a aby stál u oltáře mezi plodnými člověk neplodný, který nerozmnožil národ Boží.

Zahanbený Jáchym se ze studu nechtěl vrátit domů, aby nemusil podobně snášet tak velkou pohanu od příslušníků svého kmene, kteří to slyšeli. Odešel tedy ke svým pastýřům. Když u nich byl už nějakou dobu, tu se jednoho dne zjevil jemu samotnému anděl obklopený velkým jasem, a protože byl tím viděním zmaten, povzbudil jej, aby se nebál, těmito slovy: „Já jsem anděl Páně poslaný k tobě, abych ti oznámil, že byly vyslyšeny tvé prosby a že tvé almužny vystoupily před zrak Hospodinův. Viděl jsem tvé zahanbení a slyšel jsem výtku neplodnosti, která ti byla neprávem předho-

zena. Bůh totiž trestá hřích, nikoli přirozenost, a proto uzavře-li něčí lůno, činí tak proto, aby je opět otevřel k většímu zázraku a aby se poznalo, že co se narodí, není plodem rozkoše, ale Božím darem. Což pramáti vašeho rodu Sára nesnášela výtku neplodnosti až do svého devadesátého roku, a přesto porodila Izáka, jemuž bylo znovu slíbeno požehnání všech kmenů? A nebyla i Ráchel dlouho neplodná, a přesto porodila Josefa, který měl vládu nad celým Egyptem? Kdo byl silnější než Samson nebo světější než Samuel? A přesto oba dva měli matky neplodné.

Věř tedy rozumu a příkladům, že početí dlouho odkládané a porod ženy, která byla neplodná, bývá zázračnější. Právě tak tvá manželka Anna ti porodí dceru a dáš jí jméno Maria. Tato, jak jsi slíbil, bude od dětství zasvěcena Hospodinu, bude už z matčina lůna plna Ducha svatého a nebude pobývat venku mezi lidmi, ale stále bude v chrámu Páně, aby ji nikdo nemohl podezřívat z něčeho špatného. A tak jako se sama narodí z matky neplodné, tak se z ní zázračně narodí syn Nejvyššího, jehož jméno bude Ježíš, a jeho zásluhou budou spaseny všechny národy. Toto je znamení pro tebe: až přijdeš do Jeruzaléma k Zlaté bráně, potkáš svou manželku Annu, která je zneklidněna kvůli tvému opoždění a bude mít radost, až tě spatří.“ Po těchto slovech se anděl od něho vzdálil.

Anně, která hořce plakala a nevěděla, kam šel její muž, se zjevil též anděl, prozradil jí totéž, co předtím oznámil jejímu muži, a dodal, aby na znamení šla do Jeruzaléma ke Zlaté bráně a setkala se tam se svým mužem, až se bude vracet.

Podle andělova příkazu se tedy oba potkali, radovali se, že se vidí, byli si jisti slíbeným potomkem, vzývali Hospodina a vrátili se domů, vesele očekávající splnění Božího slibu.

Anna skutečně počala, porodila dceru a dala jí jméno Maria. Když skončila tři léta kojení, přivedli dívku do chrámu Hospodinova s obětními dary. Kolem chrámu bylo patnáct stupňů, po nich se vystupovalo – odpovídaly patnácti písničným stupňům. Protože byl chrám na kopci, nebylo možné přijít k obětnímu oltáři, který byl venku, jinak než po stupních. Dívku postavili na nejspodnější z nich a ona po všech vystoupila bez pomoci, jako kdyby už byla dospělá.

Když bylo obětování skončeno, nechali dceru s ostatními dívkami v chrámu a vrátili se domů. Dívka každý den dělala pokroky ve vši svatosti, každodenně byla navštěvována anděly a každodenně se těšila z pohledu na Boha. Jeroným v jednom dopise Chro-matiovi a Héliodórovi říká, že si svatá Panna stanovila jako pravidlo, že bude od rána až do třetí hodiny setrávat v modlitbách, od třetí hodiny do deváté že se bude zabývat tkaním a od deváté že se bude neustále modlit, dokud se jí nezjeví anděl a nedá jí jídlo.

Když jí bylo čtrnáct let, velekněz veřejně vyhlásil, aby se dívky, které byly vychovávány v chrámu a dovršily stanovený věk, vrátily domů, aby mohly být zákonně provdány za muže. Ostatní dívky jeho příkaz poslechly, Panna Maria odpověděla, že to nemůže udělat jednak proto, že ji její rodiče určili k službě Hospodinu, jednak proto, že sama zaslíbila Hospodinu své panenství. Velekněz tím byl znepokojen, protože se domníval, že nemůže být porušen slib proti Písmu, které praví: „Učiňte slib a splňte jej,“ a také se neodvažoval zavádět nějaký zvyk v národě neobvyklý.

Při nejbližším židovském svátku svolal starší a všichni byli téhož mínění, aby se ve věci tak pochybné žádala rada od Boha. Když byli všichni ponořeni v modlitbu a velekněz se chystal žádat Boha o radu, náhle zazněl z nitra modlitebny hlas slyšitelný všemi, který říkal, že všichni neženatí z rodu Davidova schopní oženit se mají přistoupit k oltáři, každý s ratolestí v ruce, a čím ratolest se rozpučí a na jejím vrcholku usedne podle Izaiášova proroctví Duch svatý v podobě holubice, bude beze vší pochyby ženich té dívky.

Mezi ostatními byl i Josef z domu Davidova, a protože se mu zdálo nevhodné, aby

si on, muž tak pokročilého věku, vzal za manželku dívku tak mladičkou, když ostatní přinášeli ratolesti, on jediný s ratolestí nepřišel. Protože se neuskutečnilo nic, co by bylo v souladu s Božím hlasem, velekněz usoudil, že je třeba zeptat se Boha podruhé, a on mu dal odpověď, že ten, komu má být dívka zasnoubena, jediný ratolest nepřinesl. Tak byl Josef prozrazen, přinesl svou ratolest, a když se rozpukla v květ a na jejím vrcholku se usadila holubice přilétající z nebe, bylo z toho všem jasné, že dívka bude zasnoubena jemu.

Josef se tedy s dívkou zasnoubil a vrátil se do svého města Betléma, aby připravil svůj dům a opatřil vše potřebné k svatbě, Maria se pak se sedmi dívkami stejného věku, které jí dal velekněz, aby se upozornilo na zázrak, vrátila do domu svých rodičů do Nazaretu. V oněch dnech se jí při modlitbě zjevil archanděl Gabriel a oznámil jí, že se z ní narodí syn Boží.

Sv. Coletta Boyiet z Corbie

68.⁶⁴¹ En l'encommencement de la reformacion que elle faisoit en ces grans et difficiles affaires, souvente fois elle retournoit à refuge par ses orisons as sains et aulx saintes de paradix especialement aulx sains et aulx saintes qui avoient gardé virginité. Et par ainsy point ne retournoit pour demander ayde à madame sainte Anne. Ungne fois comme elle estoit en ses ferventes orisons devant notre Seigneur, la glorieusse [ma] dame sainte Anne s'aparut à elle moult glorieusement menant avecque elle moult honorablement toute sa noble progenie c'est assavoier ses iij filles et leurs glorieulx enfans. Desquelles filles la première estoit la très excellente et sacrée vierge Marie, roine des cieulx et de la terre, dame des Anges et de toutes créatures, tenant par la main son très chier filz notre seigneur Jhesu christ très precieulx rédempteur et glorieulx sauveur. La seconde estoit Marie Jaques tenant par les mains ces iiij glorieulx enfans, c'est assavoier saint Jaques le mineur, assavoier saint Jaques le mineur, saint Symon, saint Jude et Josep[h] le juste. La iij fille estoit sainte Marie Salomme [menant et] tenant par les mains ces ij glorieulx enfans, c'est assavoier saint Jacques le mohur et saint Jehan evangeliste. Et en ceste apparicion la glorieuse dame madame saint Anne luy manifesta comment nonobstant qu'elle eut esté plusieurs fois mariée, niantmoins toute l'esglise mylitant et tryumphant de sa très noble progenie estoit grandement honorée et adourée; de laquelle apparicion et magnifestacion la petite ancelle de notre Seigneur fust en son esprit grandement consolée et conceput ungne très especiale devocion à elle et la requist et pria très doucement et humblement qu'il luy pleust par la grâce de estre intercesseresse par devers sa très noble et très sainte Lignie et par devers tous les sains et saintes de paradix qu'il luy eussent pitié et compassion d'elle et de toute sa petite et povre famille et que salutairement elle peult mettre à execucion la charge de la reformacion qui de par notre Seigneur luy estoit bailliée. Et pour aulcune petite recongnissance de celle grace que ycelle glorieusse dame li avoit faicte de soy et de sa sainte Lignie demonstrier et mangnifester à elle en aulcun de ses monastères par grande devocion, elle fist à l'onneur et révérence de madame saint Anne fonder l'esglyse et consacrer et par especiael en son premier convent qui luy fust donné de notre saint père le pape, qui est à Besenchon, elle y fist edeffier ungne belle et solempnele chappelle au nom et révérence de la ditte glorieusse dame où sont sépultures ou ensevelis aulcuns de ses especiaulx amis et amies en notre Seigneur.

⁶⁴¹ ALENÇON, UBALD D'(ed.): *Les Vies de Ste Colette Boylet de Corbie, réformatrice des frères mineurs et des clarisses (1381-1447) écrites par ses contemporains le père Pierre de Reims, dit de Vaux, et sœur Perrine de la Roche et de Baume, Archives franciscaines, IV*, Paris: Couvin, 1911, pp 63-64.

Židovské texty

SEPHER TOLDOTH JESCHU.

*Kniha o narození Ježíšovu.*⁶⁴²

KAPITOLA I.

V ROKU 671 za panování krále Jannea, jenž jest jmenován též Alexander, stalo se velké neštěstí v Israel.

Byl tam jistý pověstný ničemník, jmenoval se *Josef Pandera*. On byl vyloučen z kmenu Juda. Ovšem, měl li býti škodlivý, musel býti, jak byl muž krásně rostlý a neobyčejné sličnosti, ale hlavní neřestník. Zdržoval se v Betlemě v Juda. Na blízku žila vdova, jenž měla dceru *Miriam*, o niž často činí se zmínka v Talmudu, že byla upravitelkyně vlasů u paní. Tato dcera byla zasnoubena od matky své jednomu slušnému, počestnému a nábožnému mladíkovi jmenem *Jochanan*. I přihodilo se, že Josef šel kolem dveří Marie a uviděl ji. Ovšem že takový "mládenec" hned se zamiloval dle obyčeje. Tak chodíval sem, tam, až pak matka promluvila k němu: "Čím pak to, že tak chudneš?" (hubeníš) On odpověděl. "Já toužím po tom, abych si mohl vzítí *Miriam*."

"Inu," řekla matka, "já nechci býti proti tomu, když ona by tě chtěla a bylo po vůli tvé." To nemusela matka dvakráte říci *Panderovi*. On čím dál, tím více se blížil, a nenaskytla se mu ta pravá doba. až jistý *Sabath* večer, když on našel ji ospalou seděti u dveří.

Přiměl ji, aby šla s ním do domu; šly, sedly v kumbálku u dveří — ona měla za to, že to jest její zasnoubený *Jochanan*.

"Ale můj milý co ti napadá — vždyť budem míti dosti času, až prindem od sabašu (v tom smyslu k němu mluvila — v té knížce jest latina, překládatel podává, to tak, jak jest to v knížce anglické)

Tum ea homini ait: Ne me attingito: menstruis sum. Sed is morem illi non gerebat, cumque circaeam voluntati suæ obsequntus fuisset, in domum suam abit.

Circa medium noctis iterum in eo exardescere desiderium malum. Ergo somno levatus ad domum Miriamis viam affectans, ad cellam se confert, factumque repetit.

Valde autem exhorruit puella, et quid hoc, ait, tibi vult, Domine, quod eadem nocte bis me convenisti? idque non passa, surn ab eo inde tempore quo sponsam me tibi elegisti.

Verum is silens repetit, nec verbum ullum proloquitur. Ergo *Miriam* queri: Quousque tu peccato scelus addis? annon pridem tibi dixi esse me menstruatam?

Verum ille non attendebat ad ejus verba, sed desiderio satisfaciebat, ac tum postea iter pergebat suum.

Překládatel umí latinsky, ale bojí se *Comstocka* — a tak nepoví, co ten latinák povídá — ale líto mu je té *Marie* — Sel konečně —

Po třech měsících *Jochanan* dozvěděl se, že jeho zasnoubená jest těhotná. Velmi rozčilen, rozbolen, šel k učiteli svému *Simonu Šetachidesovi*, předložil mu to a prosil o radu.

Učitel přeptával se na okolností a pak mu předložil hlavní otázku: "Máš někoho v podezření?" *Jochanan* odpověděl: "Nemám, leč na *Josefa Panderu*, jenž jest velký vyhýralý rozpusta a ostává blízko nich."

⁶⁴² KLÁČEL, LADISLAV (trans.): *Sepher Toldoth Jeschu, Kniha o tom, jak a kdy se byl narodil Ježíš*, Milwaukee: Ant. Novák, 1879, str. 15-41.

Učitel pravil: "Synu můj! slyš mou radu a buď s tím ticho: neb jestli že on tam byl, zajisté půjde tam zas. Proto buď moudrý a vezmi si svědka, tak abys ho chytit mohl než bude velká Radda (Sanhedrim).

Jochanan šel domu a byl plný starostlivých myšlenek. On si pravil v duchu: "Když ta věc se roznese, řekne lid, že jsem já toho původcem."

Opálal si to, rozmyslel a pak si řekl: "Uhnu se hanbě a pomluvě," a sebral své věci a utekl do Babylonu a tam se ubytoval.

Svým časem porodila Miriam syna a nazvala ho

Jehošua, po bratru matky své. I poslala, pak chlapce k učiteli, jenž se jmenoval Elchanan, jehož návodem duch jeho se dobře vyvíjel, malý Jehuše učinil skvělé pokroky.

Za onoho času přihodilo se, že on potkal senátory Raddy Sanhedrim v Jerusalemě. Byl tam způsob, že kdo potkal senátora, pokrýl hlavu svou a poklonil se.

Ale tento chlapec smekl a dotýkaje se čela pozdravil jen učitele svého.

Tu všichni pravili mezi sebou: "Jaká to nestydatá nezpůsobilost! bezpochyby jest panchart a syn ženy rozvedené."

Na to pravil Simeon Šatechides: "Já se pamatuji nyní, že před několika lety přišel ke mně můj žák Jochanan a vykládal: Běda! jaká hanba a jaké znectění potkalo mne; neboť Miriam má zasnoubená jest obtežkána, ale ne ode mne, nýbrž od někoho jiného. A tento jest synek té Miriam.

A když jsem já skoumal, máli někoho v podezření, řekl: "Podezřelý jest mi Josef Pandera, jenž ostává v její sousedstvu." A brzo na to odbral se Jochanan do Babylonu, kde ještě bydlí."

Tak řekli všichni: "Když tomu tak jest, tož vskutku jest ten kluk panchart a syn rozvedené ženy." Tedy oni prohlásili ho veřejně za pancharta troubíce na 300 trumpet, odejmuše mu právo přicházeti do shromáždění o jmenovali ho *Ješu* na znamení, že to jméno a pamět jeho má pomínouti.

Ješu tímto pohaněním a vyloučením byl velice zarmoucen. Skormouceným srdcem odešel do Horní Gallilie, kde přebýval mnohá leta.

Za toho času byl v chrámě kámen, na němž bylo napsáno nevyslovitelné jméno Hospodina. Když David dal kopati základy chrámu, našel jistý kámen na ustí jedné propasti, na němž bylo vryto to jméno i vzal jej a uložil ve Svatyni.

Ale když moudří muži obávali se, aby snad náhodou skoumavá mládež nenaučila se to jméno znáti a přivedla zkázu na svět (rač bůh tomu nedati), učinil dva mosazné lvy okouzlené a umístili je před svatyní, jednoho na pravo a druhého na levo. Když tedy někdo se přiblížil ti skoumal to tajné jméno; tedy když odcházel, lvi řvali na něho, tak že on leknutím zapomněl to jméno na vždy.⁶⁴³

Když pověst o Ješu pancharství roznesla se, on neostal v Galilei, nýbrž tajně přišel do Jerusalema, šel do chrámu a tu se naučil znáti ta svatá písmena, i napsal si to tajné jméno na kousek pergamentu a rozříznuv si maso, schoval v té raně ten pergament. Pak vysloviv ještě to jméno, zacelil ránu.

Aby kdo mohl vjíti v chrám, bylo zapotřebí kouzla a zaříkání, jak by bez toho byli mohli nejsvětější kněží potomkové Aarona tam vcházeti. Z toho jest patrné, že Ješu učinil to mocí magie a nečistého jména. Jak byl Ješu vešel z chrámu, ti psi (dříve stálo lvi) doráželi, a on zapomněl to jméno. Tak on šel z města a venku otevřel ránu, vytáhl to písmo, dobře skoumal písmena a měl zcela v moci své to jméno.

Na to šel do Betheléma, kde se byl narodil, a hlasitě volal: "Kde jsou ti zlé muži, ješto mne prohlásili za pancharta a z nečistého rodu? Oni sami jsou pancharti a nečistí."

⁶⁴³ Některým učeným zdá se, že to povíadačka neb výmysl z 14 věku neb z 15tého; ale Raymundův překlad jest ze 13 století -- a pak Celsus to má i Talmud o tom vykládá.

"Zdali mne panna neporodila? Nepočala mne matka, nepočala na vršku hlavy své?⁶⁴⁴ Věřu já jsem syn boží, a dotýčně mne praví prorok Esaiáš: Ejhle pana počne a t. d. Zdali já sám neutvořil sebe a nebesa, zem, moře a všechny věci v nich?"

Tak oni všichni odpověděli: "Dej nám znamení a ukaž nám zázrakem, že jsi bohem." On odpověděl: "Přineste sem umrlce a já ho vzkřísím k životu."

Lid se rozběhl a vykopali jistý hrob, ale našli tam jen suché kosti. Když mu to ohlásili, řekl: "Přineste je sem."

Když byly donešeny, on složil je náležitě, pokryl masem, nervy, koží a tak že vše sjednotilo se v tělo a živý muž stál před nimi.

Lid se divil. Tak on řekl: "Divíte se tomu? Přineste mi málomocného a já vyléčím jej." A když přinesli, málomocný hned nabyl svého zdraví mocí toho nevyslovitelného jména. Když to lid viděl, padli na tvář a klaněli se jemu volajíce: "Věřu tys syn Boží" a stalo se, že za pět dní tato strašná zpráva přinešena byla do svatého města Jerusalema a vše bylo vypravováno, co byl učinil Ješu. Tím velice se rozveselili tuláci a ničemníci, ale staří, pobožní a moudří hořce plakali a ve Vyšším a Nižším Sanhedrim byl zármutek a bédování.

Konečně usnesli se poslati posly k Ježíši řkouce mezi sebou: "Snad že pomocí Hospodinovou podaří se nám jej jati, uznati za vinníka a odsouditi k smrti."

Proto poslati Ananiáše a Achassiáše, velmi ctihodné muže z Nižšího Sanhedrim, ješto šli a padnuvše klaněli se jemu, na důkaz své ošemetnosti.

Ješu tím zmýlen měl za to, že to činí z upřímnosti, přijal je dobrotivě a učinil je vůdce bezbožného stáda svého.

Na to počali oni vyřizovati poselství své: "Eihle představení občané města Jerusalema vyslali nás k tobě s prosbou, abys ráčil přijíti k nim, neboť slyšeli, žeš ty Syn Boží."

I řekl na to Ješu: "Co byli slyšeli, jest pravda a vizte, já chci učinit všecko, čeho žádáte, ale pod tou výminkou, že všichni ti senátoři Většího a Menšího Sanhedrim a všichni ti, ješto znectili narození mé, přijdou a pokloní se přede mnou, přijmouce mne jako služebníci přijímají pány své."

Poslové tito navrátivše se do Jerusalema zvěstovali všecko, co bylo řečeno.

Starší a pokorní muži odpověděli: "My jsme povolní učiniti vše, čeho on žádá." Tedy se vrátili zase k Ješu s tou odpovědí.

Řekl tedy Ješu: "Já chci jíti s vámi."

KAPITOLA II.

A STALO se, když Ješu přišel do Nobah, jenž jest blízko Jerusalema, řekl jim: "Nemáte zde dobrého zvedeného osla?" Odpověděli: "Jest jeden takový po ruce." Řekl Ješu: "Přiveďte mi ho."

I byl přiveden velmi pěkný osel, Ješu sedl naň a ubíral se do Jerusalema.

Jak byl vjel do města, všechen lid vybíhal z domů aby ho uviděl. Pozdvihl hlasu svého řekl k ním: "Dotýčně mne píše prorok Zachariáš: "Eihle král přichází k tobě, spravedlivý a blahonosný, pokorně sedíce na oslici a při ní hřibátko oslí."

Jak to uslyšeli zástupové, plakali a mnozí trhali oděv svůj a jiní ale šli a žalovali královně.

⁶⁴⁴ To připomíná na tu středověkou otázku o odpověd: Zdali panna může počítí uchem? filosofia, non valet (neplatí), theologia valet (theol. platí), neb Maria počala uchem, slyšela totiž a přijala zvěstování.

(Ona byla, královna Helena, manželka, krále Jannea — ona vládla po smrti manžela svého. Jest též jménováno Oleina, a měla syna Nunbasa krále, jemuž též říkali Hyrkanus, jenž byl zavražděn o služebníka, svého Herodesa. [To ale jest podvrženo.]

Ti nábožní pravili královně: "Ten chlapík zasluhuje notné potrestání, neb on svádí lid. Prosíme, propůjč nám plnomocnost a my zadrhnem ho v smečkách našich." Královna dala za odpověď: "Zavolejte ho sem, abych porozuměla tomu pádu." Ale ona vlastně chtěla mu pomoci ze smeček jejich, neb byla z pokrevní přízně s ním.

Ale dovtípili se co zamyšlí královna, pravili: "Ne račte tak učiniti královská paní, abyste se nestala ukrývatelkyní jeho; neb čarodějnictvím on zavádí lid do bludů a do zločinů."

Při tom vyložili ji tu celou věc o nevyslovném jméně a doložili: "Na Vás jest, ukládati trest, neb on zaslouží ten největší."

Pak vypravovali, kdo jest Josef Pandera a že Ješu jest jeho panchart syn rozvedené ženy.

Na to odpovíděla královna: "Já vám rozumím, ale přiveďte ho sem, ať slyším, co on praví a vidím, co činí, nebo každý mi vypravuje o velkých divech, jež on koná." Ti moudří odpověděli: "Učiníme, jak kážeš."

Tedy poslali pro Ješu a postavili před královnu. Řekla královna: "Slyšela, jsem, že tvoříš mnoho velkých zázraků, vykonej též jeden přede mnou."

Ješu: "Cokoliv kážeš, chci učinit. Zatím prosím o jednu věc, abys mne nedala do rukou těchto nerozšafných mužů, kteří mne byli prohlasili za pancharta."

Královna: "Neboj se ničeho."

Ješu: "Kaž přinést malomocného a uzdravím ho."

A když byl přinesen, vložil ruku na něho a vyslovil to všemohoucí jméno a malomocný hned uzdravil se, tak že tváře jeho byly jako zdravého chlapce.

Dale řekl Ješu: "Kaž přinést mrtvé tělo." Bylo přineseno, on hned vložil ruku na ně, řekl to jméno a mrtvý obživil a stál před nimi.

I řekl zas Ješu: "Esaiáš prorokoval o mne: Tenkrátě poskočí ochromělý jako jelen a t. d."

Na to královna obrátila se k těm "mudrcům:" "Jak můžete tvrdit, že tento muž jest kouzelníkem? Zdali sama neviděla jsem tvořit zázraky jak Syn Boží?"

Ti moudří odpověděli: "Kýž by královna to nemluvila, on zajistě jest čarodějník" Ale královna řekla: "Jděte mi z očí a nikdy více mi nepřijdete s žalobou, jako jest tato."

Tedy ti moudří opustili královnu, smutní v srdcích svých a radili se mezi sebou a pravili konečně: "Ukažme, co umíme, aby ten chlapík padl v ruce naše."

Jen z nich pak řekl: "Zdáli se vám prospěšné, ať někdo z nas naučí se též to jméno, a když on bude divy tvořit, snad ho chytmem."

Přisvědčili ti té radě. Kdokoliv to provede, aby zmaten byl tento ošemetník, ten má míti dvounásobnou odměnu ve světě, jenž má přijíti.

Na to povstal jeden z nich jménem Juda a pravil: "Vezmeteli na sebe odpovědnost za domnělé uražení boží, uváděním jeho, všemohoucího jména, já se odhodlám k učení toho jména a přivedení do mých rukou toho pancharta a syna rozvedené."

Všichni zvolali jedním hlasem: "Na nás budiž hřích, učin jak jsi nám nabídl, a měj tvé dílo dobrého zdaru!" Tak tedy on šel do svatyně a činil to samé, co byl učinil Ješu.

Na to jda po měště "Kde jsou ti, ješto roztrusují, že ten panchrat jest Syn Boží? Nejsem já, jenž jsem jen maso a krev, schopen konat ty věci, jichž byl konal Ješu?"

Královna a její průvodní uslyševše to dala si představití Judah, i přišli s ním i starší a mudrci jerusalemské. Královna kázala, aby přišel také Ješu a řekla k němu: "Ukaž nám, cos nedávno provozoval." A Ješu počal ty divy tvořiti před obecnstvem.

Pak Judah řekl ku královně a všemu lidu: "Nic, co koná tento Ješu, není mi divem. Kažte mu, aby si vystavěl hnízdo své na nebi a já ho shodím odtamtud."

Pak mluvil Ješu ku lidu: "Nebyli jste od té doby, co vás znám lid tvrdošíjný?"

Judah odpověděl: "Neníli pravda, že ty provozuješ špatnosti, ty pancharte a synu rozvedené? Neřekl mistr náš Mojžíš o tobě: Když tvůj bratr syn tvé matky tě láká, řka: Nech ať &c. tak ty máš toho člověka vyvésti ven a kamenovat jej, aby zemřel."

Ale panchart dal za odpověď: "Neprokoval Esaiáš o mne, a nejsou to slova mého praotce Davida, o mne: Pán řekl ke mně: Ty jsi můj syn, dnes jsem zplodil tebe &c? A v tom smyslu na jiném místě praví: Pán řekl pánu mému: sed' mi na pravici.

A nyní chci vstoupiti ku nebeskému Otcí svému a budu seděti jemu na pravici, a vy to uvidíte na své oči. Ale ty Judah toho nedosáhneš."

A nyní Ješu vyslovil pro sebe všemohoucí jméno a zdvihl se vítr a vyzdvihl jej mezi nebe a zem.

I hned dal se Judah v moc toho samého jména a vítr též ho pověsil mezi nebe a zem a tak oba lítali v kruzích v povětří.

To vidouce zástupové trnuli dívením. Ale Judah zase to jméno vyslovil a zmocniv se toho Ješu, srazil ho k zemi.

Tu Ješu zase prosil to jméno ku pomoci v boji proti Juda, tak zápasili spolu.

Ale Juda vida, že síla jeho nevyrovnává se síle Ješu, pomočil ho potem těla svého, čím se stal Ješu nečistým a obatím stratili moc jména *Šem Hamforas* pokud se neomyjou.

Pro tu neschopnost pronešen byl soud smrti nad Ješu a byl vyveden slyšeti: Když chceš býti osvobozen, čiň to, cos činiti byl navykl ž posud."

Ale Ješu cítě se neschopným tak učiniti, bědujíce pravil "David, předek můj, prokoval o mne pravě "Pro tebe jsme mordováni po každý den &c."

Když učedníci jeho a nezvedení zástupové, jenž při něm stáli, viděli své nebezpečnosti, dali se do boje proti starším a moudrým, dali příležitost, aby Ješu utekl z města. On spěchal ku Jordánu, a když se vykoupal a očistil, zase vzýval to jméno — a opětoval ty divy jak dříve.

Na to vzal dva kameny jako mlýnské a nechal je plavati po vodě a sedě na nich, chytal ryby před lidem jemuž je dával k jídlu.

Když se ta zpráva o tom dostala do Jerusalema, počali si moudří a nábožní plakati a říkati: "Kdo může se odvážit vzíti tomu ničemníkovi to všemohoucí jméno?"

Tu Judah nabídl se — moudří ti volali mu: na zdar! Judah změniv oděv, aby nebyl k poznání, šel mezi ty bezbožníky.

KAPITOLA III.

V NOCI bůh poslal hluboké spaní na pancharta a Judah jej očaroval v tom spaní. Pak Judah vstoupil do jeho stánu, nožem vyřízl mu z masa svatý pergament.

Ješu probudil se poděšen od velkého a děsného ducha. Proto řekl ku svým učedníkům: "Máte zvědět nyní, že můj nebeský otec mi nařídil, abych přišel k němu. Já jdu, poněvadž on vidí, že nemám žádnou čest mezi lidem." Na to odpověděl: "O vy pozhánání, velká bude odměna vaše, když zachováte slova má, neb vy budete seděti mně na pravici s mým nebeským Otcem."

Na to všichni dali se do hlasitého pláče. Ale Ješu pravil: "Neplačte, neb velká odměna jest uchystána vám iza vaši nábožnost, jen hledt'ě, abyste nepřekročil má slova." Na to všichni odpověděli: "Cokolvěk ty na řídíš, my konatí budeme a kdo neposlušný bude slov tvých, bídne zahyň."

Na to řekl Ješu: "Jsteli moje následovníci, budete chovati se ke mně s šetrností a spravedlností. Když půjdete bojovati za mne v Jerusalemě, ukrývati se budu micháje se mezi vás, tak že měšťané jerusalemsští nepoznají mne."

Tyto věci řekl Ješu klamavě, aby mohl dostat se do Jerusalema, vjíti v chrám a dobýti sobě opět známost toho jména.

Nemajíce žádné podezření zlého úmyslu, odpověděli všichni: "Všecko co nařizuješ budeme konati, ani se na prst nevzdálíme ani na pravo ani v levo."

I řekl jim: " Přísahahejte mi!" Tak oni všichni zavázali se přísahou.

Ale oni nevěděli, že jest Judah mezi nimi, ano ani neznali jej.

Potom Judah řekl ku svým společníkům: " Opatřeme si všichni stejný oděv, tak že nebude žádný s to rozeznati našeho mistra." Ta rada se jim zalíbila a oni dle ní učinili. Pak odebrali se do Jerusalema, aby byli účastni slavení nekvasených chlebů.

Když ti nábožní mužové uviděli Judah, zaradovali se radostí velkou a řekli k němu: "Vykaž nám, prosíme tě, co ještě učiněno býti má? (On byl tajně odstranil se, šel ku starším a moudrým ve městě).

Pak Judah pověděl jim všecko, co se bylo stalo a jak obdržel to jméno od toho pancharta. Nad tím oni jásali a Judah řekl jim: "Když uposlechnete rozkazům mých, zýtra vydám do rukou vašich toho bezbožníka."

Opověděli ti moudří: "Jsou ti dosti povědomé jeho rejdy a šejdy?" Judah řekl: "Všecko jest mi dobře známo. Vizte, on jde do chrámu, aby byl přítomen oběti velikonoční (paschální), ale já zapřísáhl jsem mu na desatero přikázání, že ho nevydám do rukou vašich. A on má sebou 2000 mužů. Buďte tedy připraveni na zejtrék a pamatujte, před kým já se pokloním a na tvář padnu, ten jest ten panchart. Držte se statně, napadněte je ty soupřežníky a chopte se jeho."

Simeon Satachides a všichni ostatní moudří skákal radostí a slíbili učiniti všecko, co on (Judah) káže.

Druhy den přišel Ješu se zástupem svým, a hned šel Judah naproti němu a padna klaněl se jemu. Na to všichni měšťané jerusalemsští, jsouce dobře ozbrojeni a obrnění; zajali Ješu.

A když učedlníci jeho viděli ho v zajetí, a že by bylo marně bojovati, dali se na útěk sem a tam a velmi hořce plakali. Zatím přibývalo síly měšťanům, oni vítězili nad panchartem a lidem jeho, mnoho jich zabili, ostatní utekli do hor.

Starší jerusalemsští přivedli Ješu do města a přivázali ho k mramorovému sloupu, a bičovali ho posměšně pravice: "Kde jsou nyní všechny zázraky tvé, kteráž si vykonával?" Potom spletli trnové větvě na způsob koruny a vtlačili mu na hlavu.

Panchart trpě žížen pravil "Dejte mi trošku vody abych, se napil". Oni mu podali ocet. Ochutnav toho, počal volati hlasitě: "Můj předek David prorokoval o mně: "A oni mi dali žluč za jídlo a v žízni octa!" Oni za odpověd mu dali: "Když jsi bůh, jak že jsi nevěděl dříve než jsi pil, že jest tobě ocet podán?" A doložili: "Ty stojíš nyní na kraji hrobu a nechceš ani ku konci přepodobnit žluč v dobré ovoce?"

Ale Ješu prolejevaje hořké slzy řekl: "Bože! bože můj! proč jsi opustil mně?"

Na to pravili starší: "Když jsi synem božím, proč se nevytrhneš z rukou našich?"

Ješu odpověděl: "Krev má vykoupila smrtelníky, jakož Esaiaš prorokoval. A ránamy jeho mi jsme vyhojeni." Potom vedli Ješu před Větší a Menší Sanherim, kde bylo usouzeno, aby byl ukamenován a oběšen.

Tento den děly se přípravy pro Sabbath a velkonoc (Pascha). I vedli ho ven na místo poprav a ukamenovali jej. Na to kázali moudří, aby byl pověšen na dřevo, ale nebyl nalezen kůl dřevěný, jenž by udržel ho, všechny jsouce slabé, zlomily se.

Učedlníci jeho vidouce to bědovali křičíce: "Eihle! božskou sílu mistra našeho Ješu; žádné dřevo nechce držeti jej."

Oni nevěděli, že on byl okouzlit všechno dřevo, když měl v moci své to jméno. On ale předvídal, že bude odsouzen k oběšení, jakož jest psáno: "Když někdo by byl odsouzen k smrti za nějaké provinění a podstoupil by smrt, tož máš potom pověsiti ho &c."

Tedy Judah vida, že žádné dřevo nepodrží ho, řekl k moudrým: "Považte lstivost toho chlapa, kterak on okouzlit dřevo, aby nedrželo jej, ale já mám v zahradě mé velikanský košťál či kmen zeliny; odběhnu a přinesu sem, snad že udrží tělo."

Řekli ti moudří: "Jdi a učiň tak." Tak Judah šel a donesl ten peň a a Ješu byl pověšen na něm.

Večer pravili moudří: "Nebylo by slušné, kdybysme neučinili všechno, co zákon káže i při tomto svůdci lidu." Tedy pochovali ho na místě, kde byl ukamenován.

Asi o půl noci přišli učedníci jeho a sedli u hrobu u velkém zármutku a plakali.

Judah uviděv to, vzal když odešli tělo, a schoval v zahradě své pod potok. Odvedl nejdřív vodu, pak v řečišti pochoval a zase vodu navrátil.

Druhou noc přišli zase učedníci, sedli u hrobu a plakali; Judah řekl k nim: "Proč pláčete? Nahlídněte zdali jest pochovaný zde." Když koukli a nenalezli tělo jeho, užasem volali: "Není v hrobě, on vstoupil na nebesa, jak to za živa sám předpovídal, i uváděl co bylo prorokováno o něm (Ale bůh vysvobodí duš- mou z moci hrobu) neb on přijme mne. — Selah."

Mezi tím královna přezvěděvši, co se bylo stalo, kázala moudrým z Israel dostaviti se; a když přišli, pravila k nim: "Co jste učinili s tím mužem, ježž byli vinili z čarodějnic- tví a svůdství lidu?"

Odpověli: "My pochovali jej, jak zákon káže." Řekla královna: "Přineste ho sem."

A oni odešli a hledali ho v hrobě, ale nenalezli. Tedy vrátili se ku královně a pravi- li: "Nevíme, kdo ho vzal z hrobu."

Královna odpověděla: " On jest Syn Boží a vstoupil na nebesa k otci svému, nebo to bylo prokováno o něm: " Neboť on přijme mne. — Selah."

Na to řekli ti moudří: Nepřipouštěj si toto v mysl svou, neb věru on byl čarodějník a dali svědectví ze svého přesvědčení, že byl panchart a dítě rozvedené. Řekla krá- lovna: "Co já se hádám s vámi marně? Neb, když vy ho přinesete sem, uzná se nevi- nost vaše, když ne — žádný nebudete déle na živě."

Všichni odpověděli takto: "Dej nám lhůtu, ve které máme vysvětliti pochod a prů- vod té události. Náhodou snad nalezneme ho zde, když se nepodaří nám učiti s nám dle libosti své."

Povolila jim třidenní lhůtu, a oni odešli zarmoucení a bědující neb nevěděli co počítí.

I nařídili půst, ale když přišla ta naznačená doba a ještě nenalezli to tělo, mnozí opustili Jerusalem, aby ušli z očí královny.

Mezi posledními byl starý Rabbi Tanchuma. On velmi sklíčen šel po poli a uviděl, an Judah sedí ve své zahradě při jídle. Přijda k němu řekl Rabbin Tanchuma: "Jak tomu mám rozumět? Jak si dáš chutnati, když všichni Židé postí se a jsou v žalosti a smutku?" Judah velice užasl i tázal se, proč postí se. Rabbi Tanchuma odpověděl: "Jest proto, poněvadž ten panchart, jenž byl oběšen a pochován blíže místa, kde byl ukamenován, byl vzat z hrobu a žádný z nás neví, kam se poděl. Ti bezbožní přivr- ženci prohlašují, že vstoupil na, nebesa a královna hrozí nám všem Israeelitům smrtí, když nenalezneme jej."

Na to tázal se Judah: "Když by nalezen byl, prospěje to Israelitům?"

Rabbi Tanchuma pravil "Zajisté odvrátí zlé od nich." Tak řekl Judah: "Pojď a já ti okážu to tělo; neb já jsem ho vzal z hrobu, předcházaje tomu, aby ti nehodni přivr- ženci neukradli tělo jeho a ukryl jsem je v zahradě mé a nechal přes ten hrob téci vodu z potoka.

Tož Rabbi Tanchuma připíli si jíti k moudrým v Israel a učinil zprávu o nálezu svém. Proto hned shromáždili se a uvázali tělo ku konskému ocasu a dali přivleci před královnu řkouce: "Eihle, toť ten, o němž jsi byla řekla, že vstoupil na nebesa."

Když královna uviděla ho, byla zahanbena velice a nemohla promluvit. Dále když to tělo bylo vlečeno, vlasy byly odřeny, a to jest příčinou, že nyní hlava monarchův jest oholena u prostřed; ta pleš jest připomínka na to, co se přihodilo Ješuuvi.

KAPITOLA IV.

Po těchto událostech rozpor mezi Nazareny a Židy byl tak veliký, že byl původem rozpadnutí jejich a když Nazarem potkal se s Židem, div ho nezabil.

Tato třenice rostla po třidcet let ha dále, když Nazareni rozmnožili se na tisíce ba myriady — a zabraňovali Židům docházeti ku větším slavnostem do Jerusalema.

Tak bylo velké sklíčení a nesnáze mezi Israelity, podobné té, kteráž byla ten den, když bylo ulito (zlaté) tele, a žádný nevěděl co dělati má.

Ta zhoubná víra rostla a šířila se a vystoupilo dvanácte mužů (špatné vejce škaredých krkavců), ješto loudali se po 12 královstvích a hlásali křivé a liché popovídání všemu lidu.

Mnozí Israelité následovali je, neb oni byli muži velké působivosti a tužili víru na Ješu, aby byli sami oběšeny za apoštoly, aby velká síla Israelitův následovala je.

Moudří, vidouce tuto nerádnou věc, soužili se nad tím; neb bezbožnost rostla mezi Israelity. Proto každý obrátiv se ku sousedu řekl: Běda nám! jakých hříchů jsme se dopustili, že za naši dobu tak hanebná věc přihodila se v Israel, jaké ani předkové naši neslyšeli nikdy?

Proto s velkým zarmoucením a pláčem sedli a obrátivše oči k nebi pravili:

"Prosíme tě o Pne Bože nebeský! abys zjevil nám radu, co učiniti máme, neb my jsme zcela nevědomi, co by mělo učiněno býti. My zdviháme oči k tobě. U prostřed národu Israelského nevinná krev jest prolita pro toho pancharta a syna rozvedené. Proč jsme tak upnuti na háku, kdežto ruka Nazarenův mocná proti nám a velký počet z nás byl zabit? Málo nás ostálo a pro hříchy, než jest zapleten dům Israelský, toto přihodilo se. Smiluj se a dej nám pro čest tvého rodu, co bysme učiniti měli, abychom sprostěni byli bezbožných Nazarenů."

Když toto v modlitbě bohu přednášeli, jistý muž již v letech pokročilý ze starších, jehož jméno bylo Simeon Kefa, jenž navštěvoval svatyni, řekl na konci: "Bratři a národovci slyšte mne! Když schválíte radu mou, já vykořením tento bohaprázdný lid v pospolitosti Israelské a nemají více míti podílu a dědictví s Israelity. Ale jest potřeba, abysme dopustili se viny urážení."

Všichni " Na nás padni vina. Uved' v skutek cos byl navrhnul."

Tedy Simon, syn otce Kefa, šel do svatyně, opsal to všemohoucí jméno, nařízнул maso své a schoval do té rány. Když byl vešel z chrámu, vytáhl co napsal a když se naučil to jméno, odešel do hlavního města. Nazarenův. (Zdá se, že bylo to město Babylon) a tu vyvolával: Kdokolivěk věří v Ješu, ať přijde ke mne, neboť já jsem poslán od něho.

Velké množství lidu brzo obklíčilo jej, mnoho jako jest písku v moři a řekli: "Ukaž nám něco, co by nám potvrdilo, že tys poslán k nám od něho." On se tázal: "Jakého znamení žádáte?" Odpověděli: "Vykonej tytéž ty zázraky, které za života svého tvořil Ješu.

Nato on kázal, aby mu přinesli málomocného, a když se stalo, vložil ruku na něho a on uzdraven byl

Opět žádal, ať mu přinesou mrtvého člověka. Stalo se, on položil ruku na něho a on obživl a stál na nohou svých.

Ti zástupové bohaprázdní to vidouce, poklonili se až na zem před ním a volali: Není pochybnosti že tebe poslal Ješu; neb on za života svého tvořil ty divy pro nás.

Simeon Kefa řekl: Víteli, že bylo potřebné, aby tento nepřítel Israelitů a zákonu jejich byl oběšen? Dle proroctví Esiaiaše on pravil. "Vaše nové měsíce a uvedené svatky nenávidí duše má."

A dále budiž vám známo, že on neměl zalíbení na Israelitech, I o tom praví Hosea: "Vy nejste národ můj A byť bylo v moci jeho vyhladiti je ze země v okamžení, on to neučinil, oni by chtěl učiniti, on jen žádá, aby ti, ješto ustali na živě, pamatovali na vždy na jeho pověšení a ukamenování.

Dále, on podstoupil to hrozné umučení, aby vykoupil nás od pekla.

A pak napomínal nás a kázal neublížovati více Židům, ano kdyžby některý Žid žádal od Nazarena: Pojď semnou míli, ať jde s ním 2 míle a kdyžby Žid dal Nazarenovi poliček na levou stranu, obrať k němu i pravou tvář, aby v tomto světě měli odměnu, ale v budoucím trest v pekle. Když vy budete konat ty příkazy, budete uznáni za hodné žiti s ním v obydlí jeho. Vízte, on žádá od vás, abyste neslavili slavnost Pascha, nýbrž abyste světili den umrtí jeho, i abyste místo svátků Pentecost světili 40tý den po usmrčení jeho, když vstoupil na nebesa. Na místě slavnosti stánků budiž svěcen den narození a osmý den na to obřezání. Všichni na to odpověděli: "Co ty pravíš, budeme činiti; ostň již s námi." I odpověděl jim: "Já chci bydleti s vámi, když mi dovolíte zdržeti se všeho jídla podle příkázání jeho, a jen požívatí chleba bídy a vody péče a starosti. Ale vy vystavtež mi věž uprostřed města, kde bych zdržoval se až do mé smrti."

Shromáždění pravili: My ti pomůžeme držeti slib svůj. Proto vystavěli mu věž a posadili ho v ni a každý den donášeli mu toho bídného chleba a skrovné vody až do smrti jeho, neb on bydlel po celý ostatek života svého v té věži.

Ale v pravdě on sloužil bohu našich otců Abrahama, Isaaka, Jakoba, složil mnoho dobrých chválozpěvů, kteréž uveřejnil po celém Israeli, aby ostaly stalým pomníkem jeho a sdělil ty verše všem mistrům svým.

Tento Simeon žil v té věži po 6 let a jelikož byl před smrti kázal, aby byl pochován v ní, žádosti jeho bylo zadostučiněno. Později vymyslili si ohavný klam, tu samou dobu ta věž byla viděti v Římě a jmenují jí *Peter*, totiž kámen, poněvadž on seděl na kameně až do samé smrti své.

Po smrti toho Rabbi Simeona Kefa objevil se muž jménem Eliaš, rozumný člověk ale nešlechtný, jenž šel do Říma a veřejně hlásal: Víte, že Simeon Kefa oklamal vás, neb váš Ješu mě rozkázal říka: Jdi a mulv k nim. Nedej, aby někdo věřil, že já opovrhal jsem zákonem; neb kdokoliv si přeje uveden býti obřezáním, já mu dovoluji, ale kdo zdrahá se zachovati to, budiž vržen do zkažené vody, aniž ale vskutku, když se zdrží toho, má býti v nebezpečství.

Toto též žádá, aby nebyla slavnost sedmý den, nýbrž první den, když byly stvořeny nebe a země. A on přidal mnoho jiných zlých příkázání.

Ale lid pravil: Potvrz nám. zázrakem, že Ješu poslal tebe. A on řekl: Jakých zázraků očekáváte? A sotva to vyslovil, spadl kamen z veliké zdi a rozdrtil hlavu jeho.

Tak pocházejí všichni nepřáteli Tví, o Pane! ale dej těm, jenž tě milují, aby byli vždy jako slunce když sviti v síle své.

FINIS! FINIS!! FINIS!!!

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

obr. č 18 – Kostel sv. Apolináře

obr. č. 19

Reininghausův oltář – vnější strana křídel

obr. č. 20

Reininghausův oltář – detail se sv. Annou

obr. č. 21

Reininghausův oltář

obr. č. 22

Sředová deska královéhradeckého oltáře

obr. č. 23

Středová deska Oltáře Mistra Budňanského

obr. č. 24

Chrudimské desky

obr. č. 25

Sv. Anna

obr. č. 26

Panna Maria

obr. č. 27

Sv. Josef

obr. č. 28

Tři manželé sv. Anny

obr. č. 29

Sv. Marie Kleofášova

obr. č. 30

Sv. Marie Salome

obr. č. 31

Sv. Jan Křtitel ad.

obr. č. 32

Sv. Servatius ad.

obr. č. 33

Častolovice – Zámecká kaple

obr. č. 34

Obraz dražený v Dorotheu v Salzburku

obr. č. 35

Doudleby – Zámecká kaple

obr. č. 36

Chomutov

obr. č. 37

Národní muzeum

obr. č. 38

Pernštejn (Sobotín)

obr. č. 39

Strahovská obrazárna

obr. č. 40

Obraz dražený v Zürichu

obr. č. 41

Ideální stav

obr. č. 42

Ideální stav

